

ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

EFFECTIVENESS OF BUDDHISM PROPAGATION OF MORAL TEACHING
MONKS IN MUANGSAMUTSONGKRAM DISTRICT,
SAMUTSONGKRAM PROVINCE

พระครูใบฎีกามนตรี อธิปญฺโญ (สมาธิ)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

ประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

พระครูใบฎีกามนตรี อธิปญฺโญ (สมาธิ)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Effectiveness of Buddhism Propagation of Moral Teaching
Monks in Muang Samutsongkham District,
Samutsongkham Province

Phrakhrubaidikamontri Adhipañño (Samadhi)

A Research Paper Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

C.E. 2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับสารนิพนธ์ เรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร,ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระอุดมสิทธินายก,ผศ.ดร.)

กรรมการ

(ผศ.พิเศษ ว่าที่ พ.ต.ดร.สวัสดี จิรัฎฐิติกาล)

กรรมการ

(รศ.ดร.สุรพล สุขะพรหม)

กรรมการ

(พระสมุทรวชิรโสภณ,ดร.)

กรรมการ

(ผศ.ดร.ธิติวุฒิ หมั่นมี)

คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์

พระสมุทรวชิรโสภณ,ดร.
ผศ.ดร.ธิติวุฒิ หมั่นมี

ประธานกรรมการ
กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครูใบฎีกามนตรี อธิปญโญ)

ชื่อสารนิพนธ์	: ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม
ผู้วิจัย	: พระครูใบฎีกามนตรี อธิปญโญ (สมาธิ)
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
คณะกรรมการผู้ควบคุมสารนิพนธ์	: พระสมุทรวชิโรโสภณ, ดร., พธ.บ. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ) : ผศ.ดร.ธิติวุฒิ หมั่นมี, พธ.บ. (การสอนสังคม), พธ.ม. (ปรัชญา), รป.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์)
วันที่สำเร็จการศึกษา	: ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม (๒) เปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ (๓) ศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี โดยในส่วนของ การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเก็บข้อมูลจากผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำนวน ๙๒ รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าที และค่าเอฟ วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว เมื่อพบความแตกต่าง จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด และในส่วนของ การวิจัยเชิงคุณภาพมีการวิเคราะห์เอกสาร และใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๐ รูป/คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการใช้สื่อการสอน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านเทคนิคและวิธีการสอน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๐

๒. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของ ได้แก่ สถานภาพ เพศ อายุ และการศึกษา มีผลให้ความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓. ปัญหา และอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า การเรียนช่วงบ่ายทำให้เกิดความง่วง พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีจำนวนน้อย พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนบางรูปขาดสอนบ่อย นักเรียนไม่ได้เป็นผู้เลือกประเภทของกิจกรรม สื่อการสอนไม่ทันสมัย นักเรียนต้องการซีดีสรุปบทเรียนธรรมะ และขาดการประเมินความพึงพอใจ และข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า ควรจัดชั่วโมงเรียนพระพุทธศาสนาไว้ในคาบเช้าของวัน กระทรวงศึกษาธิการควรมีนโยบายในการเพิ่มจำนวนพระสอนศีลธรรมให้เพียงพอต่อความต้องการของแต่ละพื้นที่ ควรจัดการสอนโดยต่อเนื่อง ควรใช้นักเรียนเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรม ควรใช้สื่อการสอนสมัยใหม่เพื่อกระตุ้นความสนใจแก่ผู้เรียน ควรมีซีดีธรรมะไว้สำหรับให้นักเรียนที่สนใจได้ยืมไปศึกษาเพิ่มเติมที่บ้านได้ ควรมีการประเมินผลหลังกิจกรรม โดยใช้แบบสอบถามความพึงพอใจกับนักเรียนที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม

Research Paper Title : Effectiveness of Buddhism Propagation of Moral Teaching Monks in Muang Samutsongkham District, Samutsongkham Province

Researcher : Phrakhrubaidikamontri Adhipañño (Samadhi)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Research Paper Supervisory Committee

: Phrasamutrawachirasophon Dr.,
B.A. (Buddhist Management), M.A. (Buddhist Management),
Ph.D. (Buddhist Management)

: Asst.Prof. Dr.Thitiwut Manmee, B.A. (Social Teaching),
M.A. (Philosophy), Ph.D. (Public Administration)

Date of Graduation : March 15, 2018

ABSTRACT

The objectives of research paper were (1) to study effectiveness of Buddhism propagation of moral teaching monks in Muang Samutsongkham district, Samutsongkham province, (2) to compare the opinion toward effectiveness of Buddhism propagation of moral teaching monks in Muang Samutsongkham district, Samutsongkham province, classified by personal data, and (3) to study problems, obstacles and suggestions for development of effectiveness of Buddhism propagation of moral teaching monks in Muang Samutsongkham district, Samutsongkham province. It was the mixed research method that the quantitative research used the questionnaire as the tool to collect the data from 92 persons. The statistics were used for the data analysis through frequency, percentage, mean, standard deviation (S.D.), F-test, One-way Analysis of Variance and Least Significant Difference: LSD. And the qualitative research had the documentary analysis and interview as the tool to collect the data from 10 key informants and analyzed the data through the content analysis technique.

The findings of research were:

1. Effectiveness of Buddhism propagation of moral teaching monks in Muang Samutsongkham district, Samutsongkham province, overall, that in high at mean of 3.61, when considering the aspect found that in high level all aspect. The aspects that had the most value include the aspect of instruction, high level at mean of 3.75. The aspects with the lowest mean include the aspect of the techniques high level at mean of 3.50.

2. The comparison for opinion toward effectiveness of Buddhism propagation of moral teaching monks in Muang Samutsongkham district, Samutsongkham province, classified by personal data found that status, sex, age and education were not different. The hypothesis wasn't accepted.

3. Problems and obstacles of Buddhism propagation of moral teaching monks in Muang Samutsongkham district, Samutsongkham province as following; afternoon classes cause drowsiness, moral teaching monks have a small number, some moral teaching monks do not teach often, students do not choose the type of activity, teaching materials are outdated, students need a summarize CD to Dharma lesson, lack of satisfaction assessment. And, suggestions for development of effectiveness of Buddhism propagation of moral teaching monks in Muang Samutsongkham district, Samutsongkham province as following; set Buddhism subject study period in the morning, the ministry of education should set policy to increase the moral teaching monks to meet the needs of each area, should teach continuously, should use the students as the center of activity, use modern teaching media to stimulate interest among learners, should have the Dhamma C.D. for students to borrow to use at homes, and should also evaluate the activity by asking the satisfaction of participative students.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาของคณะกรรมการผู้ควบคุมสารนิพนธ์ ได้แก่ พระสมุทราวชิโรโสภณ, ดร. และ ผศ.ดร.ธิดาวิภา วัฒนศิริ ที่อนุเคราะห์ให้คำปรึกษาแนะนำ ช่วยเหลือ ในการปรับปรุง แก้ไขสารนิพนธ์จนสำเร็จด้วยดี

ขอขอบคุณ คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์ ประกอบด้วย พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร., ผศ.พิเศษ ว่าที่ พ.ต.ดร.สวัสดิ์ จิรัฏฐิติกาล และ รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม ที่กรุณาให้ข้อแนะนำ ปรับปรุง เพื่อความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ผศ.ดร., พระครูวิสุทธานันทคุณ, ดร., พระครูวาทีวรัฒน์, ดร., พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทตฺโต, ดร. และ ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น ที่กรุณา เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจแบบสอบถาม พร้อมแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้สมบูรณ์ และสำเร็จได้ด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณ พระพรหมเวที (สุเทพ ผุสสธมโม) เจ้าคณะภาค ๑๕ ที่มอบความเมตตาและกำลังใจผู้วิจัยเสมอมา และขอขอบคุณ พระครูวินัยธรลือชา อภัสสโร พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดดาวโด่ง, พระมหาสมชาย กิตติญาโณ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัด เพชรสมุทรวรวิหาร, พระครูสังฆรักษ์วีระชัย ถาวโร พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดสวนแก้วอุทยาน, พระครูใบฎีกาประพันธ์ สิริญาโณ อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม, พระมหาเกษม กल्याโณ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๗๐, นางสิริรัชต์ แก้วงาม ผู้อำนวยการโรงเรียน บ้านคูฉี, นางธัญญา นาคเฉลิม ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลสมุทรสงคราม, นายรัฐวัฒน์ ปริญญา นนท์ ผู้อำนวยการโรงเรียนช่องลม (ธรรมโชติ), นางพะเยาว์ พึ่งนุช ข้าราชการชำนาญการโรงเรียนวัด สวนแก้วอุทยาน และนางสาวสุรรัตน์ นันทธนะวานิช ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านลาดใหญ่ ที่ให้ข้อมูล สำคัญจากการสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย ตลอดจนบุคคลต่าง ๆ ที่อนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัยเป็นอย่างดี

สุดท้ายนี้ คุณค่าและประโยชน์ใด ๆ อันจะพึงมีจากสารนิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็น พุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และมอบบูชาเป็นกตเวทิตาคุณ แก่บิดามารดา ครูบาอาจารย์ พี่ ๆ น้อง ๆ รวมทั้งคณะญาติโยมและผู้มีอุปการคุณทุกท่าน ผู้ให้กำลังใจ ผู้ให้กำลังใจสนับสนุน และผู้ถวายข้าวทุก ทัพพีตลอดเวลาที่ดำรงเพศสมณะตลอดมา ซึ่งไม่สามารถจะเอ่ยนามได้ทั้งหมด

พระครูใบฎีกามนตรี อธิปัญญา (สมาธิ)

๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ค)
กิตติกรรมประกาศ	(จ)
สารบัญ	(ฉ)
สารบัญตาราง	(ช)
สารบัญแผนภาพ	(ฌ)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(ณ)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย	๓
๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๕
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิผล	๗
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑๔
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับศีลธรรม	๑๙
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรม	๓๔
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๔๗
๒.๖ ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย	๗๐
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗๓
๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย	๘๒
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๘๔
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๘๔
๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๘๔
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๘๗
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๙๐
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๙๐

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๙๒
๔.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๙๓
๔.๒ ประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม	๙๔
๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระ สอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วน บุคคล	๑๐๐
๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการเผยแพร่ พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม	๑๒๓
๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระ สอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม	๑๒๕
๔.๖ องค์กรความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๒๙
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๓๐
๕.๑ สรุป	๑๓๐
๕.๒ อภิปรายผล	๑๓๓
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๓๖
บรรณานุกรม	๑๓๗
ภาคผนวก	๑๔๔
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	๑๔๕
ภาคผนวก ข ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง	๑๕๑
ภาคผนวก ค ค่าสัมประสิทธิ์ อัลฟ่า	๑๕๘
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๖๑
ภาคผนวก จ แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๗๔
ภาคผนวก ฉ แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๑๘๓
ประวัติผู้วิจัย	๑๘๖

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๒.๑	โรงเรียนที่มีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนปฏิบัติการสอน	๗๑
๓.๑	ประชากรและกลุ่มตัวอย่างผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม จำแนกตามสถานภาพ	๘๕
๔.๑	จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล	๙๓
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดย ภาพรวม	๙๔
๔.๓	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้าน หลักสูตร	๙๕
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้าน เทคนิคและวิธีการสอน	๙๖
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการ ใช้สื่อการสอน	๙๗
๔.๖	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการ วัดผลและประเมินผล	๙๙
๔.๗	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม จำแนกตามสถานภาพ	๑๐๑
๔.๘	การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม จำแนกตามสถานภาพ	๑๐๑
๔.๙	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านหลักสูตร จำแนกตามสถานภาพ	๑๐๒

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๑๐	การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านหลักสูตร จำแนกตามสถานภาพ	๑๐๒
๔.๑๑	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน จำแนกตามสถานภาพ	๑๐๓
๔.๑๒	การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน จำแนกตามสถานภาพ	๑๐๓
๔.๑๓	การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน จำแนกตามสถานภาพ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)	๑๐๔
๔.๑๔	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการใช้สื่อการสอน จำแนกตามสถานภาพ	๑๐๕
๔.๑๕	การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการใช้สื่อการสอน จำแนกตามสถานภาพ	๑๐๕
๔.๑๖	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการวัดผลและประเมินผล จำแนกตามสถานภาพ	๑๐๖

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๔๑	การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านหลักสูตร จำแนกตามการศึกษา	๑๑๘
๔.๔๒	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน จำแนกตามการศึกษา	๑๑๙
๔.๔๓	การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน จำแนกตามการศึกษา	๑๑๙
๔.๔๔	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการใช้สื่อการสอน จำแนกตามการศึกษา	๑๒๐
๔.๔๕	การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการใช้สื่อการสอน จำแนกตามการศึกษา	๑๒๐
๔.๔๖	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการวัดผลและประเมินผล จำแนกตามการศึกษา	๑๒๑
๔.๔๗	การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการวัดผลและประเมินผล จำแนกตามการศึกษา	๑๒๑
๔.๔๘	ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ตามสมมติฐานที่ ๑-๔	๑๒๒
๔.๔๙	ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านหลักสูตร	๑๒๓

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๕๐	ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน	๑๒๓
๔.๕๑	ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการใช้สื่อการสอน	๑๒๔
๔.๕๒	ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการวัดผลและประเมินผล	๑๒๔

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
๒.๑	ที่ตั้ง/อาณาเขตอำเภอเมืองสมุทรสงคราม	๗๐
๒.๒	กรอบแนวคิดการวิจัย	๘๓
๔.๑	แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม	๑๒๙

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

สารนิพนธ์ฉบับนี้ ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลัก ในการอ้างอิง ซึ่งจะระบุ เล่ม/ชื่อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น วิ.ม. (ไทย) ๔/ ๓๒/๔๐. หมายความว่า ระบุถึง พระวินัยปิฎก มหาวรรค ฉบับภาษาไทย เล่มที่ ๔ ข้อที่ ๓๒ หน้าที่ ๔๐ เป็นต้น ทั้งนี้ โดยใช้ระบบคำย่อ ดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสก	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ช.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ส.สพ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สหายนวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	เอกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฐก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.เปต.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เปตวัตถุ	(ภาษาไทย)
ขุ.ขุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิเทศ	(ภาษาไทย)
ขุ.จ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จูฬนิเทศ	(ภาษาไทย)
ขุ.ป.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฏิสัมภิตามวรรค	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลกระทั่งปัจจุบันเป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์ที่จะต้องแสดงให้เห็นถึงอุดมการณ์อันเป็นไปเพื่อความผาสุกของชาวโลก ตามที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานพระพุทธโอวาทแก่พระอริยสาวกในคราวที่ทรงส่งออกไปประกาศพระพุทธศาสนารุ่นแรก ความว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย”^๑ หากแต่ในสภาพการณ์ปัจจุบัน กระแสโลกาภิวัตน์กระแสวัฒนธรรมผ่านเข้ามาสู่สังคมไทยในการพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมโดยภาพรวมอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของสังคมไทย ทำให้คนไทยตกเป็นทาสของวัตถุนิยมและบริโภคนิยม เมื่อโลกมีความเจริญด้านวัตถุมากยิ่งขึ้นเท่าใด ความเจริญด้านจิตใจของมนุษย์ในสังคมกลับเสื่อมถอยลงเพราะความนิยมในวัตถุ จนเรียกได้ว่า คนในปัจจุบันตกอยู่ภายใต้อำนาจของวัตถุนิยมก็ว่าได้^๒ ผลจากการรับเอาวัฒนธรรมทางตะวันตกมาโดยไม่ได้อัดกลั่นกรองว่าสิ่งใดเหมาะสมกับสังคมไทยหรือไม่ ส่งผลแก่เด็กและเยาวชนซึ่งถือเป็นทรัพยากรอันมีค่าของสังคม ทำให้เยาวชนตกเป็นเป้าหมายของการตลาด คือ การโฆษณาโดยใช้เยาวชนเป็นสื่อเพื่อจะได้ขายสินค้าให้ได้มากที่สุด และในขณะเดียวกัน ก็เกิดความอ่อนแอทางด้านวัฒนธรรมไทย^๓

ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๗ เป็นต้นมา กระทรวงวัฒนธรรม ร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้ทำข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) เพื่อดำเนินโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยมีเป้าหมายให้มีพระสอนศีลธรรม ๑ รูป ต่อสถานศึกษา ๑ แห่งในตำบล ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ โดยจัดส่งพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถด้านพระพุทธศาสนาไปทำหน้าที่สอนศีลธรรมในโรงเรียน^๔ รับภาระเป็นผู้ช่วยสอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาหรือจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับแผนการจัดการศึกษา^๕ ทั้งในระดับชั้นประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา เพื่อให้ นักเรียน นักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา และเพื่อ

^๑วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^๒พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินทปญโญ), บางแง่มุมของกามในทัศนะพุทธทาสภิกขุ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๒), หน้า ๔๕.

^๓สุชาติ ศรีสุวรรณ, “เหตุของปัญหาวัยรุ่น”, มติชน, (๑๑ มิถุนายน ๒๕๔๖): ๑๕.

^๔พระวิสุทธิภทฺตรัตนา (ประสิทธิ์ พรหมรังสี) อ่างใน สำนักงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, สรุปรงานมทรรรมส่งเสริมศีลธรรมและประกวดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านพระพุทธศาสนา, (นนทบุรี: หจก. เซน ปรีนติง, ๒๕๕๖), หน้า ๓๗.

^๕พระครูวินัยธรวัลลพ โกวิโล และคณะ, รายงานผลการประเมินโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, (นนทบุรี: หจก. เซนปรีนติง, ๒๕๕๕), หน้า คำนำ.

ปลูกฝังให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถนำความรู้และคุณธรรมไปบูรณาการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข^๖ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้โอนภารกิจจากกระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) ไปสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) เพื่อให้การดำเนินงานเกิดประสิทธิผลมากขึ้น โดยมอบให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร) เป็นผู้ดำเนินการ^๗

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เน้นย้ำให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเล็งเห็นโอกาสและความสำคัญว่า “มีคำสวดประมาทว่า พระสงฆ์สอนเด็กไม่เป็นจึงทำให้วิชาพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องน่าเบื่อสำหรับเด็กในโรงเรียน คำสวดประมาทแบบนี้เคยมีมาแล้ว เมื่อพระสงฆ์ได้รับนิมนต์ให้ไปสอนในโรงเรียนเป็นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ ๕ แต่ในสมัยรัชกาลต่อมา พระสงฆ์ก็หยุดไปสอนในโรงเรียนเพราะมีเสียงค้านว่าพระสงฆ์สอนได้แต่เด็กผู้ชายแต่สอนเด็กผู้หญิงไม่ได้ ครูประจำการได้ดึงงานสอนทั้งหมดไปจากพระสงฆ์ พระสงฆ์จึงว่างงานในการสอนศีลธรรมในโรงเรียนไปเกือบหนึ่งร้อยปี จนกระทั่งเมื่อรัฐบาลมาขอรับรองให้มหาจุฬาฯ ช่วยเป็นคนกลางในการนำพระสงฆ์ ๒๐,๐๐๐ รูป ไปสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนอีกครั้ง แต่ก็อดห่วงไม่ได้ว่าถ้าพระสงฆ์ล้มเหลวในการสอนศีลธรรมในโรงเรียนครั้งนี้ พระสงฆ์ในอนาคตคงหมดโอกาสที่จะเข้าไปสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้ และอาจจะต้องรอไปอีก ๒๐๐ ปี กว่าที่พระสงฆ์จะมีโอกาสได้กลับเข้าไปสอนศีลธรรมในโรงเรียนอีกครั้ง”^๘

อำเภอเมืองสมุทรสงคราม มีโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำนวน ๓๑ โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนล้อมรั้วแม่กลอง, โรงเรียนกงหลี่เจียนหมิน, โรงเรียนเทศบาลวัดธรรมนิมิต, โรงเรียนเทศบาลวัดใหญ่, โรงเรียนประกอบวิทยา, โรงเรียนเมืองสมุทรสงคราม, โรงเรียนอนุบาลสมุทรสงคราม, โรงเรียนเทศบาลแสงวนิชอุปถัมภ์, โรงเรียนวัดธรรมสถิต, โรงเรียนวัดนางพิมพ์, โรงเรียนวัดบางชันแตก, โรงเรียนบ้านเขตเมือง, โรงเรียนวัดน้อยแสงจันทร์, โรงเรียนวัดบางประจันต์, โรงเรียนวัดสวนแก้ว, โรงเรียนวัดคู่สนามจันทร์, โรงเรียนวัดจันทร์เจริญสุข, โรงเรียนโรงเรียนธรรม, โรงเรียนวัดปากกลัด, โรงเรียนวัดคลองโค่น, โรงเรียนวัดธรรมาวุธาราม, โรงเรียนบ้านคูฉี, โรงเรียนวัดบางจะเกร็ง, โรงเรียนบ้านลาดใหญ่, โรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๗๐, โรงเรียนวัดดาวโด่ง, โรงเรียนวัดศรีท้าวธรรม, โรงเรียนเทศบาลวัดประทุมคณาวาส, โรงเรียนช่องลม (ธรรมโชติ), วิทยาลัยอาชีวศึกษาสมุทรสงคราม และวิทยาลัยเทคนิคสมุทรสงคราม โดยในปัจจุบันมีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนปฏิบัติหน้าที่ รวมทั้งสิ้นจำนวน ๔๔ รูป^๙

^๖กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, **คู่มือการดำเนินงานตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๔**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๒.

^๗บุญหนา จิมาโนง และคณะ, “การประเมินประสิทธิผลการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙”, **รายงานการวิจัย**, (สำนักวิชาการ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๕๑), หน้า ๒.

^๘มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **สารจากอธิการบดี: ยุทธศาสตร์ในการพัฒนา มหาวิทยาลัยสงฆ์**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.mcu.ac.th>. [๙ กันยายน ๒๕๕๙].

^๙สำนักงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พระสอนศีลธรรมแบ่งตาม เขตการศึกษา**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.krupra.net/new/index>. [๙ กันยายน ๒๕๕๙].

อย่างไรก็ตาม ผลการดำเนินงานในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเกือบทุกพื้นที่พบว่า ยังมีปัญหาหลายประการ คือ ปัญหาเกี่ยวกับผู้บริหารและครูในโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหารและครูในโรงเรียนส่วนมากให้ความสำคัญกับพระสอนศีลธรรมน้อย ติดต่อประสานงานยาก ไม่เป็นแบบอย่างที่ดีของเด็กนักเรียนและไม่ค่อยเข้าใจหลักธรรมทางศาสนา ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมรอบโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนตั้งอยู่ใกล้ถนน มีเสียงรบกวน ไม่มีต้นไม้ ไม่มีน้ำดื่ม ไม่สะอาด และมีขยะ ปัญหาเกี่ยวกับความรู้และวิธีการสอนนักเรียน ได้แก่ ขาดสื่อการสอนที่ดี ไม่มีอุปกรณ์ช่วยสอน นักเรียนไม่ค่อยสนใจปัญหาเกี่ยวกับนักเรียน ได้แก่ นักเรียนอ่านหนังสือไม่ค่อยออก มีสมาธิสั้น มีฐานะยากจน ไม่สนใจการเรียน สนใจแต่การเล่นกีฬา ปัญหาเกี่ยวกับปัญหาเรื่องอื่น ๆ ได้แก่ เดินทางไม่สะดวก ค่าตอบแทนน้อย ไม่มีสื่อและอุปกรณ์ช่วยสอน ครูไม่สนใจพระสอนศีลธรรม และไม่ให้ความสำคัญกับความรู้ทางพระพุทธศาสนา ไม่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน^{๑๐}

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวนี้ ประกอบกับ ผู้วิจัยเป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม จึงสนใจศึกษาเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยเป็นสารสนเทศเพื่อการพัฒนาประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สืบไป

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล มีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

๑.๒.๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

๑.๓.๒ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

^{๑๐}พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต และคณะ, “ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้โดยพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙”, รายงานการวิจัย, (สำนักวิชาการ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๕๒), หน้า ๓๖-๓๗.

๑.๓.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาโดยสังเคราะห์จากแนวคิดทฤษฎีของ ประเสริฐ ธรรมโวหาร^{๑๑} ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านหลักสูตร ๒) ด้านเทคนิคและวิธีการสอน ๓) ด้านการใช้สื่อการสอน ๔) ด้านการวัดผลและประเมินผล

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตตัวแปร ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพ เพศ อายุ การศึกษา

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ ความคิดเห็นที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม รวม ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านหลักสูตร ๒) ด้านเทคนิคและวิธีการสอน ๓) ด้านการใช้สื่อการสอน และ ๔) ด้านการวัดผลและประเมินผล

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้ กำหนดขอบเขตประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

ประชากร (Population) ได้แก่ ผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในพื้นที่อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม รวมทั้งสิ้น ๑๑๘ รูป/คน^{๑๒}

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๑๐ รูป/คน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในพื้นที่อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐ ถึงเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๐ รวมเป็นระยะเวลา ๖ เดือน

^{๑๑} ประเสริฐ ธรรมโวหาร, **หลักสูตรและการจัดการมัธยมศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏจันทรเกษม, ๒๕๔๒), หน้า ๒๕๐.

^{๑๒} สำนักงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พระสอนศีลธรรมแบ่งตามเขตการศึกษา**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.krupra.net/new/index>. [๙ กันยายน ๒๕๕๙].

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ ผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

๑.๕.๒ ผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

๑.๕.๓ ผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

๑.๕.๔ ผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ประสิทธิผล หมายถึง ผลของการทำงานที่สำเร็จลุล่วงดังประสงค์หรือที่คาดหวังไว้เป็นหลัก ซึ่งเกิดจากการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ (ได้ผลสูงสุด) โดยเป็นเรื่องของการนำเอาผลงานที่สำเร็จดังที่คาดหวังมาพิจารณา

การเผยแผ่ หมายถึง การทำให้หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไปอย่างกว้างขวางโดยมุ่งหมายให้มีผู้เลื่อมใสศรัทธาและน้อมนำไปประพฤติด้วยความเต็มใจ

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน หมายถึง พระภิกษุที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และจัดการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในฐานะผู้ช่วยสอนในสถานศึกษาต่าง ๆ ที่เข้าร่วมโครงการ

ประสิทธิผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน หมายถึง ประสิทธิผลของการดำเนินการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนผู้เรียนเลื่อมใสศรัทธาและน้อมนำหลักธรรมคำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ โดยการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง การดำเนินการ ๔ ด้าน ได้แก่

๑) ด้านหลักสูตร ได้แก่ การนำเรื่องราวอันเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนาที่บรรจุไว้ในหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา ตามประกาศของกระทรวงศึกษาธิการ มาใช้ในการเรียนการสอน

๒) ด้านเทคนิคและวิธีการสอน ได้แก่ การนำกลวิธีต่าง ๆ มาใช้ในกระบวนการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาเพื่อช่วยให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจและเกิดสนใจในบทเรียน

๓) ด้านการใช้สื่อการสอน ได้แก่ การเลือกใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ เข้ามาช่วยในการถ่ายทอดความรู้ในวิชาพระพุทธศาสนาให้กับนักเรียน

๔) ด้านการวัดผลและประเมินผล คือ การเปรียบเทียบผลที่ได้จากการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียน โดยใช้กระบวนการและเครื่องมือต่าง ๆ เข้ามาช่วยเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรม

โรงเรียน หมายถึง โรงเรียนในพื้นที่อำเภอเมืองสมุทรสงครามที่เข้าร่วมโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เท่านั้น (ปัจจุบัน มีจำนวน ๓๑ โรงเรียน)

ผู้บริหาร หมายถึง ผู้อำนวยการ หรือรักษาการผู้อำนวยการ หรือผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการของโรงเรียนในพื้นที่อำเภอเมืองสมุทรสงครามที่เข้าร่วมโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เท่านั้น (ปัจจุบัน มีจำนวน ๓๑ โรงเรียน)

ครูพี่เลี้ยง หมายถึง ตัวแทนของโรงเรียนในพื้นที่อำเภอเมืองสมุทรสงครามที่เข้าร่วมโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เท่านั้น (ปัจจุบัน มีจำนวน ๓๑ โรงเรียน) ซึ่งเป็นบุคลากรทางการศึกษาที่ได้รับมอบหมายให้มีหน้าที่ประสานงานและสนับสนุนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในการปฏิบัติหน้าที่

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

๑.๗.๔ ผลการวิจัยนี้เป็นสารสนเทศเพื่อการพัฒนาประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม” นี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ จากเอกสารทางวิชาการ และงานวิจัย เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดและทิศทางในการวิจัย โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิผล
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับศีลธรรม
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรม
- ๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
- ๒.๖ ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย
- ๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิผล

ผู้วิจัยได้ศึกษา “แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิผล” จากเอกสารทางวิชาการที่หลากหลาย โดยได้ประมวลเนื้อหาสาระไว้ตามลำดับ ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของประสิทธิผล

ผู้วิจัยได้ศึกษา “ความหมายของประสิทธิผล” จากเอกสารทางวิชาการที่หลากหลาย โดยได้ประมวลเนื้อหาสาระไว้ ดังนี้

ประสิทธิผล หมายถึง ผลสำเร็จ ผลที่เกิดขึ้น^๑ เป็นการทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้และได้รับประโยชน์มากที่สุด^๒ ได้แก่ การที่บุคคลในองค์การสามารถทำงานได้สำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้ ประสิทธิผลจึงเป็นเรื่องของความสำเร็จขององค์การในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ตามที่ได้ตั้งเป้าหมายเอาไว้ องค์การที่มีประสิทธิผลสูงจึงเป็นองค์การที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงในการทำงานตามเป้าหมาย^๓

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๗๑๓.

^๒ธงชัย สันติวงษ์, พฤติกรรมบุคคลในองค์การ, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐), หน้า ๓.

^๓พิทยา บวรวัฒนา, ทฤษฎีองค์การสาธารณะ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: คัดดีโสการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๗๖.

ประสิทธิผล (Effectiveness) จึงเป็นการวัดผลผลิตของงาน (Output) ซึ่งเป็นการบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์การที่กำหนดไว้ ซึ่งในบางครั้งไม่ได้คำนึงถึงปริมาณทรัพยากรที่ใช้ในกระบวนการปฏิบัติงาน เป็นการอธิบายถึงการกระทำที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการทำงานที่สามารถช่วยให้องค์การบรรลุเป้าหมาย ประสิทธิผลจะอธิบายถึงการกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง (Doing the Right Things) ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมหรือวิธีการที่จะทำให้เกิดการบรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งจะแตกต่างกับประสิทธิภาพ (Efficiency) ที่จะแสดงถึงความสำคัญระหว่างปัจจัยนำเข้า (Input) และผลผลิต (Output) โดยมีเป้าหมายที่จะใช้ต้นทุนหรือทรัพยากรที่ต่ำที่สุด^๔ ประสิทธิผล (Effectiveness) จึงเป็นเรื่องของการกระทำใด ๆ หรือความพยายามใด ๆ ที่มีความมุ่งหมายจะได้รับผลกำไรสักอย่างให้เกิดขึ้น การกระทำหรือความพยายามจะมีประสิทธิผลสูงต่ำเพียงใดขึ้นอยู่กับว่าผลที่ได้รับนั้น ตรง ครบถ้วน ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพและใช้พลังงานน้อยเพียงใด โดยอาจแบ่งพิจารณาเป็น ๒ ระดับ คือ

๑) ประสิทธิผลของบุคคล คือ ลักษณะของบุคคลที่มีความสามารถปฏิบัติงานใด ๆ หรือปฏิบัติกิจกรรมใด ๆ แล้วประสบผลสำเร็จ ทำให้บังเกิดผลตรงและครบถ้วนตามที่มีวัตถุประสงค์ไว้ ผลที่เกิดขึ้นมีลักษณะคุณภาพ เช่น ความถูกต้อง ความคุ้มค่า ความเหมาะสมดีงาม ตรงกับความคาดหวังและความต้องการของหมู่คณะ สังคม และผู้จะนำผลนั้นไปใช้เป็นผลที่ได้จากการปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ คือ เป็นการปฏิบัติด้วยความพอใจ ปฏิบัติเต็มความสามารถ ปฏิบัติด้วยการเลือกสรรกลวิธีและเทคนิควิธีการที่เหมาะสมที่สุดที่จะทำให้บรรลุผลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพอย่างสูงสุดแต่ใช้ทุน ทรัพยากร และระยะเวลาที่น้อยที่สุด

๒) ประสิทธิผลขององค์การ เน้นไปที่ผลรวมขององค์การ โดยมีเกณฑ์ของประสิทธิผลขององค์การซึ่งประกอบด้วยตัวบ่งชี้ ๕ ตัว คือ

๒.๑) การผลิต (Production) องค์การมีประสิทธิผลถ้าองค์การสามารถดำเนินการผลิตให้ได้ผลผลิตทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพได้ตรงกับความต้องการขององค์การ

๒.๒) ประสิทธิภาพ (Efficiency) องค์การมีประสิทธิผลถ้าอัตราส่วนระหว่างปัจจัยทรัพยากร (Input) ที่ใช้กับผลผลิต (Output) มีความเหมาะสมในลักษณะที่ใช้ปัจจัยทรัพยากรได้คุ้มค่า

๒.๓) ความพึงพอใจ (Satisfaction) องค์การมีประสิทธิผลถ้าผลการดำเนินงานขององค์การนำมาซึ่งความสำเร็จสอดคล้องกับความต้องการและความคาดหวังของสมาชิกในองค์การ

๒.๔) การปรับเปลี่ยน (Adaptive Ness) องค์การมีประสิทธิผลถ้าองค์การมีกลไกที่สามารถปรับเปลี่ยนการดำเนินงานได้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งภายในองค์การและภายนอกองค์การ

๒.๕) การพัฒนา (Development) องค์การมีประสิทธิผลถ้าองค์การสามารถเพิ่มพูนศักยภาพ (Potential) และวิสัยความสามารถ (Capacity) ขององค์การให้เจริญก้าวหน้าตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม^๕

^๔ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๖.

^๕สมใจ ลักษณะ, **การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน: Efficiency Development**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๔๖), หน้า ๒๒๗.

ประสิทธิผล คือ การพิจารณาว่าผลของนโยบายนั้นบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่ เพียงไร ประสิทธิภาพเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักเหตุผลทางเทคนิควิชาการ (Technical Rationality) ซึ่งนิยมวัดออกมาในรูปของหน่วยสินค้าและบริการหรือในรูปของจำนวนเงิน^๖ องค์ประกอบสำคัญของความมีประสิทธิภาพก็คือความมากน้อยของการที่องค์กรสนองต่อความต้องการของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งลูกค้าซึ่งประเมินได้จากสิ่งที่ลูกค้าได้รับจากหน่วยงานในแง่ของคุณภาพสินค้าหรือบริการ ปริมาณ ความเรียบร้อย และความได้มาตรฐานของสินค้าและบริการ ความรวดเร็วของบริการ ความเต็มใจ ช่วยเหลือ ความเป็นมิตร และลักษณะท่าทีของพนักงาน นั่นเอง^๗

สรุปได้ว่า คำว่า ประสิทธิภาพ ในภาษาไทย ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Effectiveness หมายถึง ผลสำเร็จที่เกิดขึ้น ซึ่งได้แก่ ผลของการปฏิบัติงาน โดยพิจารณาว่าผลนั้นบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่ เพียงไร โดยความหมายของประสิทธิผลสามารถพิจารณาได้ ๒ ระดับ คือ ระดับบุคคลและระดับองค์กร ซึ่งล้วนมีความหมายครอบคลุมทั้งผลการดำเนินงานที่สนองวัตถุประสงค์ ได้ผลดีทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ และยังครอบคลุมถึงกระบวนการดำเนินงานที่ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสม ซึ่งก็คือรวมถึงประสิทธิภาพ นั่นเอง

๒.๑.๒ การประเมินประสิทธิผล

ผู้วิจัยได้ศึกษา “การประเมินประสิทธิผล” จากเอกสารทางวิชาการที่หลากหลาย โดยได้ประมวลเนื้อหาสาระไว้ ดังนี้

การประเมินประสิทธิผลเป็นการวัดระดับสถานะที่องค์กรสามารถเพิ่มผลผลิตขึ้นในขณะที่ปัจจัยการผลิตลดลงหรือผลผลิตคงที่^๘ ปัจจุบัน การประเมินผลเป็นความจำเป็นและมีความสำคัญในการปฏิบัติงานทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน ที่สำคัญหน่วยงานสามารถประยุกต์ใช้ผลการประเมิน เพื่อพัฒนาองค์กร พัฒนานโยบาย หรือเพื่อการวางแผน ในปัจจุบันการประเมินผลครอบคลุมในหลายลักษณะด้วยกันทั้งในลักษณะการประเมินองค์กรรวมขององค์กร หรืออาจประเมินเฉพาะด้าน โดยนัยนี้ ระดับมาตรฐานของประสิทธิผลอาจจำแนกโดยละเอียดเป็น ๓ ระดับ คือ

๑) ประสิทธิภาพระดับองค์กร (Corporate) เกี่ยวข้องกับการลงทุนทั้งหมดและกำหนดโดยทีมงานหรือคณะบุคคล มีแนวโน้มระยะยาวเป็น ๕ ปี แม้ว่า ๑ ปีถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่ตามประสิทธิผลองค์กรจึงเกี่ยวข้องในเรื่องผลตอบแทนของทรัพย์สิน ความสามารถในการทำผลกำไร ตำแหน่งในการแข่งขัน ความเจริญเติบโต ผลิตภาพ ความยืดหยุ่น ระดับของเทคโนโลยี การพัฒนาพนักงาน ความสัมพันธ์กับพนักงาน ความรับผิดชอบต่อสาธารณะ ความสัมพันธ์กับรัฐบาล

^๖ชินรัตน์ สมสืบ, “ความหมาย ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน” ใน **ประมวลสาระชุดวิชาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการรัฐประศาสนศาสตร์**, (นนทบุรี: สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๗): ๒๘๗.

^๗เทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์, “ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการให้บริการสาธารณะ” ใน **ประมวลสาระชุดวิชาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการรัฐประศาสนศาสตร์**, (นนทบุรี: สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๗): ๒๕๕.

^๘สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, **วิธีวิทยาการประเมินทางการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๘.

๒) ประสิทธิภาพระดับหน่วยงาน (Departmental or Divisional) เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนในหน่วยย่อยขององค์การ เป็นตัวเชื่อมระหว่างองค์การกับความเชี่ยวชาญเฉพาะระดับการจัดการ (บุคคล) บางครั้งก็เชื่อมโยงระหว่างผลกำไร ผลผลิตหรือความต้องการด้านบริการ และการบูรณาการบทบาทของหน่วยงานหนึ่งกับอีกหน่วยงานหนึ่ง ในองค์การใหญ่ทั้งหมด

๓) ประสิทธิภาพระดับการจัดการหรือบุคคล (Managerial Standards) คือส่วนที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับผลผลิต ซึ่งเป็นประสิทธิผลของผู้บริหารระดับการจัดการโดยตรง^๙

สำหรับ ขั้นตอนในการประเมินประสิทธิผลหรือผลงานในเชิงปริมาณนั้นจะมีกระบวนการประกอบไปด้วย ๒ ขั้นตอนใหญ่ ๆ คือ

ขั้นตอนที่ ๑ การระบุผลงานที่ต้องการจะให้เกิดขึ้น ด้วยการที่จะต้องมีการดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ต่อไปนี้ คือ มีการระบุถึงผลงานหลัก (The Major Outputs) มีการจัดลำดับความสำคัญและทำให้เข้าใจได้ง่าย (Prioritize and Simplify) และมีการเลือกผลงานที่สำคัญ ๆ ที่จะนำมาใช้ในการประเมิน (select)

ขั้นตอนที่ ๒ การตัดสินใจเพื่อกำหนดตัวชี้วัดผลงาน ด้วยการที่จะต้องมีการดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ต่อไปนี้ คือ การเลือกตัวชี้วัด (Select Indicators) ซึ่งถ้าเป็นผลงานในเชิงปริมาณจะต้องสามารถกำหนดเป็นจำนวนตามหน่วยวัดที่กำหนดขึ้นมาใช้ได้ มีการจัดน้ำหนักความสำคัญของแต่ละตัวชี้วัด (Adjust for Workload Difficulty) ซึ่งตัวชี้วัดของผลงานต่าง ๆ จะมีความยากง่ายหรือความสำคัญแตกต่างกัน และมีการวัดและประเมินผลงาน (Measure the Outputs)^{๑๐}

ประการสำคัญ คือ การจัดองค์การเพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการปฏิบัติงานสูงสุด โดยทั่วไปจำเป็นต้องยึดหลักการ ดังนี้

๑) หลักการกำหนดวัตถุประสงค์ (Definition of objectives) ในธุรกิจใดธุรกิจหนึ่งจะต้องกำหนดหรือระบุวัตถุประสงค์ของงานอย่างชัดเจน ให้เป็นที่เข้าใจ และยอมรับโดยผู้ที่เกี่ยวข้องที่ต้องดำเนินการตามวัตถุประสงค์นั้น ๆ ตัวอย่างเช่น วัตถุประสงค์ในการจัดสำนักงาน ได้แก่ การประสานกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีการประมวลผลข้อมูล เพื่อให้ต้นทุนในการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ต่ำลง และผลผลิตจากการดำเนินการนั้น ๆ สูงขึ้น โดยถือว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องให้ความสะดวกหรือให้บริการแก่หน้าที่อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในองค์การ จัดเตรียมข้อมูลที่ต้องการและมีพร้อมที่จะนำมาใช้ได้ทันทีเมื่อจำเป็นต้องใช้

๒) หลักการของการรับผิดชอบ (Principle of Responsibility) ความรับผิดชอบขององค์การเป็นภาระผูกพันของบุคคลในการปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ดังนั้น ผู้บริหารงานจะต้องพิจารณากำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบที่สำคัญของผู้ใต้บังคับบัญชา

^๙William J. Reddin, *The 3D Management Style Theory: Theory Paper 2*, (Canada: Social Science System, 1997), p. 277.

^{๑๐}เอลเลน ดอรี โรเดิน (Ellen Doree Roden) อ่างใน เทพศักดิ์ บุญรัตพันธุ์, “ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการให้บริการสาธารณะ” ใน *ประมวลสาระชุดวิชาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการรัฐประศาสนศาสตร์*, (นนทบุรี : สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๗): ๒๕๕.

๓) หลักการของการมอบอำนาจหน้าที่ควบคู่กับความรับผิดชอบ (Principle of Delegate Authority with Responsibility) อำนาจหน้าที่ (Authority) หมายถึง สิทธิที่จะออกคำสั่งและอำนาจหน้าที่ที่จะทำให้อื่นปฏิบัติตาม ซึ่งอำนาจหน้าที่จะต้องได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชาที่อยู่เหนือขึ้นไป แต่ละบุคคลในองค์การต้องได้รับอำนาจหน้าที่ที่เหมาะสมกับความรับผิดชอบ (Responsibility) ตามหน้าที่ที่ได้รับและจำเป็นต้องทำควบคู่กัน เพื่อที่จะสามารถปฏิบัติหน้าที่ให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี

๔) หลักการมีผู้บังคับบัญชาคนเดียวหรือมีเอกภาพในการบังคับบัญชา (Principle of Unity of Command) หลักข้อนี้ถือว่าผู้ใต้บังคับบัญชาควรปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียวเท่านั้น ทั้งนี้ เพื่อป้องกันความสับสน โดยแต่ละบุคคลต้องทราบอย่างชัดเจนว่า ตนต้องรายงานการปฏิบัติงานขึ้นตรงต่อใคร

๕) หลักการมอบหมายงานอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective Delegation) การจัดองค์การที่มีประสิทธิภาพจะประกอบด้วยบุคลากรที่ทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย การมอบหมายงานต้องระบุให้ชัดเจนว่าบุคคลใดทำหน้าที่อะไร และจำนวนผู้ปฏิบัติงานนั้น ๆ มีจำนวนเท่าใด ใครรับผิดชอบหรือมีหน้าที่ในส่วนใดหรือ ระบุให้ชัดเจนลงไปว่าทุกคนมีหน้าที่รับผิดชอบในเนื้องานเดียวกันทั้งหมด

๖) หลักการกำหนดขนาดของการควบคุม (Principle of Span of Control) หมายถึง การกำหนดสายการบังคับบัญชาภายในหน่วยงานให้ชัดเจนว่า ใครปกครองบังคับบัญชาใครบ้าง พร้อมทั้งระบุถึงจำนวนผู้ใต้บังคับบัญชาที่เหมาะสมขึ้นตรงต่อผู้บังคับบัญชาหนึ่งคน ซึ่งขึ้นอยู่กับธรรมชาติและขนาดของงานนั้น ๆ

๗) หลักของการมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน (Unity of Direction) แต่ละฝ่ายต้องมีวัตถุประสงค์หรือมีเป้าหมายในการปฏิบัติงานร่วมกัน แต่ละหน้าที่มีความสัมพันธ์กันและต้องทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่สำคัญของธุรกิจร่วมกัน

๘) หลักการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างหน้าที่ บุคลากร และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ (Defining of Work Related Relationships) การกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างหน้าที่ บุคลากร และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อให้การประสานงานและการติดต่อสื่อสารระหว่างกันเป็นไปอย่างถูกต้องและคล่องตัวยิ่งขึ้น

๙) หลักการจัดแบ่งสำนักงานออกตามความเหมาะสม (Work Assignment) เพื่อให้บุคลากรเกิดความชำนาญเฉพาะอย่าง ในการทำงาน เมื่อมีการแบ่งงานกันทำแล้วจะต้องสรรหาหรืออบรมบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถทำงานที่มีอยู่ และเมื่อทำงานเหล่านั้นซ้ำ ๆ ก็จะทำให้ทักษะขึ้นมา ผลงานที่ทำได้จะดีกว่าการไปทำงานหลาย ๆ ด้าน แล้วไม่เกิดทักษะในด้านหนึ่งด้านใดโดยเฉพาะ

๑๐) หลักการกำหนดโครงสร้างขององค์การ (Organization structure) ความสำคัญและความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานหลัก (Line) และ หน่วยงานที่ปรึกษา (Staff) เป็นประเด็นหนึ่งในการพิจารณาจัดโครงสร้างขององค์การ เป็นหลักการที่จะช่วยลดปัญหาความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นได้ในการทำงานระหว่างหน่วยงานหลัก และหน่วยงานที่ปรึกษา^{๑๑}

^{๑๑} คารมณีย์ เพียรภายลุน อ่างใน ทวีร์ศมชญา พิพัฒน์เพ็ญ และคณะ, “การประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลการปฏิบัติราชการของเทศบาลนครสงขลา”, รายงานการวิจัย, (สำนักวิจัยและพัฒนา: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, ๒๕๕๗), หน้า ๒๑-๒๒.

อย่างไรก็ตาม ประสิทธิภาพจะมีขึ้นได้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่ว่า สามารถทำประโยชน์จากสภาพแวดล้อมบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ แต่สิ่งสำคัญที่สุดอยู่เบื้องหลังควบคู่กับประสิทธิภาพคือ ความมีประสิทธิภาพ ซึ่งหมายถึงการมีสมรรถนะสูง สามารถมีระบบการทำงานที่ก่อให้เกิดผลสูงสุด โดยได้ผลผลิตที่มีมูลค่าสูงกว่าทรัพยากรที่ใช้ไป^{๑๒}

สรุปได้ว่า ประสิทธิภาพจะมีขึ้นได้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่ว่า สามารถทำประโยชน์จากสภาพแวดล้อมบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ ใน ๓ ระดับ คือ ประสิทธิภาพระดับองค์การ ประสิทธิภาพระดับหน่วยงาน และประสิทธิภาพระดับการจัดการหรือบุคคล ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยที่การประเมินประสิทธิภาพหรือผลงานในเชิงปริมาณจะมีกระบวนการประกอบไปด้วย ๒ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรก เป็นการระบุผลงานที่ต้องการจะให้เกิดขึ้น ได้แก่ มีการระบุถึงผลงานหลัก มีการจัดลำดับความสำคัญและทำให้เข้าใจได้ง่าย และมีการเลือกผลงานที่สำคัญ ๆ ที่จะนำมาใช้ในการประเมิน และขั้นตอนที่สอง เป็นการตัดสินใจเพื่อกำหนดตัวชี้วัดผลงาน ได้แก่ การเลือกตัวชี้วัดที่สามารถกำหนดเป็นจำนวนตามหน่วยวัดได้ มีการจัดน้ำหนักความสำคัญของแต่ละตัวชี้วัด ความยากง่าย และความสำคัญแตกต่างกัน

๒.๑.๓ ทฤษฎีประสิทธิภาพ

ผู้วิจัยได้ศึกษา “ทฤษฎีประสิทธิภาพ” จากเอกสารทางวิชาการที่หลากหลาย โดยได้ประมวลเนื้อหาสาระไว้ ดังนี้

ประสิทธิภาพขององค์การถือเป็นปัจจัยบ่งชี้ประการหนึ่งถึงความสำเร็จของภาวะผู้นำ เนื่องจาก เป็นเรื่องเกี่ยวกับการประเมินความรับผิดชอบของผู้นำในการบริหารทรัพยากรให้เกิดประโยชน์หรือคุณค่าสูงต่อองค์การ นักทฤษฎีชาวตะวันตกจึงได้ทำการสังเคราะห์ทฤษฎีที่เกี่ยวกับองค์การโดยอาศัยกรอบแนวคิดแบบโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structuralism) และแนวคิดเชิงระบบ (System Approach) และได้นำเสนอเป็นโมเดล (Model) สำหรับการอธิบาย มีชื่อว่า “ทฤษฎีประสิทธิภาพขององค์การในแนวคิดเชิงระบบ (A System-Structural View of Quality Management Model : SQM)” ดังนี้

ทฤษฎีประสิทธิภาพขององค์การในแนวคิดเชิงระบบวางอยู่บนพื้นฐานของการวัดปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการดำเนินการ (Process) และ ผลลัพธ์ (Output) ที่เชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกระบบ โดยให้ความสนใจเกี่ยวกับบริบทด้านสิ่งแวดล้อมขององค์การด้วยรูปแบบการจัดการคุณภาพเชิงระบบและโครงสร้าง ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น ๓ ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ ๑ บริบทเกี่ยวข้องกับคุณภาพขององค์การโดยอาศัยผลกำไรการดำเนินงานที่ผ่านมาขององค์การ ความคาดหวังของชุมชนที่มีต่อองค์การ นโยบายของรัฐ และการสนับสนุนจากภายนอกองค์การ

ขั้นตอนที่ ๒ การพิจารณาเพื่อการดำเนินการหรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินการขององค์การของผู้บริหาร ซึ่งประกอบด้วยจัดการตามความคาดหวังและการจัดการที่เป็นจริง

^{๑๒} รัชชัย สันติวงษ์, พฤติกรรมบุคคลในองค์กร, หน้า ๓๑๔.

ขั้นตอนที่ ๓ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินการขององค์การของผู้บริหารโดยอาศัยผลการพิจารณาจากการจัดการตามความคาดหวังเปรียบเทียบกับจัดการที่เป็นจริง ถ้าทั้งสองสิ่งมีความแตกต่างกันมาก ผู้บริหารก็จะดำเนินการปรับเปลี่ยนให้ดีขึ้น ซึ่งผลการดำเนินการที่เกิดขึ้นก็เป็นข้อมูล (Feedback) ต่อผู้บริหารและองค์การ แต่ถ้าสองประการไม่แตกต่างกันมาก ย่อมแสดงว่าการดำเนินการขององค์การที่มีอยู่นั้นมีประสิทธิภาพที่ดีพอ

โมเดล (Model) ที่เกิดขึ้นจากการสังเคราะห์ดังกล่าว เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลองค์การต่าง ๆ ย้อนหลัง ๓ ปี ซึ่งพบว่า ความรู้และความสามารถของผู้บริหาร ความต้องการในคุณภาพของลูกค้า หรือผู้มารับบริการ และความพร้อมขององค์การ เป็นตัวอธิบายการจัดการตามความคาดหวัง และการจัดการที่เป็นจริง ได้อย่างชัดเจน ผลการวิจัยสามารถยืนยันแนวคิดของโมเดลดังกล่าวได้เป็นอย่างดี^{๑๓}

ทฤษฎีองค์การนี้สามารถแบ่งตามมิติทัศน์ของการศึกษาและการวิเคราะห์ใน ๒ ลักษณะคือ

๑) ลักษณะมิติทัศน์เชิงระบบ (System perspective)

มิติทัศน์แบบเริ่มแรกพิจารณาแนวคิดในลักษณะของ ระบบปิด (Closed system) กล่าวคือ มององค์การเป็นอิสระ ซึ่งแต่ละองค์การก็เป็นอิสระจากกันและกันไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมแต่อย่างใด หลังจากทศวรรษที่ ๖๐ ทฤษฎีองค์การได้หันไปให้ความสนใจในสิ่งที่เรียกกันว่า ระบบเปิด (Open System) ซึ่งมีวิถีของการมองและการวิเคราะห์แตกต่างกันอย่างสุดขีด โดยได้ให้ความสนใจในลักษณะขององค์การนอกเหนือจากส่วนที่อยู่ภายในขององค์การ

๒) ลักษณะมิติทัศน์ด้านเป้าหมายของโครงสร้าง (Goal Perspective)

มิติทัศน์แบบนี้ก็แยกย่อยออกเป็นสองแนวทางเช่นเดียวกัน แม้ว่าจะมองในเรื่องของเป้าหมาย ความต้องการของโครงสร้างองค์การที่จัดขึ้นก็ตาม แนวทางแรกก็เห็นว่าองค์การควรจะมีความเป็นระบบ มีกรอบ มีเหตุผล (Rational) ในขณะที่อีกแนวทางหนึ่งเห็นว่าองค์การมีลักษณะที่เป็นโครงสร้างทางสังคม มีกลุ่มต่าง ๆ รวมกัน ทำงานร่วมกัน ใช้ชีวิตร่วมกัน มีความขัดแย้งกัน มีการแสวงหาอำนาจและการควบคุม การมีอิทธิพลระหว่างกลุ่มในองค์การ เกิดขึ้นอยู่เสมอ^{๑๔}

สรุปได้ว่า ทฤษฎีประสิทธิภาพขององค์กรในแนวคิดเชิงระบบมีพื้นฐานอยู่บนทฤษฎีแบบระบบเปิด กล่าวคือ องค์กรถือเป็นระบบเปิดซึ่งต้องมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงทรัพยากร เพื่อให้ได้ผลผลิต โดยที่องค์กรต้องรักษาความสมดุลและความมั่นคงขององค์การ ในโมเดลนี้มุ่งเน้นที่เกณฑ์ใด ๆ ที่ช่วยให้องค์กรสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องในระยะยาว เน้นการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กรกับสิ่งแวดล้อมภายนอกองค์กร มองความสำคัญของตัวทรัพยากรและความสามารถขององค์กรที่จะนำมาซึ่งทรัพยากรที่จำเป็นต่อองค์การ ทฤษฎีนี้จะเน้นและให้ความสำคัญกับวิธีการที่จำเป็นที่จะทำให้เป้าหมายขององค์การบรรลุความสำเร็จ และพิจารณาในระยะยาว

^{๑๓} Benson P. George, Jayant V. Saraph & Roger G. Schoreder, "The effects of organizational quality context on quality management: An Impirical investigation," in Management Science. Vol. 37 No 39 (1998): 1,107-1,123.

^{๑๔} Vande j. Robert & Tesluk E. Pual, "A System Perspective on Employee Involvement and Organizational Effectiveness", Group & Organizational Management, Vol. 24 No 3 (1999): 296.

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยได้ศึกษา “แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” จากเอกสารทางวิชาการที่หลากหลาย โดยได้ประมวลเนื้อหาสาระไว้ตามลำดับ ดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยได้ศึกษา “ความหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” จากเอกสารทางวิชาการที่หลากหลาย โดยได้ประมวลเนื้อหาสาระไว้ ดังนี้

คำว่า เผยแผ่ หมายถึง ทำให้ขยายออกไป, ขยายออกไป เช่น เผยแผ่พระพุทธศาสนา^{๑๕} คำว่า เผยแผ่ เป็นการประกาศให้ทราบ หากทราบแล้วสนใจ จะเป็นพุทธศาสนิกชนก็ไม่ใช่ที่รังเกียจ การเผยแผ่เป็นศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ่มอล่วย และแสดงถึงความมีใจกว้าง ไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตนเองหรือศาสนาของตน ส่วนคำว่า เผยแพร่ คือ โฆษณาให้แพร่หลาย ถ้าคิดอย่างคนธรรมดา ความหมายก็คล้ายคลึงกัน ถ้าคิดให้ลึกและละเอียดลงไปจะเห็นว่า คำว่า เผยแผ่ จะมีความหมายที่ชัดลึกลงไป เป็นการเผยแผ่ให้บรรลุจุดหมายมีที่ไปที่ไปไม่ใช่โฆษณาชวนเชื่อ เพื่อให้ทราบและเห็นด้วยเพียงอย่างเดียว ด้วยเหตุนี้ คณะสงฆ์จึงมักใช้คำนี้ในการเขียนในพระพุทธศาสนาว่าเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา^{๑๖}

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัยน้อมเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นมาเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก^{๑๗}

หากกล่าวโดยลักษณะของการกระทำ คำว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การหิยบรรณะ ซึ่งมีมากมายหลายหัวข้อไปขยาย เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะต้องเผยแผ่พระพุทธศาสนา^{๑๘} ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัยน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดการศึกษาและการพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม^{๑๙} การเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ภิกษุสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบัน เป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ด้วยอาศัยความเมตตาและกรุณาของภิกษุสงฆ์^{๒๐}

^{๑๕}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๗๘๘.

^{๑๖}กรมการศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๙.

^{๑๗}สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, การกลับมาของพระพุทธศาสนา “พระเอก” ของการศึกษาใหม่, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ลายสือ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒.

^{๑๘}พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๕๐.

^{๑๙}พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตฺตฺวณฺโณ), คนไทยกับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: ขวนพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๔๓.

^{๒๐}บุญศรี พานะจิตต์, โครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถาบันศาสนา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพริกหวานกราฟฟิก จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑.

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาได้สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน โดยในสมัยปัจจุบันนี้ได้ให้ความสำคัญต่อศาสนทายาท คือ พระภิกษุสงฆ์ผู้ออกเผยแผ่ธรรมเป็นอย่างยิ่ง และต้องพึงพาอาศัยบุคคลภายนอกที่เป็นคฤหัสถ์ เข้ามามีบทบาทใน การสนับสนุน หรือที่เรียกว่า อุบาสก อุบาสิกา คือ ผู้ถึงพระรัตนตรัย เป็นกลุ่มคนที่สำคัญต่อพระพุทธศาสนาสืบเรื่อยมา^{๒๑}

สรุปได้ว่า การเผยแพร่พระพุทธศาสนา หมายถึง การหยิบหลักธรรมหรือหัวข้อธรรมะในทางพระพุทธศาสนาไปประกาศให้ผู้อื่นทราบ โดยมีจุดมุ่งหมายให้มีบุคคลได้รับรู้รับทราบหลักธรรมหรือหัวข้อธรรมะในทางพระพุทธศาสนานั้นอย่างกว้างขวาง และในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาต้องอยู่บนพื้นฐานของการเป็นผู้มีใจกว้าง ปราศจากอคติ และไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิด ความเชื่อ หรือความศรัทธาของผู้เผยแผ่ กล่าวคือ ให้ผู้ฟัง/ผู้รับ เกิดความเชื่อ ความศรัทธา ด้วยปัญหา ด้วยเหตุผล หรือวิจรรณญาณของตนเอง มุ่งเน้นให้ผู้ฟัง/ผู้รับเกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันด้วยความเต็มใจ

๒.๒.๒ วิธีการการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยได้ศึกษา “วิธีการการเผยแพร่พระพุทธศาสนา” จากเอกสารทางวิชาการที่หลากหลาย โดยได้ประมวลเนื้อหาสาระไว้ ดังนี้

พระพุทธศาสนามีส่วนสำคัญที่สุดในการสร้างรากฐานทางวัฒนธรรมในด้านจิตใจ เป็นแนววิถีชีวิตที่ได้ฝังรากลึกกลงในจิตใจของพุทธศาสนิกชนมาในครั้งโบราณกาล โดยมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นรากฐานสำคัญของศิลปวัฒนธรรม และมีพระสงฆ์เป็นผู้อบรมสั่งสอนเผยแผ่หลักธรรมให้แก่ประชาชนเพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติตามและอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ดังจะเห็นได้ว่าการดำรงชีวิตนั้นมีความสัมพันธ์กับพุทธศาสนาทั้งสิ้น เช่น การตักบาตรประจำวัน การทำบุญ และฟังธรรมในวันธรรมสวนะ การไหว้พระสวดมนต์ พิธีกรรมต่าง ๆ จะมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเกือบทั้งสิ้น นับแต่เกิดจนตาย ซึ่งได้แก่งานทำบุญครบรอบวันเกิด งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน และงานศพ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จึงแสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาได้เข้ามามีบทบาทอยู่เหนือวัฒนธรรมในด้านจิตใจของพุทธศาสนิกชนอยู่ค่อนข้างมาก^{๒๒} หากกล่าวถึง วิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาจะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงเป็นต้นแบบที่ของการเลือกใช้เทคนิคและวิธีสอน พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีสอนหลายแบบหลายอย่าง แต่ที่น่าสังเกตหรือพบบ่อยคงจะได้แก่วิธีต่อไปนี้

๑) แบบสากัจฉา หรือสนทนา วิธีนี้น่าจะเป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใด ๆ โดยเฉพาะในเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้น ยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจหลักธรรม ในการสนทนาพระพุทธเจ้ามักจะทรงเป็นฝ่ายถามนำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรมและความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุด แม้ในหมู่พระสาวก พระองค์ก็ทรงใช้วิธีนี้ไม่น้อย และทรงส่งเสริมให้สาวกสนทนาธรรมกัน อย่างในมงคลสูตรว่า กาเลน ธมมสากัจฉา เอตมมกคฺคฺมุตฺตมํ การสนทนาธรรมตามกาล เป็นมงคลอันอุดม

^{๒๑}ธีรวิส บำเพ็ญบุญบารมี, การเผยแพร่พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเบญจกัญญา, ๒๕๕๐), หน้า ๕๓.

^{๒๒}ทินพันธุ์ นาคะตะ, พระพุทธศาสนากับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: หจก. สหายบลิ๊กและการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๑-๓.

๒) แบบบรรยาย วิธีสอนแบบนี้ น่าจะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งมีประชาชน หรือพระสงฆ์จำนวนมาก และส่วนมากเป็นผู้มีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจ กับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว มาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติม และหาความสงบสุขทางจิตใจ นับได้ว่าเป็นคนประเภทและระดับใกล้เคียงกันพอที่จะใช้วิธีบรรยายอันเป็นแบบกว้าง ๆ ได้ลักษณะพิเศษของพุทธวิธีสอนแบบนี้ที่พบในคัมภีร์บอกว่า ทุกคนที่ฟังพระองค์แสดงธรรมอยู่ในที่ประชุมนั้น แต่ละคนจะรู้สึกว่พระพุทธเจ้าตรัสอยู่กับตัวเองโดยเฉพาะ ซึ่งนับเป็นความสามารถอัศจรรย์อีกอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้า

๓) แบบตอบปัญหา ผู้ที่มาถามปัญหานั้น นอกจากผู้ที่มีความสงสัยข้องใจในข้อธรรมต่าง ๆ แล้ว โดยมากเป็นผู้นับถือลัทธิศาสนาอื่น บ้างก็มาถามเพื่อต้องการรู้คำสอนทางฝ่ายพระพุทธศาสนา หรือเทียบเคียงกับคำสอนในลัทธิของตน บ้างก็มาถามเพื่อลองภูมิ บ้างก็เตรียมมาถามเพื่อข่มปราบให้จน หรือให้ได้รับความอับอาย ในการตอบพระพุทธองค์ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหาและใช้วิธีตอบให้เหมาะสม ในสังคิติสูตร ท่านแยกประเภทปัญหาไว้ตามลักษณะวิธีตอบเป็น ๔ อย่าง คือ

๓.๑) เอกังสพยากรณีปัญหา ปัญหาที่ฟังตอบตรงไป ตรงมาตายตัว

๓.๒) ปฏิปุจฉาพยากรณีปัญหา ปัญหาที่ฟังย้อนถามแล้วจึงแก้

๓.๓) วิภังชพยากรณีปัญหา ปัญหาที่จะต้องแยกความตอบ

๓.๔) ฐปณียปัญหา ปัญหาที่ฟังยับยั้งเสีย^{๒๓}

การเผยแผ่พระพุทธธรรมในสมัยพุทธกาลจนถึงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชก็ยังคงใช้รูปแบบดั้งเดิมอยู่คืออาศัยพระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่ธรรมะ แต่ครั้งมาถึงยุคที่พระพุทธศาสนาได้แยกออกเป็นหลายนิกาย โดยเฉพาะที่เด่นชัดที่สุดหลังพุทธกาล พระพุทธศาสนาได้แตกแยกออกเป็น ๒ นิกายใหญ่ ๆ คือ เถรวาทกับอจารีวาท หลังจากการทำสังคายนาครั้งที่ ๒ ล่วงมาได้ ๑๐๐ ปี^{๒๔} จุดเด่นของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช คือ

๑) พระเจ้าอโศกมหาราชทรงปกครองบ้านเมืองโดยระบบธรรมาธิปไตย คือ ใช้หลักพระธรรมวินัยบริหารบ้านเมือง

๒) พระเจ้าอโศกมหาราชทรงอุทิศพระองค์เป็นธรรมทาส โดยทรงหวังผลทั้งในภพนี้และภพหน้า นำประชาชนในห้วงวันจากมิถิลลาซีพ ดำรงชีวิตโดยหลักสัมมาอาชีวะ

๓) พระเจ้าอโศกมหาราชเสด็จประพาสเพื่อธรรม คือ เที่ยวนมัสการปูชนียสถานในพระพุทธศาสนาและแนะนำสั่งสอนประชาชนให้รู้และปฏิบัติธรรม

๔) พระเจ้าอโศกมหาราชทรงปฏิวัติสังคมโดยธรรม คือ ยกเลิกพิธีกรรมต่าง ๆ ที่มีการเบียดเบียนทำลายล้างห้ามการฆ่าสัตว์บูชายัญ ด้วยกฎ “มา ฆาต” คือ ห้ามฆ่า แม้ภายในพระราชวังเองก็ห้ามฆ่าสัตว์

^{๒๓} จ้านงค์ ทองประเสริฐ, แผนการกู้ชื่อเสียงของเจ้าชายสิทธัตถะ, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๒๑๙-๒๕๔.

^{๒๔} สิริวัฒน์ คำวันสา, ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท จรัสสินทวงศ์ การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐.

๕) พระเจ้าอโศกมหาราชทรงใช้ระบบรัฐสวัสดิการ ด้วยการสร้างโรงพยาบาลขึ้นรักษาคน และโรงพยาบาลรักษาสัตว์ ปุสกสมุนไพรวัวในส่วนต่าง ๆ ของประเทศ ขุดบ่อน้ำ สระน้ำ สร้างถนนคู คลอง เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชน

๖) พระเจ้าอโศกมหาราชทรงให้เลิกพิธีกรรมทุกชนิดที่ไม่เป็นธรรม และได้นำเอาหลักของ มงคลสูตร สิงคาลสูตรให้คนปฏิบัติต่อกันตามสมควรแก่ฐานะหน้าที่ เน้นให้ประชาชนรู้จักคุณค่าของ ธรรมทาน เห็นคุณค่าของการแนะนำ การรับการแนะนำสั่งสอนกันด้วยเมตตา กรุณา

๗) พระเจ้าอโศกมหาราชทรงตั้งข้าหลวงแทนพระองค์เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรม โดยให้ ข้าหลวงเหล่านั้นสร้างความรู้สึกรู้สึกต่อประชาชนว่า เป็นเหมือนลูกหลานของตน ให้พยายามสอดส่องดูแล สุขทุกข์ของเขาดุจบิดาเอาใจใส่ดูแลบุตรธิดาของตน การกระทำทุกอย่างทรงเน้นหนักไปที่ผลประโยชน์ อันผู้กระทำถึงได้ในภพนี้และภพหน้า^{๒๕}

ปัจจุบัน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันเป็นการดำเนินการในทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อ พระธรรมวินัย โดยครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระสงฆ์จัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นในวัดโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทย ที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา โดยการดำเนินการใด ๆ ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัดและนอกวัด ชื่อว่าภารกิจด้านการเผยแผ่ ทั้งสิ้น^{๒๖} โดยหน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรมของวัดหรือพระสงฆ์ในปัจจุบัน มีดังนี้

๑) อบรมพระภิกษุสามเณร ให้เป็นสมณะสัญญา และอบรมเรื่องจรรยา มารยาท ตลอด จนถึงการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่าง ๆ

๒) อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย

๓) หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอนหรือคำแนะนำที่เป็นประโยชน์

๔) แนะนำสั่งสอนธรรมประชาชนให้เข้าใจศาสนพิธี และการปฏิบัติ

๕) เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม และได้ยินได้ฟังเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธ ศาสนาโดยถูกต้อง

๖) หาอุบายวิธีสกัดกั้นสังฆกรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้นหรือบำบัดที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไปโดยที่ชอบ

๗) ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนา และอบรมในทางศีลธรรม มีการ ไหว้พระสวดมนต์ เป็นต้น

๘) ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุดเพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรมบาลี เพื่อประโยชน์แก่ ประชาชน หรือขวนขวายจัดหาหนังสือเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปบ้าง ที่เกี่ยวกับการไหว้พระสวดมนต์บ้าง ที่เกี่ยวกับศีลธรรมบ้าง ที่เกี่ยวกับประวัติพระบ้าง เพื่อให้ผู้รักษาศีลฟังธรรม ตามวัดต่าง ๆ ได้ฟัง ได้ อ่านได้ ได้ฟังตามสมควรแก่สถานที่และโอกาส

^{๒๕} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตภาโณ), ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕๕-๑๕๖.

^{๒๖} กรมการศาสนา, ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๙.

๔) ขวนขวายจัดหาอุปกรณ์การเรียนภาษาไทยบางประเภทสำหรับชั้นประถมขึ้นไปเพื่อให้เด็กที่ขาดสนได้ใช้เรียน^{๒๗}

งานเผยแผ่ที่พระสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบัน มีดังนี้

๑) งานพระธรรมทูต ดำเนินงานโดยใช้มติมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพระธรรมทูตภายในประเทศ พ.ศ. ๒๕๐๘ โดยจัดพระสงฆ์ผู้สมัครบำเพ็ญประโยชน์แก่พระศาสนา ออกไปจาริกเผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนทั่วประเทศ เป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมะและความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติธรรมะ สามารถนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกวิธีและถูกต้อง รวมทั้งสามารถใช้ธรรมะแก้ปัญหาต่าง ๆ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครองและสิ่งแวดล้อม งานพระธรรมทูต เป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคลและเป็นงานที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของประเทศชาติ แนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยาย การสนทนา ธรรมีกถา นำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ เยี่ยมเยียน นำพัฒนาท้องถิ่น สาธิตและนำจัดกิจกรรม

๒) หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทยตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลสู่หมู่บ้าน โดยให้พระสงฆ์ในชนบทมีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น

๓) งานอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการและประชาชน เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ของชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและน้อมนำพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๔) งานบรรพชาสามเณรฤดูร้อน เป็นการจัดบรรพชาเยาวชนชายอายุตั้งแต่ ๑๐ ปี เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาธรรมในช่วงปิดฤดูร้อนประมาณเดือนเมษายน

๕) การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เป็นหน่วยสงเคราะห์ที่วัดและประชาชนจัดให้มีขึ้นในวัด ในหมู่บ้านเพื่อฝึกอบรมด้านความรู้ ความประพฤติและจิตใจ โดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่ฝึกอบรมสั่งสอนและบริหารงานทั่วไปของหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เรียก พุทธมามกาจารย์ แบ่งเป็น ๓ คณะ คือ

๕.๑) คณะประถมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๗-๑๐ ขวบ

๕.๒) คณะมัธยมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๑-๑๕ ขวบ

๕.๓) คณะอุดมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๖-๑๘ ปี

๖) การเผยแผ่ทางสื่อมวลชน เป็นการดำเนินการโดยเผยแผ่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแผ่ธรรมและการเผยแผ่ในต่างประเทศ อาจมีการตั้งวัดในต่างประเทศ

๗) การเผยแผ่ตามศักยภาพของวัด เป็นโครงการที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชุมชนตามศักยภาพของวัด ได้แก่ โครงการอุทยานการศึกษา การจัดสวนสมุนไพรในวัด โครงการลานวัดลานใจการกีฬา^{๒๘}

^{๒๗} สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ) อ๋างใน กรมการศาสนา, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๔.

^{๒๘} บุญศรี พานะจิตต์, **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑.

สรุปได้ว่า วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ยึดหลักวิธีตามแนวทางการปฏิบัติของพระพุทธเจ้า ได้แก่ การสนทนา การบรรยาย และการตอบปัญหา ซึ่งตั้งแต่สมัยพุทธกาลกระทั่งถึงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช พระสงฆ์สาวกเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และในสภาพการณ์ปัจจุบันการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นการดำเนินการในทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางและมีพระสงฆ์ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งเชิงรับและเชิงรุก โดยภารกิจด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไป ได้แก่ งานพระธรรมทูต หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) งานอบรมจริยธรรมนักเรียนและประชาชน งานบรรพชาสามเณรฤดูร้อน การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะ การเผยแผ่ทางสื่อมวลชน และการเผยแผ่อื่น ๆ ตามศักยภาพของวัด

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับศีลธรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษา “แนวคิดเกี่ยวกับศีลธรรม” จากเอกสารทางวิชาการที่หลากหลาย โดยได้ประมวลเนื้อหาสาระไว้ตามลำดับ ดังนี้

๒.๓.๑ ที่มาของศีล

ผู้วิจัยได้ศึกษา “ที่มาของศีล” จากเอกสารทางวิชาการที่หลากหลาย โดยได้ประมวลเนื้อหาสาระไว้ ดังนี้

เมื่อการกล่าวถึงศีลโดยเฉพาะศีล ๕ จะเป็นที่ทราบกันดีในหมู่ชาวพุทธ เพราะเป็นหลักปฏิบัติที่มีมาก่อนการอุบัติขึ้นแห่งพระพุทธเจ้า ดังปรากฏในอรรถกถาสังคหิสูตรศีล ๕ และศีล ๑๐ มีมาก่อนการเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้า ในอรรถธรรมบท ภิกขุวรรคได้แสดงไว้ว่า ศีล ๕ ชื่อว่า กุรุธรรม (หลักปฏิบัติของชาวพุทธในอดีต) อนึ่งหลักปฏิบัติที่มีลักษณะคล้ายกับศีล ๕ นี้มีปรากฏในศาสนาอื่น เช่น ศาสนาเซน เป็นต้น แต่หลักปฏิบัติที่คล้ายศีล ๕ ในศาสนาเซนเรียกว่า “มหาพรต” (มี ๖ ข้อ) เป็นข้อปฏิบัติสำหรับนักบวช และจัดเรียงลำดับไม่ตรงกัน ซึ่งนักบวชในศาสนาจะต้องปฏิบัติตามกฎมหาพรตนี้ กล่าวคือ ละเว้นการทำร้ายสิ่งมีชีวิตทุกชนิด ไม่พูดเท็จ ไม่ลักขโมย ไม่เสพเมถุน ไม่ครอบครองทรัพย์สิน และไม่บริโภคอาหารในเวลากลางคืน^{๒๙}

ศีล ๕ เป็นหลักปฏิบัติสากลของมนุษย์ผู้ปรารถนาความสงบสุขเพราะมนุษย์เป็นสัตว์โลกที่ต้องอยู่ร่วมกัน เป็นหมู่เป็นพวกสืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ ในขณะที่มนุษย์มีไม่มากปัญหาก็ไม่มาก แต่เมื่อมนุษย์มีจำนวนมากปัญหาและความยุ่งยากก็มีมากขึ้น ดุจเงาตามตัว ฉะนั้น^{๓๐} พระไตรปิฎกมีการกล่าวถึงศีล ๕ มีปรากฏหลายแห่ง ทั้งที่กล่าวในลักษณะรวม ๆ เป็นธรรมทั่วไป ไม่ได้กล่าวเจาะจงลงไปว่าเป็นศีล ๕ โดยตรง เช่น ในอัครคัมภีร์สุตตร คัมภีร์ทีฆนิกาย ปาฎีกวรรค ในส่วนที่แสดงถึงความบริสุทธิ์แห่งวรรณะ ๔ ความว่า

^{๒๙} ฐนุ แก้วโอภาส, ศาสนาโลก, (กรุงเทพมหานคร: หจก. เอมีเทรตดิ่ง, ๒๕๔๒), หน้า ๒๒๖.

^{๓๐} ธนิต อยู่โพธิ์, อานิสงส์ศีล ๕, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑.

“แม้กษัตริย์บางพระองค์ในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ถือเอาสิ่งที่เจ้าของไม่ได้ให้ ประพฤติผิดในกาม พุดเท็จ พุดส่อเสียด พุดคำหยาบ พุดเพื่อเจ้า เฟ่งเล็งอยากได้ของเขา มีจิตพยายาม เห็นผิดด้วยประการดังกล่าวมานี้ ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล นับว่าเป็นอกุศล มีโทษ นับว่ามีโทษ ไม่ควรประพฤตินับว่าไม่ควรประพฤติ ไม่สามารถเป็นอริยธรรม นับว่าไม่สามารถเป็นอริยธรรม เป็นธรรมดำ มีวิบากดำที่วิญญูชนติเตียน ธรรมเหล่านั้นปรากฏอย่างชัดเจนในกษัตริย์ บางพระองค์ในโลกนี้”^{๓๑}

ศีลที่มีการกล่าวครบทั้ง ๕ ข้อและกล่าวเจาะจงลงไป ว่าเป็นศีล ๕ โดยเฉพาะ เช่นใน คัมภีร์ สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค กล่าวไว้ว่า ศีล ๕ เป็นธรรม สำหรับสตรีผู้ครองเรือนความว่า คุณก่อน ภิกษุทั้งหลาย มาตุคามผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ จึงจะเป็นผู้สามารถอยู่ครองเรือน ธรรม ๕ ประการ ได้แก่ “มาตุคามเป็นผู้งดเว้นจากการ ฆ่าสัตว์ ๑ เป็นผู้เว้นจากอทินนาทาน ๑ เป็นผู้งดเว้นจากกาเมสุมิฉฉาจาร ๑ เป็นผู้งดเว้นจากมุสาวาท ๑ เป็นผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา ๑”^{๓๒}

คัมภีร์ที่ขุททกนิกาย ปาฎิกวรรค ได้แสดงไว้ว่า ศีลเป็นหลักปฏิบัติเรียกว่า ลิกขาบท ความว่า ลิกขาบท ๕ อย่าง ได้แก่

- ๑) ปาณาติปาตา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการฆ่าสัตว์
- ๒) อทินนาทานา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการลักทรัพย์
- ๓) กาเมสุมิฉฉาจาร เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม
- ๔) มุสาวาทา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการพุดเท็จ
- ๕) สุราเมยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุรา และเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท^{๓๓}

คัมภีร์ขุททกนิกาย ท่านแสดงศีลว่าเป็นเหตุอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้พ้นจากนรกได้ความว่า วันนี้ขอมหาบพิตรทรงมีพระทัยเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสรณะ จงสมาทานลิกขาบท ๕ อย่าให้ขาดและต่างพร้อม จงทรงงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ จงทรงยินดีด้วยพระมหาหေสีของพระองค์ ไม่ทรงพุดเท็จ และไม่ทรงดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเมื่อพระองค์เป็นผู้ไม่ประมาท พระองค์ทรงประพฤติธรรมโดยเคารพตลอดคือและวันอย่างนี้ พึงพ้นจากนรก^{๓๔}

นอกจากนั้น ศีล ๔ ข้อต้นของศีล ๕ ยังมีปรากฏอีกหลายแห่งในพระไตรปิฎก เป็น ๔ ข้อต้นของกุศลกรรมบถบ้าง ดังเช่น ในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต ท่านพระมหากัจจายะแสดงธรรมความว่า

^{๓๑}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๕/๘๕.

^{๓๒}ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๓๐๓/๓๒๕.

^{๓๓}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๒-๓๐๓.

^{๓๔}ขุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๑๒๒๓/๑๕๔.

“ดูก่อนอาวุโสทั้งหลาย การฆ่าสัตว์เป็นสิ่งไม่เป็นธรรม เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากฆ่าสัตว์เป็นสิ่งเป็นธรรม ส่วนอกุศลกรรมอันลามกมิใช่น้อยที่เกิดขึ้น เพราะการฆ่าสัตว์เป็นปัจจัย นี่เป็นสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ส่วนกุศลกรรมมิใช่น้อยที่ถึงความเจริญเต็มที่ เพราะเจตนาเครื่องงดเว้นจากการฆ่าสัตว์เป็นปัจจัย นี่เป็นสิ่งที่ เป็นประโยชน์ ดูก่อนอาวุโสทั้งหลาย การลักทรัพย์เป็นสิ่งที่ไม่เป็นธรรม ฯลฯ ดูก่อนอาวุโสทั้งหลาย การประพฤตินอกใจเป็นสิ่งที่ไม่เป็นธรรม ฯลฯ ดูก่อนอาวุโสทั้งหลาย การพูดเท็จเป็นสิ่งที่ไม่เป็นธรรม”^{๓๕}

สรุปได้ว่า ที่มาของการบัญญัติศีล ๕ เป็นการกำหนดข้อปฏิบัติทางความประพฤติดีทั้งทางกายและวาจา การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจา ให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษากายตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่สะอาดปราศจากโทษ ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกาย วาจา ให้ดียิ่งขึ้น ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีพ ทำให้กาย วาจา ใจ สงบไม่เบียดเบียนตนและคนอื่น

๒.๓.๒ ความหมายของศีล

ผู้วิจัยได้ศึกษา “ความหมายของศีล” จากเอกสารทางวิชาการที่หลากหลาย โดยได้ประมวลเนื้อหาสาระไว้ ดังนี้

ศีล (นปฺ.) สภาวะ, ธรรมชาติ, ปกติ^{๓๖} ศีล (สิน) หมายถึง ข้อบัญญัติทางพระพุทธศาสนาที่กำหนดการปฏิบัติกายและวาจา คือ การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย กล่าวคือ ศีล คือ ความประพฤติที่ดี^{๓๗} ที่ชื่อว่าศีล เพราะมีความหมายว่า สำรวม^{๓๘} โดยแท้จริง คำว่า ศีล อาจกล่าวได้หลายนัย ดังนี้

- ศีลในความหมายของการรักษากายวาจา และส่งเสริมให้กิริยามารยาทเรียบร้อย ดังพุทธพจน์ ความว่า

“ดูก่อนมหานามะ อุบาสกงดเว้นจากปาณาติบาต งดเว้นจากอทินนาทาน งดเว้นจากกาเมสุ- มิจฉาจาร งดเว้นจากมุสาวาท งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท อุบาสกนั้นชื่อว่าเป็นผู้มีศีล ด้วยเหตุมีประมาทเท่านั้น”^{๓๙}

- ศีลในความหมายของสิกขาบท

สำหรับฝึกหัดขัดเกลาและควบคุมกาย วาจา ของพุทธศาสนิกชนให้ตั้งอยู่ในความดีงาม ดังพุทธพจน์ ความว่า

^{๓๕} อัง ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๗๒/๓๑๑.

^{๓๖} ป. หลงสมบุญ, **พจนานุกรม มคอ-ไทย**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๗๔๙.

^{๓๗} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔**, หน้า ๑,๑๔๖.

^{๓๘} พระนารถเถระ และพระมหาตีปิฎกจูฬายเถระ รจนา, **มิลินทปถอรรถกถา-ฎีกา**, ตรวจชำระโดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญูณาน, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๔.

^{๓๙} อัง อฎฐก. (ไทย) ๒๓/๒๕/๒๖๘.

“ดูก่อนพราหมณ์ บุคคลมีจิตเลื่อมใสสมาทานสิกขาบททั้งหลายคืองดเว้นจากปาณาติบาต งดเว้นจากอกุศลนาทาน งดเว้นจากกาเมสุมิฉฉาจาร งดเว้นจากมุสาวาท งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท นี้แลเป็นยัญ ซึ่งใช้ทรัพย์น้อยมากเตรียมน้อย แต่มีผลมาก”^{๔๐}

- ศิลในความหมายของคุณลักษณะของผู้มีความประพฤติดีงาม กล่าวคือ ศิลต้องมีการสมาทาน (ตั้งใจรักษา) เพื่อฝึกหัดตนตามวิธีปฏิบัติในพระพุทธศาสนา โดยหวังผลคือความสุขในโลกนี้ หรือผลอย่างใดอย่างหนึ่ง

ศิลในความหมายของคุณลักษณะของผู้มีความประพฤติดีงาม ดังพุทธพจน์ ความว่า “ดูก่อนวิสาขา มาตุคามในโลกนี้เป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต จากอกุศลนาทาน จากกาเมสุมิฉฉาจาร จากมุสาวาท และจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท มาตุคามเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศิลอย่างนี้แล”^{๔๑} ดังกล่าวนี เป็นที่ยืนยันถึงความสำคัญของศิล ๕ ที่มีต่อมาตุคามคือผู้หญิง ฉะนั้นความดีงามของสตรีมิใช่เฉพาะเรื่องกิจการงานในบ้านเรือนดีเท่านั้น แต่ยังมีความดีงามอีกข้อหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงเป็นผู้ดีงามตลอดไป ได้แก่การประพฤติปฏิบัติศิล ๕ อยู่เสมอ ความจงใจหรือการไม่คิดล่วงละเมิด หมายความว่าเจตนาเป็นตัวนำ ฉะนั้น การตั้งเจตนาไว้ดี การระมัดระวังอยู่เสมอและการไม่ละเมิดศิล ๕ ถือได้ว่าเป็นคนมีศิลแล้ว โดยที่เราสามารถสังเกตได้จากการกระทำทางกายและทางวาจา ดังที่พระสารีบุตรกล่าวไว้ในปฏิสัมภิทามรรคญาณกถา ความว่า “การละปาณาติบาตเป็นศิล เจตนาเป็นศิล สังวรเป็นศิล การไม่ก้าวล่วงเป็นศิล ศิลเป็นปานนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เดือดร้อนแห่งจิต”^{๔๒}

ดังกล่าวนี เห็นได้ว่าเจตนา นำวิถีทางของจิตให้เป็นไปต่าง ๆ พร้อมทั้งสัมปยุตธรรม (ธรรมที่ประกอบรวม) ซึ่งแต่งจิตให้ดีหรือชั่วหรือเป็นกลาง ๆ ประชุมการนึกคิด การพูด การทำให้เกิดกรรมทางกาย ทางวาจา และทางใจ เจตนาจึงเรียกว่า สังวร ดังพระพุทธเจ้าตรัสความเกิดขึ้นแห่งสังขาร และความดับแห่งสังขารในขันธวรรค ปรีวิภูฏสูตร ความว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เจตนา ๖ หมวด คือ รูปสัญญาเจตนา สัททสัญญาเจตนา คันธสัญญาเจตนา รส สัญญาเจตนา โณภูตัพพะสัญญาเจตนา ธรรมสัญญาเจตนา ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า สังขาร ความเกิดขึ้นแห่งสังขาร ย่อมมีเพราะความเกิดขึ้นแห่งผัสสะ ความดับแห่งสังขารย่อมมี เพราะความดับแห่งผัสสะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาทิฐินี้แล เป็นปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งสังขาร ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด เหล่าหนึ่ง รู้อย่างสังขารอย่างนี้”^{๔๓}

^{๔๐}ที.สี. (ไทย) ๙/๓๕๒/๑๔๗.

^{๔๑}อง อฎฐก. (ไทย) ๒๓/๔๙/๓๒๙.

^{๔๒}ช.ป. (ไทย) ๓๑/๓๙-๔๐/๖๐.

^{๔๓}สี.ข. (ไทย) ๑๗/๕๖/๘๔.

- ศิลในความหมายของการสำรวม ศิล คือ การสังวร สังวรจึงเป็นความหมายของศิล หมายถึง ความสำรวมกาย วาจา โดยอาศัยใจเป็นเหตุให้เกิดการเว้นจากกายทุจริต วจีทุจริต และมีฉาชีพ เรียกว่า มีเจตสิกเกิดขึ้น ประกอบจิตให้เกิดวิริติ คืองดเว้นจากความประพฤตชั่วทางกาย ทางวาจาก็ได้ ในขณะที่มีอารมณ์ที่จะเป็นเหตุให้กระทำทุจริตปรากฏ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “บุคคลไม่พึงห้ามใจจากอารมณ์ทั้งปวง ไม่พึงห้ามใจที่ถึงความสำรวม บาบเกิดขึ้นจากอารมณ์ใด ๆ พึงห้ามใจจากอารมณ์นั้น ๆ”^{๔๔}

การระวังบาปอกุศล กล่าวคือ คอยระวังความชั่วที่ทำให้จิตไม่มีคุณภาพเสื่อมทรามลงเป็นสภาพที่ทำให้มีความทุกข์ปิดกั้นมิให้เกิดปัญญา ไม่เอื้อเพื่อต่อชีวิตจิตใจ ไม่สามารถทำให้บรรลุมรรคผลได้ สมด้วยพระดำรัสที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ภิกษุทั้งหลาย ในอังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต ปัตตกัมมวรรค สรากลสูตร ความว่า “ชนทั้งหลายกำหนดนัตในอารมณ์ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด เพลิดเพลิน ในรูปที่น่ารัก สัตว์เลวทรามอันโหมหะผูกไว้ ย่อมหยิ่งเครื่องผูกให้เจริญ เป็นผู้ไม่ฉลาด ย่อมกระทำอกุศลธรรมต้นเกิดจากราคะบ้าง เกิดจากโทสะบ้าง เกิดจากโมหะบ้าง มีความคับแค้นให้ทุกข์ต่อไป สัตว์ทั้งหลายอันอวิชชาหุ้มห่อแล้ว เป็นผู้มืดมนไม่มีจักขุ”^{๔๕} ความหมายอันเป็นความหมายหลักของศิล สามารถสรุปรวมลงในความหมายของการสำรวมได้เป็นอย่างดี เพราะการจะรักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย หรือการฝึกหัดขัดเกลาและการควบคุมกายวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงามได้ จะต้องระวังคือมีสติคอยควบคุมอยู่เสมอจึงจะทำให้ศิลที่ประพฤตเป็นบาทฐานรองรับการเกิดธรรมอื่น ๆ ได้

อิทธิลสิกขา การฝึกฝนอบรมความประพฤตทางกาย วาจา คือระเบียบวินัย การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นและในสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ด้วยดี ให้เกื้อกูล ไม่เบียดเบียน ไม่ทำลาย เป็นพื้นฐานแห่งการฝึกอบรมจิตใจในอิทธิจิตตสิกขา^{๔๖} ส่วนศิลในปาริสุทธิศิล เป็นศิลที่ยิ่งไปกว่าอิทธิลสิกขา เพราะศิลในปาริสุทธิศิล หมายถึงความบริสุทธิ์ ความประพฤตบริสุทธิ์ที่จัดเป็นศิล เพราะฉะนั้น ที่กล่าวว่าศิลในความหมายหลักแล้ว เห็นว่า ศิล หมายถึงความสำรวม เพราะหากไม่มีการสำรวมระวังแล้ว คงเป็นไปได้ยากที่จะประพฤตเคร่งครัด ในสิกขาบททั้งหลายได้^{๔๗} ซึ่งเป็นข้อที่ ๑ คือ ปาฏิโมกขสังวรศิลในปาริสุทธิศิล ๔ คือ ปาฏิโมกขสังวร สติสังวร ญาณสังวร ชันติสังวร วิริยสังวร ดังนี้

๑) ปาฏิโมกขสังวร ได้แก่การสำรวมในปาฏิโมกข์ คือการรักษาสิกขาบทเคร่งครัดตามที่ทรงบัญญัติไว้ สำหรับป้องกันความเสียหาย หมายถึงการระมัดระวังมิให้ล่วงละเมิดพระบัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเป็นข้อห้าม สำหรับป้องกันความเสียหาย ซึ่งมีผลกระทบกับหมู่คณะโดยทรงวางโทษแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด และให้ทำตามข้อที่พระองค์ทรงอนุญาต เพื่อความไม่เดือดร้อนแห่งตนเองและหมู่คณะ เป็นไปเพื่อความเกื้อกูลแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย สมดังที่ปรากฏในเสขปฏิปทาสูตร มัชฌิมนิกายมัชฌิมปัญญาสกั ที่พระพุทธเจ้าตรัสสั่งให้พระอานนท์แสดงแก่พวกเจ้าศากยยะว่า อริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศิลสำรวมระวังในพระปาฏิโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาทั้งหลาย^{๔๘}

^{๔๔} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔/๒๘.

^{๔๕} อัง จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๖/๑๑๐.

^{๔๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (นนทบุรี: โรงพิมพ์พิมพ์การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๓๖๔.

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๘.

^{๔๘} อัง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๓๓/๘๓.

การสำรวมในพระปาฏิโมกข์ต้องพร้อมด้วยความประพฤติเรียกว่า อาจารย์ ซึ่งเป็นหน้าที่ที่ตนต้องกระทำโดยเฉพาะ ส่วนการไม่ทิ้งอารมณ์กรรมฐานกล่าวคือการเจริญจิตภาวนาและปัญญาภาวนาในกิจกรรมทุกอย่างในชีวิตประจำวัน โดยสาระสำคัญคือความรู้ตระหนักที่จะคุมกายและจิตไว้ให้อยู่ในกิจเรียกว่าโคจร

๒) สติสังสร ได้แก่การสำรวมด้วยสติ คือ สำรวมอินทรีย์มีจักขุ เป็นต้น ระวังรักษามิให้บาปอกุศลธรรมเข้าครอบงำเมื่อตาเห็นรูป เป็นต้น หมายถึงสำรวมด้วยสติ ระวังมิให้ออกุศลธรรมครอบงำจิตในเมื่อรับรู้ด้วยอารมณ์ ๖

เมื่อตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส กาย ถูกต้องสัมผัส และใจรู้คิดเรื่องราวต่าง ๆ ต้องมีสติที่เป็นไปโดยอาการอย่างนั้น การมีสติครองตัวที่วุดยั้งกำกับจิตไว้กับกิจ นึกคิดถึงสิ่งที่พึงทำที่เกี่ยวข้องแม้จะนานแล้วก็ตาม หน้าที่ของสติก็คือการดูแลหรือคอยกำกับจิต ความหมายสามัญว่าความระลึกได้ อินทรีย์สังวรนี้เป็นการทำลายอภิชฌาและโทมนัส ซึ่งสติปัญญานี้ก็เป็นการทำลายอภิชฌาและโทมนัสเช่นกัน จึงกล่าวได้ว่าเป็นอย่างเดียวกัน คือเป็นวิธีเจริญสติปัญญานั่นเอง เรื่องนี้พึงสังเกตได้จากพุทธพจน์ที่ปรากฏในอปถณกสูตร อังคุตตรนิกาย ติกนิบาตร ความว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เห็นรูปด้วยตาแล้ว ไม่ถือเอาโดยนิमितไม่ถือเอาโดยอนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุอินทรีย์ เมื่อไม่สำรวมแล้วจะพึงเป็นเหตุให้ออกุศลธรรมอันลามก คืออภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ ย่อมรักษาจักขุอินทรีย์ ย่อมถึงความสำรวมในจักขุอินทรีย์ ฟังเสียงด้วยหู ลิ้มรสด้วยลิ้น ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย รู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยใจ”^{๔๙}

ตามความในมหาสติปัญญาสูตรที่ปรากฏในทีฆนิกาย มหาวรรค พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่”^{๕๐} กิเลสที่กลุ่มมจติใจอันเนื่องมาจากการไม่สำรวมอินทรีย์ ในขณะที่เห็นรูป ได้ยินเสียงได้กลิ่น ได้ลิ้มรส สัมผัส และธรรมารมณ์ แต่เมื่อสำรวมอินทรีย์จะมีทั้งหยาบบริสุทธ์ ใจบริสุทธ์คือมีทั้งศีลสมาธิ และปัญญา ดังนั้น อินทรีย์สังวรจึงสามารถชำระกิเลสทั้งหลายอย่างหายาบ อย่างกลาง อย่างละเอียดได้ อินทรีย์สังวรนี้จะบริสุทธ์ได้ก็ด้วยกำลังของสติ

๓) ญาณสังวร ได้แก่ การสำรวมด้วยญาณ คือ ตัดกระแสวิกเลสมีตัณหา เป็นต้น เสียได้ด้วยปัญญา พิจารณาให้เข้ามาครอบงำจิต ตลอดถึงรู้จักพิจารณาเสพปัจจัย ๔ และการสำรวมด้วยญาณ หมายถึง การใช้ปัญญาพิจารณารู้ตามความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลาย หรือรู้เท่าทันธรรมดาของสังขารธรรมทั้งหลาย สมดังพระพุทธเจ้าตรัสกับ อชิตมาณพ ที่ปรากฏในขุททกนิกาย จุฬนิเทศ ปารายนวรรค ความว่า ดูก่อนอชิตะ กระแสใดในโลก สติเป็นเครื่องกันกระแสเหล่านั้น เราขอกกล่าวถึงเครื่องป้องกัน (สังวร) กระแสทั้งหลายว่า กระแสเหล่านั้นอันภิกษุพึงตัดเสียได้ด้วยปัญญา^{๕๑}

^{๔๙} อก.ทูก. (ไทย) ๒๐/๑๖/๑๕๙.

^{๕๐} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๓/๓๐๑-๓๐๒.

^{๕๑} ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๔/๕๔.

ผู้มีปัญญาย่อมเห็นสิ่งใดมีประโยชน์และไม่มีประโยชน์ โดยเฉพาะเรื่องปัจจัย ๔ ไม่ติดข้องในกาบริโภคต้องพิจารณาด้วยปัญญา ถ้าบริโภคด้วยความประมาทย่อมเปิดทางให้กิเลสได้เข้าอิงอาศัย อันเป็นเหตุให้ไม่สะดวกแก่การเจริญวิปัสสนาญาณ จะเป็นเครื่องขัดข้องแก่การที่จะรู้แจ้งแทงตลอดในธรรมที่ยังไม่บรรลุถึง สมดังพุทธพจน์ที่ตรัสถึงการละด้วยการพิจารณาเสพ ที่ปรากฏในสัพพาสวสังวรสูตร มัชฌิมนิกาย มูลปัญญาสกั ว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้ว เสพจีวรเพียงเพื่อกำจัดหนาว ร้อน สัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลานเพียงเพื่อจะปกปิด อวัยวะที่ไม่ได้ความละเอียดกำริม พิจารณาโดยแยบคายแล้ว เสพบิณฑบาตมิใช่เพื่อเล่น มิใช่เพื่อมัวเมา มิใช่เพื่อประดับ มิใช่เพื่อตกแต่ง เพียงเพื่อให้กายนี้ดำรงอยู่ เพื่อให้เป็นไป เพื่อกำจัดความลำบาก เพื่ออนุเคราะห์ด้วยคิดว่าจักกำจัดเวทนาเสีย ด้วยจะไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้นด้วยความเป็นไป ความไม่มีโทษและอยู่สบายด้วยจักมีแก่เรา ฉะนั้น พิจารณาโดยแยบคายแล้ว ย่อมเสพเสนาสนะเพียงเพื่อกำจัดหนาวร้อน สัมผัสแห่งเหลือบยุง มล แดด และสัตว์เลื้อยคลานเพียงเพื่อบรรเทาอันตราย

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อาสวะและความเร่าร้อนอันกระทำความคับแค้นเหล่าใด พึงบังเกิดแก่ภิกษุนั้น ผู้ไม่พิจารณาเสพปัจจัยอันใดอันหนึ่ง อาสวะและความเร่าร้อนอันกระทำความคับแค้นเหล่านั้น ย่อมไม่มีแก่ภิกษุผู้พิจารณาเสพอย่างนี้ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อาสวะเหล่านี้ เรากล่าวว่าจะพึงละได้ด้วยการพิจารณาเสพเท่านั้น”^{๕๒}

๔) ขันติสังวร สำรวมด้วยขันติ หมายถึงความอดทน โดยมีความอดกลั้นเป็นลักษณะ เรียกว่า อธิวาสนขันติ ได้แก่ อดทนต่อทุกขเวทนาในเวลาเจ็บป่วย ไม่แสดงอาการทुरนทुरายเรียกว่า ทนลำบาก อดทนต่อหนาวร้อนแดดสัมผัสเหลือบยุงและสัตว์เลื้อยคลาน มุ่งประกอบงานเป็นใหญ่ เรียกว่า ทนตรากตรำ และเมื่อมีความโกรธไม่แสดงออกทางกายวาจา อดทนไว้ในใจ เรียกว่า ทน เจ็บใจ สมดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในสัพพาสวสังวรสูตร มัชฌิมนิกาย มูลปัญญาสกัว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้ว เป็นผู้อดทนต่อหนาวร้อนหิวกระหาย สัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลาน เป็นผู้มิใช่ชาติของผู้กลั่นต่อถ้อยคำที่ผู้อื่นกล่าว อดทนต่อเวทนาที่มีอยู่ในตัวซึ่งบังเกิดขึ้นเป็นทุกข์กล้าแข็งเผ็ดร้อน ไม่เป็นที่ยินดี ไม่เป็นที่ชอบใจ อาจปล้ำชีวิตเสียได้”^{๕๓}

^{๕๒} ม.มู. (ไทย) ๑๒/๒๕/๒๔.

^{๕๓} ม.มู. (ไทย) ๑๒/๒๔/๒๔.

การสำรวมด้วยความอดกลั้นเป็นเครื่องขัดเกลากิเลส อันสืบเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมภายนอก เช่น บุคคล หมู่ คณะ รวมทั้งสภาพดินฟ้าอากาศที่ไม่อำนวยแก่การประพฤติปฏิบัติ และสภาพแวดล้อมภายใน เช่น เกิดราคะ โทสะ และโมหะ ก็อดทนไว้ได้จนทำให้จิตใจเป็นปกติมั่นคงไม่มีอารมณ์อื่นใดที่จะทำให้หวั่นไหวหรือคล้อยตามสภาพที่เกิดขึ้น

๕) วิริยสังวร สำรวมด้วยความเพียร หมายถึงความมุ่งมั่นที่ไม่ย่อท้อ มีความพยายามมีจิตใจที่แน่วแน่ โดยมีจุดมุ่งหมายในการเข้าถึง ซึ่งเป็นความเพียรเพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นให้หมดสิ้นไปทำกุศลให้ถึงพร้อมซึ่งเป็นความหมายเดียวกันกับสัมมัปปธาน ๔ ความสำรวมระวังกามวิตก พยาบาท วิตกวิหิงสาวิตก รวมทั้งบาปอกุศลธรรมทั้งหลาย พระพุทธเจ้าตรัสเกี่ยวกับการละอาสวะด้วยการบรรเทาในสัพพาสวสังวรสูตร มัชฌิมสูตร มूलปณณาสก ความว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้ว ย่อมอดกลั้น ย่อมละ ย่อมบรรเทา กามวิตกที่เกิดขึ้นแล้ว พยาบาทวิตกที่เกิดขึ้นแล้ว วิหิงสาวิตกที่เกิดขึ้นแล้วทำให้สิ้นสูญ ให้ถึงความไม่มี ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็อาสวะและความเร่าร้อน อันกระทำความคับแค้น เหล่าใด พึงบังเกิดแก่ภิกษุนั้น ผู้ไม่บรรเทาอันใดอันหนึ่ง อาสวะและความเร่าร้อนเหล่านั้น ย่อมไม่มีแก่ผู้ภิกษุผู้บรรเทาอยู่อย่างนี้ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อาสวะเหล่านี้ ดูเรากล่าวว่าจะพึงละได้เพราะความบรรเทา”^{๕๔}

- ศิลหมายถึงการไม่ก้าวล่วง โดยคำว่า ไม่ก้าวล่วง หมายความว่า การไม่ล่วงละเมิดสิกขาบทที่ได้สมาทานไว้แล้ว เช่น การไม่ก้าวล่วงศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ และศีล ๒๒๗ เป็นการงดเว้นและการไม่ล่วงละเมิดโดยองค์ธรรมคือวิปัสสนาจิต ดังปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรคว่า ความดำเนินไปของจิต โดยเนื่องด้วยการงดเว้นและความไม่ล่วงละเมิด

หากจะกล่าวถึงคนผู้ไม่ก้าวล่วงหรือล่วงละเมิดสิกขาบทที่ได้สมาทานไว้แล้ว ถือว่าเป็นคนรักษาศีลแล้ว จะเป็นผู้ปราศจากโทษทางกายทางวาจา แม้บัณฑิตพิจารณาแล้วก็หาที่ตำหนิไม่ได้ อีกนัยหนึ่งมีคำอธิบายว่าศีลนั้นบุคคลอาจรักษาไม่ให้มีโทษทางกาย วาจา คือ ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย หากพิจารณาข้อความที่ยกมากล่าวแล้ว ทำให้ทราบว่า อาการที่ละเมิดสิกขาบทต่าง ๆ ที่สมาทานแล้วนั้นมีทั้งขาด ทะลุ ต่าง และพร้อย ก็มีคำถามต่อไปว่าแล้วอะไรเป็นสาเหตุให้ต้องล่วงละเมิดสิกขาบทที่สมาทานแล้ว จนเป็นเหตุให้ศีลที่สมาทาน (รับ) แล้วต้องขาด ทะลุ ต่าง และพร้อย จนเป็นเหตุให้เป็นคนไม่มีสิกขาบท (ศีล) สำหรับฝึกปฏิบัติขัดเกลากิจใจให้สงบสุขได้ หากจะตอบคงตอบได้ว่าสิ่งที่ปิดกั้นคุณงามความดีและไม่ให้ก้าวหน้าในกุศลธรรมทั้งหลายได้ หรือสิ่งที่เป็นอกุศลธรรมที่ทำให้จิตใจเศร้าหมอง ซึ่งเรียกว่า นิวรณ์ ๕ อันเป็นอกุศลธรรมที่เกิดกับคนได้ง่ายและรวดเร็วที่สุด^{๕๕}

^{๕๔}ม.มู (ไทย) ๑๒/๑๖/๑๘.

^{๕๕}พระโสภณมหาเถระ (มหาสิสยาตอ) รจนา, วิปัสสนานัย, พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม) ตรวจชำระ, (กรุงเทพมหานคร : หจก. ซีเอไอ เซ็นเตอร์, ๒๕๔๘), หน้า ๔๙.

จากรายละเอียดของนิวรรณ์ ๕ มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์เชื่อมโยงในลักษณะที่เป็นสาเหตุให้ลวงละเมิดสิทธิขาบทที่สมาทานแล้ว โดยขอยกมากล่าวเพียง ๒ ข้อ ได้แก่ ข้อที่ ๑ คือ ความพึงพอใจในกามคุณ ๕ ได้แก่ รู เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ที่น่าใคร่ น่าปรารถนาและน่าพอใจทั้งสิ้น (กามฉันทะ) ซึ่งจัดเป็นกิเลสพวกโลกะ เมื่อเกิดขึ้นแล้วทำให้จิตขุ่นมัวและไม่ตั้งมั่น กับข้อสุดท้ายคือ ความลึกลับสงสัย ความเคลือบแคลง หรือความไม่แน่ใจในกุศลธรรมทั้งหลายว่ามีคุณค่าหรือมีประโยชน์ ควรแก่การนำมาประพฤติปฏิบัติหรือไม่ หรือเมื่อนำมาประพฤติปฏิบัติแล้วจะได้รับผลเป็นความดีและความสุขตามที่พรรณนาไว้หรือไม่ ซึ่งความจริงแล้วนิวรรณ์ ๕ ท่านกล่าวว่าเป็นสิ่งปิดกั้นหรือเป็นเครื่องกั้นไม่ให้สิ่งดีงาม (กุศลธรรม) ไม่ให้เกิดขึ้นในใจคนได้อย่างแท้จริง

เมื่อคนถูกกามคุณ ๕ ครอบงำ จิตก็จะมีการฟุ้งซ่าน รำร่ายปรารถนาสิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้น จิตใจจะหดหู่ ห่อเหี่ยว และเซื่องซึมจนกระทั่งคิดปองร้ายทำลายผู้อื่นหรือสิ่งอื่น ๆ มีตาก็เหมือนไม่มีตา มีหูก็เหมือนไม่มีหู เพราะขาดปัญญาคอยกับช่วยพิจารณาตรัสตรง ไตร่ตรอง และใคร่ควรนั่นเอง ดังพุทธพจน์ที่ปรากฏในสังยุตตนิกาย มหาวรรค ความว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นิวรรณ์ ๕ เหล่านี้ กระทำให้มืด กระทำให้มีจักขุ กระทำให้มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความดับปัญญา เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความดับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อนิพพานนิวรรณ์ ๕ เป็นไฉน คือ กามฉันทนิวรรณ์ พยาบาทนิวรรณ์ ถีนมิตถนิวรรณ์ อุทัจจกุกกุจจะนิวรรณ์ วิจิกิจฉานิวรรณ์ กระทำให้มืด กระทำให้มีจักขุ กระทำให้มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความดับปัญญา เป็นไปให้ฝักฝ่ายแห่งความดับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นิวรรณ์ ๕ เหล่านี้แล”^{๕๖}

นิวรรณ์ ๕ นี้สังเคราะห์เข้าในปริยฐานกิเลส (คือกิเลสอย่างหยาบ แสดงอาการปรากฏอยู่ในจิตใจ เช่น ความยินดีพอใจและความไม่พอใจ) ถ้ากำจัดนิวรรณ์ ๕ ต้องอาศัยกำลังสมาธิจึงสำเร็จได้ จึงกล่าวได้ว่า หากกำจัดนิวรรณ์ได้แล้ว กิเลสธรรมที่หมักหมมอยู่ในจิตใจ ก็ไม่อาจก้าวล่วงสิทธิขาบทที่สมาทานแล้วได้ ดังพุทธพจน์ที่ปรากฏในขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค ความว่า

“ศีลเป็นที่ประชุมแห่งนิวรรณ์ เป็นที่ประชุมแห่งการก้าวล่วง เป็นที่ประชุมแห่งเจตนาอันเกิดความเป็นอย่างนั้น เรียกว่า ศีล เพราะอรรถว่าสำรวมและไม่ก้าวล่วงปาณาติบาตอทินนาทาน กาเมสุ- มิจฉาจาร มุสาวาท ผรุสวาจา สัมผัสปลลาปะ อภิขเฌา พยาบาท มิจฉาทิฎฐิ ชื่อว่าศีล เพราะอรรถว่าสำรวมและไม่ก้าวล่วงฉันทะ ด้วยเนกขัมมะ ความพยาบาท ด้วยความพยาบาท ด้วยความพยาบาท ถีนมิตถด้วยอาโลกสัญญา อุทัจจด้วยความไม่ฟุ้งซ่าน วิจิกิจฉาด้วยการกำหนดธรรม ฯลฯ กิเลสหยาบ ๆ ด้วยสภทาคามิมรรค กิเลสละเอียดด้วยอนาคาริยมรรค ชื่อว่า ศีล เพราะอรรถว่า สำรวมและไม่ก้าวล่วงกิเลสทั้งปวงด้วยอรหัตมรรค”^{๕๗}

^{๕๖} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๒๒๑/๑๕๓.

^{๕๗} ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๔๑/๖๑-๖๒.

ศีล คือ การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม หมายถึง การพัฒนาพฤติกรรมทางกาย และวาจา ให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องมีผลดี สิ่งแวดล้อมที่เราเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ มี ๒ ประเภท คือ สิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ เพื่อนมนุษย์ (ในความหมายเดิมทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งสัตว์อื่นทั้งหลายทั้งปวงด้วย)^{๕๘}

สรุปได้ว่า ศีล มีความหมายครอบคลุมการรักษากายวาจาและส่งเสริมให้กิริยามารยาทเรียบร้อย ดังที่ ศีลมาความหมายของสิกขาบท ศีลมาในความหมายของคุณลักษณะของผู้มีความประพฤติดีงาม ศีลมาในความหมายของการสำรวม ศีลมาในความหมายของการไม่ก้าวล่วง ฯลฯ หากแต่ทั้งหมดนี้มีนัยไปในทิศทางเดียวกัน คือ การควบคุมพฤติกรรมทางกายและวาจาไม่ให้เกิดโทษ การรักษาศีล คือ ทำให้เกิดความระมัดระวังในการประพฤติปฏิบัติมากยิ่งขึ้น เมื่อมีความระมัดระวังศีลก็จะไม่ขาดหรือต่างพร้อย หากมีความปรารถนาจะเจริญศีลให้ยิ่ง ๆ ขึ้นเพื่อก้าวไปสู่การบรรลุขั้นสูงขึ้นไป จะทำได้ง่าย ทั้งนี้ด้วยก็มีศีลที่บริสุทธิ์แล้วเป็นฐาน นั่นเอง กล่าวคือ เมื่อบุคคลงดเว้น โดยการสำรวมระวัง และการไม่ก้าวล่วงหรือการไม่ล่วงละเมิดสิกขาบทที่สมาทานแล้ว กายและวาจาที่ผ่านการฝึกหัดขัดเกลามาเป็นอย่างดีจะไม่เป็นที่เกิดของอกุศลได้ เพราะสมาทานไว้ดีแล้ว หรือตั้งใจไว้ดีแล้ว

๒.๓.๓ ประเภทของศีล

ผู้วิจัยได้ศึกษา “ประเภทของศีล” จากเอกสารทางวิชาการที่หลากหลาย โดยได้ประมวลเนื้อหาสาระไว้ ดังนี้

หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาในส่วนในที่เกี่ยวข้องกับความประพฤติดีงามและการหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต ได้แก่ ศีล โดยเฉพาะอย่างยิ่งมุ่งเน้นที่ประโยชน์เกื้อกูลแก่สังคมในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขตลอดถึงพัฒนาตนเองให้เจริญก้าวหน้าทั้งทางร่างกายและจิตใจ และระบบความประพฤติชั้นศีลธรรม พระพุทธเจ้าทรงประกาศคำสอนออกไปอย่างกว้างขวาง เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติโดยตรงแก่บุคคลและสังคม ดังที่ คัมภีร์เนตติปกรณ์ที่ได้แบ่งศีลออกเป็น ๕ ประเภท คือ

ประเภทที่ ๑ ปกตศีล ศีลโดยปกติ ได้แก่ศีลที่ประพฤติเป็นประจำโดยมิได้สมาทาน

ประเภทที่ ๒ สมาทาน ศีลโดยการสมาทาน คือศีลที่รับสมาทานจากพระภิกษุหรือสมาทานต่อหน้าพระพุทธรูป

ประเภทที่ ๓ จิตตปสาทะ ศีลที่เกิดจากความเลื่อมใส

ประเภทที่ ๔ สมณะ ศีลที่เกิดจากสมณะ

ประเภทที่ ๕ วิปัสสนา ศีลที่เกิดจากวิปัสสนา^{๕๙}

ประเภทของศีลทั้ง ๕ ข้างต้น ทำให้มองเห็นภาพรวมของศีลในวงกว้างได้มากขึ้น แต่เพื่อให้เห็นในส่วนที่เป็นระบบความประพฤติที่แยกออกไปเป็นศีลสำหรับคฤหัสถ์และศีลสำหรับนักบวช เป็นต้น จึงขอกล่าวถึงศีลสำหรับผู้ประพฤติปฏิบัติโดยทั่วไป โดยแบ่งออกได้ ๒ ประเภท คือ

^{๕๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙), หน้า ๖๗.

^{๕๙} พระโสภณมหาเถระ (มหาสิสยาตอ) รจนา, วิปัสสนานัย, หน้า ๔๗.

สาระของศีลสำหรับประชาชนโดยทั่วไปกำหนดเอาข้อปฏิบัติอย่างต่ำมาเป็นพื้นฐานช่วยให้สังคมสงบสุข โดยปกติถือว่า ศีลเป็นหลักความประพฤติขั้นพื้นฐานสำหรับมนุษย์ไม่ว่าจะครองชีวิตอยู่ในระดับใด ๆ คือเป็นหลักความประพฤติพื้นฐานของบุคคลแต่ละคนในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง จึงเรียกว่า มนุษยธรรม การดำเนินชีวิตของแต่ละคนจึงมีวินัยจำเพาะสำหรับการฝึกตน วางไว้เป็นข้อเรียกว่า “สิกขาบท” (ข้อฝึกความประพฤติ) เมื่อบุคคลต้องการรักษาศีลให้ดียิ่งขึ้นไปในวันอุโบสถ ก็สามารถรักษาศีล ๘ หรืออุโบสถศีลได้ ดังนั้น คฤหัสถ์ผู้รักษาศีล สามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทคือ

๑) ศีล ๕ เป็นสิกขาบทที่คฤหัสถ์รักษาอยู่เป็นประจำ เรียกว่า นิจจศีล มีสิกขาบทไว้สำหรับเป็นข้อฝึกความประพฤติกายวาจาให้เรียบร้อย ๕ ประการ ได้แก่

เว้นจากปลงชีวิตของสัตว์ที่มีชีวิต (ปาณาติปาตา เวรมณี)

เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เขามิได้ให้ (อทินนาทานา เวรมณี)

เว้นจากการประพฤติผิดในกาม (กาเมสุมิจจารา เวรมณี)

เว้นจากการพูดเท็จ (มุสาวาทา เวรมณี)

เว้นจากการดื่มของมึนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท (สุราเมรัยมัชชปมาทัญฐานา เวรมณี)^{๖๐}

หลักความประพฤติพื้นฐานของมนุษย์มีจุดหมายที่เหมือนกันคือ การมีชีวิตที่ไม่มีโทษภัย อยู่ในสังคมที่เป็นปกติสุข จึงสร้างกฎระเบียบขึ้นในสังคม ศีล ๕ จึงปรากฏชัดเจนในสังคม เป็นระเบียบปฏิบัติของสังคม ได้การทำให้ประชาชนอยู่ร่วมกันโดยความเป็นระเบียบเรียบร้อย และเป็นที่ยอมรับของธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศล ซึ่งมีประโยชน์และมีอานิสงส์อย่างต่อเนื่อง

ปัญญาสี่ลัง สัพพกาลิกัง หมายความว่า ศีล ๕ เป็นของมีอยู่ตลอดกาลทุกยุคทุกสมัย ซึ่งกล่าวว่าไว้ในคัมภีร์ชั้นอรรถกถาหลายคัมภีร์ว่า พระพุทธเจ้าจะเสด็จอุบัติขึ้นหรือแม้มิได้ เสด็จอุบัติขึ้นก็ตาม ศีล ๕ และองค์ (กรรมบถ) ๑๐ นี้ก็มีอยู่ในโลก แต่เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นแล้ว พระพุทธเจ้าทั้งหลายบ้าง ทรงชักนำและชักชวนให้สมาทานศีลนั้น ๆ ในกาลใด สมัยใด สมัยนั้นเมื่อพระพุทธเจ้ามิได้เสด็จอุบัติขึ้น พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายบ้าง ท่านสมณะและพราหมณ์ทั้งหลายผู้ประพฤติธรรมเป็นกรรมวาทีบ้าง พระจักรพรรดิมหाराชาบ้าง พระมหาโพธิสัตว์ทั้งหลายบ้าง ต่างชักชวนและทรงชักจูงประชาชนให้สมาทานศีล ๕ และกุศลกรรมบถ ๑๐

ศีล ๕ จึงเป็นหลักสำหรับประพฤติขั้นพื้นฐานของคนในสังคม ที่สมควรแก่ชนทุกเพศทุกวัย เพราะเป็นเครื่องส่งเสริมคุณความดี มีจรรยา มารยาทที่เรียบร้อย เป็นหลักความประพฤติตามหลักสากล ไม่เกี่ยวกับสมัยนิยมของยุคหรือท้องถิ่นหรือข้อห้ามต่าง ๆ ของชนธรรมเนียมนิยมประเพณี จึงถือได้ว่าหลักความประพฤติที่เรียกว่า ศีล ๕ นี้เป็นมาตรฐานวัดความเจริญและเสื่อมโทรมของสังคมได้เป็นอย่างดี

๒) ศีล ๘ เป็นสิกขาบทที่คฤหัสถ์สมาทานรักษาพิเศษในวันอุโบสถ เรียกว่า อุโบสถศีล มีสิกขาบทไว้สำหรับเป็นข้อฝึกความประพฤติกายวาจาให้เรียบร้อย ๘ ประการ ได้แก่

เว้นจากปลงชีวิตของสัตว์ที่มีชีวิต (ปาณาติปาตา เวรมณี)

เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เขามิได้ให้ (อทินนาทานา เวรมณี)

เว้นจากการประพฤติผิดในกาม (กาเมสุมิจจารา เวรมณี)

เว้นจากการพูดเท็จ (มุสาวาทา เวรมณี)

^{๖๐}ที่.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๒-๓๐๓.

เว้นจากการดื่มของมึนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท (สุราเมรัยมีชขป มาที่ภูฐานา เวมณี)

เว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล (วิกาลโภชนา เวมณี)

เว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง บรรเลงดนตรี ดูการละเล่นอันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์ การทัดทรงดอกไม้ของหอมและเครื่องลูบไล้ ซึ่งใช้เป็นเครื่องประดับตกแต่ง (นัจจิตวาทิตวิสูกทัสสนา มาลาคันธวิเลปนธารณมัตถนวิภูสนัญฐานา เวมณี)

เว้นจากที่นอนอันสูงใหญ่หรูหราฟุ่มเฟือย (อุจจาसनมหาसयना เวมณี)^{๖๑}

การประพฤติปฏิบัติสำหรับคฤหัสถ์ในระดับสูงกว่าพื้นฐานโดยทั่วไป (ศีล ๕) คือ อุโบสถ หรือศีล ๘ ซึ่งในคัมภีร์บาลีไม่ปรากฏว่า ศีล หรือสิกขาบท มีปรากฏคำว่า “อัญญัสสมันนาตอุโบสถ” แปลว่า อุโบสถประกอบด้วยองค์ ^{๖๒} ๘ ความประพฤติตั้งงามขึ้นอุโบสถศีลหรือศีล ๘ เน้นการปฏิบัติที่เกี่ยวกับการแสดงออกทางกาย ทางวาจา อุโบสถศีลมีพื้นฐานจากนิจศีล แต่อุโบสถศีลเน้นการปฏิบัติมากขึ้นและยากต่อการปฏิบัติอีกด้วย มีข้อกำหนดที่เป็นสิกขาบทที่ละเอียดอ่อน เมื่อพิจารณาตามข้อฝึกปฏิบัติแล้วก็จะทราบได้ถึงความเป็นอยู่ของพระอริยบุคคล รวมทั้งวิถีชีวิตของพระอริยบุคคลด้วย

ศีลที่รักษาในวันอุโบสถ ได้แก่ ศีล ๘ ที่อุบาสกอุบาสิกาสมาทานรักษาเป็นการจำศีลในวันพระ คือขึ้นและแรม ๘ ค่ำ ขึ้น ๑๕ หรือ ๑๔ ค่ำ ในเดือนขาด ^{๖๓} การรักษาอุโบสถศีลที่กำหนดวัด เพราะอุบาสกอุบาสิกาต้องประกอบกิจการงานของตน จึงกำหนดการเวลาสำหรับรักษาด้วยถือว่า การรักษาอุโบสถเป็นศีลที่มีสมรรถภาพทางจิตใจ มีความประพฤติตามแบบอย่างพระอริยบุคคล

สำหรับศีลอุโบสถข้อที่ ๓ จะมีความแตกต่างจากนิจศีล (กาเมสุมิจจาจารา เวมณี) คือ เว้นจากการประพฤตินิตพรหมจรรย์เป็นการเว้นขาดจากการเสพอสังขาร เป็นความมุ่งหมายในศีลข้อนี้ อันเป็นเบื้องต้นของพรหมจรรย์ แต่เป้าหมายสูงสุดคือความบริสุทธิ์ของจิตใจ จึงจะสำเร็จเป็นพรหมจรรย์ที่แท้จริง การเสพอสังขารจึงมีรากเป็นเหตุ พรหมจรรย์จะบริสุทธิ์ได้ด้วยการงดเว้นจาก อสังขาร ไม่มีทั้งกาย วาจา และจิตใจ สติกับปราคะ สัมปชัญญะกับพยายามเป็นของคู่กัน ถ้าไม่ประสงคในปราคะกับพยายามก็ต้องทำสติและสัมปชัญญะให้สมบูรณ์ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในอังคุตตรนิกาย ติกนิบาตอุโบสถสูตร ความว่า

“พระอรหันต์ทั้งหลายละกรรมอันเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์ประพฤติห่างไกลเว้นขาดจากเมถุนอันเป็นกิจของชาวบ้านตลอดชีวิต แม้เราก็ได้ละกรรมเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์ประพฤติห่างไกลเว้นขาดจากเมถุนอันเป็นกิจของชาวบ้านตลอดคืนหนึ่งกับวันหนึ่งในวันนี้ แม้ด้วยองค์อันนี้ เราก็ได้ชื่อว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลายทั้งอุโบสถก็จักเป็นอันเราเข้าจำแล้ว”^{๖๔}

^{๖๑} อัง. อญฺญก. (ไทย) ๒๓/๔๑/๓๐๓-๓๐๕.

^{๖๒} อัง. อญฺญก. (ไทย) ๒๓/๔๑/๓๐๓.

^{๖๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนธัชการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๓๙๑-๓๙๒.

^{๖๔} อัง. อญฺญก. (ไทย) ๒๓/๔๑/๓๐๔.

สรุปได้ว่า ศิลป์มี ๕ ประเภท คือ ปกติศิลป์ ศิลโดยปกติ ได้แก่ ศิลที่ประพจน์เป็นประจําโดยมิได้สมทาน สมทาน ศิลโดยการสมทาน คือศิลปะที่รับสมทานจากพระภิกษุหรือสมทานต่อหน้าพระพุทธรูป จิตตปสาทะ ศิลที่เกิดจากความเลื่อมใส สมณะ ศิลที่เกิดจากสมณะ และวิปัสสนา ศิลที่เกิดจากวิปัสสนา อย่างไรก็ตาม หากกล่าวในบริบทของปุถุชนคงเหลือจําแนกเป็น ๒ ประเภท คือ ศิล ๕ เป็นสิกขาบทที่คฤหัสถ์รักษาอยู่เป็นประจํา เรียกว่า นิจจศิลป์ มีสิกขาบทไว้สำหรับเป็นข้อฝีกความประพจน์กายวาจาให้เรียบร้อย ๕ ประการ ได้แก่ เว้นจากปลงชีวิตของสัตว์ที่มีชีวิต เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เขามิได้ให้ เว้นจากการประพจน์ผิดในกาม เว้นจากการพูดเท็จ และเว้นจากการดื่มของมึนเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท และศิลป ๘ หรืออุโบสถศิลป์ มี สิกขาบทไว้สำหรับเป็นข้อฝีกความประพจน์กายวาจาให้เรียบร้อย ๘ ประการ ได้แก่ เว้นจากปลงชีวิตของสัตว์ที่มีชีวิต เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เขามิได้ให้ เว้นจากการประพจน์ผิดในกาม เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการดื่มของมึนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล เว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง บรรเลงดนตรี ดูการละเล่นอันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์ การทัดทรงดอกไม้ของหอมและเครื่องลูบไล้ ซึ่งใช้เป็นเครื่องประดับตกแต่ง และเว้นจากที่นอนอันสูงใหญ่หุรหุราฟุ่มเฟือย โดยศิลป ๘ หรืออุโบสถศิลป์นี้ อุบาสกอุบาสิกาสมทานรักษาในวันอุโบสถ เป็นการจําศิลในวันพระขึ้นและแรม ๘ ค่ำ ขึ้น ๑๕ หรือ ๑๔ ค่ำ ในเดือนขาด

๒.๓.๔ องค์ประกอบของศิลป ๕

ผู้วิจัยได้ศึกษา “องค์ประกอบของศิลป ๕” จากเอกสารทางวิชาการที่หลากหลาย โดยได้ประมวลเนื้อหาสาระไว้ ดังนี้

ศิลป ๕ จัดเป็นสิกขาบท แต่เป็นสิกขาบทสำหรับคฤหัสถ์^{๖๕} ใช้ในฐานะเป็นข้อฝีกหัดของชาวพุทธคฤหัสถ์ หรือกฎความประพจน์ของอริยสาวกฝ่ายฆราวาสเรียกว่า สิกขาบท ๕ เช่น ในสังคีตสูตร จัดสิกขาบทไว้ ๕ อย่างคือ เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการลักทรัพย์ เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการประพจน์ผิดในกาม เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นเป็นเครื่องงดเว้นจากการพูดเท็จ และเจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท^{๖๖}

ศิลป ๕ หรือสิกขาบท ๕ นี้เป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นในการเว้นจากการทำชั่วโดยการรักษากายวาจา ให้เป็นปกติ ด้วยการงดเว้นจากบาปกรรม ๕ อย่าง ที่พระพุทธองค์ตรัสว่าเป็นภัยและเวร คือ (๑) ปาณาติบาต การทำสัตว์มีชีวิตให้ตกลงไป (๒) อทินนาทาน การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของ มิได้ให้ (๓) กามสุ มิจฉาจาร การประพจน์ผิดในกามทั้งหลาย (๔) มุสาวาท การพูดเท็จ (๕) สุราเมรัยมีชขปมาทัฏฐานา เหตุเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทในเพราะสุราเมรัยและของมึนเมา^{๖๗}

^{๖๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, ๒๕๔๐), หน้า ๒๒.

^{๖๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๓.

^{๖๗} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๓๐๓/๓๒๕.

ศีล ๕ หรือสิกขาบท ๕ มุ่งหมายเพื่อให้งดเว้นจากภัยและเวรทั้ง ๕ โดยมุ่งเจตนาคือ ความตั้งใจเป็นสำคัญ เพื่อให้ทราบองค์ประกอบศีล ๕ มากขึ้น จึงขออธิบายรายละเอียดอื่น ๆ เพิ่มเติม ดังนี้

ศีลข้อที่ ๑ ได้แก่ เว้นจากปาณาติบาต หมายถึงเว้นจากการฆ่าสัตว์ที่มีชีวิตให้ตกลงไป ศีลข้อนี้มีความหมายกว้างรวมถึงชีวิตสัตว์ทุกชนิดที่มีชีวิต การเบียดเบียนชีวิตให้ถึงกับตาย นอกจากผิดศีลแล้วยังถือว่าเป็นบาป (ความชั่ว) จะมีโทษมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับลักษณะสำคัญ ดังนี้

๑) คุณ สัตว์มีคุณมาก ฆ่าก็มีโทษมาก ฆ่าสัตว์มีคุณน้อยก็มีโทษน้อย เช่น ฆ่าพระอรหันต์มีโทษมากกว่าฆ่าปุถุชน ฆ่าสัตว์ช่วยงานมีโทษมากกว่าสัตว์ดุร้าย เป็นต้น

๒) ขนาดกาย สำหรับสัตว์จำพวกเดรัจฉานที่ไม่มีคุณก็เหมือนกัน ฆ่าสัตว์ให้มีโทษมากฆ่าสัตว์น้อยมีโทษน้อย

๓) ความพยายาม มีความพยายามมากในการฆ่ามีโทษมาก มีความพยายามน้อยมีคุณน้อย

๔) กิเลสหรือเจตนา กิเลสหรือเจตนาแรงจะมีโทษมาก แต่หากกิเลสหรือเจตนาอ่อนโทษก็น้อย เช่น ฆ่าด้วยโทสะหรือจงใจเกลียดชัง มีโทษมากกว่าฆ่าด้วยป้องกันตัว^{๖๘}

หลักเกณฑ์การกระทำเพื่อกำหนดได้ว่าเป็นการละเมิดศีลข้อปาณาติบาต โดยมีองค์ประกอบ การละเมิดว่า สัตว์มีชีวิต ๑ ความเป็นผู้สำคัญว่าสัตว์มีชีวิต (รู้ยว่ว่าสัตว์มีชีวิต) ๑ จิตคิดจะฆ่า ๑ สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น ๑ ผู้รักษาศีลชื่อว่าศีลขาดก็ต่อเมื่อกระทำครบองค์ ๕ นี้

ศีลข้อที่ ๒ ได้แก่ เว้นจากอทินนาทาน หมายถึง การไม่ถือเอาสิ่งของที่เขาไม่ได้ให้ด้วยอาการขโมย หมายความว่า การไม่เบียดเบียนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตด้านทรัพย์สินของบุคคลอื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต การลักขโมยจะมีโทษมากหรือโทษน้อย ขึ้นอยู่กับสิ่งของและคุณความดีของเจ้าของทรัพย์สิน ถ้าสิ่งของมีค่ามากประกอบกับคุณงามความดีของเจ้าของทรัพย์สินมีมากย่อมมีโทษมาก ถ้าสิ่งของเล็กน้อยโทษก็มีน้อย นอกจากนี้ต้องประกอบด้วยกิเลสกับความพยายามอีก เช่น ถ้าสิ่งของมีค่าเสมอกันกับคุณความดีของเจ้าของทรัพย์สิน ผู้ลักขโมยมีความปรารถนาอยากได้และมีความพยายามมากก็จะโทษมาก แต่ถ้าของนั้นได้มาโดยง่าย มีความปรารถนาอยากได้น้อยก็จะมีโทษน้อย

องค์ประกอบของอทินนาทาน มีองค์ ๕ คือถือเอาสิ่งของบุคคลอื่นหวงแหน ๑ รู้ว่าของนั้นเป็นของที่เขาหวงแหน ๑ จิตคิดจะลัก ๑ มีความพยายาม ๑ ลักของนั้นได้มาด้วยความพยายามนั้น ๑ เมื่อกระทำครบองค์ ๕ นี้เรียกว่าขาดศีล แต่เมื่อไม่ครบองค์ประกอบก็ได้ชื่อว่าต่างพร้อย

ศีลข้อที่ ๓ ได้แก่ เว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร คือ การไม่ประพฤตินิยามทั้งหลาย หมายความว่างดเว้นจากความประพฤตินี้จะล่วงละเมิดคู่ครอง หรือการไม่ล่วงเกินขอบเขตแห่งความเป็นสามีภรรยา กัน ซึ่งดำเนินไปทางกาย ในกาประพฤตินิยามด้วยประสงค์ในการเสพอสังฆกรรม โดยมีเจตนาล่วงเกิน อคมนิยฐาน การประพฤติกาเมสุมิจฉาจารจะมีโทษมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับคุณงามความดีของผู้ถูกละเมิด ความแรงของกิเลสและความพยายาม กล่าวคือ ผู้ถูกละเมิดประกอบด้วยความดี ย่อมมีโทษมาก ส่วนผู้ประกอบด้วยความดีน้อยย่อมมีโทษน้อยกว่า แต่หากมีความพอใจด้วยกัน มีความปรารถนาและความพยายามน้อยก็โทษก็น้อย เป็นต้น

^{๖๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๗๗๓.

องค์ประกอบของกาเมสุมิจฉาจารย์มืองค์ ๔ คือ วัตถุอันไม่ควรถึง (สตรีหรือบุรุษที่ไม่ควรละเมิด) ๑ จิตคิดจะเสพ ๑ มีความพยายามในการเสพ ๑ ยังมรรคให้ถึงมรรค (อวัยวะให้ถึงกัน) เมื่อกระทำครบองค์ ๔ นี้ชื่อว่า ศีลขาด ถ้าไม่ครบองค์คือว่า ศีลต่างพร้อย

ศีลข้อที่ ๔ ได้แก่ การเว้นจากมุสาวาท คือ การไม่ประพฤติด้วยวาจาที่กล่าวเท็จ หมายความว่า งดเว้นจากความประพฤตินในการกล่าวด้วยคำพูดที่บิดเบือนจากความเป็นจริง โดยมีความตั้งใจเพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจผิดคิดว่า คำที่กล่าวเท็จนั้นเป็นความจริง โดยการแสดงออกทางกาย วาจา การแสดงออกทางกายนั้น หมายถึงกิริยาอาการที่แสดงให้คนอื่นเข้าใจผิด เช่น การเขียนจดหมายที่เป็นเท็จ การทำรายงานหลักฐานเท็จปลอมแปลงเอกสารหรือหลักฐาน ทำเครื่องหมายให้คนอื่นหลงเชื่อ รวมถึงการแสดงกิริยาทางกายอย่างคนใบ้ เป็นการให้สัญญาณทำให้คนอื่นเข้าใจผิด เช่น การสั่นศีรษะพยักหน้า ทำมือ เป็นต้น ส่วนด้านวาจาหมายถึงคำพูดที่ไม่มีสาระหรือหาประโยชน์ไม่ได้ การพูดเท็จจะมีโทษมากหรือน้อย “แล้วแต่ประโยชน์ที่จะถูกตัดรอนเป็นเรื่องใหญ่หรือเรื่องเล็กน้อยและแล้วแต่ผู้พูด เช่น คุณให้สัจจะไม่ให้ของของตนก็พูดไปว่า ไม่มี ก็ยังมีโทษน้อย ถ้าเป็นพยานเท็จก็มีโทษมากสำหรับบรรพชิตพูดเล่นมีโทษน้อย จงใจบอกของที่ไม่เคยเห็นว่าเห็นโทษมาก”^{๖๙}

องค์ประกอบของมุสาวาทมืองค์ ๔ คือ เรื่องไม่จริง ๑ จิตคิดที่จะพูดให้ผิด ๑ มีความพยายามเกิดจากความตั้งใจ ๑ ผู้อื่นเข้าใจเนื้อความนั้น ๑ เมื่อกล่าววาจาครบองค์ ๔ ชื่อว่า ศีลขาดถ้าไม่ครบองค์ ถือว่าต่างพร้อยไม่ตั้งงาม

ศีลข้อที่ ๕ ได้แก่ การเว้นจากการดื่มสุราและเมรัย คือ การไม่เสพของมีนเมา หมายความว่า สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เป็นสิ่งเสพติดที่ทำให้เสียสติสัมปชัญญะเป็นสิ่งที่ควรงดเว้น เพราะสุราและเมรัยเหตุให้ผู้ดื่มมีนเมา ขาดความยั้งคิดหลงลืมสติ สมดังที่พระพุทธเจ้าตรัสเกี่ยวกับโทษของการดื่มสุราเมรัย ๖ ประการ ในที่ฌนิกายปาฎีกวรรค สิงคาลกสูตร ความว่า

ดูก่อนคฤหบดีบุตร โทษในการประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งการดื่มมีนเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๖ ประการ คือความเสื่อมทรัพย์อันผู้ดื่มพึงเห็นเอง ๑ ก่อการทะเลาะวิวาท ๑ เป็นบ่อเกิดแห่งโรค ๑ เป็นเหตุเสียชื่อเสียง ๑ เป็นเหตุไม่รู้จักอาย ๑ เป็นเหตุทอนปัญญา ๑^{๗๐}

การดื่มมีนเมาจากมีโทษทางร่างกายและจิตใจ อันเป็นการบั่นทอนสติปัญญาของตนเองแล้ว ยังมีโทษกระทบโดยตรงต่อสังคม เพราะศีลข้อที่ ๕ นี้เป็นที่ตั้งแห่งความประมาทขาดสติสัมปชัญญะ จึงเป็นเหตุให้ละเมิดศีลข้ออื่น ๆ ได้ทั้งหมด ปัญหาต่าง ๆ ทางสังคมอันสืบเนื่องจากสุราและเมรัยตลอดถึงของมีนเมาประเภทต่าง ๆ ฆาตกรรม โจรกรรม การข่มขืน การหลอกหลวง และอุบัติเหตุ ๆ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า

^{๖๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๗๓-๗๗๔.

^{๗๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๘/๒๐๒-๒๐๓.

“ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็ไม่ได้เห็นหรือไม่ได้ฟังมาแล้วว่า คนผู้นี้เป็นผู้ละ การตีม้าเมา คือ สุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท งตเว้นจากการตีม้า เมา พระราชาจับเขาประหาร จองจำ เนรเทศ หรือกระทำตามปัจจัย เพราะ เหตุแห่งการงดเว้นจากการตีม้าเมา แต่ว่าบาปกรรมของเขานั้นแหละย่อมบอก ให้ทราบ ว่า คนผู้นี้ประกอบ การตีม้าเมาแล้ว ฆ่าหญิงหรือ ชายตาย ลักทรัพย์ เขามาจากบ้านหรือจากป่า ละเมิดประเวณีในหญิงหรือบุตรของผู้อื่น ทำลาย ประโยชน์ของคฤหบดีหรือบุตรของคฤหบดีด้วยมุสาวาท พระราชาจับเขา มา ประหาร จองจำ เนรเทศ กระทำตามปัจจัยเพราะเหตุแห่งการตีม้าเมา คือสุรา เมรัยเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ท่านทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังมาแล้ว และจัก ได้ฟังต่อไป เราไม่เล็กเห็นธรรมอย่างอื่นแม้สักอย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้กุศลธรรม ที่ยังไม่เกิดขึ้นหรือให้อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไป เหมือนความไม่ประมาท เมื่อไม่ประมาทแล้ว กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้น แล้วย่อมเสื่อมไป”^{๗๑}

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของศีล ๕ หรือเบญจศีล มี ๕ ประการ คือ เจตนาเป็นเครื่องงด เว้นจากการฆ่าสัตว์ เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการลักทรัพย์ เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการประพฤติ ผิดในกาม เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นเป็นเครื่องงดเว้นจากการพูดเท็จ และเจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากา กรตีม้าเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท โดยที่ผู้กระทำบาปกรรมทั้ง ๕ ประการ แม้เพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง ชื่อว่าผู้ทุศีล เพราะกระทำในสิ่งที่ตรงข้ามกันศีล หรือเรียกว่า ผู้สร้างเวร คือ เป็นผู้ที่มีเจตนานำมาซึ่งภัย และเวรเป็นเหตุให้ได้รับทุกข์ในอบายภูมิหรือในทุกข์คติภพ และเมื่อเกิดเกิดมา ก็มีอายุสั้น เป็นต้น

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษา “แนวคิดเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรม” จากเอกสารทางวิชาการที่หลากหลาย โดยได้ประมวลเนื้อหาสาระไว้ตามลำดับ ดังนี้

๒.๔.๑ ความหมายของพระสอนศีลธรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษา “ความหมายของพระสอนศีลธรรม” จากเอกสารทางวิชาการที่หลากหลาย โดยได้ประมวลเนื้อหาสาระไว้ ดังนี้

พระสอนศีลธรรม คือ พระสงฆ์ไปทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในสถานศึกษาโดย รับภาระเป็นผู้ช่วยสอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาหรือจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้อง กับแผนการจัดการศึกษาของสถานศึกษา^{๗๒}

^{๗๑} อ.เอก. (ไทย) ๒๐/๕๘/๑๐.

^{๗๒} พระครูวินัยธรวัลลภ โกวิโล และคณะ, รายงานผลการประเมินโครงการพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียน, (นนทบุรี: หจก. เซนปรีณัตถ์, ๒๕๕๕), หน้า คำนำ.

การจัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา เพื่อให้ นักเรียน นักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา และเพื่อปลูกฝังให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถนำความรู้และคุณธรรมไปบูรณาการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข เป็นพันธกิจของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน^{๗๓} เกิดจากแนวคิดของ ศาสตราจารย์ ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช ที่ว่า การสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้ได้ผลต้องนำไปบูรณาการเข้ากับชีวิตจริง เพื่ออบรมคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็ก ๆ ไม่มุ่งสอนเฉพาะเรื่องวิชาการ แต่ควรสอนเรื่องคุณธรรมจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา โดยนิมนต์พระสงฆ์มาสอนในโรงเรียน เพื่อให้เป็นแบบอย่างทางศีลธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน ด้วยการสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น ซึ่งต่อมาภาครัฐเห็นชอบให้สภาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนามี ๑ หน่วยกิต (เรียน ๒ ชั่วโมงต่อสัปดาห์) ในระดับมัธยมศึกษา พร้อมให้มีโรงเรียนนาร่องแบบวิถีพุทธ ๒ จังหวัด จังหวัดละ ๒ แห่ง ในปีการศึกษา ๒๕๔๖ และพัฒนาไปสู่การเป็นโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในเวลาต่อมา^{๗๔}

โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเกิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ โดยการริเริ่มของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม และมีพัฒนาการมาตามลำดับจวบจนกระทั่งได้มีการโอนโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ให้แก่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย^{๗๕} โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ โครงการที่จัดส่งพระสงฆ์ผู้มีความรู้ความสามารถด้านพระพุทธศาสนาไปทำหน้าที่สอนศีลธรรมในโรงเรียน^{๗๖} โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ได้ฝึกอบรมและจัดส่งพระสงฆ์เข้าไปเป็นพระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียน^{๗๗}

สรุปได้ว่า พระสอนศีลธรรม คือ พระสงฆ์ไปทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในสถานศึกษา โดยรับภาระเป็นผู้ช่วยสอนสภาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา และเป็นแบบอย่างที่ดีทางศีลธรรมแก่นักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา ซึ่งเป็นการดำเนินงานของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ซึ่งเกิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ โดยมีพัฒนาการต่อเนื่องมาตามลำดับ และได้ถ่ายโอนให้แก่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยรับผิดชอบ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ กระทั่งปัจจุบัน

^{๗๓} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, คู่มือการดำเนินงานตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๒.

^{๗๔} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตโต) อ่างใน บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ คม ชัด ลึก, “การศึกษา-การศาสนา-วัฒนธรรม”, คม ชัด ลึก, (๒๐ มกราคม ๒๕๔๙): ๒๘.

^{๗๕} สำนักงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, คู่มือการปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๗, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นนทบุรี: หจก. เซนปรีนติ้ง, ๒๕๕๗), หน้า คำนำ.

^{๗๖} พระวิสุทธินิภัทรธาดา (ประสิทธิ์ พุทฺธมฺวโร) อ่างใน สำนักงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, สรุปรายงานกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมและประกวดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านพระพุทธศาสนา, (นนทบุรี: หจก. เซนปรีนติ้ง, ๒๕๕๖), หน้า ๓๗.

^{๗๗} พระครูปลัดสุวัฒนบัณฑิตคุณ (วัลลพ โกวิโล) อ่างใน สำนักงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, คู่มือการจัดกิจกรรมงานมหกรรมส่งเสริมศีลธรรมและการประกวดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านพระพุทธศาสนา ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๖, (นนทบุรี: หจก. เซนปรีนติ้ง, ๒๕๕๖), หน้า ๓.

๒.๔.๒ ความเป็นมาของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

ผู้วิจัยได้ศึกษา “ความเป็นมาของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน” จากเอกสารทางวิชาการที่หลากหลาย โดยได้ประมวลเนื้อหาสาระไว้ ดังนี้

สืบเนื่องจากปัจจุบันปัญหาสังคมไทยได้ทวีความรุนแรงและมีความหลากหลายมากขึ้นกว่าในอดีต สาเหตุแห่งปัญหาส่วนหนึ่งมาจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสการพัฒนาทางเทคโนโลยีและการสื่อสารไร้พรมแดนในแนวทางโลกาภิวัตน์ ซึ่งต่างมุ่งเน้นการแข่งขันเพื่อสารความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้คนมีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น จึงเกิดปัญหาด้านจิตใจทำให้เกิดการเบี่ยงเบนทางพฤติกรรม คือ ละเลยในคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม นอกจากนี้ปัญหาสังคมหลายอย่างยังคุกคามเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ให้หลงผิดและมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากเดิม ขาดระเบียบวินัย ส่งผลให้วิถีชีวิตและค่านิยมดั้งเดิมที่ตั้งงามตามโครงสร้างของสังคมไทยลดทอน พร้อมกับ การแตกแยกของสถาบันครอบครัว ทำให้ภูมิคุ้มกันของเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษาที่จะต้านทานกับสภาพปัญหาแวดล้อมต้องขาดความมั่นคงจนเกิดปัญหาต่างๆ ของสังคมตามมา เช่น ปัญหาการก่อเหตุทะเลาะวิวาทของนักเรียน นักศึกษา ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในกลุ่มนักเรียน นักศึกษา ปัญหานักเรียน นักศึกษาประพฤติตนไม่เหมาะสมในเวลาเรียน ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนและปัญหาอาชญากรรม จากสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นกับนักเรียน นักศึกษา^{๗๘} สถานการณ์ที่เกิดขึ้น พบว่า รากเหง้าแห่งปัญหาที่แท้จริงคือการที่นักเรียนขาดการกล่อมเกลาจิตใจ และปลูกฝังในเรื่องศีลธรรม จริยธรรม จนทำให้ความสำนึกต่อหน้าที่ ความ รู้สึกผิดชอบชั่วดี การใช้สติพิจารณาถึงคิด ลดน้อยลง แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมภายนอกที่ไม่เหมาะสม ประกอบกับสภาพแวดล้อมรอบตัวนักเรียน นักศึกษา ที่ยุ่ง ส่งเสริม ชักจูง และโน้มนำอย่างต่อเนื่องด้วยรูปแบบที่มีการพัฒนาอย่างหลากหลาย ทำให้ยากต่อการควบคุม ป้องกัน และแก้ไขปัญหานักเรียน นักศึกษา ให้สัมฤทธิ์ผลได้ภายใต้โลกาภิวัตน์ เว้นแต่นักเรียน นักศึกษา จะถูกจัดระเบียบทางความคิด จนมีจิตใจที่ใฝ่ดีและมีแรงใจที่เข้มแข็ง สามารถเป็นภูมิคุ้มกันปัจจัยในทางเสื่อมที่จะเข้ามาทำลายคุณภาพชีวิตที่ตั้งงามได้ด้วยหลักธรรมศาสนา

ในปี พ.ศ.๒๕๔๒ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ซึ่งในขณะนั้นสังกัดอยู่ในกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้เริ่มโครงการ “พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน” ขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อจัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา (๒) เพื่อให้นักเรียน นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา (๓) เพื่อปลูกฝังให้นักเรียนนักศึกษา มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถนำความรู้และคุณธรรมไปบูรณาการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข แต่ด้วยงบประมาณอันจำกัดจึงไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ และหลักจากมีการปฏิรูประบบราชการในปี พ.ศ.๒๕๔๕ กรมการศาสนาก็ได้โอนเข้าไปสังกัดกระทรวงใหม่ที่ตั้งขึ้นคือ กระทรวงวัฒนธรรม เป็นเหตุให้โครงการนี้ต้องสะดุดไป ระยะหลังๆ มีเสียงสะท้อนมากมายว่าเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ในสังคมปัจจุบันสนใจแต่เรื่องวัตถุ มีการแก่งแย่งแข่งขันเพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุนั้น จนกลายเป็นโรคขาดคุณธรรมจริยธรรม ขาดหลักธรรมที่จะนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นปัญหาระดับชาติที่น่าเป็นห่วง ทว่าการนำเด็กทุกคนเข้าวัดเป็นเรื่องยากกว่าการนำพระเข้าสู่โรงเรียน

^{๗๘} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, คู่มือการดำเนินงานตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๘, หน้า ๒๐.

ด้วยเหตุนี้ ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ กรมการศาสนา สังกัดกระทรวงวัฒนธรรมจึงได้จัดทำ โครงการ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนขึ้นมาอีกครั้ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างหลักสูตรและสื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา โดยร่วมกับกระทรวง ศึกษาธิการ เพื่อให้ นักเรียนนักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และนำไปประยุกต์ ใช้ในชีวิตประจำวัน

โครงการนี้ จึงได้เริ่มมาตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๔๖ โดยรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณ ให้ จำนวน ๑๐ ล้านบาท เพื่ออุดหนุนเป็นค่าใช้จ่าย ค่าดำเนินการจัดทำหนังสือ อุปกรณ์เกี่ยวกับการ เรียนการสอน ถวายครูพระที่เข้าไปในสถานศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และระดับ อาชีวศึกษา ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ประมาณ ๘๐๐ รูป และในปี ๒๕๔๘ ได้ขยายจำนวนครู พระสอนศีลธรรม จาก ๘๐๐ รูป เป็น ๔,๐๐๐ รูป โดยคณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติงบประมาณ ๕๗,๘๖๔,๐๐๐ ล้านบาท ให้โครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยแบ่งเป็น ๒ ส่วน ส่วนแรก เป็นค่าตอบแทนพระสอนศีลธรรมรูปละ ๒,๐๐๐ บาทต่อเดือน จำนวน ๔,๐๐๐ รูป ตามระยะ เวลาที่ เหลือตั้งแต่เดือน พ.ค.-ก.ย. เป็นเงิน ๔๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท โดยเบิกจ่ายจากงบประมาณประจำปี ของ กรมการศาสนา และงบกลาง จำนวน ๓๖,๐๐๐,๐๐๐ บาท ส่วนที่สอง เพื่อใช้เกี่ยวกับอุปกรณ์ ประกอบการสอน สื่อการเรียนการสอน ร่วมกันระหว่างกระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงวัฒนธรรม ที่ จะจัดอบรมถวายความรู้ครูพระ เพื่อสร้างศักยภาพให้มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของสถานศึกษา

นอกจากนี้ กระทรวงวัฒนธรรมยังได้ทำข้อตกลงร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการในการที่ จะพัฒนาส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม ทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา เพื่อ เสริมสร้างทักษะความรู้ในเรื่องของศิลปวัฒนธรรม จริยธรรม ให้แก่ นักเรียน นักศึกษา และครู อาจารย์ในแต่ละระดับการศึกษา และส่งเสริมสนับสนุนการวิจัยและการจัดการหลักสูตรด้าน ศิลปวัฒนธรรมและหลักธรรมทางศาสนา ทั้งหลักสูตรระยะสั้น ระยะยาว ในสถานศึกษาทุกระดับ และได้วางเป้าหมายที่จะขยายครูพระเข้าไปสอนในโรงเรียน ให้พอกับความต้องการของ กระทรวงศึกษาธิการ และให้ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ คือ ๑ ตำบล ๑ ครูพระ โดยแบ่งตามภาค คือ ครูพระสอนศีลธรรมภาคเหนือ จำนวน ๗๔๓ รูป ครูพระสอนศีลธรรมภาคใต้ จำนวน ๕๔๔ รูป ครู พระสอนศีลธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน ๑,๔๓๒ รูป ครูพระสอนศีลธรรมภาคกลาง รวม กรุงเทพมหานครด้วย จำนวน ๑,๒๘๑ รูป รวมทั้งหมด ๔,๐๐๐ รูป โดยในช่วงแรกได้กำหนดจำนวน ครูพระสอนเข้าไปสอนในพื้นที่แต่ละระดับดังนี้

- ๑) การศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดให้มี ๓ ตำบล ต่อ ๑ รูป
- ๒) ระดับอาชีวศึกษา กำหนด ๓ รูป ต่อ ๑ จังหวัด
- ๓) จำนวนครูพระสอนที่เหลือจากข้อ ๑-๒ ให้ลงพื้นที่ ในกรุงเทพมหานคร โดยจะกระจาย ไปตามสถานศึกษาแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา^{๗๙}

^{๗๙} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, คู่มือการดำเนินงานตามโครงการครูพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียน ปี งบประมาณ ๒๕๔๙ (ฉบับปรับปรุง), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๙), หน้า ๒๒-๒๓.

โครงการพระสอนศีลธรรมนี้เป็นโครงการที่มีผลทำให้เด็กปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นไปในทางที่ดีขึ้นอย่างชัดเจน เป็นการลงทุนในโครงการที่คุ้มค่ามาก ทั้งในด้านการพัฒนาคนและสังคมให้มีคุณภาพ ดังนั้น จึงทำให้คณะรัฐมนตรีเห็นความสำคัญ ได้อนุมัติงบประมาณสนับสนุนอย่างต่อเนื่องถึง ๔ ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ ๑ อนุมัติงบประมาณงบกลาง พ.ศ.๒๕๔๘ เมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๘ เพื่ออุดหนุนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ๔,๐๐๐ รูป

ครั้งที่ ๒ อนุมัติงบประมาณงบกลาง พ.ศ.๒๕๔๙ เมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๔๘ เพื่ออุดหนุนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอีก ๖,๐๐๐ รูป

ครั้งที่ ๓ อนุมัติงบประมาณงบกลาง พ.ศ.๒๕๕๐ เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๐ เพื่อเพิ่มจำนวนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอีก ๑๐,๐๐๐ รูป

ครั้งที่ ๔ อนุมัติโอนงบประมาณไปตั้งจ่ายที่กระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๑ เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๐ เพื่อเพิ่มจำนวนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอีก ๒๐,๐๐๐ รูป

เพื่อให้การปฏิบัติโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความเหมาะสมยิ่งขึ้น สำนักงบประมาณพิจารณาเห็นว่า การสอนศีลธรรมให้กับนักเรียนในโรงเรียน ควรเป็นภารกิจของกระทรวงศึกษาธิการที่มีหน้าที่จัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ทั้งในด้านวิชาการและคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยอยู่ในกำกับดูแล โดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำหน้าที่ให้การสนับสนุนและอบรมให้กับครูพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาจึงได้โอนภารกิจพร้อมงบประมาณ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจากกรมการศาสนาไปตั้งที่กระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๕๑ เป็นต้นมา^{๘๐}

ปัจจุบัน มีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ปฏิบัติหน้าที่การสอนในโรงเรียน/สถานศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา ที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ จำนวนทั้งสิ้น ๑๗,๔๘๓ รูป^{๘๑}

สรุปได้ว่า โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เป็นโครงการที่ต้องการชัดเจน และจัดระเบียบความคิดแก่นักเรียนให้รู้ผิดชอบชั่วดี เพื่อพัฒนาให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพของประเทศชาติต่อไป รูปแบบของโครงการจึงเป็นการสร้างหลักสูตรและสื่อการเรียนรู้อันเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา พร้อมทั้งจัดส่งพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติ เข้าไปมีส่วนร่วมในการอบรมสั่งสอน และเป็นแบบอย่างทางการประพฤติในการสำรวมกาย เจริญจิต อบรมปัญญาแก่นักเรียนในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอื่น ๆ ทั่วประเทศ

^{๘๐} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, แผนปฏิบัติการ/โครงการ ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมประชาชน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๕๐), หน้า ๔๑.

^{๘๑} สำนักงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระสอนศีลธรรมแบ่งตามเขตการศึกษา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.krupra.net/new/index>. [๙ กันยายน ๒๕๕๙].

๒.๔.๓ จุดมุ่งหมายของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

ผู้วิจัยได้ศึกษา “จุดมุ่งหมายของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน” จากเอกสารทางวิชาการที่หลากหลาย โดยได้ประมวลเนื้อหาสาระไว้ ดังนี้

โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเกิดขึ้นเนื่องจากปัจจุบันปัญหาสังคมไทยได้ทวีความรุนแรงและมีความหลากหลายมากขึ้นกว่าในอดีต สาเหตุแห่งปัญหานั้นมาจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสการพัฒนาเทคโนโลยีในแนวทางโลกาภิวัตน์ ทำให้เกิดการเบี่ยงเบนทางพฤติกรรม คือ ละเลยในคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม นอกจากนี้ปัญหาสังคมหลายอย่างยังคุกคามเด็ก เยาวชน นักเรียน และนักศึกษาให้หลงผิดและมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากเดิม^{๘๒} โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจึงมีจุดมุ่งหมายหลัก คือ เพื่อจัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติ เข้าไปมีส่วนร่วมในการอบรมสั่งสอนนักเรียนในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอื่น ๆ เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษาทั่วประเทศ ตามนโยบายคุณธรรมนำความรู้สู่สถานศึกษาทั่วประเทศ และเพื่อให้พระสงฆ์นำหลักธรรมทางศาสนา จัดกิจกรรมเรียนรู้แก่นักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษาทุกระดับและนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน^{๘๓} โดยมีวัตถุประสงค์หลักของโครงการ คือ

- ๑) เพื่อจัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา
- ๒) เพื่อให้ให้นักเรียน นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา
- ๓) เพื่อปลูกฝังให้นักเรียนนักศึกษา มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถนำความรู้และคุณธรรมไปบูรณาการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข

โครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่กรมการศาสนาได้ดำเนินการนี้มีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ เพื่อปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนให้เป็นคนดีของสังคมเช่นในอดีต โครงการนี้จึงเป็นเสมือนการสร้างหลักร่วมทางความคิดและหลักร่วมทางการปฏิบัติซึ่งเป็นการสืบสานงานพระพุทธศาสนา^{๘๔} หลังจากที่นักเรียนได้เรียนธรรมะจากพระสอนศีลธรรมแล้วต้องสามารถนำหลักธรรมคำสอนมาแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว ตั้งใจฟังคุณครูสอน และมีความตั้งใจในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาทำให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดและทำในเรื่องที่ดี ๆ ได้อย่างคล่องแคล่วว่องไว^{๘๕}

^{๘๒} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, คู่มือการดำเนินงานตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๘, หน้า ๒๐.

^{๘๓} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, แผนปฏิบัติการ/โครงการ ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมประชาชน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๕๐), หน้า ๔๑.

^{๘๔} พระพรหมวชิรญาณ (ประสิทธิ์ เขมงกโร) อ่างใน สำนักงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, คู่มือพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน (ฉบับปรับปรุง) ปีงบประมาณ ๒๕๔๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๙), หน้า ก.

^{๘๕} พระครูปลัดสุวัฒนบัณฑิตคุณ (วัลลพ โกวิโล) อ่างใน สำนักงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, คู่มือการจัดกิจกรรมงานมหกรรมส่งเสริมศีลธรรมและการประกวดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านพระพุทธศาสนา ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๖, หน้า ๓.

โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถทั้งในด้านปริยัติ และปฏิบัติเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้นักเรียนระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา เพื่อให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา และเพื่อปลูกฝังให้นักเรียน นักศึกษามีความรู้คุณธรรม สามารถนำความรู้และคุณธรรมไปบูรณาการ พัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข^{๘๖}

สรุปได้ว่า โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีจุดมุ่งหมายเพื่อปลูกฝังศีลธรรมให้นักเรียน นักศึกษา เพื่อให้เกิดความรู้ เข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา สามารถนำไปบูรณาการ ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทำในเรื่องที่ดี ๆ ได้อย่างคล่องแคล่วว่องไว ตามนโยบายคุณธรรมนำความรู้สู่สถานศึกษาทั่วประเทศ เพื่อให้ นักเรียน นักศึกษาเป็นคนดีของสังคม

๒.๔.๔ หน้าที่และความรับผิดชอบหลักของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

ผู้วิจัยได้ศึกษา “หน้าที่และความรับผิดชอบหลักของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน” จากเอกสารทางวิชาการที่หลากหลาย โดยได้ประมวลเนื้อหาสาระไว้ ดังนี้

ปัจจุบัน พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ มีจำนวนเกือบ ๒๐,๐๐๐ รูป โดยแบ่งเป็น ๒ สังกัด คือ พระปฏิบัติการสอนสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และพระปฏิบัติการสอนสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา^{๘๗}

ครูพระ คือ ผู้เป็นทั้งครูและแบบอย่างที่ดี ที่เข้าไปสอนในโรงเรียนสายสามัญและอาชีวศึกษาทุกระดับชั้น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะจากการเรียนรู้ประสบการณ์ตรงที่ให้เห็นเป็นแบบอย่างที่ดี กับทั้งยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างวัด บ้าน โรงเรียน ให้กลับคืนสู่สังคมไทยเช่นในภารกิจของพระสงฆ์ที่ได้รับการคัดเลือกเป็นพระสอนศีลธรรมตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีดังนี้

- ๑) เป็นผู้สอนวิชาศีลธรรมในโรงเรียน โดยมีคาบสอนอย่างน้อย ๒ คาบต่อสัปดาห์ แต่ไม่เกิน ๕ คาบต่อสัปดาห์
- ๒) เป็นผู้สอนหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ในหลักธรรม
- ๓) เป็นผู้สอนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับหลักธรรมทางศาสนาเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ในหลักธรรม
- ๔) เป็นผู้จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อปลูกฝังคุณธรรมตามหลักธรรมทางศาสนาเพื่อปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

^{๘๖} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), อ่างใน โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, รายงานการสัมมนาพระสอนศีลธรรม พระนักเทศน์ และพระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั่วประเทศ ประจำปี ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร: หจก. สามลดา, ๒๕๕๓), หน้า ๓.

^{๘๗} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, แผนปฏิบัติการ/โครงการ ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมประชาชน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑, หน้า ๔๙.

^{๘๘} อุไรวรรณ เทียนทอง อ่างใน สำนักงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, คู่มือพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน (ฉบับปรับปรุง) ปีงบประมาณ ๒๕๔๙, หน้า ข.

๕) เป็นผู้จัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา และเป็นผู้นำนักเรียน ครู ผู้ปกครอง เข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา

๖) เป็นครูผู้สอนประจำโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

๗) เป็นผู้อบรมและเป็นกรรมการคุมสอบหลักสูตรธรรมศึกษาในเรือนจำและสถานพินิจ

๘) เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ สงเคราะห์ และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่โรงเรียนและชุมชน^{๘๙}

สำหรับ ระเบียบปฏิบัติของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีดังนี้

๑) พระสอนศีลธรรมที่เข้าสอนในสถานศึกษาตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในส่วนศูนย์อำนวยการวิทยาเขต/วิทยาลัยสงฆ์/หน่วยวิทยบริการ ต้องได้รับการแต่งตั้งเป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำศูนย์อำนวยการในทีมนั้น ๆ

๒) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต้องสอนให้ตรงตามพระไตรปิฎก

๓) พระสอนศีลธรรมต้องมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย

๔) พระสอนศีลธรรมต้องนุ่งห่มให้เรียบร้อยเป็นปริมณฑล ทั้งในเวลาเดินทางไปสอน ในขณะที่สอน และในเวลาเดินทางกลับวัด

๕) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ห้ามนำของผ้าป่า กลืน หรือบอกบุญเรียไรในโรงเรียน

๖) พระสอนศีลธรรมไม่ควรคลุกคลีหรือสนิทสนมกับคณะผู้บริหาร ครู อาจารย์ในโรงเรียนนั้น ๆ มากเกินไป จนทำให้ทุกฝ่ายสูญเสียความเป็นกลาง

๗) พระสอนศีลธรรมต้องไม่ก้าวร้าวงานของคณะครูอาจารย์ หรือผู้บริหารของโรงเรียนนั้น ๆ

๘) พระสอนศีลธรรมต้องไม่นำวิชาโหราศาสตร์หรือไสยศาสตร์ไปชี้แนะหรือขยายผลอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นการมอมเมาเยาวชน และประชาชน

๙) พระสอนศีลธรรมต้องไม่ชี้แนะให้นักเรียนไปเที่ยวหรือเยี่ยมเยือนวัดตามลำพังหรือเป็นการเฉพาะ ยกเว้นแต่เป็นการทำกิจกรรมกลุ่ม เป็นคณะ หรือไปทั้งห้องเรียน

๑๐) ในการเข้าห้องเรียนให้หัวหน้าบอกทำความเคารพ ดังนี้

๑๐.๑) ถ้าอยู่ในห้องเรียนให้หัวหน้าบอกทำความเคารพ โดยดูความเหมาะสมและระเบียบที่โรงเรียนนั้น ๆ ปฏิบัติอยู่ก่อนแล้ว

๑๐.๒) ถ้าอยู่ในห้องจริยะให้นักเรียนกราบเบญจางคประดิษฐ์ ๓ ครั้ง ทั้งตอนเข้าเรียน และเลิกเรียน^{๙๐}

^{๘๙} สำนักงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, คู่มือปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๖, (กรุงเทพมหานคร: หจก.เชนปรีนตัง, ๒๕๕๖), หน้า ๑๓.

^{๙๐} สำนักงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, คู่มือการปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๗, หน้า ๑๔.

จากบทบาทหน้าที่และภารกิจของพระสงฆ์ที่ได้รับการคัดเลือกเป็นพระสอนศีลธรรมตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนั้น พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต้องยึดหลักการสอน ๓ ประการของพระพุทธองค์ ดังนี้

- ๑) สอนให้ได้ความรู้ (Knowledge)
- ๒) สอนให้ผู้เรียนศรัทธาใคร่ปฏิบัติตาม (Attitude)
- ๓) ลงมือปฏิบัติเพื่อให้เห็นผลจริงของการปฏิบัติธรรม (Process)^{๙๑}

บทบาทหน้าที่ที่สำคัญของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ได้แก่ “สอนวิชาพระพุทธศาสนา อบรมศีลธรรม จรรยา ช่วยสอนธรรมศึกษา และพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธ”^{๙๒}

สรุปได้ว่า พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ พระภิกษุผู้เป็นทั้งครูและแบบอย่างที่ดี ที่เข้าไปสอนในโรงเรียนสายสามัญและอาชีวศึกษาทุกระดับชั้น ในปัจจุบันมีจำนวนเกือบ ๒๐,๐๐๐ รูปทั่วประเทศ ซึ่งมีบทบาทหลักในการสอนศีลธรรมแก่นักเรียนนักศึกษา ช่วยสอนและเป็นกรรมการคุมสอบธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก และจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา รวมถึงบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่โรงเรียนและชุมชนด้วย ดังนั้น พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนอกจากจะต้องเป็นพระภิกษุผู้มีความรู้ความสามารถแล้วยังต้องเป็นผู้มีศีลาจารวัตรที่งดงามเป็นสำคัญ ทั้งนี้ การสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนพึงยึดหลักการของพระพุทธเจ้า คือ สอนให้ผู้เรียนได้ความรู้ มีศรัทธาใคร่ปฏิบัติตาม และเห็นผลของการปฏิบัติได้จริง

๒.๔.๕ แผนยุทธศาสตร์พระสอนศีลธรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษา “แผนยุทธศาสตร์พระสอนศีลธรรม” จากเอกสารทางวิชาการที่หลากหลาย โดยได้ประมวลเนื้อหาสาระไว้ ดังนี้

แผนยุทธศาสตร์ สำนักงานพระสอนศีลธรรม นี้ เป็นแผนยุทธศาสตร์ในช่วงแผนพัฒนา มหาวิทยาลัย ระยะที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙) นี้ ซึ่งได้ดำเนินการจัดทำขึ้นตามลำดับขั้นตอน เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการบริหารจัดการงานพระสอนศีลธรรมให้ดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุวัตถุประสงค์ ตรงตามนโยบายของมหาวิทยาลัย ในการดำเนินงานพระสอนศีลธรรม เพื่อบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ในสถานศึกษา โดยคณะกรรมการดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในคราวประชุมครั้งที่ ๘/๒๕๕๗ เมื่อวันที่ ๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๗ ได้มีมติเห็นชอบจัดทำ แผนยุทธศาสตร์พระสอนศีลธรรม ในช่วงแผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙) โดยให้มีคณะทำงานจัดทำแผนยุทธศาสตร์โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

^{๙๑} พระครูปลัดสุวัฒนบัณฑิตคุณ (วัลลพ โกวิท) อ่างใน สำนักงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, คู่มือการจัดกิจกรรมงานมหกรรมส่งเสริมศีลธรรมและการประกวดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านพระพุทธศาสนา ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๖, หน้า ๓.

^{๙๒} พระมหาไชว ทัศนियो อ่างใน โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, รายงานการสัมมนาพระสอนศีลธรรม พระนักเทศน์ และพระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั่วประเทศ ประจำปี ๒๕๕๒, หน้า ๗๑.

การนี้ ได้มีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน (SWOT Analysis) เพื่อเป็นข้อมูลสำคัญในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์พัฒนางานพระสอนศีลธรรม โดยเป็นการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสพัฒนา และภาวะคุกคาม^{๙๓} พบว่า

ก. จุดแข็ง (Strengths)

๑) โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๔๖ และได้รับอนุมัติงบประมาณตลอดมาจนถึงปีงบประมาณ ๒๕๕๗ จึงได้ถือได้ว่าเป็นโครงการที่ยั่งยืนถาวร แม้รัฐบาลเปลี่ยน แต่โครงการพระสอนศีลธรรมไม่เปลี่ยนแปลง

๒) มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง ได้มีการปรับปรุงระบบการบริหารเพื่อรองรับภารกิจที่ได้รับมอบหมายโดยเฉพาะมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ตั้งหน่วยงานขึ้นรองรับคือ “สำนักงานพระสอนศีลธรรม” สังกัดสำนักงานอธิการบดี

๓) การดำเนินงานตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล มหาเถรสมาคม ระดับจังหวัดได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานและผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูงที่เกี่ยวข้องกับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๔) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทุกรูปมีคุณสมบัติตั้งแต่นักธรรมชั้นเอก, เปรียญธรรม ๓ ประโยคขึ้นไป จึงสร้างความมั่นใจได้ว่าพระสอนศีลธรรมมีความรู้ด้านพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี

๕) พระสอนศีลธรรมทุกรูปมีต้นทุนทางสังคมสูง และมีจิตอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา จึงเป็นภาพลักษณ์ที่ทำให้พุทธศาสนิกชนให้ความเคารพนับถืออย่างสูง จึงทำให้พระสอนศีลธรรมได้รับการเคารพ และได้การสนับสนุนจากผู้ที่เกี่ยวข้องและประชาชนเป็นอย่างดี

ข. จุดอ่อน (Weaknesses)

๑) การที่มหาวิทยาลัยสงฆ์รับเอาโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมาดำเนินการ เป็นการเพิ่มภาระงานให้แก่มหาวิทยาลัย ในระยะแรกจึงมีปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการ

๒) แม้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความรู้ด้านพระพุทธศาสนา แต่ขาดความรู้ในด้านการเรียนการสอน การถ่ายทอด การสร้างศรัทธาให้นำเอาคำสอนของพระพุทธเจ้าไปใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นคนดีมีศีลธรรมจริยธรรม ซึ่งเป็นงานที่ต้องใช้จิตวิทยาระดับสูง

๓) มหาวิทยาลัยสงฆ์ ๒ แห่ง มีข้อจำกัดทั้งด้านงบประมาณ อัตราค่าจ้าง โดยเฉพาะงบประมาณที่ได้รับมาในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ส่วนใหญ่จะเป็นค่าวิทยากร

(ค่าตอบแทนรายเดือน) ส่วนงบประมาณด้านการบริหารได้รับจำนวนน้อยไม่เพียงพอ จึงทำให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ใช้เงินรายได้ที่มีข้อจำกัดอยู่แล้วมาใช้ในการบริหาร

๔) การประสานงานกับผู้สนับสนุนโครงการในระดับจังหวัดมีข้อจำกัดด้านระยะเวลาและสถานที่ จึงทำให้เกิดความล่าช้าในการเสนอข้อมูลและการขอความร่วมมือ

๕) พระสงฆ์ที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระสอนศีลธรรมมีฐานะทางครอบครัวแตกต่างกัน ค่าวิทยากร (ค่าตอบแทนรายเดือน) ที่ถวายเดือนละ ๒,๕๐๐ บาทนั้น ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายที่จำเป็นของพระสอนศีลธรรม เช่น ค่าเดินทาง ค่าวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอน เป็นต้น

^{๙๓}สำนักงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, แผนยุทธศาสตร์พระสอนศีลธรรมในช่วงแผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฉบับที่ ๑๑ (๒๕๕๕-๒๕๕๙), (นันทบุรี: หจก. เซน ปรีณัตติง, ๒๕๕๘), หน้า ๒๒.

๖) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสังกัดกระทรวงศึกษาธิการมีคุณวุฒิแตกต่างจากครูประจำการที่ทำการสอนในโรงเรียน ส่วนใหญ่จะมีคุณวุฒิระดับปริญญาตรีและได้รับการรับรองการเป็นครูจากคุรุสภา ทำให้เกิดการเปรียบเทียบกันระหว่างพระสอนศีลธรรมกับข้าราชการครูในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

๗) พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา จะต้องเรียนรู้และปรับตัวเข้ากับสังคมทั้งโรงเรียนและชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสถานศึกษาที่อยู่ห่างไกลจากภูมิลำเนาเดิม

๘) การสร้างศรัทธาอุปาสาทะให้สังคมยอมรับนั้น จะต้องใช้เวลาและศิลปะผู้นำ หากเกิดบกพร่อง จะทำให้ภาพพจน์เสียได้

ค. โอกาสพัฒนา (Opportunities)

๑) คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติงบประมาณโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เดิมมีแนวคิดมาตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๔๖ เดิมมีแนวคิดเฉพาะกิจ เพื่อแก้ไขปัญหาทางสังคม แต่ภายหลังที่ได้ดำเนินการมาจึงปัจจุบันพบว่าเป็นภารกิจหลักของรัฐบาล ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ทำให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ตั้งหน่วยงานขึ้นรับผิดชอบงานอย่างชัดเจนคือ “สำนักงานพระสอนศีลธรรม” สังกัดสำนักงานอธิการบดี

๒) การที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง รับผิดชอบงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทำให้สังคมเห็นบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ว่าเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงของคณะสงฆ์ไทยที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการภารกิจด้านการบริการวิชาการแก่สังคม

๓) การที่รัฐบาล มหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นองค์กรสูงในการบริหารได้ให้การสนับสนุนโครงการพระสอนศีลธรรมอย่างจริงจังตลอดมา ทำให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีโอกาสในการพัฒนาระบบบริหารจัดการในภาพรวมของมหาวิทยาลัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ง. สถานะคุกคาม (Threats)

๑) ในภาพรวมโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นโครงการที่มีประโยชน์ต่อสังคมไทย พระสอนศีลธรรมจะเป็นผู้ที่จะต้องให้เยาวชนเข้าสู่ธรรมะ ซึ่งเป็นงานที่ยากลำบากในสังคมไทยปัจจุบัน หากพระสอนศีลธรรมปฏิบัติงานได้ดีเป็นที่ศรัทธาของเยาวชน ตลอดจนถึงผู้ปกครองและผู้เกี่ยวข้อง จะได้รับการยกย่องจากสังคมในทางกลับกัน หากพระสอนศีลธรรมไม่สามารถสร้างศรัทธาได้ ก็จะทำให้ภาพพจน์ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเสียหายและมีผลกระทบต่อการสนับสนุนของรัฐบาล มหาเถรสมาคม และผู้เกี่ยวข้องทุกระดับได้

๒) โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ปัจจุบันมีพระสอนศีลธรรมจำนวน ๒๔,๐๐๐ รูป และจะต้องเพิ่มจำนวนขึ้นจนเพียงพอต่อความต้องการของสถานศึกษา การบริหารจัดการโครงการนี้ จึงมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น หากมหาวิทยาลัยไม่มีการปรับปรุงการบริหารจัดการให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้น ก็จะทำให้ปัญหาและอุปสรรคอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และอาจมีผลกระทบต่อการสนับสนุนจากสำนักงานงบประมาณและรัฐบาลได้

๓) การสร้างพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนหากใช้กระบวนการแต่งตั้งพระภิกษุที่มีคุณสมบัติเช่นที่กำหนดไว้ในปัจจุบัน ก็ไม่สามารถที่จะเสนอสำนักงบประมาณเพื่อเพิ่มหรือเปลี่ยนค่านิตยภัตเป็นระบบเงินเดือนได้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจึงต้องรีบพัฒนายกระดับคุณวุฒิ และผ่านการศึกษาอบรมตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับหน่วยงานที่สนับสนุนงบประมาณจนสามารถเพิ่มค่านิตยภัตหรือเปลี่ยนเป็นระบบเงินเดือนได้ แม้จะใช้เวลาแต่ก็ต้องเริ่มดำเนินการตั้งแต่นี้เป็นต้นไป

๔) การบริหารจัดการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้จัดตั้ง “สำนักงานพระสอนศีลธรรม” สังกัดสำนักงานอธิการบดี สำหรับวิทยาเขตวิทยาลัยสงฆ์ ห้องเรียน และหน่วยวิทยบริการ ก็ควรจัดตั้งหน่วยงานภายในขึ้นรับผิดชอบ โดยใช้โครงสร้างของสำนักงานพระสอนศีลธรรมโดยอนุโลม เพื่อให้มีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรง หากไม่ดำเนินการจะทำให้การบริหารจัดการขาดประสิทธิภาพ

๕) การพิจารณากำหนดสถานภาพของพระสอนศีลธรรมเป็นเรื่องที่สำคัญมาก อาจพิจารณาได้ ๓ ฐานะ คือ วิทยากร ผู้ช่วยครู และครูประจำการ การกำหนดสถานภาพของพระสอนศีลธรรมจะมีผลต่อการบริหารจัดการและการพัฒนาพระสอนศีลธรรมด้วย^{๔๔}

จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) ผลข้อมูลสำคัญในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนางานพระสอนศีลธรรม ดังนี้

ปณิธานมหาวิทยาลัย	เป็นสถานศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาการชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์
เอกลักษณ์มหาวิทยาลัย	บริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนา
อัตลักษณ์มหาวิทยาลัย	ประยุกต์พระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม
อัตลักษณ์บัณฑิตของมหาวิทยาลัย	มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา
ปณิธานสำนักงานพระสอนศีลธรรม	บริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ในสถานศึกษาเพื่อสร้างสังคมสันติสุข
วิสัยทัศน์	พระสอนศีลธรรมมีความรู้ สามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อสร้างสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน
พันธกิจ	(๑) พัฒนาพระสอนศีลธรรมให้มีศักยภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (๒) วิจัยและพัฒนาเพื่อแสวงหาองค์ความรู้ และติดตามประเมินผล (๓) บริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาสังคมตามแนววิถีพุทธ (๔) บริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๒-๒๓.

รัฐบาลมอบหมายให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจัดพระเข้าสอนศีลธรรม ในสถานศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอาชีวศึกษานั้น เป็นงานสำคัญและมีปริมาณงาน เป็นจำนวนมาก ในปี ๒๕๕๗ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้จัดพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียน จำนวน ๑๘,๐๐๐ รูป ซึ่งจัดได้เพียง ๓๑ เปอร์เซนต์ (ความต้องการจำนวน ๕๘,๐๗๓ รูป) โดยในอนาคตจะต้องเพิ่มจำนวนให้ครอบคลุมตามจำนวนที่ต้องการดังกล่าว ดังนั้น เพื่อรองรับกับ จำนวนพระสอนศีลธรรมที่จะเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นการเพิ่มปริมาณจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเพิ่ม คุณภาพในการดำเนินงานด้วย ซึ่งภายใต้กรอบแผนพัฒนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉบับที่ ๑๑ (๒๕๕๕-๒๕๕๙) นี้ สำนักงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์การพัฒนางานพระสอนศีลธรรมที่ประกอบด้วย ๔ ยุทธศาสตร์หลัก ได้แก่

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การพัฒนาพระสอนศีลธรรม

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ วิจัยและพัฒนาและติดตามประเมินผล

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การบริหารจัดการ

เป้าประสงค์

๑) พระสอนศีลธรรมมีความรู้และความสามารถในการปฏิบัติงาน โดยมุ่งเน้นให้เกิด สัมฤทธิ์ผลในการสร้างสังคมไทยสู่ความเป็นสังคมวิถีพุทธ

๒) มีผลงานวิจัย เพื่อแสวงหาคำว่าความรู้ในการพัฒนาการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ บรรลุวัตถุประสงค์

๓) มีระบบติดตามประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ สำหรับใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงในการบริหาร จัดการ

๔) พระสอนศีลธรรมบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่นักเรียน นักศึกษา ใน สถานศึกษาทุกระดับทั่วประเทศ และส่งเสริมทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ

๕) มีระบบบริหารจัดการที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ

๖) มีระบบเครือข่ายพระสอนศีลธรรมที่มีพลังผลักดันการดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จ ตามนโยบายของรัฐบาลและมหาเถรสมาคม

กลยุทธ์ในแผนยุทธศาสตร์

๑) ปรับปรุงคู่มือพระสอนศีลธรรมให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยในปัจจุบัน

๒) เพิ่มประสิทธิภาพพระสอนศีลธรรมให้มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ และสร้างจิตสำนึกให้นักเรียน นักศึกษานำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นคนดีมีศีลธรรม และจริยธรรม

๓) สร้างสื่อการสอนหรือเครื่องมือประกอบการเรียนการสอนให้พระสอนศีลธรรม เพื่อ ประสิทธิภาพการเรียนการสอน

๔) อบรมพระสอนศีลธรรมให้มีความสามารถในการประเมินผลการปฏิบัติงานของตนเอง

๕) จัดให้มีการบริหารคลังความรู้ สำหรับพระสอนศีลธรรม

๖) พัฒนานักวิจัย สนับสนุนทุนวิจัย ให้มีผลงานวิจัย และส่งเสริมการนำผลการวิจัยไป พัฒนาการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ

- ๗) สร้างระบบการติดตามประเมินผลพระสอนศีลธรรมทุกด้าน
- ๘) เพิ่มจำนวนผู้ประเมินผล ให้เพียงพอต่อจำนวนพระสอนศีลธรรม และเพิ่มขวัญกำลังใจในการปฏิบัติแก่พระสอนศีลธรรม
- ๙) เพิ่มจำนวนพระสอนศีลธรรมให้ครอบคลุม สถานศึกษา ทั่วประเทศ
- ๑๐) ส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านพระพุทธศาสนา
- ๑๑) จัดระบบข้อมูลทุกด้านที่เกี่ยวกับพระสอนศีลธรรมให้ครบถ้วนเป็นปัจจุบันและอ้างอิงได้
- ๑๒) วางระบบงบประมาณของพระสอนศีลธรรมให้เป็นไปตามระบบของมหาวิทยาลัย
- ๑๓) เสนอรัฐบาลให้ปรับเพิ่มค่านิตยภัต (ค่าตอบแทนรายเดือน) ให้เหมาะสมกับภาระงาน
- ๑๔) จัดตั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบงานพระสอนศีลธรรมขึ้นในวิทยาเขตวิทยาลัยสงฆ์
ห้องเรียน หน่วยวิทยบริการ
- ๑๕) กำหนดแผนพัฒนางานพระสอนศีลธรรมทุก ๕ ปี และมีการทบทวนปรับแผนทุก ๒ ปี
- ๑๖) สร้างความเข้าใจในนโยบายและวัตถุประสงค์ของรัฐบาลและมหาเถรสมาคมให้กับผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง
- ๑๗) กำหนดบทบาทผู้สนับสนุนพระสอนศีลธรรมให้เหมาะสม^{๙๕}

สรุปได้ว่า แผนยุทธศาสตร์ สำนักงานพระสอนศีลธรรม นี้ เป็นแผนยุทธศาสตร์ในช่วงแผนพัฒนามหาวิทยาลัย ระยะที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙) นี้ ครอบคลุมการพัฒนางานพระสอนศีลธรรมไว้ ๔ ด้าน ตามกับพันธกิจด้านการบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่ชุมชนและสังคมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อันเป็นภาระงานหลักของสำนักงานพระสอนศีลธรรม ประกอบด้วย การพัฒนาพระสอนศีลธรรม วิจัยและพัฒนา และติดตามประเมินผลการบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการบริหารจัดการ

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

พระสอนศีลธรรม คือ พระสงฆ์ไปทำหน้าที่เผยแพร่พระพุทธศาสนาในสถานศึกษาโดยรับภาระเป็นผู้ช่วยสอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาหรือจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับแผนการจัดการศึกษาของสถานศึกษา^{๙๖} โดยที่ การสอน หมายถึง กระบวนการสร้างการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ได้แก่ ด้านหลักสูตรที่ต้องชัดเจนว่าต้องการให้เกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงทางพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ด้านเทคนิควิธีการสอนซึ่งเกิดขึ้นหลังจากการกำหนดวัตถุประสงค์ของการเรียนแล้ว ด้านสื่อการสอนหรือสื่อที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความรู้ทักษะและเจตคติให้บรรลุผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ และด้านการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนเพื่อรักษามาตรฐานการศึกษา^{๙๗}

^{๙๕} เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๖-๒๗.

^{๙๖} พระครูวินัยธรวัลลภ โกวิโล และคณะ, รายงานผลการประเมินโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, หน้า คำนำ.

^{๙๗} ประเสริฐ ธรรมโฆหาร, หลักสูตรและการจัดการมัธยมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏจันทรเกษม, ๒๕๔๒), หน้า ๒๕๐.

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ประมวล “แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน” จากเอกสารทางวิชาการที่หลากหลาย โดยได้ประมวลเนื้อหาสาระไว้ตามลำดับ ดังนี้

๒.๕.๑ ด้านหลักสูตร

ผู้วิจัยได้ศึกษา “ด้านหลักสูตร” จากเอกสารทางวิชาการที่หลากหลาย โดยได้ประมวลเนื้อหาสาระไว้ ดังนี้

หลักสูตร หมายถึง ประมวลวิชาและกิจกรรมต่าง ๆ ที่กำหนดในการศึกษาเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง^{๙๘} หลักสูตรเป็นเสมือนแผนแม่บทในการกำหนดขอบข่ายความรู้ความสามารถ และประมวลประสบการณ์เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาแก่เยาวชนของชาติในวัยต่าง ๆ คำว่า “หลักสูตร” แปลมาจาก “Curriculum” ซึ่งเป็นคำศัพท์ทางการศึกษาที่มีความหมายยืดหยุ่นมากในปัจจุบัน และมีผู้ให้ความหมายแตกต่างกันออกไป บางความหมายมีขอบเขตกว้าง บางความหมายมีขอบเขตแคบ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความคิดเห็นและประสบการณ์ที่แตกต่างกันของบุคคลนั้น ๆ มีต่อหลักสูตร

หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งหมดที่ผู้รับผิดชอบจัดการศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียน ซึ่งประสบการณ์การเรียนรู้เหล่านี้ ครอบคลุมตั้งแต่ประสบการณ์การเรียนรู้ที่คาดหวัง อันได้แก่ ประสบการณ์เรียนรู้ที่กำหนดไว้ในจุดหมายของหลักสูตร ประสบการณ์ในชั้นดำเนินการ อันได้แก่ ประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้รับจากเนื้อหาวิชา และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจน ประสบการณ์การเรียนรู้ที่เป็นผลของการจัดการเรียนการสอนอันได้แก่ ประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับไปแล้ว และจะนำไปใช้ต่อไปโดยสรุปผลที่ได้จากแบบประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการประเมิน^{๙๙}

หลักสูตร คือ แผนการเรียนรู้ที่ประกอบด้วยเป้าหมายและจุดประสงค์เฉพาะที่จะนำเสนอและจัดการเนื้อหา ซึ่งจะรวมถึงแบบของการเรียนตามจุดประสงค์และท้ายที่สุดจะต้องมีการประเมินผลลัพธ์ของการเรียนด้วย^{๑๐๐} หลักสูตร หมายถึง ข้อกำหนดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เขียนขึ้นอย่างเป็นทางการ หรือผ่านการร่างอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วยรายละเอียดของหลักการ จุดหมาย โครงสร้างเนื้อหา กิจกรรม แนวทางหรือวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ การวัดผล และประเมินผล รวมทั้งข้อกำหนดเกี่ยวกับเวลาของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน^{๑๐๑}

หลักสูตรเป็นองค์ประกอบอันสำคัญอย่างหนึ่งของการจัดการศึกษาการจัดการศึกษาประเภทใด และระดับใดก็ดีจะขาดหลักสูตรเสียมิได้ เพราะหลักสูตรเป็นโครงสร้างกำหนดไว้ว่าจะให้เด็กได้รับประสบการณ์อะไรบ้าง จึงจะเป็นประโยชน์ต่อเด็ก และสังคม หลักสูตรเป็นแนวทางที่สร้างความเจริญเติบโตให้แก่ผู้เรียน นอกจากนี้ หลักสูตรยังเป็นเครื่องชี้ให้เห็นโฉมหน้าของสังคมในอนาคตว่าจะเป็นอย่างไรรีกด้วย โดยนัยนี้ หลักสูตรมีความสำคัญ ดังนี้

^{๙๘}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๑,๓๑๔.

^{๙๙}นิรมล ศตวุฒิ, การพัฒนาหลักสูตร, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๓), หน้า ๘๗

^{๑๐๐}สิทธิศักดิ์ จุลศิริพงษ์, หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร, (นครราชสีมา: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน สถาบันราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๒), หน้า ๓๖.

^{๑๐๑}ศักดิ์ศรี ปาณะกุล, หลักสูตรและวิธีสอนทั่วไป, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๓), หน้า ๒.

- ๑) หลักสูตรเป็นเสมือนเป้าหมายลอมพลเมืองให้มีคุณภาพ
- ๒) หลักสูตรเป็นมาตรฐานของการจัดการศึกษา
- ๓) หลักสูตรเป็นโครงการและแนวทางในการให้การศึกษา
- ๔) ในระดับโรงเรียนหลักสูตรจะให้แนวปฏิบัติแก่ครู
- ๕) หลักสูตรเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเจริญของงานและพัฒนาการของเด็กตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา

๖) หลักสูตรเป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์ว่า ผู้เรียนและสังคมควรจะได้รับสิ่งใดบ้างที่จะเป็นประโยชน์โดยตรงแก่เด็ก

๗) หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดว่าเนื้อหาวิชาอะไรบ้างที่จะช่วยให้เด็กมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างราบรื่นเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติและบำเพ็ญตนเพื่อเป็นประโยชน์แก่สังคม

๘) หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดว่า วิธีการดำเนินชีวิตของเด็กให้เป็นไปด้วยความราบรื่น ผาสุกเป็นอย่างไร

๙) หลักสูตรย่อมทำนายลักษณะของสังคมในอนาคตว่าจะเป็นเช่นไร

๑๐) หลักสูตรย่อมกำหนดแนวทางการรู้ความสามารถ ความประพฤติ ทักษะและเจตคติของผู้เรียนในอนาคตที่จะอยู่ร่วมในสังคม บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน และชาติบ้านเมือง^{๑๐๒}

ในอดีต กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ ในโรงเรียนนาร่องและโรงเรียนเครือข่าย ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๔๕ และใช้ในโรงเรียนทั่วไป ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๔๖ เป็นต้นมา แต่จากการติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตรเป็นระยะอย่างต่อเนื่องพบว่า หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ มีปัญหาและความไม่ชัดเจนของหลักสูตรหลายประการ ทั้งในส่วนของเอกสารหลักสูตร กระบวนการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ และผลผลิตที่เกิดจากการใช้หลักสูตร เป็นต้น คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงได้ดำเนินการทบทวนหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ และพัฒนาเป็นหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยและข้อมูลจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔) มาใช้ในการพัฒนาให้มีความเหมาะสมชัดเจนยิ่งขึ้น^{๑๐๓}

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้มีมติเห็นชอบให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ในโรงเรียนต้นแบบการใช้หลักสูตรและโรงเรียนที่มีความพร้อม ในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ และ ๔ ในปีการศึกษา ๒๕๕๒ และต่อมาในปีการศึกษา ๒๕๕๓ ให้ใช้ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ และ ๕ และตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๕๔ เป็นต้นมา ให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ในทุกชั้นเรียน

สำหรับโรงเรียนทั่วไป ให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ และ ๔ ในปีการศึกษา ๒๕๕๓ และต่อมาในปีการศึกษา ๒๕๕๔ ให้ใช้ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ และ ๕ และตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๕๕ เป็นต้นมา ให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ในทุกชั้นเรียน

^{๑๐๒} สติศักดิ์ จุลศิริพงษ์, หลักสูตรและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน, หน้า ๑๖-๑๗.

^{๑๐๓} กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า คำนำ.

มาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑^{๑๐๔}
กำหนดให้ผู้เรียนเรียนรู้ ๘ กลุ่มสาระการเรียนรู้ ดังนี้

- ภาษาไทย
- คณิตศาสตร์
- วิทยาศาสตร์
- สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
- สุขศึกษาและพลศึกษา
- ศิลปะ
- การงานอาชีพและเทคโนโลยี
- ภาษาต่างประเทศ^{๑๐๕}

เฉพาะมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในส่วนสาระการเรียนรู้ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ซึ่งมีแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับ “ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเอง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเอง อยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม”^{๑๐๖} ประกอบด้วย

มาตรฐาน ส ๑.๑ รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ และศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ตัวชี้วัดชั้นปี

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑

๑) บอกพุทธประวัติหรือประวัติของศาสดาที่ตนนับถือ โดยสังเขป

๒) ชื่นชมและบอกแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก/เรื่องเล่า และศาสนิกชนตัวอย่าง ตามที่กำหนด

๓) บอกความหมายความสำคัญ และเคารพพระรัตนตรัย ปฏิบัติตามหลักธรรมโอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนาหรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด

๔) เห็นคุณค่าและสวดมนต์แผ่เมตตา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิในพระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒

๑) บอกความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

๒) สรุปรูปพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงการออกผนวชหรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือตามที่กำหนด

๓) ชื่นชมและบอกแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก เรื่องเล่า และศาสนิกชนตัวอย่าง ตามที่กำหนด

^{๑๐๔} คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ สพฐ ๒๙๓/๒๕๕๑ เรื่อง ให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ลงวันที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๑.

^{๑๐๕} กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, หน้า ๘.

^{๑๐๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๒.

๔) บอกความหมาย ความสำคัญ และเคารพพระรัตนตรัย ปฏิบัติตามหลักธรรมโอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนาหรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด

๕) ชื่นชมการทำความดีของตนเอง บุคคลในครอบครัวและในโรงเรียนตามหลักศาสนา

๖) เห็นคุณค่าและสวดมนต์ แผ่เมตตา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิในพระพุทธศาสนาหรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด

๗) บอกชื่อศาสนา ศาสดาและความสำคัญของคัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น ๆ
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓

๑) อธิบายความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือในฐานะที่เป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย

๒) สรุปรูปพุทธประวัติตั้งแต่การบำเพ็ญเพียรจนถึงปรินิพพาน หรือประวัติของศาสดาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด

๓) ชื่นชมและบอกแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก เรื่องเล่า และศาสนิกชนตัวอย่าง ตามที่กำหนด

๔) บอกความหมาย ความสำคัญของพระไตรปิฎก หรือคัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือ

๕) แสดงความเคารพพระรัตนตรัย และปฏิบัติตามหลักธรรมโอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนาหรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด

๖) เห็นคุณค่าและสวดมนต์ แผ่เมตตา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิในพระพุทธศาสนาหรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด

๗) บอกชื่อ ความสำคัญ และปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมต่อศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนบุคคลของศาสนาอื่น ๆ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔^{๑๐๗}

๑) อธิบายความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือในฐานะเป็นศูนย์รวมจิตใจของศาสนิกชน

๒) สรุปรูปพุทธประวัติตั้งแต่บรรลุนิพพานจนถึงประกาศธรรม หรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือตามที่กำหนด

๓) เห็นคุณค่าและประพฤติตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก เรื่องเล่า และศาสนิกชนตัวอย่าง ตามที่กำหนด

๔) แสดงความเคารพพระรัตนตรัย ปฏิบัติตามไตรสิกขาและหลักธรรมโอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนาหรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด

๕) ชื่นชมการทำความดีของตนเอง บุคคลในครอบครัว โรงเรียนและชุมชนตามหลักศาสนา พร้อมทั้งบอกแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิต

๖) เห็นคุณค่าและสวดมนต์แผ่เมตตา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิในพระพุทธศาสนาหรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด

๗) ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์

๘) อธิบายประวัติศาสดาของศาสนาอื่น ๆ โดยสังเขป

^{๑๐๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๘.

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕

๑) วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและหลักในการพัฒนาชาติไทย

๒) สรุปพุทธประวัติตั้งแต่เสด็จกรุงกบิลพัสดุ์จนถึงพุทธกิจสำคัญหรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือ

๓) เห็นคุณค่าและประพุดิตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวกชาดก เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่าง ตามที่กำหนด

๔) อธิบายองค์ประกอบและความสำคัญของพระไตรปิฎกหรือคัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือ

๕) แสดงความเคารพพระรัตนตรัยและปฏิบัติตามไตรสิกขาและหลักธรรมโอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนาหรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด

๖) เห็นคุณค่าและสวดมนต์แผ่เมตตา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิในพระพุทธศาสนาหรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด

๗) ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือเพื่อการพัฒนาตนเองและสิ่งแวดล้อม
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

๑) วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ หรือความสำคัญของศาสนาที่ตนนับถือ

๒) สรุปพุทธประวัติตั้งแต่ปลงอายุสังขารจนถึงสังเวชนียสถานหรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือ

๓) เห็นคุณค่าและประพุดิตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิต และข้อคิดจากประวัติสาวกชาดก เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่าง ตามที่กำหนด

๔) วิเคราะห์ความสำคัญและเคารพพระรัตนตรัย ปฏิบัติตามไตรสิกขาและหลักธรรมโอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนาหรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด

๕) ชื่นชมการทำความดีของบุคคลในประเทศตามหลักศาสนาพร้อมทั้งบอกแนวปฏิบัติ

๖) เห็นคุณค่าและสวดมนต์แผ่เมตตาและบริหารจิต เจริญปัญญา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิในพระพุทธศาสนาหรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด

๗) ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือเพื่อแก้ปัญหาอบายมุขและสิ่งเสพติด

๘) อธิบายหลักธรรมสำคัญของศาสนาอื่น ๆ โดยสังเขป

๙) อธิบายลักษณะสำคัญของศาสนพิธี พิธีกรรมของศาสนาอื่น ๆ และปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมเมื่อต้องเข้าร่วมพิธี

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑^{๑๐๘}

๑) อธิบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือสู่ประเทศไทย

๒) วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือที่มีต่อสภาพแวดล้อมในสังคมไทย รวมทั้งการพัฒนาตนและครอบครัว

๓) วิเคราะห์พุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงบำเพ็ญทุกรกิริยาหรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือตามที่กำหนด

๔) วิเคราะห์และประพุดิตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวกชาดก เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่าง ตามที่กำหนด

^{๑๐๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๙.

๕) อธิบายพุทธคุณ และข้อธรรมสำคัญในกรอบอริยสัจ ๔ หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด เห็นคุณค่าและนำไปพัฒนา แก้ปัญหาของชุมชนและสังคม

๖) เห็นคุณค่าของการพัฒนาจิตเพื่อการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการคือวิธีคิดแบบคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม และวิธีคิดแบบคุณ-โทษและทางออก หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ

๗) สวดมนต์แผ่เมตตาบริหารจิตและเจริญปัญญาด้วยอานาปานสติหรือตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด

๘) วิเคราะห์และปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือในการดำรงชีวิตแบบพอเพียงและดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

๙) วิเคราะห์เหตุผลความจำเป็นที่ทุกคนต้องศึกษาเรียนรู้ศาสนาอื่น ๆ

๑๐) ปฏิบัติตนต่อศาสนิกชนอื่นในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

๑๑) วิเคราะห์การกระทำของบุคคลที่เป็นแบบอย่างด้านศาสนสัมพันธ์ และนำเสนอแนวทาง การปฏิบัติของตนเอง

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒^{๑๐๙}

๑) อธิบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือสู่ประเทศเพื่อนบ้าน

๒) วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน

๓) วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือในฐานะที่เป็นรากฐานของวัฒนธรรมเอกลักษณ์ของชาติและมรดกของชาติ

๔) อภิปรายความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือกับการพัฒนาชุมชนและการจัดระเบียบสังคม

๕) วิเคราะห์พุทธประวัติหรือประวัติศาสดาของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด

๖) วิเคราะห์และประพจน์ตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวกชาดก เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่าง ตามที่กำหนด

๗) อธิบายโครงสร้างและสาระสังเขปของพระไตรปิฎกหรือคัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือ

๘) อธิบายธรรมคุณและข้อธรรมสำคัญในกรอบอริยสัจ ๔ หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด เห็นคุณค่าและนำไปพัฒนา แก้ปัญหาของชุมชนและสังคม

๙) เห็นคุณค่าของการพัฒนาจิตเพื่อการเรียนรู้และดำเนินชีวิตด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการคือวิธีคิดแบบอุบายปลูกเร้าคุณธรรม และวิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ

๑๐) สวดมนต์ แผ่เมตตา บริหารจิตและเจริญปัญญาด้วยอานาปานสติหรือตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ

๑๑) วิเคราะห์การปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือเพื่อการดำรงตนอย่างเหมาะสมในกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลก และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

^{๑๐๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๙.

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

- ๑) อธิบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือสู่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก
- ๒) วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือในฐานะที่ช่วยสร้างสรรค์ อารยธรรมและความสงบสุขแก่โลก
- ๓) อภิปรายความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืน
- ๔) วิเคราะห์พุทธประวัติจากพระพุทธรูปปางต่าง ๆ หรือประวัติศาสตร์ที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด
- ๕) วิเคราะห์และประพจน์ตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวกชาดก เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่าง ตามที่กำหนด
- ๖) อธิบายสังฆคัมภีร์และข้อธรรมสำคัญในกรอบอริยสัจ ๔ หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ
- ๗) เห็นคุณค่าและวิเคราะห์การปฏิบัติตนตามหลักธรรมในการพัฒนาตนเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการทำงานและการมีครอบครัว
- ๘) เห็นคุณค่าของการพัฒนาจิตเพื่อการเรียนรู้และดำเนินชีวิตด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการคือวิธีคิดแบบอริยสัจ วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัยหรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ
- ๙) สวดมนต์แผ่เมตตา บริหารจิตและเจริญปัญญาด้วยอานาปานสติหรือตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ
- ๑๐) วิเคราะห์ความแตกต่างและยอมรับวิถีการดำเนินชีวิตของศาสนิกชนในศาสนาอื่น ๆ ตัวชีวิตช่วงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ถึง มัธยมศึกษาปีที่ ๖^{๑๑๐}
- ๑) วิเคราะห์สังคัมภีร์ทวิป และคติความเชื่อทางศาสนาสมัยก่อนพระพุทธเจ้าหรือสังคัมสมัยของศาสนาที่ตนนับถือ
- ๒) วิเคราะห์พระพุทธเจ้าในฐานะเป็นมนุษย์ผู้ฝึกตนได้อย่างสูงสุดในการตรัสรู้ การก่อตั้งวิธีการสอนและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด
- ๓) วิเคราะห์พุทธประวัติด้านการบริหาร และการธำรงรักษาศาสนาหรือวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด
- ๔) วิเคราะห์ข้อปฏิบัติทางสายกลางในพระพุทธศาสนาหรือแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด
- ๕) วิเคราะห์การพัฒนาศรัทธา และปัญญาที่ถูกต้องในพระพุทธศาสนาหรือแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด
- ๖) วิเคราะห์ลักษณะประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนาหรือแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด
- ๗) วิเคราะห์หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์หรือแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด
- ๘) วิเคราะห์การฝึกฝนและพัฒนาตนเอง การพึ่งตนเอง และการมุ่งอิสรภาพในพระพุทธศาสนา หรือแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด

^{๑๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๙.

๙) วิเคราะห์พระพุทธรูปศาสนาว่าเป็นศาสตร์แห่งการศึกษาซึ่งเน้นความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยกับวิธีการแก้ปัญหาหรือแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด

๑๐) วิเคราะห์พระพุทธรูปศาสนาในการฝึกตน ไม่ให้ประมาท มุ่งประโยชน์และสันติภาพ บุคคล สังคมและโลกหรือแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด

๑๑) วิเคราะห์พระพุทธรูปศาสนากับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาประเทศ แบบยั่งยืน หรือแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด

๑๒) วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธรูปศาสนาเกี่ยวกับการศึกษาที่สมบูรณ์ การเมือง และสันติภาพหรือแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด

๑๓) วิเคราะห์หลักธรรมในกรอบอริยสัจ ๔ หรือหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ

๑๔) วิเคราะห์ข้อคิดและแบบอย่างการดำเนินชีวิตจากประวัติสาวก ชาดก เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่าง ตามที่กำหนด

๑๕) วิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของการสังคายนาพระไตรปิฎกหรือคัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือ และการเผยแผ่

๑๖) เชื่อมันต่อผลของการทำความดี ความชั่ว สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ที่ต้องเผชิญ และตัดสินใจเลือกดำเนินการหรือปฏิบัติตนได้อย่างมีเหตุผล ถูกต้องตามหลักธรรม จริยธรรม และกำหนด เป้าหมาย บทบาทการดำเนินชีวิตเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และอยู่ร่วมกันเป็นชาติอย่างสมานฉันท์

๑๗) อธิบายประวัติศาสดาของศาสนาอื่น ๆ โดยสังเขป

๑๘) ตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของค่านิยม จริยธรรมที่เป็นตัวกำหนดความเชื่อ และพฤติกรรมที่แตกต่างกันของศาสนิกชนศาสนาต่าง ๆ เพื่อขจัดความขัดแย้งและอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

๑๙) เห็นคุณค่า เชื่อมันและมุ่งมั่นพัฒนาชีวิตด้วยการพัฒนาจิตและพัฒนาการเรียนรู้ด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ

๒๐) สวดมนต์แผ่เมตตาและบริหารจิตและเจริญปัญญาตามหลักสติปัฏฐาน หรือตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ

๒๑) วิเคราะห์หลักธรรมสำคัญในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของศาสนาอื่น ๆ และชักชวน ส่งเสริมสนับสนุนให้บุคคลอื่นเห็นความสำคัญของการทำความดีต่อกัน

๒๒) เสนอแนวทางจัดกิจกรรมความร่วมมือของทุกศาสนาในการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม

มาตรฐาน ส ๑.๒ เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธรูปศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ^{๑๑๑}

ตัวชี้วัดชั้นปี

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑

๑) บำเพ็ญประโยชน์ต่อวัดหรือศาสนสถานของศาสนาที่ตนนับถือ

๒) แสดงตนเป็นพุทธมามกะ หรือแสดงตนเป็นศาสนิกชนของศาสนาที่ตนนับถือ

๓) ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรมและวันสำคัญทางศาสนาตามที่กำหนดได้อย่างถูกต้อง

^{๑๑๑} เรื่องเดียวกัน, ๑๔๐.

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒

๑) ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อสาวกของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนดได้ถูกต้อง

๒) ปฏิบัติตนในศาสนพิธีพิธีกรรมและวันสำคัญทางศาสนาตามที่กำหนดได้ถูกต้อง

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓

๑) ปฏิบัติตน อย่างเหมาะสมต่อสาวก ศาสนสถาน ศาสนวัตถุของศาสนาที่ตนนับถือ

๒) เห็นคุณค่าปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนาตามที่กำหนดได้ถูกต้อง

๓) แสดงตนเป็นพุทธมามกะ หรือแสดงตนเป็นศาสนิกชนของศาสนาที่ตนนับถือ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

๑) อภิปรายความสำคัญและมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาศาสนสถานของศาสนาที่ตนนับถือ

๒) มีมรรยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดีตามที่กำหนด

๓) ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนาตามที่กำหนดได้ถูกต้อง

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕

๑) จัดพิธีกรรมตามศาสนาที่ตนนับถืออย่างเรียบง่าย มีประโยชน์ และปฏิบัติตนถูกต้อง

๒) ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรมและวันสำคัญทางศาสนาตามที่กำหนดและอภิปราย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรม

๓) มีมรรยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดี ตามที่กำหนด

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

๑) อธิบายความรู้เกี่ยวกับสถานที่ต่าง ๆ ในศาสนสถานและปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม

๒) มีมรรยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดีตามที่กำหนด

๓) อธิบาย ประโยชน์ของการเข้าร่วมในศาสนพิธี พิธีกรรมและกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนาตามที่กำหนดและปฏิบัติตนได้ถูกต้อง

๔) แสดงตนเป็นพุทธมามกะ หรือแสดงตนเป็นศาสนิกชนของศาสนาที่ตนนับถือ

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

๑) บำเพ็ญประโยชน์ต่อศาสนสถานของศาสนาที่ตนนับถือ

๒) อธิบายจริยวัตรของสาวกเพื่อเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติ และปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อสาวกของศาสนาที่ตนนับถือ

๓) ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อบุคคลต่าง ๆ ตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด

๔) จัดพิธีกรรมและปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรมได้ถูกต้อง

๕) อธิบายประวัติ ความสำคัญ และปฏิบัติตนในวันสำคัญทางศาสนาที่ตนนับถือ

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒^{๑๑๒}

๑) ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อบุคคลต่าง ๆ ตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด

๒) มีมรรยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดีตามที่กำหนด

๓) วิเคราะห์คุณค่าของศาสนพิธี และปฏิบัติตนได้ถูกต้อง

๔) อธิบายคำสอนที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางศาสนาและปฏิบัติตนได้ถูกต้อง

^{๑๑๒} เรื่องเดียวกัน, ๑๔๓.

๕) อธิบายความแตกต่างของศาสนพิธีพิธีกรรมตามแนวปฏิบัติของศาสนาอื่น ๆ เพื่อนำไปสู่การยอมรับ และความเข้าใจซึ่งกันและกัน

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

๑) วิเคราะห์หน้าที่และบทบาทของสาวกและปฏิบัติตนต่อสาวกตามที่กำหนดได้ถูกต้อง

๒) ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อบุคคลต่าง ๆ ตามหลักศาสนาตามที่กำหนด

๓) ปฏิบัติหน้าที่ของศาสนิกชนที่ดี

๔) ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรมได้ถูกต้อง

๕) อธิบายประวัติวันสำคัญทางศาสนาตามที่กำหนดและปฏิบัติตนได้ถูกต้อง

๖) แสดงตนเป็นพุทธมามกะหรือแสดงตนเป็นศาสนิกชนของศาสนาที่ตนนับถือ

๗) นำเสนอแนวทางในการธำรงรักษาศาสนาที่ตนนับถือ

ตัวชี้วัดช่วงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ถึง มัธยมศึกษาปีที่ ๖

๑) ปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดีต่อสาวก สมาชิกในครอบครัว และคนรอบข้าง

๒) ปฏิบัติตนถูกต้องตามศาสนพิธี พิธีกรรมตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ

๓) แสดงตนเป็นพุทธมามกะหรือแสดงตนเป็นศาสนิกชนของศาสนาที่ตนนับถือ

๔) วิเคราะห์หลักธรรม คติธรรม ที่เกี่ยวเนื่องกับวันสำคัญทางศาสนาและเทศกาลที่สำคัญของศาสนาที่ตนนับถือ และปฏิบัติตนได้ถูกต้อง

๕) สัมมนาและเสนอแนะแนวทางในการธำรงรักษาศาสนาที่ตนนับถืออันส่งผลถึงการพัฒนาดิน พัฒนาชาติ และโลก^{๑๑๓}

สรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ แผนประสบการณ์ แนวทางในการปฏิบัติหรือกิจกรรมการเรียนการสอนทุกอย่างที่สถานศึกษาได้จัดให้แก่ผู้เรียน ทั้งในและนอกห้องเรียน ซึ่งเป็นข้อกำหนดที่เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เจตคติ ทั้งทางร่างกายและอารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ตามจุดหมายที่กำหนดไว้ โดยหลักสูตรจะเป็นโครงการหรือแนวทางที่จะกำหนดการปฏิบัติงานของครู ในการจัดการเรียนการสอนของครู เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ ดังกล่าวนี้อาจส่งผลให้หลักสูตรมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษา กล่าวคือ หลักสูตรเป็นเสมือนเบ้าหลอม หลักสูตรเป็นมาตรฐาน หลักสูตรเป็นโครงการและแนวทาง หลักสูตรจะให้แนวปฏิบัติแก่ครู หลักสูตรเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเจริญงอกงามและพัฒนาการของเด็ก หลักสูตรเป็นแนวทางจัดประสบการณ์ หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดเนื้อหาวิชา หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดวิธีการ หลักสูตรเป็นเครื่องทำนายลักษณะของสังคมในอนาคต และหลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดแนวทางความรู้ความสามารถ ความประพฤติ ทักษะ และเจตคติของผู้เรียน

^{๑๑๓} เรื่องเดียวกัน, ๑๔๔.

๒.๕.๒ ด้านเทคนิคและวิธีการสอน

ผู้วิจัยได้ศึกษา “ด้านเทคนิคและวิธีการสอน” จากเอกสารทางวิชาการที่หลากหลาย โดยได้ประมวลเนื้อหาสาระไว้ ดังนี้

พระพุทธเจ้าทรงใช้กระบวนการพัฒนาปัญญาเป็นสื่อในการถ่ายทอดสาร และทรงดำริว่า กระบวนการพัฒนาทางปัญญาจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยองค์ประกอบทั้งสามส่วน ที่มีความเกี่ยวพันกัน เจือกันอยู่ ได้แก่ ปัจจัยภายนอก หรือ ปรโตโสฆะ คือ การกระตุ้น การแนะนำ การสั่งสอน และปัจจัยภายใน หรือ โยนิโสมนสิการ คือ กระบวนการคิดที่ถูกต้อง และการฝึกอบรมตามมรรควิธี คือ การฝึกอบรมการ อบรมจิต ตามแนวไตรสิกขา^{๑๑๔} มีหลักการ ดังนี้

๑) ตัวสาร (เรื่องที่สอน)

๑.๑) สอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่ายหรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้ว ไปหาสิ่งที่เข้าใจได้ยากหรือยังไม่รู้เห็นไม่เข้าใจ เป็นต้น

๑.๒) สอนเนื้อเรื่องที่ค่อยลุ่มลึกยากลงไปตามลำดับขั้นและความต่อเนื่องเป็นสายลงไป

๑.๓) ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงก็สอนด้วยของจริงให้ผู้เรียนดู ได้ดู ได้เห็น ได้ฟังเอง อย่างที่เรียกว่า ประสบการณ์ตรง

๑.๔) สอนตรงเนื้อหา ตรงเรื่อง คมในเรื่อง มีจุดไม่กววน ไม่ไขว้เขว ไม่ออกนอกเรื่องโดยไม่มีอะไรเกี่ยวข้องในเนื้อหา

๑.๕) สอนมีเหตุผล ตรงตามเห็นจริงได้ อย่างที่เรียกว่า สนิทาน

๑.๖) สอนเท่าที่จำเป็นพอดีสำหรับให้เกิดความเข้าใจ ให้การเรียนรู้ได้ผล ไม่ได้สอนเท่าที่ตนรู้ หรือสอนแสดงภูมิว่าผู้สอนมีความรู้มาก เป็นต้น

๑.๗) สอนสิ่งที่มีความหมายที่เขาจะเรียนรู้ และเข้าใจเป็นประโยชน์แก่ตัวของ เขาเอง

๒) ผู้รับสาร (ผู้เรียน)^{๑๑๕}

๒.๑) รู้ คำนึง และสอนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล

๒.๒) ปรับวิธีสอนผ่อนให้เหมาะกับบุคคล แม้สอนเรื่องเดียวกันแต่ต่างบุคคล อาจใช้วิธีต่างวิธีกัน เป็นต้น

๒.๓) นอกจากคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลแล้ว ผู้สอนยังต้องคำนึงถึงความพร้อม ความสุขงอม ความแก่รอบแห่งอินทรีย์หรือญาณ เป็นต้น

๒.๔) สอนโดยให้ผู้เรียนลงมือทำด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจชัดเจน แม่นยำและได้ผลจริง

๒.๕) การอนำดำเนินไปในรูปที่ให้ผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกัน ในการแสวงหาความจริง ให้มีการแสดงความคิดเห็น โต้ตอบอย่างเสรี

๒.๖) เอาใจใส่บุคคลที่ควรได้รับความสนใจพิเศษเป็นราย ๆ ไป เช่น ตามควรแก่กาลเทศะและเหตุการณ์

๒.๗) ช่วยเหลือเอาใจใส่คนที่ด้อย มีปัญหา เช่น เรื่องพระจูฬปันถก เป็นต้น

^{๑๑๔} วณิช สุธาร์ตัน, *ความคิดและความคิดสร้างสรรค์*, (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔๗.

^{๑๑๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พุทธวิธีในการสอน*, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๓-๓๔.

๓) กระบวนการสื่อสาร (วิธีสอน)

๓.๑) ในการสอนนั้น การเริ่มต้นเป็นจุดสำคัญมากอย่างหนึ่ง การเริ่มต้นที่ดีมีส่วนช่วยให้การสอนสำเร็จผลดีเป็นอย่างมาก อย่างน้อยก็เป็นเครื่องดึงความสนใจ และนำเข้าสู่เนื้อหาได้ เป็นต้น

๓.๒) สร้างบรรยากาศในการสอนให้ปลอดภัย ปลอดภัยไม่ให้เกิดความวิตกกังวล ไม่ให้เกิดความอึดอัดใจ และให้เกียรติแก่ผู้เรียน ให้เขามีความภูมิใจในตัว เป็นต้น

๓.๓) สอนมุ่งเนื้อหา มุ่งให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่สอนเป็นสิ่งสำคัญ ไม่กระทบตนและผู้อื่น ไม่มุ่งยกตน ไม่มุ่งเสียชื่อเสียง ๑๑๖

๓.๔) สอนโดยเคารพหรือตั้งใจสอน ทำจริง ด้วยความรู้สึกรู้ว่าเป็นสิ่งมีค่า มองเห็นความสำคัญของผู้เรียน และงานสอนนั้นไม่ใช่สักว่าทำหรือเห็นผู้เรียนง้อเขา หรือเห็นเป็นคนต่ำ

๓.๕) ใช้ภาษาสุภาพ นุ่มนวล ไม่หยาบคาย ชวนให้สบายใจ มีความสละสลวย และเข้าใจง่าย เป็นต้น

พระพุทธเจ้าทรงเลือกใช้เทคนิคและวิธีการสอนที่หลากหลาย โดยทรงพิจารณาจากบุคคลที่กำลังรับฟัง แต่เมื่อจัดให้เป็นหมวดหมู่แล้ว พบว่ามี ๔ ประเภท ได้แก่ แบบสัจฉาหรือสนทนา แบบบรรยาย แบบตอบปัญหา และแบบวางกฎข้อบังคับ^{๑๑๗}

นอกจากนี้ พระพุทธเจ้ายังทรงมีเทคนิควิธีในการถ่ายทอดความรู้ที่หลากหลาย เนื่องด้วยถึงแม้ผู้ถ่ายทอดจะมีความรู้ดีสักเพียงใดก็ตาม หากขาดอุบายการสอนที่ดีก็ทำให้ผู้ฟังมีความสนใจได้ การสอนนั้นก็เลยจะไม่ประสบความสำเร็จ พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นถึงความเป็นเลิศในการใช้กลวิธีหรือเทคนิคการในการสอนหรือเทคนิคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง มี ๑๐ วิธี^{๑๑๘} ดังนี้

๑) ยกอุทาหรณ์และเล่านิทานประกอบ

การยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย ช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจเนื้อความได้ง่ายและชัดเจน จะเห็นได้ชัดเจนจากนิทานที่ปรากฏอยู่ทั่วไป เฉพาะนิทานชาดกอย่างเดียวก็ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา มากถึง ๕๔๗ เรื่อง เช่น สอนเรื่องความเสียหายอันเกิดจากความไม่สามัคคี โดยยกตัวอย่าง เรื่องภิกษุชาวโกสัมพี หรือสอนเรื่องการอยู่อย่างสงบต้องอาศัยการประกอบความเพียร อยู่เสมอ โดยการยกเอาพระมหากัสสปะเป็นตัวอย่าง โดยตรัสยกย่องว่า “เป็นผู้มีสติ หมั่นประกอบความเพียร ไม่ติดใจที่อยู่ ละความห่วงอาลัยไปเหมือนหงส์ละเปลือกตนไป ฉะนั้น”^{๑๑๙}

ดังนั้น การเผยแผ่หรือการสอนแบบนี้จึงถือว่าเป็นเรื่องที่ทำให้มองเห็นภาพคำสอนให้ปรากฏเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น โดยตัวละครอื่น ๆ จะมีบทบาทเข้ามาเกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก และการสอนในแบบนี้เป็นการนำตัวละครมาใช้ตีความธรรมะ ให้มีความหลากหลายและเข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น

^{๑๑๖} อัง. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๙/๒๖๓.

^{๑๑๗} ธีรวัสส์ บำเพ็ญบุญบารมี, กระบวนการเผยแผ่ธรรมะ, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเบญจนิทาย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๗-๑๙.

^{๑๑๘} ธีรวัสส์ บำเพ็ญบุญบารมี, การเผยแผ่พระพุทธศาสนา: แนวคิด ทฤษฎี หลักธรรม, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๓๒.

^{๑๑๙} ชู.ชู. (ไทย) ๒๕/๙๑/๕๗.

๒) เปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา

เป็นการอธิบายเพื่อให้เรื่องที่เข้าใจยากให้เข้าใจง่ายขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องที่เป็นนามธรรม พระพุทธเจ้าก็ทรงเปรียบเทียบให้เห็นเป็นรูปธรรมโดยชัดเจน เช่น ครั้งที่ทรงตรัสสอนแก่ มณฑกเศรษฐี^{๑๒๐} หรือครั้งที่ทรงตรัสในคราวประทับอยู่ในอารามของอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ว่า “สมณพราหมณ์พวกหนึ่งแล่นเลยไป ไม่บรรลุลหรรษที่เป็นสาระ ชื่อว่าพอกพูนเครื่องพันธนาการใหม่ ๆ ยิ่งขึ้น ยึดมั่นในสิ่งที่ตนได้เห็นแล้ว และฟังอย่างนี้จึงตกหลุมถ่านเพลิงตลอดไป เหมือนแมลงตกลู่ประทีปน้ำมัน ฉะนั้น”^{๑๒๑} คำอุปมาช่วยให้เรื่องที่เข้าใจยาก ปรากฏความเด่นชัดออกมาและเข้าใจง่ายขึ้น โดยเฉพาะมักใช้การอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรม เปรียบเทียบให้เห็นชัดด้วยสิ่งที่เป็นรูปธรรม หรือเปรียบเรื่องที่เป็นรูปธรรมด้วยข้ออุปมาแบบนามธรรม ก็ช่วยให้ความหมายมีความหนักแน่นขึ้น การใช้อุปมานี้เป็นกลวิธีที่พระพุทธองค์ทรงใช้เป็นนิตยในการแสดงธรรมแต่ละครั้ง

๓) ใช้อุปกรณ์เสริมในการสอน

เป็นการใช้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวเป็นสื่อในการสอน ซึ่งก็จัดอยู่ในลักษณะที่คล้ายกับการใช้วิธีอุปมา วิธีใช้อุปกรณ์นี้ พระพุทธองค์จะทรงใช้อุปกรณ์รอบตัวของพระองค์เป็นสื่อในการแสดงธรรม เช่น ในครั้งที่ประทับอยู่ที่ทีสสปาวินใกล้เมืองโกสัมพี ก็ได้สอนภิกษุทั้งหลายโดยใช้ใบประดู่เป็นสื่อ “ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงหยิบใบประดู่หลาย ๒-๓ ใบขึ้นมาแล้วรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความหมายนั้นว่าอย่างไร ใบประดู่หลาย ๒-๓ ใบที่เราหยิบมากับใบไม้ที่มีอยู่บนต้น อย่างไหนมากกว่ากัน ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ใบไม้ที่อยู่บนต้นไม้นั้นแหละมากกว่าใบประดู่ ๒-๓ ใบที่พระองค์ทรงหยิบขึ้นมาเพียงเล็กน้อยพระพุทธเจ้าข้า พระองค์ทรงตรัสตอบว่า ภิกษุทั้งหลายสิ่งที่เรารู้แล้วแต่มิได้บอกเธอทั้งหลายก็มีมากเหมือนกัน เพราะเหตุไร เราจึงมิได้บอก เพราะสิ่งนี้ไม่มีประโยชน์ ไม่ใช่จุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อความคลายกำหนัด ไม่เป็นไปเพื่อความดับทุกข์ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบระงับ ไม่เป็นไปเพื่อรู้ยิ่ง ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน”^{๑๒๒}

๔) ทำตัวอย่างหรือสาธิตให้ดู

วิธีนี้เป็นการทำเป็นตัวอย่างให้ดู ซึ่งเป็นการสอนแบบไม่ต้องสอน เป็นทำนองสาธิตให้ดู วิธีนี้เป็นลักษณะของความเป็นผู้หน้าที่แท้จริง เพื่อให้ผู้ปฏิบัติตามเกิดความมั่นใจในผู้สอน พระพุทธเจ้าทรงถือเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องนี้ เช่น กรณีของภิกษุที่ป่วยจนต้องนอนจมกองมูลและคูดของตนเอง ไม่มีพระภิกษุรูปใดปรารถนาที่จะเข้าไปดูแลพยาบาล พระพุทธเจ้าจึงสอนภิกษุทั้งหลายที่อยู่ในอาวาสแห่งนั้น ด้วยการลงมือปฏิบัติดูแลพยาบาลภิกษุรูปนั้นด้วยพระองค์เอง หลังจากที่ทรงดูแลจนภิกษุที่อาพาธมีอาการดีขึ้นแล้ว ในตอนประชุมได้ตรัสไว้เพื่อเป็นข้อคิดแก่ภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่มีมารดา ไม่มีบิดา ผู้ใดเล่าจะพยาบาลพวกเธอ ถ้าพวกเธอไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจะคอยพยาบาลพวกเธอ ภิกษุทั้งหลายผู้จะพึงอุปัฏฐากเรา ขอให้ผู้นั้นพยาบาลภิกษุอาพาธเถิด”^{๑๒๓}

^{๑๒๐} พุ.ข. (ไทย) ๒๕/๒๕๒/๑๑๐.

^{๑๒๑} พุ.ข. (ไทย) ๒๕/๕๙/๓๐๖.

^{๑๒๒} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๑๐๑/๖๑๓.

^{๑๒๓} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๖๕/๒๔๐.

๕) เล่นภาษา เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่

เป็นเรื่องของการใช้ความสามารถผสมกับปัญญา ในการที่พระพุทธเจ้าจะทรงใช้วิธีการสอนแบบเล่นภาษา เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่นี้ เห็นได้จาก เมื่อครั้งที่เวรัญชพราหมณ์กล่าวต่อว่าพระองค์ต่าง ๆ นา ๆ แทนที่พระองค์ทรงปฏิเสธการกล่าวหาว่านั้น กลับนำคำกล่าวหาอธิบายด้วยการใช้ภาษา การเล่นคำ โดยการนำเข้าสู่หลักการที่ถูกต้องของพระองค์ เช่น ในข้อกล่าวหาว่า “ท่านพระโคตม เป็นคนไม่มีสมบัติ”^{๑๒๔} ซึ่งสมบัติในความหมายขอเวรัญชพราหมณ์หมายถึงสมบัติภายนอกที่เป็นเครื่องตอบสนองความต้องการพื้นฐาน แต่พระพุทธเจ้าให้ความหมายการไม่มีสมบัติคือการละสิ่งที่ทำให้ชีวิตติดอยู่กับวัตถุนั้น ๆ เพราะการตัดรากเหง้าแห่งอกุศลทั้งหลายได้อย่างสิ้นเชิง เป็นต้น

พระพุทธเจ้าทรงรับคำศัพท์ที่มีอยู่แต่เดิมในลัทธิศาสนาเก่ามาใช้ แต่ทรงกำหนดความหมายให้ใหม่ ซึ่งเป็นวิธีการที่ช่วยให้ผู้ฟัง ผู้เรียน หันมาสนใจและกำหนดคำสอนได้ง่าย เพียงแต่มาทำความเข้าใจเสียใหม่ และเป็นการช่วยให้มีการพิจารณาเปรียบเทียบไปในตัวด้วยว่าอย่างไรถูกอย่างไรผิด อย่างไร จึงเห็นได้จากคำว่า พรหม พราหมณ์ อริยะ ยัญ ตบะ ไฟบูชา ฯลฯ ซึ่งเป็นคำในลัทธิศาสนาเดิม ก็มีใช้ในพระพุทธศาสนาด้วยทั้งสิ้น แต่มีความหมายต่างออกไปเป็นอย่างอื่น^{๑๒๕}

๖) ใช้อุบายเลือกคนและการปฏิบัติเป็นรายบุคคล

การเลือกคนเป็นอุบายสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา นี้เราจะเห็นได้จากหลังการตรัสรู้ใหม่ ๆ ของพระพุทธองค์ การสอนแต่ละช่วงนั้นจะเน้นหนักไปในด้านผู้นำชุมชน เช่น ครั้งตรัสรู้แล้วก็ทรงเลือกที่จะโปรดปัญจวัคคีย์ก่อนเพราะทรงเห็นว่าพวกเขามีพื้นฐานความศรัทธาเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ย่อมง่ายต่อการทำความเข้าใจคำสอนของพระองค์ และต่อมาก็สอนชายหนุ่มที่ชื่อว่าสุกุลบุตร ซึ่งเป็นบุตรของเศรษฐีและผู้นำของชายหนุ่มในชุมชนนั้น เพราะพระองค์ทรงเล็งเห็นว่า ปัญจวัคคีย์และสุกุลบุตรนี้จะเป็นสาวกที่จะช่วยในการเผยแผ่คำสอนได้มาก^{๑๒๖}

การสอนผู้ปกครองแผ่นดินของพระพุทธองค์ ก็ทรงใช้วิธีการเช่นเดียวกัน เพราะเมื่อทำให้ผู้นำมีความเข้าใจและศรัทธาได้แล้ว ผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาย่อมปฏิบัติตามผู้นำในที่สุด เช่น กรณีของพระเจ้าพิมพิสาร เป็นต้น ซึ่งวิธีการนี้แสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงมองการณ์ไกลในเรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงมีการเริ่มต้นสอนที่บุคคลซึ่งเป็นประมุขหรือหัวหน้าของชุมชนนั้น ๆ ก่อน การเผยแผ่ธรรมของพระพุทธองค์เมื่อตรัสรู้ใหม่ ๆ ได้เสด็จไปโปรดปัญจวัคคีย์ผู้อยู่ใกล้ชิดพระองค์ เมื่อครั้งออกแสวงหาธรรมก่อน ข้อนี้พิจารณาได้ทั้งในแง่ที่ปัญจวัคคีย์เป็นผู้ใฝ่ธรรมมีอุปนิสัยอยู่ก่อนแล้ว ทั้งในแง่ที่เป็นผู้เคยมีอุปการะกันมา หรือในแง่ที่เป็นการสร้างความมั่นใจ ทำให้ผู้เคยเกี่ยวข้องหมดความแคลงใจในพระองค์ ตัดปัญหาในการที่ท่านเหล่านี้จะไปสร้างความคลงแคลงใจแก่ผู้อื่นต่อไปด้วย

^{๑๒๔}วิ.ม.หา. (ไทย) ๑/๒/๒.

^{๑๒๕}กรมวิชาการ, การจัดการเรียนรู้อุบายพระพุทธศาสนา : กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔), หน้า ๑๗๑.

^{๑๒๖}วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒-๓๑/๑๒-๒๗.

ครั้งเสด็จจากการสั่งสอนปัญจวัคคีย์แล้วก็ได้โปรดยสกุลบุตรพร้อมทั้งเศรษฐีผู้เป็นบิดาและญาติมิตร ครั้นเมื่อเสด็จเข้าแคว้นมคธก็ได้โปรดชฎิล ๓ พี่น้องพร้อมบริวารทั้งพัน เริ่มต้นด้วยชฎิลคนที่เป็นพี่ก่อน แล้วนำชฎิลเหล่านี้ผู้กลายเป็นพระสาวกแล้ว เข้าสู่นครราชคฤห์ ประกาศธรรม ณ พระนครนั้น หลังจากนั้นก็ได้พระราชทานเป็นสาวก^{๑๒๗} นี่เป็นการแสดงให้เห็นถึงเทคนิควิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยพระปรีชาญาณอย่างแท้จริง เพราะพระองค์ทรงรู้จักเลือกที่จะหาแกนนำในการเผยแผ่ธรรมของพระองค์ จากบุคคลที่เป็นหัวหน้าหรือเป็นผู้นำชุมชนนั้น

๗) รู้จังหวะและโอกาส

พระพุทธเจ้าจะทรงพิจารณาถึงความเหมาะสมและความพร้อมของผู้ที่จะรับฟัง ตลอดจนเหตุการณ์ที่เห็นว่าเหมาะสม ในการที่จะแสดงธรรมหรือบัญญัติข้อปฏิบัติต่าง ๆ เช่น กรณีการบัญญัติพระวินัยแต่ละข้อ พระองค์ก็ต้องมีมูลเหตุของความผิดที่เกิดขึ้นเสียก่อน แล้วจึงสอนโทษที่เกิดจากการล่วงละเมิด หลังจากนั้นก็จะบัญญัติสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติหรือที่ควรปฏิบัติ ซึ่งต่อมาเรียกว่า พระวินัย เช่น กรณีของพระสุทินที่ต้องอาบัติปาราชิก ด้วยการเสพเมถุนธรรมก็บอติภรรยาของตน^{๑๒๘} ต่อมาพระองค์ก็ได้ทรงบัญญัติในเรื่องความผิดที่ประพฤติแล้วขาดจากความเป็นพระข้อที่ ๑ และอีกกรณีหนึ่ง ที่แสดงถึงการรู้จักใช้จังหวะและโอกาสของพระพุทธองค์ก็คือ ในเรื่องของการสังคายนา เมื่อครั้งที่ทรงพระชนม์ยังมีภิกษุหลายรูปเข้าไปทูลแสดงความประสงค์ให้พระองค์ทำสังคายนา แต่กาลเวลายังไม่สมควรจึงตรัสห้ามเสีย แต่เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นต่อลัทธิอื่น ๆ ที่มีการแตกแยกเพราะครูอาจารย์สิ้นไป และทรงเห็นว่าถึงเวลาแล้วโดยการอ้างตัวอย่างจากลัทธิต่าง ๆ และเหตุปัจจัยที่เหมาะสมจึงมีมติให้ภิกษุได้ทำสังคายนา โดยทรงชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของพระธรรมวินัย และได้ทรงมอบหมายให้ภิกษุ อาทิ พระสาโลบุตร เป็นต้น ได้ทำการสังคายนาในโอกาสที่เหมาะสม^{๑๒๙}

๘) ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ

เป็นกลวิธีในการรู้จักผ่อนหนักผ่อนเบาของพระพุทธองค์ที่ใช้สอนบุคคลระดับต่าง ๆ ถ้าผู้สอนอย่างไม่มีอึดตาย ลดละต้อมหา มานะ ทิฏฐิ เสียให้น้อยที่สุด ก็จะมุ่งไปยังผลสำเร็จในการเรียนรู้เป็นสำคัญ เช่น กรณีที่พระพุทธเจ้าตรัสกับคนฝึกม้าที่มีวิธีการฝึกด้วยวิธีแบบสุภาพ วิธีรุนแรง ทั้งวิธีแบบสุภาพและรุนแรง จนกระทั่งสุดท้ายเมื่อฝึกไม่ได้ก็ฆ่าทิ้งเสีย ซึ่งพระองค์ก็ใช้วิธีที่คนฝึกม้ากล่าวไว้นั้น ย้อนกลับมาเป็นอุปกรณ์การสอนของพระองค์ ด้วยพระดำริว่า “เรายอมฝึกคนด้วยวิธีละมุนละไมบ้าง ด้วยวิธีรุนแรงบ้าง ด้วยวิธีที่ทั้งละมุนละไมและทั้งรุนแรงปนกันไปบ้าง และถ้าฝึกไม่ได้ก็ฆ่าเสีย”^{๑๓๐} แต่ในกรณีการฆ่าของพระองค์นั้น หมายถึง การไม่เอาใจใส่ต่อบุคคลที่ไม่มี ความสนใจในธรรม จึงฆ่าเสียคือปล่อยให้ไปสู่หนทางที่ไม่ดี เพราะสาเหตุจากการไม่สนใจของบุคคลนั้น การทำในลักษณะดังกล่าว เป็นการฆ่าในอริยวิสัย

^{๑๒๗} กรมวิชาการ, การจัดการเรียนรู้อุบัติพระพุทธศาสนา : กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔, หน้า ๑๗๒.

^{๑๒๘} วิมหา. (ไทย) ๑/๒๔-๓๙/๑๗-๒๙.

^{๑๒๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๙๖-๓๐๒/๒๔๗-๒๕๐.

^{๑๓๐} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๑๑/๑๗๐.

๙) การลงโทษและการให้รางวัล

การลงโทษในที่นี้ คือ การลงโทษซึ่งมีทั้งทางธรรมและทางวินัย มีบทบัญญัติความประพฤติ อยู่แล้ว การให้รางวัลคือการแสดงธรรมไม่กระทบกระทั่ง ไม่รุกรานใคร แต่เป็นการกล่าวสรรเสริญใน การกระทำที่ถูกต้อง และถือว่าเป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่นด้วย ในเรื่องของการลงโทษ เช่น การลงพรหมทัณฑ์ ต่อพระฉันทะ ซึ่งมีความเยอหยิ่งว่าตนเป็นเป็นผู้อุปฐากพระพุทธเจ้าในสมัยที่ยังทรงพระเยาว์กระทั่ง ออกบวช เป็นเหตุให้พระฉันทะไม่ยอมปฏิบัติตามคำสั่งสอนของครูอาจารย์ ด้วยเหตุนี้ เพื่อให้พระฉันทะ รู้จักสำนึกในการกระทำของตนเอง พระพุทธเจ้าจึงตรัสให้มีการลงพรหมทัณฑ์ ด้วยการไม่ให้ผู้ใด พุดคุย หรือกล่าวตักเตือนอะไรเลยแก่พระฉันทะ โดยตรัสกับพระอานนท์ก่อนที่จะเสด็จปรินิพพานว่า “อานนท์ เมื่อเราล่วงไป สงฆ์พึงลงพรหมทัณฑ์แก่ภิกษุฉันทะ ด้วยการที่ว่า แม้ภิกษุฉันทะจะพึงพูดได้ ตามต้องการ แต่ภิกษุไม่พึงว่ากล่าวตักเตือนปราสอนเธอ”^{๑๓๑}

การให้รางวัลของพระพุทธเจ้านั้น ที่ปรากฏเด่นชัดคือ การตรัสยกย่องในความเป็นเลิศในด้านต่าง ๆ ที่เรียกว่า “เอตทัคคะ” เช่น ยกย่องพระสาฬหบุตรว่า มีความเป็นเลิศในด้านผู้มีปัญญามาก เป็นต้น ดังตัวอย่างพุทธพจน์ว่า “นรชนใดผู้ไม่ต้องเชื่อใคร รู้จักนิพพานที่ปัจฉิมอะไรปรุงแต่งไม่ได้ ตัด รอยแต่แห่งการเกิดใหม่ ทำลายโอกาสแห่งการท่องเที่ยวไปในสังสาร คลายความหวังแล้ว นรชนนั้นแล เป็นบุรุษสูงสุด”^{๑๓๒} แม้ว่าพระพุทธเจ้าจะทรงใช้การชมเชยกยกย่องบ้าง ก็เป็นไปในรูปการยอมรับคุณ ความดีของผู้นั้น เป็นการกล่าวชมโดยธรรมให้เขามั่นใจในการทำความดีของตนแต่ไม่ให้เกิดการ เปรียบเทียบข่มคนอื่น บางทีทรงยกย่องเพื่อให้ถือเป็นตัวอย่างหรือเพื่อแก้ความเข้าใจผิดก็มี

๑๐) การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าย่อมต้องอาศัยปฏิภาณ คือ ความสามารถในการประยุกต์หลัก วิธีการและเทคนิคต่าง ๆ มาใช้ให้เหมาะสมเป็นเรื่องเฉพาะคราวไป ในการประกาศพระศาสนาของ พระพุทธเจ้าต้องเจอกับปัญหามากมาย และพระองค์ก็ต้องอาศัยปฏิภาณแก้ไขอยู่ตลอดเวลา

ดังกรณี ครอบครัวพราหมณ์ที่อยู่ในเมืองราชคฤห์ ฝ่ายสามีนับถือศาสนาพราหมณ์แต่ ภรรยา นับถือศาสนาพุทธ และภรรยาก็สรรเสริญพระพุทธคุณอยู่ตลอดเวลา จนสามีไม่พอใจ คอบพูด ว่าร้ายพระพุทธเจ้าต่าง ๆ นานา จงกระทั่งอยู่มาวันหนึ่ง ภรรยาทำอาหารหล่น แล้วแปลงอุทานด้วยคำพูด ที่แสดงออกถึงความเคารพต่อพระพุทธเจ้า พราหมณ์เกิดความไม่พอใจยิ่งนัก จึงไปเพื่อจะเอาชนะด้วยการถามให้พระพุทธเจ้าจนปัญญาในการตอบปัญหาว่า “บุคคลก่าจัดอะไรได้จึงเป็นสุข ก่าจัดอะไรได้ จึงไม่โศกเศร้า” ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงตรัสตอบว่า “พราหมณ์ พระอริยทั้งหลายสรรเสริญ การก่าจัด ความโกรธ ซึ่งมีรากเหง้าเป็นพิษมียอดหวาน เพราะบุคคลก่าจัดความโกรธนั้นได้แล้วจึงไม่โศกเศร้า” ซึ่งหลังจากพระพุทธเจ้าแก้ปัญหาจบ พราหมณ์จึงเกิดความเลื่อมใสและยอมรับที่จะเป็นสาวกของ พระองค์ ดังกล่าวนี เป็นการใช้แก้ปัญหาเฉพาะหน้าของพระพุทธเจ้า แสดงถึงความเป็นบรมครูของพระ พุทธองค์อย่างหาใครเปรียบมิได้^{๑๓๓}

^{๑๓๑} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๕.

^{๑๓๒} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๘๘/๒๗๕.

^{๑๓๓} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๘๗/๒๖๔.

เทคนิคและวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงสอนพุทธบริษัทด้วยพุทธวิธีหลายอย่างนี้ก็เพื่อให้เหมาะสมแก่ผู้ฟัง เพื่อให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์มากที่สุดเมื่อจบการสอน วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าทุก วิธี มีจุดมุ่งหมายในการสอน ๓ ประการ คือ เพื่อให้ผู้ฟังรู้จักจริงเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น เพื่อให้ผู้ฟังตรงตามแล้วเห็นจริงได้ ทรงแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลที่ผู้ฟังพอตรงตามให้เห็นด้วยตนเอง และเพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามสมควร ทรงแสดงธรรมมีคุณเป็นอัศจรรย์สามารถยังผู้ฟังปฏิบัติตามให้ได้รับผล ตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตน ๆ^{๑๓๔}

สรุปได้ว่า กลวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าทั้ง ๑๐ นี้ ทรงพิจารณาเลือก ใช้ให้เหมาะสมกับบุคคลและสถานที่ คือ การยกอุทาหรณ์และเล่านิทานประกอบ ช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจเนื้อความได้ง่ายและชัดเจน การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา เพื่อทำเรื่องที่เป็นนามธรรมให้เข้าใจง่ายขึ้น การใช้อุปกรณ์การสอน เป็นการนำสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเป็นสื่อในการสอน ทำตัวอย่างหรือสาธิตให้ดู เป็นการสอนแบบไม่ต้องสอน การเล่นภาษา เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่ เป็นเรื่องของการใช้ความ สามารถผสมกับปฏิภาณ การใช้ข้ออุปมาเลือกคนและการปฏิบัติเป็นรายบุคคล เป็นการสอนที่เน้นหนักไปในด้านผู้นำชุมชน การรู้จักจังหวะและโอกาส ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ เป็นการรู้จักผ่อนหนักผ่อนเบา มุ่งไปยังผลสำเร็จในการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญ การลงโทษและการให้รางวัล และการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเป็นความสามารถในการประยุกต์กลวิธีหรือเทคนิคต่าง ๆ มาใช้ให้เหมาะสมเฉพาะคราวอย่างไรก็ตาม วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าทุกวิธี มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ฟังรู้จักจริงเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น เพื่อให้ผู้ฟังตรงตามแล้วเห็นจริงได้ และเพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตน ซึ่งเป็นเทคนิคและวิธีการสอนที่ยังใช้ได้ในปัจจุบัน

๒.๕.๓ ด้านการใช้สื่อการสอน

ผู้วิจัยได้ศึกษา “ด้านการใช้สื่อการสอน” จากเอกสารทางวิชาการที่หลากหลาย โดยได้ประมวลเนื้อหาสาระไว้ ดังนี้

สื่อ (Media) ก็คือ ตัวกลางหรือช่องทางผ่านของสารจากผู้ส่งไปสู่ผู้รับให้เข้าใจตรงกัน ส่วนสื่อการศึกษา (Education Media) หมายถึง อุปกรณ์ วัสดุ และวิธีการที่ใช้เป็นตัวกลางในกระบวนการ เรียนการสอนหรือใช้สื่อสาร เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุจุดมุ่งหมายอย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๓๕} สำหรับคำว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งที่เป็นพาหนะหรือสื่อที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะ และเจตคติให้บรรลุผลตามจุดประสงค์การเรียนการสอนและตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้ดียิ่งขึ้นหรือเร็วยิ่งขึ้น^{๑๓๖} เป็นตัวกลางที่ใช้เป็นเครื่องมือหรือช่องทางสำหรับทำให้การสอนของผู้สอนส่งไปถึงผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่ผู้สอนวางไว้ได้เป็นอย่างดี^{๑๓๗}

^{๑๓๔} วศิน อินทสระ, **พุทธวิธีในการสอน**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐-๑๔.

^{๑๓๕} อำนวย เดชชัยศรี, **สื่อการศึกษาพื้นฐาน**, (กรุงเทพมหานคร: พิสิกส์เซ็นเตอร์, ๒๕๔๒), หน้า ๑.

^{๑๓๖} วัฒนาพร ระวังทุกข์, **แผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท แอล ที เพรส จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑๗.

^{๑๓๗} กิดานันท์ มลิทอง, **เทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๘๙.

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรจำเป็นจะต้องอาศัยสื่อการเรียนการสอน หรือ วัสดุและอุปกรณ์การสอนหลาย ๆ อย่างนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ จึงทำให้สื่อการเรียนการสอนมีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนในด้านการกระตุ้นความสนใจต่อสิ่งที่เรียนเป็นเครื่องมือช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติกิจกรรมจริง ทำให้ได้รับประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมเป็นต้นแบบสำหรับการเรียนรู้กระบวนการ หรือความคิดรวบยอดที่สลับซับซ้อนสร้างบรรยากาศความเป็นกันเองในรูปของกิจกรรมต่าง ๆ และสร้างสภาพการณ์ที่เปิดกว้างต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งในการใช้สื่อการสอนโดยทั่วไป มีขั้นตอนที่สำคัญ ๔ ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ ๑ ขั้นตอนการเลือก ควรรู้จักการเลือกใช้สื่อการเรียนและกิจกรรมให้เหมาะสมกับเนื้อหาที่จะสอน ถ้าเป็นประเภทวัสดุและอุปกรณ์ต่าง ๆ ควรจะเป็นสิ่งที่หาได้ง่ายและมีความคงทน หยิบใช้ได้สะดวกใช้ได้ประโยชน์คุ้มค่าและประหยัด

ขั้นตอนที่ ๒ ขั้นตอนการเตรียม สื่อการเรียนการสอนที่จะใช้ ครูควรจะได้ทดลองใช้ดูเสียก่อนก่อนถึงเวลาใช้ต้องจัดเตรียมไว้ให้พร้อม เรียงลำดับสิ่งที่จะใช้ก่อนหลังไว้ เพื่อความรวดเร็วไม่สับสน เมื่อนำสื่อไปใช้สอนจริง ๆ

ขั้นตอนที่ ๓ ขั้นตอนการนำไปใช้ ซึ่งเป็นขั้นที่ครูนำสื่อมาใช้ประกอบการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็น ได้ฟัง หรือได้สัมผัส เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เข้าใจได้เร็ว แจ่มแจ้ง ชัดเจนสื่อบางชนิดเมื่อใช้เสร็จแล้วอาจแสดงไว้ให้ผู้เรียนได้ดูที่บอร์ด ห้องสมุด หรือมุมกิจกรรมต่าง ๆ เป็นต้น ถ้าเป็นเครื่องจะต้องเก็บเข้าที่ให้เรียบร้อย

ขั้นตอนที่ ๔ ขั้นตอนการประเมินผล หลังจากที่ได้ใช้สื่อแต่ละอย่างแล้ว ครูควรจะได้มีการประเมินผลการใช้สื่อการเรียนนั้นๆ เพื่อหาข้อบกพร่องทั้งนี้เพื่อนำมาแก้ไขปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงสำหรับการสอนครั้งต่อไปให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น^{๑๓๘}

โดยทั่วไป สื่อการสอนสามารถจำแนกออกได้เป็น ๓ ประเภท คือ

๑) สื่อประเภทวัสดุ หมายถึง สื่อที่เก็บความรู้ไว้ในตัวเองซึ่งจำแนกย่อยได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ วัสดุประเภทที่สามารถถ่ายทอดความรู้ได้ด้วยตัวเองและที่ต้องอาศัยอุปกรณ์อื่นช่วยในการถ่ายทอดความรู้ เช่น แผนที่ ลูกโลก รูปภาพ หุ่นจำลอง แผ่นซีดี फिल्मภาพยนตร์ สไลด์ เป็นต้น

๒) สื่อประเภทอุปกรณ์ หมายถึง สิ่งที่เป็นตัวกลางหรือตัวผ่านทำให้ข้อมูลหรือความรู้ที่บันทึกในวัสดุสามารถถ่ายทอดมาให้เห็นหรือได้ยิน เช่น เครื่องฉายภาพ แผ่นโปร่งใส เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องเล่นแผ่นซีดี เป็นต้น

๓) สื่อประเภทเทคนิคและวิธีการ หมายถึง สื่อที่มีลักษณะเป็นแนวความคิด หรือรูปแบบขั้นตอนในการเรียนการสอน โดยสามารถจะนำสื่อ วัสดุ และอุปกรณ์มาใช้ช่วยในการสอนได้ เช่น เกม และการจำลอง การสอนแบบจุลภาค การสาธิต เป็นต้น^{๑๓๙}

^{๑๓๘} ฉนวน พร้อมมูล, เทคโนโลยีการสอน : การออกแบบและพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๑.

^{๑๓๙} กิดานันท์ มลิทอง, เทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรม, หน้า ๙๓.

สื่อการเรียนการสอนมีประโยชน์ทั้งต่อผู้เรียนและผู้สอน ดังต่อไปนี้

๑) ในด้านตัวผู้เรียน สื่อการเรียนการสอนมีประโยชน์ ดังต่อไปนี้

๑.๑) เป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเนื้อหาของบทเรียนที่ยุ่งยากซับซ้อนได้ง่ายขึ้น ในระยะเวลาอันสั้นและสามารถช่วยให้เกิดความคิดรวบยอดในเรื่องนั้นได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว

๑.๒) สื่อจะช่วยกระตุ้นและสร้างความสนใจให้แก่ผู้เรียนทำให้เกิดความสนุกและไม่รู้สึกเบื่อหน่ายต่อการเรียน

๑.๓) การใช้สื่อทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจร่วมกัน เกิดประสบการณ์ร่วมกันในวิชาที่ผู้เรียนนั้น

๑.๔) ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนมากขึ้นทำให้เกิดมนุษยสัมพันธ์อันดี ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองและผู้สอนด้วย

๑.๕) ช่วยเสริมสร้างลักษณะที่ดีในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ จากการใช้สื่อการเรียนเหล่านั้น

๑.๖) ช่วยแก้ปัญหาเรื่องของความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยการจัดให้มีการใช้สื่อในการเรียนรู้เป็นรายบุคคล

๒) ในด้านตัวผู้สอน สื่อการเรียนการสอน มีประโยชน์ ดังต่อไปนี้

๒.๑) ช่วยให้บรรยากาศการสอนน่าสนใจมากขึ้น ผู้สอนมีความกระตือรือร้นเชื่อมั่นในตนเองในการดำเนินการสอนมากขึ้น

๒.๒) สื่อจะช่วยแบ่งเบาภาระของผู้สอนในการเตรียมเนื้อหา เพราะบางครั้งอาจจะให้ผู้เรียนศึกษาเนื้อหาจากสื่อได้ด้วยตนเอง

๒.๓) เป็นการกระตุ้นให้ผู้สอนตื่นตัวอยู่เสมอ การเตรียมและผลิตวัสดุใหม่ ๆ เพื่อใช้ เป็นสื่อการสอน ตลอดจนคิดค้นเทคนิควิธีการต่าง ๆ เพื่อให้การเรียนรู้ที่น่าสนใจขึ้น^{๑๔๐}

สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรจำเป็นจะต้องอาศัยสื่อการเรียนการสอนหรือวัสดุและอุปกรณ์การสอนหลาย ๆ อย่างนำมาใช้ ประกอบ การเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ จึงทำให้สื่อการเรียนการสอนมีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนทุกระดับในด้านการกระตุ้นความสนใจต่อสิ่งที่เรียนเป็นเครื่องมือช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติกิจกรรมจริง ทำให้ได้รับประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรม เป็นตัวแบบสำหรับการเรียนรู้กระบวนการ หรือความคิดรวบยอดที่สลับซับซ้อนสร้างบรรยากาศความเป็นกันเองในรูปของกิจกรรมต่าง ๆ และสร้างสภาพการณ์ที่เปิดกว้างต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สื่อสำหรับใช้สอนศีลธรรม จริยธรรม และวิชาพระพุทธศาสนานั้น ควรที่จะมีความหลากหลาย และเป็นสิ่งที่นักเรียนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดทำหรือการใช้สื่อ นั้น ๆ ประการสำคัญ คือ ต้องยึดหลักการพื้นฐานของสื่อการสอนที่ดี ซึ่งได้แก่ สื่อการเรียนการสอนต้องเป็นอุปกรณ์การสอนที่ช่วยทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ง่าย เร็ว และถูกต้อง ฝ่ายผู้สอนก็สอนได้ง่ายและสะดวกยิ่งขึ้นด้วย

^{๑๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๘.

๒.๕.๔ ด้านการวัดผลและประเมินผล

ผู้วิจัยได้ศึกษา “ด้านการวัดผลและประเมินผล” จากเอกสารทางวิชาการที่หลากหลาย โดยได้ประมวลเนื้อหาสาระไว้ ดังนี้

การวัดผล หมายถึง การใช้เครื่องมืออย่างใดอย่างหนึ่งในการค้นหาหรือการตรวจสอบ เพื่อให้ได้ข้อมูลเป็นปริมาณที่มีความหมายแทนพฤติกรรมหรือคุณลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือแทนผลงานที่แต่ละคนแสดงออกมา เช่น การวัดความสูงและชั่งน้ำหนักของเด็ก การให้คะแนนการตอบข้อสอบของนักเรียนหากจะพูดถึงความหมายของการวัดผลอย่างสั้น ๆ ก็จะได้ว่า การวัดผลคือการกำหนดตัวเลขแทนคุณลักษณะหรือพฤติกรรมที่ต้องการด้วยระเบียบวิธีที่เชื่อถือได้^{๑๔๑} โดยมีหลักการขั้นตอน และเครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง ดังนี้

๑) หลักการสำคัญของการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง

๑.๑) เป็นการประเมินในสถานการณ์ที่ปฏิบัติจริง หรือเกี่ยวข้องในชีวิตจริง ผสมผสานไปกับการเรียนการสอน โดยสอดคล้องกับเป้าหมาย/ผลการเรียนที่คาดหวัง

๑.๒) เป็นการประเมินที่ครอบคลุมการแสดงออก การกระทำ กิจกรรม และกระบวนการทำงาน ผลงาน/ผลการกระทำ รวมถึงแฟ้มสะสมงานของผู้เรียน

๑.๓) เน้นประเมินความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การค้นคิด การใช้เหตุผล กระบวนการคิดแก้ปัญหา การประยุกต์ใช้ และการปรับปรุง

๑.๔) เน้นการประเมินพัฒนาการ ค้นหาสิ่งที่ดีงามของผู้เรียน เป็นการประเมินเชิงบวก ไม่ใช่การประเมินเพื่อจับผิด หรือค้นหาข้อบกพร่อง และมีการนำข้อมูลจากการประเมินไปใช้เพื่อปรับปรุงและพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียนด้วย

๑.๕) เป็นการประเมินที่ต่อเนื่อง โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย และเหมาะสม

๑.๖) เป็นการประเมินเชิงคุณภาพ โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด โดยจำแนกองค์ประกอบของสิ่งที่ประเมินและอธิบายถึงระดับคุณภาพของผลงาน/การปฏิบัติ (Rubric Assessment)

๑.๗) เป็นการประเมินผู้ที่เกี่ยวข้องหลายด้าน และผู้ปกครอง

๒) ขั้นตอนการดำเนินการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง

๒.๑) กำหนดผู้ประเมิน ได้แก่ ผู้สอน ผู้เรียน เพื่อนนักเรียน และผู้ปกครอง

๒.๒) กำหนดเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ในการประเมิน

๒.๓) กำหนดขอบเขต องค์กรประกอบของสิ่งที่จะประเมินพร้อมทั้งระบุเกณฑ์การ

ประเมิน

๒.๔) เลือกวิธีการและสิ่งประเมินให้เหมาะสมสอดคล้องกับกิจกรรมและงาน

๒.๕) กำหนดเวลา และสถานการณ์ที่จะประเมิน

๒.๖) รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และสรุปผลการประเมิน และนำผลการประเมินไปใช้พัฒนาผู้เรียนและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

^{๑๔๑} สนิท เจริญธรรม, การวัดผลประเมินผล, (นครศรีธรรมราช: สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช, ๒๕๔๐),

๓) วิธีการและเครื่องมือวัดที่ใช้ในการวัดและประเมินสภาพตามจริง

ในการเรียนการสอนทั้งจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้แก่ผู้เรียนในสถานการณ์ที่ผู้เรียนปฏิบัติจริง โดยเน้นให้ครอบคลุมพฤติกรรมแสดงออก กระบวนการ ผลผลิต และเพิ่มสะสมผลงาน ดังนั้น วิธีการและเครื่องมือที่ใช้จึงมีหลากหลาย ได้แก่

๓.๑) การสังเกต มีทั้งการสังเกตอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ สามารถทำได้ตลอดเวลาทั้งในระหว่างการเรียนการสอนหรือทำกิจกรรมอื่น ๆ นอกห้องเรียนจากการสังเกต ผู้สอนสามารถเห็นพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่มได้ พฤติกรรมที่สังเกต ได้แก่ การแสดงอารมณ์ ออกสีหน้า กริยาท่าทาง การพูดคุยโต้ตอบ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน พฤติกรรมการทำงานในกลุ่ม ความอดทน วิธีการแก้ปัญหา ความคล่องแคล่วในการใช้อุปกรณ์เครื่องมือต่างๆ เครื่องมือที่ใช้ในการสังเกต ได้แก่ แบบตรวจสอบรายการ (Check List) แบบประเมินค่า (Rating Scales) เป็นต้น

๓.๒) การสัมภาษณ์ มีทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นการสนทนาซักถามหรือพูดคุย เพื่อค้นหาข้อมูลที่ไม่อาจพบเห็นอย่างชัดเจน ในสิ่งที่นักเรียนประพฤติปฏิบัติตน ในการทำโครงการ โครงการงาน การทำงานกลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลอาจเป็นนักเรียนเอง เพื่อนร่วมงาน หรือผู้ปกครองก็ได้

๓.๓) การประเมินระดับคุณภาพ เป็นการประเมินโดยการวิเคราะห์ องค์ประกอบและประเด็นที่จะประเมิน พร้อมทั้งอธิบายลักษณะของคุณภาพงานหรือการกระทำเป็นระดับหรือปริมาณ เพื่อเป็นแนวทางและข้อมูลให้ผู้เกี่ยวข้องได้ทราบว่าผู้เรียนเรียนอะไร ทำอะไร ได้มากน้อยเพียงใด มีคุณภาพผลงานเป็นอย่างไร โดยมีการกำหนดการให้คะแนนเป็น ๒ ระบบ ดังนี้

๓.๓.๑) การให้คะแนนภาพรวม เป็นการให้คะแนนผลงาน ชิ้นงาน โดยดูภาพรวมว่า มีความเข้าใจ ความคิดรวบยอดอย่างไร ตามเกณฑ์ที่กำหนด

๓.๓.๒) การให้คะแนนแบบแยกองค์ประกอบ เป็นการแยกองค์ประกอบของการให้คะแนนและอธิบายคุณภาพของงานใน ๔ ด้าน คือ ความเข้าใจ การสื่อสาร กระบวนการ และผลผลิต

๓.๔) การประเมินเพิ่มสะสมผลงาน ในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการจัดการเรียนการสอนในสภาพจริง และบูรณาการความรู้ในวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ผลงานต่างๆ ในระหว่างการเรียนการสอนนั้นผู้เรียนจะเก็บไว้ในแฟ้มหรือกล่อง หรือวัสดุอื่น ๆ ที่เหมาะสมกับชิ้นงาน เรียกว่า แฟ้มสะสมงาน เป็นการสะสมงานอย่างมีจุดมุ่งหมาย เพื่อแสดงความรู้ความสามารถ ความก้าวหน้า และผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนในการเรียนรู้ โดยมีขั้นตอนสำคัญ คือ

๓.๔.๑) การสะสมงาน เป็นระยะที่รวบรวมงานของผู้เรียน

๓.๔.๒) มีการคัดเลือกงาน เป็นระยะที่ผู้เรียนเลือกงาน/ชิ้นงานที่ดีที่สุดซึ่งอาจมีหลายชิ้นที่จะแสดงความก้าวหน้า แสดงศักยภาพ และตอบสนองเป้าหมาย หรือจุดประสงค์การเรียนรู้ แล้วจัดระบบแฟ้มให้สมบูรณ์

๓.๔.๓) การสะท้อนความรู้สึกรู้สึกต่องาน เป็นระยะการประเมิน ซึ่งอาจผสมผสานอยู่ในผลงาน ประกอบด้วย การประเมินตนเองของผู้เรียน การประเมินของผู้สอน ความคิดเห็นของผู้เรียนต่อชิ้นงาน/ผลงาน และต่อเพิ่มสะสมผลงานของตน

๓.๔.๔) การประเมิน เป็นการประเมินความสำเร็จของผู้เรียนจากผลงานที่แสดง ความก้าวหน้า และผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ในวิชาต่างๆ ซึ่งจะต้องครอบคลุมทั้งการประเมินตนเองของผู้เรียน การประเมินของผู้สอน เพื่อน และผู้ปกครอง^{๑๔๒}

ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการประเมิน ผู้สอนจะต้องเขียนอธิบายระดับคุณภาพของชิ้นงาน เพื่อให้ได้มาตรฐานและแนวทางให้ผู้เรียนจัดทำเพิ่มสะสมผลงานที่แสดงความรู้ ความสามารถ และ ศักยภาพของตนเองอย่างชัดเจน ให้ผู้สอนสามารถทราบความสามารถที่แท้จริงและคุณลักษณะอันพึง ประสงค์ของผู้เรียนได้^{๑๔๓}

ประการสำคัญ คือ การประเมินผลมีความหมายมากสำหรับครู เพราะการประเมินขณะ สอนจะช่วยให้ครูได้ข้อมูลสารสนเทศอย่างหลากหลายเกี่ยวกับการสอนของครู และการเรียนรู้ของเด็ก ที่เกิดขึ้นระหว่างการจัดการเรียนการสอนของครู ทำให้ครูสามารถบอกความก้าวหน้าและ พัฒนาการของเด็กทางด้านทักษะกระบวนการได้ รู้ถึงความสามารถในการประยุกต์ความรู้ การคิด และรวมไปถึงประสิทธิภาพการสอนของครู^{๑๔๔}

สรุปได้ว่า การวัดผลและประเมินผล เป็นขั้นตอนสำคัญอันหนึ่งของกระบวนการเรียนการ สอน ครูจะทราบว่านักเรียนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือไม่เพียงใดก็โดยการวัดผล และประเมินผลนี้เอง ดังนั้น นอกเหนือจากครูจะมีความรู้ด้านเนื้อหาและวิธีการสอนแล้วครูจะต้องมี ความรู้ด้านการวัดผลและประเมินผลด้วยว่าการวัดผลและประเมินผล หมายถึงอะไร วัดและประเมินผล ะไร วัดและประเมินผลอย่างไร และใช้ผลของการวัดและประเมินอย่างไร ซึ่งครูจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ลักษณะประโยชน์และข้อจำกัดของเครื่องมือวัดผลแบบต่าง ๆ โดยวิธีการวัดผลหนึ่งๆ จะ วัดได้ดีและเหมาะสมเฉพาะพฤติกรรมบางลักษณะเท่านั้น ดังนั้น ครูจึงต้องนำสิ่งที่ผู้เรียนแสดงออก ผ่านข้อมูลนั้นเป็นไปตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ในด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และ ทักษะพิสัย โดยครูอาจใช้วิธีการวัดหลายอย่างประกอบกันเพื่อจะวัดผลพฤติกรรมลักษณะหนึ่ง ประการสำคัญ คือ จำเป็นต้องเลือกวิธีการวัดให้เหมาะสมกับลักษณะพฤติกรรมที่ต้องการวัด

^{๑๔๒} กรมวิชาการ, การจัดการเรียนรู้อุทิศพระพุทธรูปศาสนา : กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔, หน้า ๒๑๐-๒๑๔.

^{๑๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๕.

^{๑๔๔} Chuska, K.R., *Improving Classroom Questions*, (India: Phi Delta Kappa Educational Foundation, 1995), p.68.

๒.๖ ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งมีรายละเอียดข้อมูลพื้นที่วิจัย ดังนี้

อำเภอเมืองสมุทรสงคราม เป็นอำเภอเมืองของจังหวัดสมุทรสงคราม ทิศเหนือติดต่อกับอำเภอเมืองสมุทรสาคร อำเภอบ้านแพ้ว (จังหวัดสมุทรสาคร) และอำเภอดำเนินสะดวก (จังหวัดราชบุรี) ทิศตะวันออกจรดอ่าวแม่กลอง (อ่าวไทย) ทิศใต้ติดต่อกับอำเภอบ้านแหลม (จังหวัดเพชรบุรี) และทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอบางคนทีและอำเภออัมพวา ท้องที่อำเภอเมืองสมุทรสงครามประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๑๑ แห่ง มีพื้นที่โดยรวม ๑๖๙ ตร.กม. และเป็นอำเภอที่ขึ้นชื่อเรื่องปลาทุและมินิทรศการงานปลาทุแม่กลองทุกปี^{๑๔๕}

แผนภาพที่ ๒.๑ ที่ตั้ง/อาณาเขตอำเภอเมืองสมุทรสงคราม^{๑๔๖}

^{๑๔๕}วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, อำเภอเมืองสมุทรสงคราม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki/อำเภอเมืองสมุทรสงคราม>. [๙ กันยายน ๒๕๕๙].

^{๑๔๖}สำนักงานจังหวัดสมุทรสงคราม, ที่ตั้งอาณาเขต, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.samutsongkhram.go.th/>. [๙ กันยายน ๒๕๕๙].

เมืองแม่กลองเป็นชื่อเดิมของจังหวัดสมุทรสงคราม ตั้งขึ้นตั้งแต่เมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐาน ยืนยันแน่ชัด ทราบแต่เพียงว่า เมืองแม่กลองเป็นเมืองเก่ามาตั้งแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา ดังปรากฏชื่อเมืองในพระไอยการนาททหารหัวเมือง กฎหมายตราสามดวง ซึ่งตราขึ้นในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. ๑๙๙๑-๒๐๓๑) แห่งกรุงศรีอยุธยา เจ้าเมืองมีราชทินนามว่า พระสมุทรสงคราม^{๑๔๗} ในพระราชพงศาวดารกรุงสยามฉบับปิตักษิมวิเชียม กรุงลอนดอน และพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) กล่าวถึงเหตุการณ์ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าเสือโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาจักรีเกณฑ์แรงงานจากหัวเมืองต่าง ๆ ๘ หัวเมือง ได้แก่ เมืองนนทบุรี เมืองธนบุรี เมืองนครชัยศรี เมืองสาครบุรี เมืองสมุทรสงคราม เมืองเพชรบุรี เมืองราชบุรี และเมืองสมุทรปราการ มาขุดลอกคลองโคกคาม^{๑๔๘}

จังหวัดสมุทรสงคราม มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม โดยโครงสร้างทางสังคมของประชากรในจังหวัด ประกอบด้วยผู้มีเชื้อชาติไทยเป็นส่วนใหญ่ โดยส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ รองลงมาเป็นชาวจีน และมอญ ส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม โดยสภาพความเป็นอยู่ที่สงบสุขร่มเย็นมาแต่โบราณ ยึดมั่นในขนบประเพณีและศาสนา มีวัดวาอารามมากมายและหนาแน่น^{๑๔๙}

ปัจจุบัน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม มีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนปฏิบัติหน้าที่ รวมทั้งสิ้นจำนวน ๔๔ รูป มีโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำนวน ๓๑ โรงเรียน ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑ โรงเรียนที่มีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนปฏิบัติการสอน^{๑๕๐}

ลำดับ	โรงเรียน	ระดับที่เปิดสอน
๑	โรงเรียนล้อมรักแม่กลอง	อนุบาล
๒	โรงเรียนกงหลี่เจี้ยนหมิน	อนุบาล ถึง ประถมศึกษาปีที่ ๖
๓	โรงเรียนเทศบาลวัดธรรมนิมิต	อนุบาล ถึง ประถมศึกษาปีที่ ๖
๔	โรงเรียนเทศบาลวัดใหญ่	อนุบาล ถึง ประถมศึกษาปีที่ ๖
๕	โรงเรียนประกอบวิทยา	อนุบาล ถึง ประถมศึกษาปีที่ ๖
๖	โรงเรียนเมืองสมุทรสงคราม	อนุบาล ถึง ประถมศึกษาปีที่ ๖

^{๑๔๗}ราชบัณฑิตยสถาน, กฎหมายตราสามดวง ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม ๑ จัดพิมพ์ตามต้นฉบับหลวง, (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๐), หน้า ๑,๑๔๕-๑,๑๔๙.

^{๑๔๘}กรมศิลปากร, ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๔๒), หน้า ๒๗๙.

^{๑๔๙}กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดสมุทรสงคราม, แผนพัฒนาจังหวัดสมุทรสงคราม พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๖๐ (ฉบับทบทวน), (สมุทรสงคราม: สำนักงานจังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๕๕๘), หน้า ๖.

^{๑๕๐}สำนักงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระสอนศีลธรรมแบ่งตามเขตการศึกษา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.krupra.net/new/index>. [๙ กันยายน ๒๕๕๙].

ตารางที่ ๒.๑ (ต่อ)

ลำดับ	โรงเรียน	ระดับที่เปิดสอน
๗	โรงเรียนอนุบาลสมุทรสงคราม	อนุบาล ถึง ประถมศึกษาปีที่ ๖
๘	โรงเรียนเทศบาลแสงวณิชอุปกัณฑ์	อนุบาล ถึง ประถมศึกษาปีที่ ๖
๙	โรงเรียนวัดธรรมสถิตี	อนุบาล ถึง ประถมศึกษาปีที่ ๖
๑๐	โรงเรียนวัดนางพิมพ์	อนุบาล ถึง ประถมศึกษาปีที่ ๖
๑๑	โรงเรียนวัดบางขันแตก	อนุบาล ถึง ประถมศึกษาปีที่ ๖
๑๒	โรงเรียนบ้านเขตเมือง	อนุบาล ถึง ประถมศึกษาปีที่ ๖
๑๓	โรงเรียนวัดน้อยแสงจันทร์	อนุบาล ถึง ประถมศึกษาปีที่ ๖
๑๔	โรงเรียนวัดบางประจันต์	อนุบาล ถึง ประถมศึกษาปีที่ ๖
๑๕	โรงเรียนวัดสวนแก้ว	อนุบาล ถึง ประถมศึกษาปีที่ ๖
๑๖	โรงเรียนวัดคูสนามจันทร์	อนุบาล ถึง ประถมศึกษาปีที่ ๖
๑๗	โรงเรียนวัดจันทร์เจริญสุข	อนุบาล ถึง ประถมศึกษาปีที่ ๖
๑๘	โรงเรียนโรงธรรม	อนุบาล ถึง ประถมศึกษาปีที่ ๖
๑๙	โรงเรียนวัดปากลัด	อนุบาล ถึง ประถมศึกษาปีที่ ๖
๒๐	โรงเรียนวัดคลองโค่น	อนุบาล ถึง ประถมศึกษาปีที่ ๖
๒๑	โรงเรียนวัดธรรมาวุฑธาราม	อนุบาล ถึง ประถมศึกษาปีที่ ๖
๒๒	โรงเรียนบ้านคูฉี	อนุบาล ถึง ประถมศึกษาปีที่ ๖
๒๓	โรงเรียนวัดบางจะเกร็ง	อนุบาล ถึง ประถมศึกษาปีที่ ๖
๒๔	โรงเรียนบ้านลาดใหญ่	อนุบาล ถึง มัธยมศึกษาปีที่ ๓
๒๕	โรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๗๐	อนุบาล ถึง มัธยมศึกษาปีที่ ๓
๒๖	โรงเรียนวัดดาวโด่ง	อนุบาล ถึง มัธยมศึกษาปีที่ ๓
๒๗	โรงเรียนวัดศรัทธาธรรม	อนุบาล ถึง มัธยมศึกษาปีที่ ๓
๒๘	โรงเรียนเทศบาลวัดประทุมคณาวาส	อนุบาล ถึง มัธยมศึกษาปีที่ ๖
๒๙	โรงเรียนช่องลม (ธรรมโชติ)	อนุบาล ถึง มัธยมศึกษาปีที่ ๖
๓๐	วิทยาลัยอาชีวศึกษาสมุทรสงคราม	ปวช. ถึง ปวส.
๓๑	วิทยาลัยเทคนิคสมุทรสงคราม	ปวช. ถึง ปวส.

สรุปได้ว่า อำเภอเมืองสมุทรสงคราม เป็นอำเภอเมืองของจังหวัดสมุทรสงคราม เดิมชื่อเมืองแม่กลอง ซึ่งได้เปลี่ยนชื่อเป็นเมืองสมุทรสงครามในสมัยใดไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจน มีพื้นที่โดยรวม ๑๖๙ ตารางกิโลเมตร และในส่วนที่เกี่ยวข้องกับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พบว่ามีโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำนวน ๓๑ โรงเรียน โดยในปัจจุบันมีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนปฏิบัติหน้าที่ รวมทั้งสิ้นจำนวน ๔๔ รูป

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม” โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๒.๗.๑ งานวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิผล

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผล พบว่า มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่งผู้วิจัยนำมาใช้ในงานวิจัยฉบับนี้ได้แก่

พระมหากมล โปร่งใจ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการบริหารงานคณะสงฆ์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน” พบว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่ในเขตอำเภอป่าซางมีประสิทธิผลในการบริหารงานอยู่ในระดับปานกลาง คือ มีความเข้าใจในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕ เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการบริหารงานคณะสงฆ์เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในเรื่องการแต่งตั้งถอดถอนพระอุปัชฌาย์ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระภิกษุ อันเกี่ยวกับตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ตำแหน่งอื่นๆ และไวยวัจกรให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ และจากการวิจัยพบข้อเสนอแนะ ดังนี้ ๑) ด้านการวางแผน การบริหารงานคณะสงฆ์ ควรมีการวางแผนร่วมกันอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ผู้บริหารควรให้ความสำคัญต่อการวางแผนมากกว่านี้ ๒) ด้านการจัดองค์การ การบริหารงานคณะสงฆ์ ควรมีการจัดบุคคลที่จะนำมาเป็นคณะกรรมการบริหารวัด ให้เหมาะสมโดยยึดความรู้ด้านการบริหารอย่างมีส่วนร่วม ๓) ด้านการนำ การบริหารงานคณะสงฆ์ ผู้นำควรการจัดกิจกรรมด้านต่าง ๆ ควรให้บุคลากรภายในวัดและให้ทุกชุมชนมีส่วนร่วมทุกกิจกรรม และ ๔) ด้านการควบคุมดูแล การบริหาร งานคณะสงฆ์ ควรมีการประเมินผลหลากหลายรูปแบบทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ทักษะปฏิบัติ มีการประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง^{๑๕๑}

พระมหาเตชินท์ สิทธาภิภู ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการให้บริการของเทศบาลตำบลดงเย็น อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร” พบว่า ๑) ระดับประสิทธิผลการให้บริการแก่ประชาชนของเทศบาลตำบลดงเย็น อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านส่วนใหญ่ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยตามลำดับ คือ ด้านอาคารสถานที่ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๘ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๑ ส่วนด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๙ อยู่ในระดับปานกลาง ๒) การเปรียบเทียบระดับประสิทธิผลประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีทัศนคติในประสิทธิผลการให้บริการแก่ประชาชนของเทศบาลตำบลดงเย็น อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร แตกต่างกันในขณะที่เพศ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน มีทัศนคติไม่แตกต่างกัน^{๑๕๒}

^{๑๕๑} พระมหากมล โปร่งใจ, “ประสิทธิผลการบริหารงานคณะสงฆ์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน”, *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐).

^{๑๕๒} พระมหาเตชินท์ สิทธาภิภู, “ประสิทธิผลการให้บริการของเทศบาลตำบลดงเย็น อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

พระมหาดาว อภิซโว ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ” จากผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิผลการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๘) และผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อประสิทธิผลการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ เมื่อจำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคล พบว่า พระสงฆ์ที่มี อายุ พรรษา ตำแหน่ง วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนพระสงฆ์ที่มี อายุ พรรษา ตำแหน่ง และวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมืองจังหวัดบึงกาฬ ไม่แตกต่างกัน สำหรับปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับประสิทธิผลการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ พบว่า พระภิกษุสามเณรขาดความรู้ในเรื่องการปกครองคณะสงฆ์ พระภิกษุสามเณรขาดทุนในการศึกษาในระดับสูง รูปแบบการเผยแพร่ยังไม่ทันกับเหตุการณ์ปัจจุบัน การสร้างถาวรวัตถุในปัจจุบันมักไม่คำนึงถึงความจำเป็นมากน้อยในการสร้าง^{๑๕๓}

ณัฏวง วัชรสารทรัพย์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาประสิทธิผลโครงการพัฒนาจิตให้เกิดปัญญาและสันติสุขโดยคุณแม่ ดร.สิริ กรินชัย” จากผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิผลของโครงการทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า โยคีที่มีเพศต่างกัน พบว่าด้านความศรัทธา (ความเชื่อ) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านวิริยะ (ความเพียร) และด้าน สถานที่ อาหาร และเครื่องดื่มนั้น พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โยคีที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีระดับคะแนนเฉลี่ย ทุกด้านที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โยคีที่มีสถานภาพสมรสต่างกันมีระดับคะแนนเฉลี่ย ทุกด้านที่แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โยคีที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรมต่างกัน พบว่า คะแนนเฉลี่ยด้านความศรัทธา (ความเชื่อ) มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านวิริยะ (ความเพียร) และด้านอาคารสถานที่ อาหาร และเครื่องดื่มนั้น พบว่า แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โยคีที่มีประสบการณ์เข้าร่วมปฏิบัติธรรมในโครงการ ๑ ต่างกัน พบว่า คะแนนเฉลี่ยด้านความศรัทธา (ความเชื่อ) และด้านวิริยะ (ความเพียร) มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านสถานที่ อาหาร และเครื่องดื่มนั้น พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^{๑๕๔}

^{๑๕๓} พระมหาดาว อภิซโว, “ประสิทธิผลการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๑๕๔} ณัฏวง วัชรสารทรัพย์, “ศึกษาประสิทธิผลโครงการพัฒนาจิตให้เกิดปัญญาและสันติสุขโดยคุณแม่ ดร.สิริ กรินชัย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

กชนันท์ จิรบุญญิณฺโณ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการจัดการศึกษาออกโรงเรียน ของศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนเขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร ” ผลการวิจัยพบว่า ๑) สถานภาพ ของผู้เรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ ๕๖.๔๔ อายุ ต่ำกว่า ๒๓ ปี ร้อยละ ๕๗.๔๓ ประสบการณ์การทำงาน ร้อยละ ๘๐.๖๙ รายได้อยู่ในช่วง ๕,๐๐๐ ถึง ๗,๐๐๐ บาทต่อเดือน ร้อยละ ๔๐.๑๐ ระดับชั้นเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ ๖๓.๓๗ และต้องเสียค่าที่พักอาศัย ร้อยละ ๖๔.๓๖ และ ๒) ประสิทธิผลการจัดการศึกษาออกโรงเรียน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมี ประสิทธิภาพระดับมากด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชนเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมา ด้าน การศึกษา เพื่อทักษะชีวิตและด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ และมีประสิทธิภาพระดับปานกลาง ด้าน การศึกษาพื้นฐาน และ ๓) การทดสอบสมมติฐาน พบว่า ผู้เรียนที่มีภูมิลำเนาต่างกัน มีความ คิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลการจัดการศึกษาออกโรงเรียนของศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนเขต วัฒนา ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนผู้เรียนที่มีภูมิลำเนาอายุ ประสบการณ์การทำงาน รายได้ ระดับการศึกษา และที่พักอาศัยต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับ ประสิทธิผลการจัดการศึกษาออกโรงเรียนในภาพรวมไม่แตกต่างกัน^{๑๕๕}

แก้วกัลยา ขวัญพรหม ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการปฏิบัติงานส่งเสริมโภชนาการ ของครูอนามัยโรงเรียนโครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” จากผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิผลการปฏิบัติงานส่งเสริมโภชนาการของครูอนามัยโรงเรียนโครงการ ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีระดับปานกลาง การบริหาร แบบมีส่วนร่วม บรรยากาศองค์การและความสามารถเชิงสมรรถนะด้านบริหาร มีความสัมพันธ์ ทางบวกกับประสิทธิผลการปฏิบัติงานส่งเสริมโภชนาการของครูอนามัย โรงเรียนโครงการตาม พระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี การบริหารแบบมีส่วนร่วม ความสามารถ เชิงสมรรถนะด้านบริหารและบรรยากาศองค์การสามารถร่วมกันอธิบายความผันแปร ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ได้ร้อยละ ๗๒ จากผลการวิจัย ในครั้งนี้ ผู้บริหารควรที่จะกำหนดนโยบาย และส่งเสริมให้หน่วยงานในสังกัดนำรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในองค์การมาใช้ในการ บริหารงาน สนับสนุนและส่งเสริมปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานส่งเสริม โภชนาการของครูอนามัยโรงเรียน^{๑๕๖}

สรุปได้ว่า ประสิทธิภาพทั้งระดับบุคคลและระดับองค์การมีความหมายครอบคลุมทั้งผลการ ดำเนินงานที่สนองวัตถุประสงค์ได้ผลดีทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ และยังครอบคลุมถึงกระบวนการ ดำเนินงานที่ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และใช้วิธีการปฏิบัติที่เหมาะสม ซึ่งก็คือรวมถึงประสิทธิภาพ นั้นเอง

^{๑๕๕} กชนันท์ จิรบุญญิณฺโณ, “ประสิทธิผลการจัดการศึกษาออกโรงเรียนของศูนย์บริการการศึกษาออก วิทยาลัยเขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏ สอนดุสิต, ๒๕๕๓).

^{๑๕๖} แก้วกัลยา ขวัญพรหม, “ประสิทธิผลการปฏิบัติงานส่งเสริมโภชนาการของครูอนามัยโรงเรียนโครงการ ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี”, *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๑).

๒.๗.๒ งานวิจัยเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่งผู้วิจัยนำมาใช้ในงานวิจัยฉบับนี้ ได้แก่

บุญสิมา พิทยรังสฤษฎ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรพุทธฉือจี้ในไต้หวัน” ผลการวิจัยพบว่า ข้อ (๑) บริบทของสังคมไต้หวันที่ต้องเผชิญภัยธรรมชาติและวิกฤติการทางการเมือง ได้หล่อหลอมให้คนไต้หวันมีความเข้มแข็ง ขยันขันแข็งและเอาจริงเอาจัง และเมื่อสังคมการเมืองไต้หวันเปิดโลกประชาธิปไตยที่ให้เสรีแก่ประชาชน เปิดเสรีทางสื่อมวลชน เสรีทางศาสนา จึงทำให้พัฒนาการด้านจิตวิญญาณ คุณธรรม ความดีงามอย่างองค์กรพุทธฉือจี้เติบโตได้อย่างมีพลัง กลายเป็นแกนหลักสำคัญด้านคุณธรรมจริยธรรมของไต้หวัน องค์กรพุทธฉือจี้ในบริบทของพุทธศาสนamahayan ยึดมั่นในอุดมคติโพธิสัตว์ ดำเนินแนวทางโพธิสัตว์จรรยา การปฏิบัติตามรอยพระโพธิสัตว์เป็นสิ่งที่ชาวฉือจี้ยึดถือเป็นเป้าหมายสูงสุดในชีวิต คือการได้ทำงานช่วยเหลือผู้อื่น ไม่ว่าจะด้วยทรัพย์ ด้วยแรง ด้วยปัญญา หรืออื่นๆ เพราะสิ่งเหล่านี้คือการปฏิบัติธรรม เป็นการฝึกเป็นพระโพธิสัตว์ในชาตินี้ และ การมีผู้นำทางจิตวิญญาณที่เป็นผู้ทรงธรรมะอันงดงาม มีวัตรปฏิบัติเป็นแบบอย่าง que ทุกคนเห็นได้ สัมผัสได้ จึงเป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธา และความมุ่งมั่นในการทำดี ดังนั้น ด้วยรูปแบบของการจัดองค์กรที่มีหลายด้าน และมีความสัมพันธ์กันหลายลักษณะ องค์กรพุทธฉือจี้จึงมีเครือข่ายหลายชั้น ในเครือข่ายมีการสร้างสายสัมพันธ์ ที่เชื่อมโยงผู้คนอย่างกว้างขวาง โดยผ่านพื้นที่ปฏิสัมพันธ์หลากหลาย อาทิ ความสัมพันธ์แบบบุคคล ความสัมพันธ์ผ่านกิจกรรม ความสัมพันธ์ผ่านสื่อ นับเป็นกลไกในการขับเคลื่อน กระตุ้นและประสานผู้คนให้มาทำความดีร่วมกันได้อย่างมีพลัง และด้วยระบบประสานงานที่มีประสิทธิภาพ ทำให้เครือข่ายของฉือจี้มีความแน่นแฟ้นและยึดโยงกันอย่างทั่วถึง ข้อ (๒) องค์กรพุทธฉือจี้เป็นพุทธศาสนamahayanแนวใหม่ จึงมียุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เป็นรูปธรรมในการปฏิบัติธรรมจริง โดยเริ่มด้วยการเปลี่ยนปรัชญาการมองโลกในแบบหลายมิติ ตามด้วยรูปแบบการปฏิบัติเพื่อให้เกิดศีล สมาธิ และปัญญาไปพร้อมๆ กัน เป็นยุทธวิธีการเผยแผ่ที่มีทั้งแนวคิดในระดับบุคคล, ระดับชุมชน และแนวกว้างในระดับสังคม ซึ่งก็คือ ความรู้รอบทั้งทางธรรม ทางโลก รู้ภายนอก รู้ภายใน และการสร้างสภาพเงื่อนไขแวดล้อมอย่างรอบด้าน ในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน และส่งเสริมการพัฒนาจิตใจ ผลักดันให้การเผยแผ่ไปสู่ระดับโลก เพราะ การสื่อสารวัฒนธรรมที่ไร้พรมแดน บนฐานของความรักอันยิ่งใหญ่โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม ข้อ (๓) ความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรพุทธฉือจี้ ด้วยวิธีการทำงานเชิงรุก โดยนำเอาองค์ความรู้ด้านการจัดการ การตลาดเชิงสังคม เทคโนโลยีสารสนเทศ ฯลฯ มาใช้ในการดำเนินงานด้านศาสนาอย่างกลมกลืนและมีประสิทธิภาพ เป็นระยะเวลากว่า ๔๐ ปี ปัจจุบันนี้้องค์กรพุทธฉือจี้ได้ขยายเครือข่ายถึง ๑๗๐ สาขา ใน ๔๖ ประเทศ และมีโรงพยาบาลชั้นหนึ่งถึง ๖ แห่งทั่วเกาะไต้หวัน มีสถาบันการศึกษา ตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลจนถึงมหาวิทยาลัย มีสถานีวิทย์และสถานีโทรทัศน์ขนาดใหญ่ ทั้งก่อตั้งศูนย์งานบรรเทาทุกข์ระหว่างประเทศ (TIMA) ศูนย์การบริจาคไขกระดูกซึ่งใหญ่เป็นอันดับ ๓ ของโลก และเครือข่ายงานอาสาสมัครเพื่อการกุศลต่าง ๆ เป็นต้น ด้วยการทำงานขององค์กรพุทธฉือจี้ ทำให้พระพุทธศาสนาแพร่ไปทั่วโลก^{๑๕๗}

^{๑๕๗} บุญสิมา พิทยรังสฤษฎ์, “ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรพุทธฉือจี้ในไต้หวัน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

พระปลัดสุชาติ สุวฑฒโก ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง : กรณีศึกษาในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า การทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาและพระธรรมจาริก มีกลยุทธ์และวิธีการเผยแผ่ในช่องทางที่หลากหลายและต่อเนื่อง รูปแบบของการอบรมศีลธรรมในวันสำคัญต่าง ๆ การออกเยี่ยมเยียนและการช่วยเหลือชาวบ้านด้วยปัจจัยสี่ การบรรยายธรรมเสียงตามสาย การบรรยายธรรมผ่านสถานีวิทยุ กิจกรรมธรรมสังฆจร ทำบุญสังฆจร การทำวัตรสังฆจร การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ การสอนศีลธรรมในสถานศึกษา จัดค่ายคุณธรรมสำหรับเยาวชน ปฏิบัติธรรมรักษาอุโบสถศีล ตลอดจนการสอดแทรกพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในพิธีกรรมดั้งเดิมของชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เช่น พิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน พิธีงานศพ และผูกข้อมือ มีการนำหลักธรรมไปบูรณาการกับวัฒนธรรมในวาระโอกาสต่าง ๆ ได้อย่างกลมกลืน นอกจากนี้ มีการจัดตั้งแกนนำชาวพุทธกลุ่มยุวพุทธในแต่ละอาศรม เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง และกระบวนกรเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ให้กับชุมชนบนพื้นที่สูง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาฯ และพระธรรมจาริกนี้ เป็นแบบเชิงรุกและเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน^{๑๕๘}

พระมหาสุนันท์ สุนนโท ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า ๑) พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่า ด้านการจัดบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแผ่ วิธีการเผยแผ่ ปัญหาและอุปสรรคในวิธีดำเนินการเผยแผ่ อยู่ในระดับมาก สำหรับด้านกลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่และสื่อในการเผยแผ่ อยู่ในระดับปานกลาง ๒) ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า คณะสงฆ์ที่มีตำแหน่ง อายุ พรรษา วุฒิทางการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ทุกข้อ และ ๓) ผลการวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ควรเปิดอบรมถวายความรู้ในการเผยแผ่แก่พระภิกษุเพื่อให้มีคุณภาพเพียงพอในการที่จะไปดำเนินการเผยแผ่ ควรเพิ่มการเผยแผ่ให้แก่เด็กนักเรียนในโรงเรียน รวมถึงกลุ่มผู้นำชุมชนโดยวัดจัดกิจกรรมการเจริญภาวนาหรืออบรมด้านคุณธรรมและจริยธรรม ควรสร้างความพร้อมในทุก ๆ ด้าน โดยมีเป้าหมาย ติดตามผลงานและปรับปรุงแก้ไขอยู่เสมอ และควรสร้างสื่อให้มากขึ้น พร้อมกับอาราธนาพระภิกษุที่มีความรู้จากสถานที่ต่าง ๆ มาร่วมบรรยาย^{๑๕๙}

^{๑๕๘} พระปลัดสุชาติ สุวฑฒโก, “ศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง : กรณีศึกษาในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๕๙} พระมหาสุนันท์ สุนนโท, “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

พระสมุห์สมหวัง ยุติโก ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ๑) พระสงฆ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (๒.๙๘) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอเมือง จังหวัดสระบุรีโดยรวมในระดับปานกลางทุกด้านเรียงลำดับดังนี้ ด้านการปาฐกถาบรรยายธรรม ด้านการเทศนา ด้านการเขียนบทความ สุภาชิตต่าง ๆ และด้านการสนทนาธรรม ๒) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า พระสงฆ์ที่มีสถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิทางการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาชั้นมัธยมศึกษา และวุฒิการศึกษาปริญญาตรี ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี ไม่แตกต่างกัน และ ๓) ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี พบว่า ด้านการเทศนา ขาดบุคลากรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสงฆ์ยังไม่มีความรู้ในเรื่องที่เทศนา ใช้เวลาไม่เหมาะสม พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่ยังมีทักษะไม่พอ, ด้านการปาฐกถาบรรยายธรรม ขาดบุคลากรที่มีความรู้ องค์กรแสดงมีความรู้ความสามารถน้อย เวลา โอกาส สถานที่ อุปกรณ์ ไม่เอื้ออำนวยต่อการปาฐกถาบรรยายธรรม, ด้านการเขียนบทความ สุภาชิตต่าง ๆ ขาดการสนับสนุนด้านปัจจัย มีการสร้างแรงจูงใจในด้านการเขียนบทความ สุภาชิตน้อยมาก ขาดการคัดสรรข้อมูลที่เหมาะสม การตีความหมายสุภาชิตยังไม่แตกฉานพอ เครื่องมือและอุปกรณ์ไม่เอื้ออำนวย และด้านการสนทนาธรรม บุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจในการตอบปัญหา ขาดอุปกรณ์ในการสื่อสารทางด้านอิเล็กทรอนิกส์ ขาดภูมิธรรมไม่เสมอกัน^{๑๖๐}

สุนทร สุริยะรังษี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของคฤหัสถ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีอุบาสิกาลูกผู้ได้รับเอตทัคคะ” ผลการวิจัยพบว่า อุบาสิกาลูกผู้ได้รับเอตทัคคะมีคุณสมบัติของอริยชน คือ ศรัทธา เชื่อมั่นในพระพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นกัลยาณมิตร ผู้ทรงยืนยันถึงศักยภาพของมนุษย์ว่ามนุษย์สามารถพัฒนาตนเองและหยั่งรู้สัจธรรมเข้าถึงความจริงสูงสุดได้ด้วยสติปัญญาและความเพียรของตนเอง ศิล มีระเบียบความประพฤติส่วนตัวและที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม ทางกายวาจา ตลอดจนการทำมาหาเลี้ยงชีพ ซึ่งมีลักษณะปิดกั้นโอกาสทำชั่ว และส่งเสริมโอกาส ทำความดีสุดะ สิ่งที่ได้ยินได้ฟัง ได้ศึกษาเล่าเรียน สุดะ ของอริยชน คือ ความรู้ที่จำเป็นแก่ทุกคน ให้รู้จักวิธีดำเนินชีวิตที่ดี เป็นไปในทางที่มีคุณประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ปัญญา รู้ชัดเจน รู้ความสัมพันธ์แห่งเหตุและผล รู้ภาวะตามเป็นจริงของสิ่งต่าง ๆ มีความขยันทำการทำงานเลี้ยงชีพ ได้ทรัพย์โดยสุจริต ใช้จ่ายอย่างเผื่อแผ่ รับผิดชอบต่อชีวิตผู้อื่น โดยใช้ทรัพย์ทำประโยชน์จนเป็นผู้ที่ได้รับยกย่องในพระพุทธศาสนา มีปัญญาพอที่จะทำทานให้รอดพ้น ไม่ตกเป็นทาสของทรัพย์สมบัติและโลกามิสอื่น ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับตน เป็นอยู่ด้วยจิตเบิกบานมีทุกข์บ้างเบา^{๑๖๑}

^{๑๖๐} พระสมุห์สมหวัง ยุติโก, “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^{๑๖๑} สุนทร สุริยะรังษี, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของคฤหัสถ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีอุบาสิกาลูกผู้ได้รับเอตทัคคะ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

ประเสริฐ ชัยพิกุลิต ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในหมู่บ้านห้วยปง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในหมู่บ้านชาวเขаб้านห้วยปง มีวิธีการที่เหมาะสมและเป็นไปได้อย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่ขัดต่อวัฒนธรรมประเพณีและความรู้สึกนึกคิดของชาวเขา คือ การนำเอาวิธีการของกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวเขามาเป็นปัจจัยหลักในการแก้ปัญหาแก้ไขปัญหาและพัฒนาตนเอง ขณะเดียวกันก็ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นวิธีการที่กระตุ้นทำให้ชาวเขามีความตระหนักว่าเป็นกิจกรรมที่เขามีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ มีส่วนร่วมรับผิดชอบและมีส่วนได้รับผลประโยชน์ ผลที่เกิดขึ้นย่อมทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพ มีคุณค่าและมีความยั่งยืน สืบทอดต่อยังชนรุ่นหลังต่อไป ประเด็นสำคัญเรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นหมู่บ้านในด้านการพัฒนาหรือด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือด้านอื่น ๆ ก็คือ การดำเนินกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ทำให้สมาชิกในหมู่บ้านเกิดการเรียนรู้และเข้าใจเรื่องข้อมูล ข้อเท็จจริง ปัญหา และวิธีการแก้ไข ปัญหาหรือการพัฒนาตนเองและชุมชน แล้วนำไปสู่การใช้ปัญญาในการวิเคราะห์ชุมชนร่วมกัน และการหาแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสมสำหรับการดำเนินงานกิจกรรมหรือโครงการต่อไป สำหรับการขยายงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหมู่บ้านชาวเขา ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ จำเป็นต้องมีการสรรหาและฝึกอบรมแกนนำชาวพุทธที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเพิ่มขึ้นให้มากเท่าที่สามารถทำได้ ซึ่งจะเป็ตัวแทนของพระธรรมจาริกได้เป็นอย่างดี และเป็นการแก้ปัญหาขาดแคลนพระธรรมจาริกด้วย อย่างไรก็ตาม การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกที่มีปณิธานเพื่อสงเคราะห์ชาวโลกเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่คนหมู่มากนั้น วิธีการที่เหมาะสมที่สุดในปัจจุบันคือ ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวเขาในกิจกรรมการเผยแผ่ที่สำคัญคือ การใช้สื่อเสียงตามสาย การสร้างและฝึกแกนนำชาวพุทธ การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวันสำคัญของชาติ การสอนศีลธรรมในโรงเรียน การปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และการจัดงานแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ซึ่งคาดว่าจะมีชาวเขาหันมายอมรับนับถือพระพุทธศาสนามากขึ้นและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น^{๑๖๒}

สรุปได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การดำเนินงานเพื่อให้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไปในทุกสารทิศ มีผู้ศรัทธาเลื่อมใส เคารพ ยำเกรง ในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ และจากการที่พระพุทธศาสนามีอายุยืนยาวมาได้หลายพันปี แสดงให้เห็นพระสงฆ์สาวกได้มีการสืบทอด การสอน เผยแผ่ หรือการสื่อสารคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาไปยังพุทธศาสนิกชนอย่างกว้างขวาง ทั้งด้วยวิธีการท่องจำแบบดั้งเดิมในสมัยอดีต กระทั่งมาถึงการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ อินเทอร์เน็ต เครือข่ายสังคมออนไลน์ในยุคนี้ เพื่อช่วยเผยแผ่พระธรรมของพระพุทธศาสนาในโลกยุคปัจจุบัน นั่นเอง

^{๑๖๒} ประเสริฐ ชัยพิกุลิต, “กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในหมู่บ้านห้วยปง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

๒.๗.๓ งานวิจัยเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พบว่า มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่งผู้วิจัยนำมาใช้ในงานวิจัยฉบับนี้ ได้แก่

พระครูปลัดกัญไธ้ ชุตินฺธโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการจัดสิ่งแวดล้อม ด้านการสอนและการนิเทศ ด้านการจัดกิจกรรม และด้านการประเมินผลทางจริยธรรม อยู่ในระดับมากทุกด้าน ส่วนผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี พบว่า อายุ และระดับชั้น พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ ๐.๐๑ ส่วนโรงเรียนที่เรียน เพศ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ไม่พบความแตกต่าง^{๑๖๓}

พระสมจิตร์ ขนดีโก ได้ศึกษา วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๗ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านวิชาการ ด้านเทคนิคการสอน และด้านสมรรถนะของพระสงฆ์ อยู่ในระดับมากทุกด้าน ส่วนผลการเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า เพศ อายุ และระดับชั้น ไม่ทำให้เกิดความคิดเห็นที่แตกต่าง^{๑๖๔}

บุญหนา จิมานัง และฤดี แสงเดือนฉาย ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การประเมินประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙” ผลการวิจัยพบว่า ประชากรกลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นว่า พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙ มีประสิทธิภาพการสอนอยู่ในระดับดี ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการสอนศีลธรรม พบว่า ระยะเวลาที่สอน ระดับความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียน จำนวนชั่วโมงสอน จำนวนนักเรียนมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการสอนในเชิงบวก^{๑๖๕}

^{๑๖๓} พระครูปลัดกัญไธ้ ชุตินฺธโร, “บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๖๔} พระสมจิตร์ ขนดีโก, “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๖๕} บุญหนา จิมานัง และฤดี แสงเดือนฉาย, “การประเมินประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙”, รายงานการวิจัย, (สำนักวิชาการ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๕๑).

พระครูโกศลกิจจานุการ (ณรงค์ ญาณวีโร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการเรียนการสอน ด้านเทคนิคการสอน และด้านการอบรมคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในระดับมากทุกด้าน ส่วนผลการเปรียบเทียบบทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า เพศ อายุ ระดับชั้น และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่โรงเรียนจัด ไม่ทำให้เกิดความคิดเห็นที่แตกต่าง ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย^{๑๖๖}

พระปลัดเรวัต เรวตโต ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการการเรียนการสอนในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย : กรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสถานที่ และด้านการวัดประเมินผล อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน อยู่ในระดับปานกลาง และผลเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พบว่า นักเรียนที่มีสังกัดโรงเรียน ระดับชั้น และผลการเรียน แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนนักเรียนที่มีเพศ และอายุ แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ไม่แตกต่างกัน^{๑๖๗}

พระครรรชิต โกสโล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของพระสอนศีลธรรมต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนจังหวัดราชบุรี โดยรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยที่ ๔.๐๘ เมื่อจำแนกรายด้าน พบว่า ด้านการให้คำแนะนำปรึกษามีค่าเฉลี่ยสูงสุดที่ ๔.๑๒ และบทบาทด้านการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดที่ ๔.๐๖ ส่วนผลทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า อายุ พรรษา ทำให้เกิดความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ส่วนวุฒิการศึกษาสายสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม และประสบการณ์ในการสอน ทำให้เกิดความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกัน^{๑๖๘}

^{๑๖๖} พระครูโกศลกิจจานุการ (ณรงค์ ญาณวีโร), “บทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๖๗} พระปลัดเรวัต เรวตโต, “การจัดการการเรียนการสอนในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย : กรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๖๘} พระครรรชิตโกสโล, “บทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน จังหวัดราชบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

สรุปได้ว่า การดำเนินงานของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีจุดประสงค์เพื่อต้องการปรับพฤติกรรมของนักเรียนให้ดีขึ้นกว่าเดิม จึงจัดส่งพระสงฆ์เข้าปฏิบัติหน้าที่จัดการการเรียนการสอนในโรงเรียน พระสงฆ์เหล่านั้นต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติ สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการอบรมสั่งสอน และเป็นแบบอย่างทางการประพฤติในการสำรวมกาย เจริญจิต อบรมปัญญาแก่นักเรียนได้ และพระสงฆ์ผู้เข้าสอนในโรงเรียนหรือสถานศึกษาต่าง ๆ จำเป็นจะต้องตระหนักในบทบาทของการเป็นครู และต้องพัฒนาตนเองในการเรียนรู้อยู่เสมอ

๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษา “ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม” โดยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ที่ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

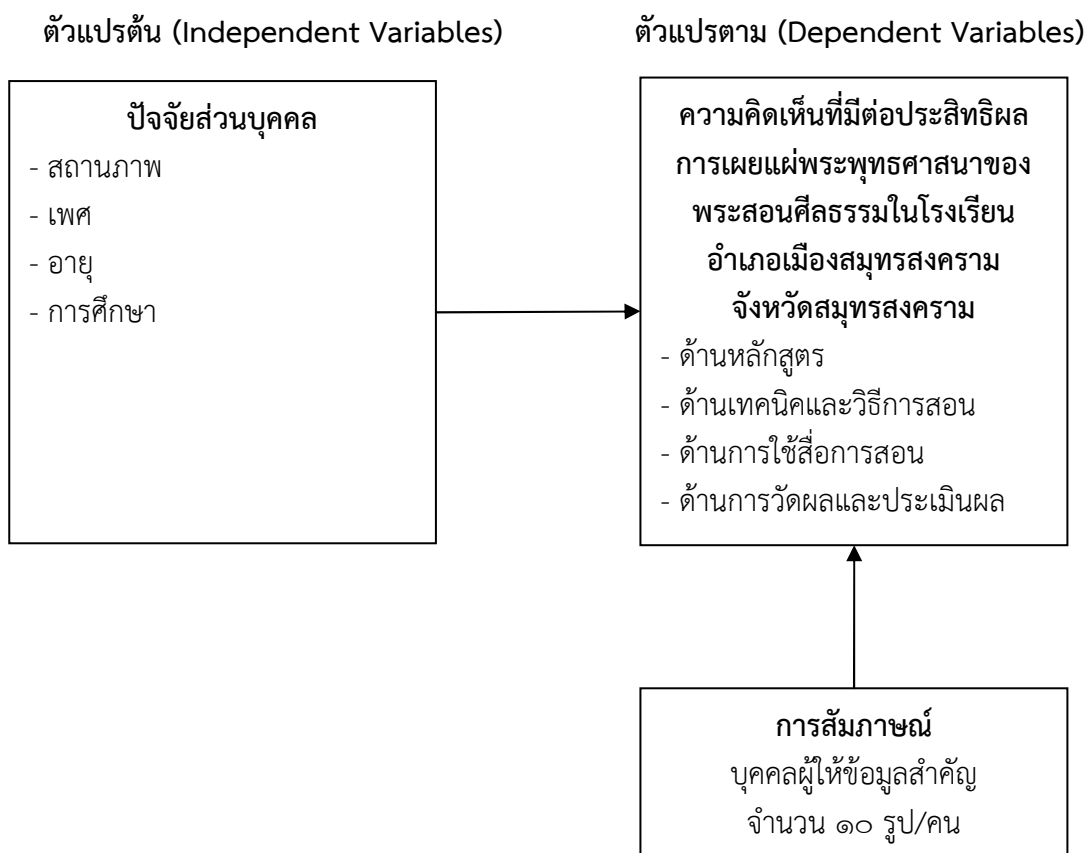
ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่

- ๑) สถานภาพ
- ๒) เพศ
- ๓) อายุ
- ๔) การศึกษา

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ ความคิดเห็นที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยผู้วิจัยสังเคราะห์จากแนวคิด/ทฤษฎีของ **ประเสริฐ ธรรมโฆหาร**^{๑๖๙} ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ได้แก่

- ๑) ด้านหลักสูตร
- ๒) ด้านเทคนิคและวิธีการสอน
- ๓) ด้านการใช้สื่อการสอน
- ๔) ด้านการวัดผลและประเมินผล

^{๑๖๙} ประเสริฐ ธรรมโฆหาร, หลักสูตรและการจัดการมัธยมศึกษา, หน้า ๒๕๐.

แผนภาพที่ ๒.๒ กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม” ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือเก็บข้อมูล และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นเครื่องมือเก็บข้อมูล

๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ ประชากร (Population)

ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในพื้นที่อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม รวมทั้งสิ้น ๑๑๘ รูป/คน^๑

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง (Sample)

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการสุ่มมาจากประชากร โดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากการใช้สูตรคำนวณของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane)^๒ ในกรณีที่ทราบจำนวนประชากร ที่ระดับความคลาดเคลื่อน ๐.๐๕

$$\text{สูตร} \quad n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

^๑สำนักงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระสอนศีลธรรมแบ่งตามเขตการศึกษา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.krupa.net/new/index>. [๙ กันยายน ๒๕๕๙].

^๒คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สถิติเบื้องต้นและการวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๒๘.

เมื่อ	n	คือ	ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
	N	คือ	ขนาดของประชากรที่ใช้ในการวิจัย
	e	คือ	เปอร์เซ็นต์ความคลาดเคลื่อนจากการสุ่มตัวอย่าง (๐.๐๕)
แทนค่า	n	=	$\frac{118}{1 + 118(0.05)^2}$
		=	91.11 หรือ 92 รูป/คน

จากการใช้สูตรคำนวณของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) โดยมีประชากรเป็นผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน ๑๑๘ รูป/คน จึงได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง เท่ากับ ๙๒ รูป/คน จากนั้นจึงทำการสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยแบ่งประชากรออกเป็น ๓ กลุ่ม ตามสถานภาพ แล้วจึงแบ่งจำนวนขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ ๙๒ รูป/คน ออกเป็น ๓ กลุ่ม ตามสัดส่วน โดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละกลุ่ม ดังนี้^๓

$$\text{สูตร} \quad n_i = \frac{N_i}{N} \times n$$

เมื่อ	n_i	คือ	จำนวนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละหน่วย
	N_i	คือ	จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
	N	คือ	จำนวนประชากรที่ใช้ในการวิจัย
	n	คือ	จำนวนประชากรในแต่ละหน่วย

ตัวอย่าง การขนาดกลุ่มตัวอย่างจากผู้บริหาร จำนวน ๓๗ คน ได้แก่

$$n_i = \frac{92}{118} \times 37$$

$$= 28.84 \text{ หรือ } 29 \text{ คน}$$

รายละเอียดจำนวนประชากร และกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยที่ได้จากการคำนวณ แสดงไว้ในตารางที่ ๓.๑

ตารางที่ ๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม จำแนกตามสถานภาพ

ที่	สถานภาพ	ประชากร (รูป/คน)	กลุ่มตัวอย่าง (รูป/คน)
๑	ผู้บริหาร	๓๗	๒๙
๒	ครูพี่เลี้ยง	๓๗	๒๙
๓	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๔๔	๓๔
	รวม	๑๑๘	๙๒

^๓กัลยา วาณิชย์บัญชา, สถิติสำหรับงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙.

๓.๒.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)
จำนวน ๒ กลุ่ม รวมทั้งสิ้น ๑๐ รูป/คน ประกอบด้วย

กลุ่มที่ ๑ บรรพชิต จำนวน ๕ รูป ได้แก่

- ๑) พระครูวินัยธรลือชา อภสสโร
พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดดาวโด่ง
อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม
- ๒) พระมหาสมชาย กิตติญาโณ
พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดเพชรสมุทรวรวิหาร
อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม
- ๓) พระครูสังฆรักษ์วีระชัย ถาวโร
พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดสวนแก้วอุทยาน
อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม
- ๔) พระครูใบฎีกาประพันธ์ สิริญาโณ
พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดช่องลม
อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม
- ๕) พระมหาภุชงค์ กลยาโณ
พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๗๐
อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

กลุ่มที่ ๒ คฤหัสถ์ จำนวน ๕ คน ได้แก่

- ๑) นางสาวสิริรัชต์ แก้วงาม
ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคู่มือ
อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม
- ๒) นางธัญญาบุษ นาคเฉลิม
ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลสมุทรสงคราม
อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม
- ๓) นายรัฐวัฒน์ ปรียานนท์
ผู้อำนวยการโรงเรียนช่องลม (ธรรมโชติ)
อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม
- ๔) นางพะเยาว์ พึ่งนุช
ข้าราชการชำนาญการโรงเรียนวัดสวนแก้วอุทยาน
อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม
- ๕) นางสาวสุรรัตน์ นันทธนะวานิช
ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านลาดใหญ่
อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๓.๓.๑ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

- ๑) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒) กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย
- ๓) กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

๔) สร้างเครื่องมือ

๕) นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖) นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๗) ปรับปรุงแก้ไข

๘) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓.๒ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

- ๑) ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์
- ๒) หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาสารนิพนธ์เพื่อขอความเห็นชอบ และนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม ซึ่งผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่าน ประกอบด้วย

พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

พระครูวิสุทธานันทคุณ, ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อาจารย์ประจำหลักสูตร

พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตร พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

พระครูสังฆรักษ์ทรงพรหม ชยทตฺโต, ดร.	อาจารย์ประจำหลักสูตร พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น	อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)^๔ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง เท่ากับ ๑.๐๐

๓) หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability)

นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try-Out) กับผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ รูป/คน เพื่อหาความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา (Alpha coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๘๗๑๔

๔) นำแบบสอบถามที่ผ่านการหาหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์แบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้ในการวิจัย

๓.๓.๓ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

(๑) แบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพ เพศ อายุ การศึกษา ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม รวม ๔ ด้าน ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) แบ่งออกเป็น ดังนี้

- ๑) ด้านหลักสูตร มีคำถามทั้งหมด ๑๐ ข้อ
- ๒) ด้านเทคนิคและวิธีการสอน มีคำถามทั้งหมด ๑๐ ข้อ
- ๓) ด้านการใช้สื่อการสอน มีคำถามทั้งหมด ๑๐ ข้อ
- ๔) ด้านการวัดผลและประเมินผล มีคำถามทั้งหมด ๑๐ ข้อ

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๓-๒๔๔.

มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง ความคิดเห็น อยู่ในระดับ มากที่สุด

๔ หมายถึง ความคิดเห็น อยู่ในระดับ มาก

๓ หมายถึง ความคิดเห็น อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒ หมายถึง ความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อย

๑ หมายถึง ความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

สำหรับในตอนที่ ๒ นี้มี การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์^๕ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๐-๕.๐๐ หมายถึงว่า ระดับความคิดเห็น มากที่สุด

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐-๔.๔๙ หมายถึงว่า ระดับความคิดเห็น มาก

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๐-๓.๔๙ หมายถึงว่า ระดับความคิดเห็น ปานกลาง

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๐-๒.๔๙ หมายถึงว่า ระดับความคิดเห็น น้อย

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐-๑.๔๙ หมายถึงว่า ระดับความคิดเห็น น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended Question)

(๒) แบบสัมภาษณ์ (Interview)

แบบสัมภาษณ์ (Interview) สำหรับเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม จากวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

๑) ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบความคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๒) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารการวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

๓) ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๔) สร้างแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อนำมาวิเคราะห์

^๕ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๔.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire)

๑) ขอนหนังสือจากหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการแจกแบบสอบถาม ในพื้นที่เป้าหมาย

๒) นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด และเก็บแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งหมดร้อยละ ๑๐๐ ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

๓) นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ต่อไป

๔.๔.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ (Interview)

๑) ขอนหนังสือจากหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

๒) ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้

๓) ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดนัดไว้ จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึกและการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

๔) นำข้อมูลดิบที่ได้มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์โดยวิธีการที่เหมาะสมและนำเสนอต่อไป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยใช้สถิติ ดังนี้

สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง และพรรณนาปัจจัยส่วนบุคคล สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้สำหรับทดสอบสมมติฐาน คือ การทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม และการทดสอบค่าเอฟ (F-Test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างเป็นสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD.)

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด (Open ended Question) วิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท นำเสนอเป็นความเรียงประกอบตาราง โดยการแจกแจงความถี่ของผู้ตอบแบบสอบถามแบบปลายเปิด

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โดยวิธีการดังนี้

- ๑) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดเสียงและบันทึกเป็นข้อความ
- ๒) นำข้อความจากการสัมภาษณ์และการจดบันทึกมาจำแนกเป็นประเด็นและเรียบเรียงเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย
- ๓) วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context)
- ๔) สังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอต่อไป

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม” นี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Method Research) โดยผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อความเข้าใจที่ตรงกันในการแปลความหมายข้อมูล ดังนี้

\bar{X} แทน ค่าเฉลี่ย

S.D. แทน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

n แทน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

t แทน ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาความมีนัยสำคัญจากการแจกแจงแบบ t (t- distribution)

F แทน ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาความมีนัยสำคัญจากการแจกแจงแบบ F (F- distribution)

SS แทน ผลโดยรวมกำลังสอง (Sum of Square)

df แทน ชั้นแห่งความเป็นอิสระ (Degree of Freedom)

MS แทน ค่าเฉลี่ยผลรวมกำลังสอง (Mean Square)

Sig. แทน ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (Significances)

* แทน นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในพื้นที่อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน ๙๒ รูป/คน และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน ๑๐ รูป/คน มีผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๔.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

๔.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ตอบแบบสอบถามโดยจำแนกตามสถานภาพ เพศ อายุ การศึกษา รายละเอียดดังแสดงในตาราง ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

(n = ๙๒)		
ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
๑. สถานภาพ		
ผู้บริหาร	๒๙	๓๑.๕๒
ครูพี่เลี้ยง	๒๙	๓๑.๕๒
พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๓๔	๓๖.๙๖
รวม	๙๒	๑๐๐.๐๐
๒. เพศ		
ชาย	๗๒	๗๘.๒๖
หญิง	๒๐	๒๑.๗๔
รวม	๙๒	๑๐๐.๐๐
๓. อายุ		
๒๐-๓๐ ปี	๒๑	๒๒.๘๓
๓๑-๔๐ ปี	๓๒	๓๔.๗๘
๔๑-๕๐ ปี	๒๒	๒๓.๙๑
๕๑-๖๐ ปี	๑๗	๑๘.๔๘
มากกว่า ๖๐ ปี	๒๑	๒๒.๘๓
รวม	๙๒	๑๐๐.๐๐
๔. การศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๒๔	๒๖.๐๙
ปริญญาตรี	๔๑	๔๔.๕๗
สูงกว่าปริญญาตรี	๒๗	๒๙.๓๕
รวม	๙๒	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่ เป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำนวน ๓๔ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๙๖, เป็นชาย จำนวน ๗๒ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๗๘.๒๖, มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๓๒ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๗๘, มีการศึกษาปริญญาตรี จำนวน ๔๑ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๕๗

๔.๒ ประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

ผลการวิเคราะห์ประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวมและรายด้าน มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม

(n = ๙๒)

ที่	ประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม	ระดับความคิดเห็น		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	ด้านหลักสูตร	๓.๖๒	๐.๔๘๙	มาก
๒	ด้านเทคนิคและวิธีการสอน	๓.๕๐	๐.๕๖๖	มาก
๓	ด้านการใช้สื่อการสอน	๓.๗๕	๐.๔๙๓	มาก
๔	ด้านการวัดผลและประเมินผล	๓.๕๘	๐.๔๗๗	มาก
ภาพรวม		๓.๖๑	๐.๒๘๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการใช้สื่อการสอน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านเทคนิคและวิธีการสอน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๐

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้าน หลักสูตร

(n = ๙๒)

ข้อ	ด้านหลักสูตร	ระดับความคิดเห็น		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	เนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอนศีลธรรม ในโรงเรียนนำมาสอนสอดคล้องกับจุดประสงค์ วิชาที่กำหนดไว้	๓.๖๕	๐.๘๕๗	มาก
๒	เนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอนศีลธรรม ในโรงเรียนนำมาสอนส่งเสริมคุณภาพในการ ดำรงชีวิต	๓.๖๒	๐.๘๒๓	มาก
๓	เนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอนศีลธรรม ในโรงเรียนนำมาสอนสามารถอธิบายถึงหลักธรรม ในพระพุทธศาสนาที่นักเรียนสามารถนำไปเป็น แนวทางในการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันได้	๓.๖๑	๐.๗๔๑	มาก
๔	เนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอนศีลธรรม ในโรงเรียนนำมาสอนสามารถสร้างความรู้ความ เข้าใจเกี่ยวกับพุทธประวัติได้อย่างชัดเจน	๓.๖๖	๐.๘๒๙	มาก
๕	เนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอนศีลธรรม ในโรงเรียนนำมาสอนสามารถทำให้นักเรียนเกิด ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธคุณ พุทธจริยา อย่างถูกต้อง	๓.๖๗	๐.๘๗๘	มาก
๖	เนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอนศีลธรรม ในโรงเรียนนำมาสอนสามารถทำให้นักเรียนมี ทศนคติ ที่ดีต่อพระพุทธศาสนา	๓.๓๗	๐.๗๙๔	ปานกลาง
๗	เนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอนศีลธรรม ในโรงเรียนนำมาสอนเรียงลำดับจากง่ายไปหายาก	๓.๕๐	๐.๙๐๘	มาก
๘	เนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอนศีลธรรม ในโรงเรียนนำมาสอนได้จัดให้เหมาะสมกับ ระดับชั้นของนักเรียน	๓.๘๐	๐.๘๐๒	มาก
๙	เนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอนศีลธรรม ในโรงเรียนนำมาสอนมีการยกตัวอย่างเปรียบเทียบ ทำให้นักเรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจอย่างถูกต้อง ชัดเจน	๓.๕๙	๑.๐๑๘	มาก

ตารางที่ ๔.๓ (ต่อ)

ข้อ	ด้านหลักสูตร	ระดับความคิดเห็น		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑๐	เนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำมาสอนส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติในฐานะพลเมืองของชาติ	๓.๗๔	๐.๘๕๐	มาก
รวม		๓.๖๒	๐.๔๘๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านหลักสูตร ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๘ เนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำมาสอนได้จัดให้เหมาะสมกับระดับชั้นของนักเรียน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๐ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๖ เนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำมาสอนสามารถทำให้นักเรียนมีทัศนคติ ที่ดีต่อพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๗

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน

(n = ๙๒)

ข้อ	ด้านเทคนิคและวิธีการสอน	ระดับความคิดเห็น		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีการประยุกต์ใช้วิธีการสอนที่ทันสมัย	๓.๘๐	๐.๘๙๒	มาก
๒	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเลือกใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมกับสถานที่เรียน	๓.๗๙	๐.๘๐๖	มาก
๓	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง	๓.๕๔	๐.๘๗๐	มาก
๔	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีเทคนิคในการถ่ายทอดความรู้ในวิชาพระพุทธศาสนาให้สามารถทำความเข้าใจได้โดยง่าย	๓.๒๘	๐.๙๐๖	ปานกลาง
๕	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีเทคนิคและวิธีการสอนที่สร้างความสนใจในบทเรียนแก่นักเรียนได้	๓.๕๕	๐.๘๘๒	มาก

ตารางที่ ๔.๔ (ต่อ)

ข้อ	ด้านเทคนิคและวิธีการสอน	ระดับความคิดเห็น		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๖	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้ความสำคัญต่อความแตกต่างของนักเรียน	๓.๔๑	๐.๘๒๗	มาก
๗	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเลือกใช้เทคนิคและวิธีการสอนที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน	๓.๓๘	๑.๑๖๖	ปานกลาง
๘	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีเทคนิคในการสอนที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ	๓.๖๐	๑.๐๔๙	มาก
๙	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีการพัฒนาเทคนิคและวิธีการสอน อยู่เสมอ	๓.๒๑	๑.๐๓๓	ปานกลาง
๑๐	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเลือกใช้เทคนิคและวิธีการสอนในวิชาพระพุทธศาสนา	๓.๓๙	๐.๘๘๙	ปานกลาง
รวม		๓.๕๐	๐.๕๖๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๑ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีการประยุกต์ใช้วิธีการสอนที่ทันสมัย อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๐ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๙ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีการพัฒนาเทคนิคและวิธีการสอน อยู่เสมอ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๑

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการใช้สื่อการสอน

(n = ๙๒)

ข้อ	ด้านการใช้สื่อการสอน	ระดับความคิดเห็น		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	พระสอนศีลธรรมมีการใช้หนังสือแบบเรียนเป็นสื่อในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	๓.๘๒	๐.๙๓๗	มาก
๒	พระสอนศีลธรรมมีการนำหนังสือธรรมะ เอกสารอ่านประกอบต่างๆ มาให้นักเรียนอ่าน	๓.๖๒	๐.๙๔๗	มาก

ตารางที่ ๔.๕ (ต่อ)

ข้อ	ด้านการใช้สื่อการสอน	ระดับความคิดเห็น		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๓	พระสอนศีลธรรมมีการให้นักเรียนนำข่าว บทความที่เกี่ยวข้องกับความเคลื่อนไหวในพระพุทธศาสนา มารายงาน	๓.๕๗	๑.๐๐๙	มาก
๔	พระสอนศีลธรรมมีการนำภาพนิ่ง เช่น สไลด์ ภาพวาด ภาพถ่าย การ์ตูน มาใช้ประกอบการเรียนการสอน	๓.๗๓	๑.๐๑๗	มาก
๕	พระสอนศีลธรรมมีการนำซีดีธรรมะ ที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับบทเรียนมาใช้ในการประกอบการสอน	๓.๘๙	๑.๐๐๐	มาก
๖	เนื้อหาสาระของสื่อการเรียนการสอนที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำมาใช้ มีความเป็นปัจจุบัน และตรงกับเนื้อหาวิชา	๓.๗๗	๐.๙๐๓	มาก
๗	พระสอนศีลธรรมมีการใช้สื่อการสอนที่ทำจากโปรแกรมคอมพิวเตอร์ มาใช้ประกอบการสอน	๓.๗๙	๐.๘๗๑	มาก
๘	พระสอนศีลธรรมมีการใช้สื่อบุคคล (ภูมิปัญญาท้องถิ่น/พระสงฆ์/บุคคลที่เป็นตัวอย่างที่ดีในชุมชน) มาให้ความรู้และแนวคิดแก่นักเรียน	๓.๗๓	๐.๘๖๖	มาก
๙	พระสอนศีลธรรมมีการใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เช่น วัด พิพิธภัณฑสถาน เป็นต้น เข้ามาใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา	๓.๘๐	๐.๙๕๒	มาก
๑๐	พระสอนศีลธรรมมีการใช้สื่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นประกอบในการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา	๓.๘๒	๐.๙๔๘	มาก
รวม		๓.๗๕	๐.๙๙๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการใช้สื่อการสอน ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๕ พระสอนศีลธรรมมีการนำซีดีธรรมะ ที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับบทเรียนมาใช้ในการประกอบการสอน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๙ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๓ พระสอนศีลธรรมมีการให้นักเรียนนำข่าว บทความที่เกี่ยวข้องกับความเคลื่อนไหวในพระพุทธศาสนา มารายงาน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๗

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการ วัดผลและประเมินผล

(n = ๙๒)

ข้อ	ด้านการวัดผลและประเมินผล	ระดับความคิดเห็น		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดยมี จุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงการเรียนของนักเรียน	๓.๕๙	๐.๙๘๕	มาก
๒	พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดยมี จุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงการสอน	๓.๕๘	๑.๐๕๑	มาก
๓	พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดยมี จุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียนตาม หลักพระพุทธศาสนา	๓.๕๙	๐.๙๘๕	มาก
๔	พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลจาก สถานการณ์ที่ปฏิบัติจริงผสม ผสานไปกับการเรียน การสอน โดยสอดคล้องกับเป้าหมายหรือผลการ เรียนที่คาดหวัง	๓.๔๕	๑.๐๗๓	ปานกลาง
๕	พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลที่ ครอบคลุมการแสดงออกทาง การกระทำ และ กระบวนการทำงานของนักเรียน	๓.๗๘	๐.๗๖๘	มาก
๖	พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดย เน้นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เน้นกระบวนการคิด การแก้ปัญหา การประยุกต์ใช้ และการปรับปรุง	๓.๗๘	๐.๘๓๖	มาก
๗	พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดย เน้นพัฒนาการของผู้เรียน	๓.๔๙	๐.๘๙๖	มาก
๘	พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดย ต่อเนื่อง ด้วยการเลือกใช้วิธีการที่หลากหลาย และ เหมาะสม	๓.๕๕	๐.๙๗๖	มาก
๙	พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดย จำแนกองค์ประกอบของสิ่งที่ประเมิน	๓.๕๑	๑.๐๑๑	มาก
๑๐	พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดย วัดและประเมินจากผู้ที่เกี่ยวข้องหลายด้าน รวมถึง ผู้ปกครอง	๓.๕๑	๐.๘๙๖	มาก
รวม		๓.๕๘	๐.๔๗๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการวัดผลและประเมินผล ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๘ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๕ พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลที่ครอบคลุมการแสดงออกทาง การกระทำ และกระบวนการทำงานของนักเรียน และข้อ ๖ พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดยเน้นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เน้นกระบวนการคิดการแก้ปัญหา การประยุกต์ใช้ และการปรับปรุง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๘ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๔ พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลจากสถานการณ์ที่ปฏิบัติจริงผสมผสานไปกับการเรียนการสอน โดยสอดคล้องกับเป้าหมายหรือผลการเรียนที่คาดหวัง อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๕

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล คือ สถานภาพ เพศ อายุ และการศึกษาของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ตอบแบบสอบถาม ตามสมมติฐานการวิจัย ทั้ง ๔ ข้อ ได้แก่

สมมติฐานการวิจัยข้อที่ ๑ ผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

สมมติฐานการวิจัยข้อที่ ๒ ผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

สมมติฐานการวิจัยข้อที่ ๓ ผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

สมมติฐานการวิจัยข้อที่ ๔ ผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยการทดสอบค่าที (t-test) และค่าเอฟ (F-test) วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) เมื่อพบว่ามีค่าแตกต่าง จึงทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการหาผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยผลการวิจัยมีรายละเอียดดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม จำแนกตามสถานภาพ

สถานภาพ	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ผู้บริหาร	๒๙	๓.๕๙	๐.๓๐๔	มาก
ครูที่เลี้ยง	๒๙	๓.๖๓	๐.๒๘๒	มาก
พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๓๔	๓.๖๒	๐.๒๗๒	มาก
รวม	๙๒	๓.๖๑	๐.๒๘๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม จำแนกตามสถานภาพ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑

ตารางที่ ๔.๘ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม จำแนกตามสถานภาพ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๐๑๗	๒	๐.๐๐๘	๐.๑๐๒	๐.๙๐๓
ภายในกลุ่ม	๗.๒๔๙	๘๙	๐.๐๘๑		
รวม	๗.๒๖๖	๙๑			

จากตารางที่ ๔.๘ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านหลักสูตร จำแนกตามสถานภาพ

สถานภาพ	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ผู้บริหาร	๒๙	๓.๕๕	๐.๓๘๓	มาก
ครูที่เลี้ยง	๒๙	๓.๖๒	๐.๖๒๑	มาก
พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๓๔	๓.๖๙	๐.๔๔๔	มาก
รวม	๙๒	๓.๖๒	๐.๔๘๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๙ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านหลักสูตร จำแนกตามสถานภาพ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒

ตารางที่ ๔.๑๐ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านหลักสูตร จำแนกตามสถานภาพ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๓๐๗	๒	๐.๑๕๔	๐.๖๓๙	๐.๕๓๐
ภายในกลุ่ม	๒๑.๔๐๙	๘๙	๐.๒๔๑		
รวม	๒๑.๗๑๗	๙๑			

จากตารางที่ ๔.๑๐ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านหลักสูตร ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน จำแนกตามสถานภาพ

สถานภาพ	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ผู้บริหาร	๒๙	๓.๓๙	๐.๕๙๗	ปานกลาง
ครูที่เลี้ยง	๒๙	๓.๓๘	๐.๕๘๙	ปานกลาง
พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๓๔	๓.๖๙	๐.๔๗๗	มาก
รวม	๙๒	๓.๕๐	๐.๕๖๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๑ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน จำแนกตามสถานภาพ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๐

ตารางที่ ๔.๑๒ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน จำแนกตามสถานภาพ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๑.๙๗๙	๒	๐.๙๙๐	๓.๒๓๙*	๐.๐๔๔
ภายในกลุ่ม	๒๗.๑๙๐	๘๙	๐.๓๐๖		
รวม	๒๙.๑๖๙	๙๑			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๒ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ดังนั้น จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) ดังตารางที่ ๔.๑๓

ตารางที่ ๔.๑๓ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน จำแนกตามสถานภาพ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

สถานภาพ	\bar{X}	สถานภาพ		
		ผู้บริหาร	ครูพี่เลี้ยง	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
		๓.๓๙	๓.๓๘	๓.๖๙
ผู้บริหาร	๓.๓๙			-๐.๓๐*
ครูพี่เลี้ยง	๓.๓๘		๐.๐๑	-๐.๓๑*
พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๓.๖๙			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๓ แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพเป็นผู้บริหาร มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน ในระดับน้อยกว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพเป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ขณะเดียวกัน กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพเป็นครูพี่เลี้ยง มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน ในระดับน้อยกว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพเป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการใช้สื่อการสอน จำแนกตามสถานภาพ

สถานภาพ	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ผู้บริหาร	๒๙	๓.๗๖	๐.๕๙๐	มาก
ครูที่เลี้ยง	๒๙	๓.๘๔	๐.๔๓๑	มาก
พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๓๔	๓.๖๗	๐.๔๕๐	มาก
รวม	๙๒	๓.๗๕	๐.๔๙๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๔ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการใช้สื่อการสอน จำแนกตามสถานภาพ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕

ตารางที่ ๔.๑๕ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการใช้สื่อการสอน จำแนกตามสถานภาพ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๔๙๕	๒	๐.๒๔๗	๑.๐๑๗	๐.๓๖๖
ภายในกลุ่ม	๒๑.๖๓๔	๘๙	๐.๒๔๓		
รวม	๒๒.๑๒๙	๙๑			

จากตารางที่ ๔.๑๕ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการใช้สื่อการสอน ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการวัดผล และประเมินผล จำแนกตามสถานภาพ

สถานภาพ	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ผู้บริหาร	๒๙	๓.๖๘	๐.๕๕๐	มาก
ครูที่เลี้ยง	๒๙	๓.๖๖	๐.๕๔๘	มาก
พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๓๔	๓.๕๔	๐.๕๑๙	มาก
รวม	๙๒	๓.๕๘	๐.๕๗๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๖ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการวัดผลและประเมินผล จำแนกตามสถานภาพ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๘

ตารางที่ ๔.๑๗ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการวัดผล และประเมินผล จำแนกตามสถานภาพ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๑.๑๒๘	๒	๐.๕๖๔	๒.๕๖๗	๐.๐๘๒
ภายในกลุ่ม	๑๙.๕๖๔	๘๙	๐.๒๒๐		
รวม	๒๐.๖๙๒	๙๑			

จากตารางที่ ๔.๑๗ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการวัดผลและประเมินผล ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม จำแนกตามเพศ

เพศ	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ชาย	๗๒	๓.๖๐	๐.๒๘๔	มาก
หญิง	๒๐	๓.๖๖	๐.๒๗๙	มาก
รวม	๙๒	๓.๖๑	๐.๒๘๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๘ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม จำแนกตามเพศ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑

ตารางที่ ๔.๑๙ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม จำแนกตามเพศ

เพศ	n	\bar{X}	S.D.	t	Sig.
ชาย	๗๒	๓.๖๐	๐.๒๘๔	-๐.๘๗๔	๐.๓๘๔
หญิง	๒๐	๓.๖๖	๐.๒๗๙		

จากตารางที่ ๔.๑๙ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๐ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านหลักสูตร จำแนกตามเพศ

เพศ	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ชาย	๗๒	๓.๖๒	๐.๕๒๔	มาก
หญิง	๒๐	๓.๖๓	๐.๓๔๓	มาก
รวม	๙๒	๓.๖๒	๐.๔๘๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๐ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านหลักสูตร จำแนกตามเพศ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒

ตารางที่ ๔.๒๑ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านหลักสูตร จำแนกตามเพศ

เพศ	n	\bar{X}	S.D.	t	Sig.
ชาย	๗๒	๓.๖๒	๐.๕๒๔	-๐.๐๔๒	๐.๙๖๖
หญิง	๒๐	๓.๖๓	๐.๓๔๓		

จากตารางที่ ๔.๒๑ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านหลักสูตร ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน จำแนกตามเพศ

เพศ	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ชาย	๗๒	๓.๕๑	๐.๕๕๙	มาก
หญิง	๒๐	๓.๔๖	๐.๖๐๖	มาก
รวม	๙๒	๓.๕๐	๐.๕๖๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๒ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน จำแนกตามเพศ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑

ตารางที่ ๔.๒๓ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน จำแนกตามเพศ

เพศ	n	\bar{X}	S.D.	t	Sig.
ชาย	๗๒	๓.๕๑	๐.๕๕๙	๐.๓๗๑	๐.๗๑๒
หญิง	๒๐	๓.๔๖	๐.๖๐๖		

จากตารางที่ ๔.๒๓ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการใช้สื่อการสอน จำแนกตามเพศ

เพศ	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ชาย	๗๒	๓.๗๓	๐.๔๙๒	มาก
หญิง	๒๐	๓.๘๔	๐.๕๐๐	มาก
รวม	๙๒	๓.๗๕	๐.๔๙๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๔ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการใช้สื่อการสอน จำแนกตามเพศ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕

ตารางที่ ๔.๒๕ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการใช้สื่อการสอน จำแนกตามเพศ

เพศ	n	\bar{X}	S.D.	t	Sig.
ชาย	๗๒	๓.๗๓	๐.๔๙๒	-๐.๘๘๘	๐.๓๗๗
หญิง	๒๐	๓.๘๔	๐.๕๐๐		

จากตารางที่ ๔.๒๕ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการใช้สื่อการสอน ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการวัดผล และประเมินผล จำแนกตามเพศ

เพศ	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ชาย	๗๒	๓.๕๔	๐.๔๕๔	มาก
หญิง	๒๐	๓.๗๓	๐.๕๓๙	มาก
รวม	๙๒	๓.๕๘	๐.๔๗๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๖ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการวัดผลและประเมินผล จำแนกตามเพศ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑

ตารางที่ ๔.๒๗ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการวัดผล และประเมินผล จำแนกตามเพศ

เพศ	n	\bar{X}	S.D.	t	Sig.
ชาย	๗๒	๓.๕๔	๐.๔๕๔	-๑.๕๗๕	๐.๑๑๙
หญิง	๒๐	๓.๗๓	๐.๕๓๙		

จากตารางที่ ๔.๒๗ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการวัดผลและประเมินผล ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ

อายุ	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
๒๐-๓๐ ปี	๒๑	๓.๔๙	๐.๒๒๕	มาก
๓๑-๔๐ ปี	๓๒	๓.๖๙	๐.๓๑๕	มาก
๔๑-๕๐ ปี	๒๒	๓.๕๘	๐.๒๒๙	มาก
๕๑-๖๐ ปี	๑๗	๓.๖๗	๐.๓๐๗	มาก
รวม	๙๒	๓.๖๑	๐.๒๘๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๘ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑

ตารางที่ ๔.๒๙ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๕๖๗	๓	๐.๑๘๙	๒.๔๘๓	๐.๐๖๖
ภายในกลุ่ม	๖.๖๙๘	๘๘	๐.๐๗๖		
รวม	๗.๒๖๖	๙๑			

จากตารางที่ ๔.๒๙ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๐ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านหลักสูตร จำแนกตามอายุ

อายุ	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
๒๐-๓๐ ปี	๒๑	๓.๕๑	๐.๔๐๐	มาก
๓๑-๔๐ ปี	๓๒	๓.๖๘	๐.๕๘๖	มาก
๔๑-๕๐ ปี	๒๒	๓.๖๓	๐.๔๙๘	มาก
๕๑-๖๐ ปี	๑๗	๓.๖๒	๐.๓๗๘	มาก
รวม	๙๒	๓.๖๒	๐.๔๘๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๐ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านหลักสูตร จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒

ตารางที่ ๔.๓๑ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านหลักสูตร จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๓๗๐	๓	๐.๑๒๓	๐.๕๐๙	๐.๖๗๗
ภายในกลุ่ม	๒๑.๓๔๖	๘๘	๐.๒๔๓		
รวม	๒๑.๗๑๖	๙๑			

จากตารางที่ ๔.๓๑ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านหลักสูตร ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน จำแนกตามอายุ

อายุ	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
๒๐-๓๐ ปี	๒๑	๓.๕๐	๐.๓๐๗	มาก
๓๑-๔๐ ปี	๓๒	๓.๖๓	๐.๖๓๐	มาก
๔๑-๕๐ ปี	๒๒	๓.๔๐	๐.๕๙๙	ปานกลาง
๕๑-๖๐ ปี	๑๗	๓.๓๗	๐.๖๓๒	ปานกลาง
รวม	๙๒	๓.๕๐	๐.๕๖๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๒ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๐

ตารางที่ ๔.๓๓ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๑.๐๕๐	๓	๐.๓๕๐	๑.๐๙๕	๐.๓๕๕
ภายในกลุ่ม	๒๘.๑๑๙	๘๘	๐.๓๒๐		
รวม	๒๙.๑๖๙	๙๑			

จากตารางที่ ๔.๓๓ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการใช้สื่อการสอน จำแนกตามอายุ

อายุ	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
๒๐-๓๐ ปี	๒๑	๓.๕๗	๐.๔๒๘	มาก
๓๑-๔๐ ปี	๓๒	๓.๘๐	๐.๔๓๙	มาก
๔๑-๕๐ ปี	๒๒	๓.๗๕	๐.๕๖๗	มาก
๕๑-๖๐ ปี	๑๗	๓.๙๑	๐.๕๓๖	มาก
รวม	๙๒	๓.๗๕	๐.๔๙๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๔ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการใช้สื่อการสอน จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕

ตารางที่ ๔.๓๕ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการใช้สื่อการสอน จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๑.๑๕๓	๓	๐.๓๘๔	๑.๖๑๒	๐.๑๙๒
ภายในกลุ่ม	๒๐.๙๗๗	๘๘	๐.๒๓๘		
รวม	๒๒.๑๒๙	๙๑			

จากตารางที่ ๔.๓๕ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการใช้สื่อการสอน ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการวัดผล และประเมินผล จำแนกตามอายุ

อายุ	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
๒๐-๓๐ ปี	๒๑	๓.๓๘	๐.๓๘๐	มาก
๓๑-๔๐ ปี	๓๒	๓.๖๕	๐.๔๔๔	มาก
๔๑-๕๐ ปี	๒๒	๓.๕๔	๐.๕๐๕	มาก
๕๑-๖๐ ปี	๑๗	๓.๗๗	๐.๕๔๓	มาก
รวม	๙๒	๓.๕๘	๐.๔๗๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๖ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการวัดผลและประเมินผล จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๘

ตารางที่ ๔.๓๗ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการวัดผล และประเมินผล จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๑.๖๓๔	๓	๐.๕๔๕	๒.๕๑๕	๐.๐๖๔
ภายในกลุ่ม	๑๙.๐๕๘	๘๘	๐.๒๑๗		
รวม	๒๐.๖๙๒	๙๑			

จากตารางที่ ๔.๓๗ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการวัดผลและประเมินผล ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษา

การศึกษา	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๒๔	๓.๖๖	๐.๒๖๕	มาก
ปริญญาตรี	๔๑	๓.๕๙	๐.๒๙๓	มาก
สูงกว่าปริญญาตรี	๒๗	๓.๖๑	๐.๒๘๗	มาก
รวม	๙๒	๓.๖๑	๐.๒๘๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๘ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑

ตารางที่ ๔.๓๙ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๐๗๙	๒	๐.๐๓๙	๐.๔๘๙	๐.๖๑๕
ภายในกลุ่ม	๗.๑๘๗	๘๙	๐.๐๘๑		
รวม	๗.๒๖๖	๙๑			

จากตารางที่ ๔.๓๙ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๐ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านหลักสูตร จำแนกตามการศึกษา

การศึกษา	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๒๔	๓.๗๑	๐.๔๗๔	มาก
ปริญญาตรี	๔๑	๓.๕๗	๐.๕๗๒	มาก
สูงกว่าปริญญาตรี	๒๗	๓.๖๒	๐.๓๔๗	มาก
รวม	๙๒	๓.๖๒	๐.๔๘๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๔๐ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านหลักสูตร จำแนกตามการศึกษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒

ตารางที่ ๔.๔๑ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านหลักสูตร จำแนกตามการศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๓๑๕	๒	๐.๑๕๗	๐.๖๕๕	๐.๕๒๒
ภายในกลุ่ม	๒๑.๔๐๒	๘๙	๐.๒๔๐		
รวม	๒๑.๗๑๗	๙๑			

จากตารางที่ ๔.๔๑ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านหลักสูตร ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน จำแนกตามการศึกษา

การศึกษา	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๒๔	๓.๖๙	๐.๕๒๘	มาก
ปริญญาตรี	๔๑	๓.๓๙	๐.๕๘๔	มาก
สูงกว่าปริญญาตรี	๒๗	๓.๔๙	๐.๕๔๕	มาก
รวม	๙๒	๓.๕๐	๐.๕๖๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๔๒ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน จำแนกตามการศึกษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๐

ตารางที่ ๔.๔๓ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน จำแนกตามการศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๑.๔๐๐	๒	๐.๗๐๐	๒.๒๔๔	๐.๑๑๒
ภายในกลุ่ม	๒๗.๗๖๙	๘๙	๐.๓๑๒		
รวม	๒๙.๑๖๙	๙๑			

จากตารางที่ ๔.๔๓ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการใช้สื่อการสอน จำแนกตามการศึกษา

การศึกษา	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๒๔	๓.๖๘	๐.๔๕๙	มาก
ปริญญาตรี	๔๑	๓.๘๕	๐.๓๖๓	มาก
สูงกว่าปริญญาตรี	๒๗	๓.๖๘	๐.๖๖๑	มาก
รวม	๙๒	๓.๗๕	๐.๔๙๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๔๔ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการใช้สื่อการสอน จำแนกตามการศึกษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕

ตารางที่ ๔.๔๕ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการใช้สื่อการสอน จำแนกตามการศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๖๗๕	๒	๐.๓๓๗	๑.๔๐๐	๐.๒๕๒
ภายในกลุ่ม	๒๑.๔๕๔	๘๙	๐.๒๔๑		
รวม					

จากตารางที่ ๔.๔๕ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการใช้สื่อการสอน ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการวัดผล และประเมินผล จำแนกตามการศึกษา

การศึกษา	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๒๔	๓.๕๖	๐.๔๘๓	มาก
ปริญญาตรี	๔๑	๓.๕๕	๐.๔๑๙	มาก
สูงกว่าปริญญาตรี	๒๗	๓.๖๕	๐.๕๕๙	มาก
รวม	๙๒	๓.๕๘	๐.๔๗๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๔๖ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการวัดผลและประเมินผล จำแนกตามการศึกษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๘

ตารางที่ ๔.๔๗ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการวัดผล และประเมินผล จำแนกตามการศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๑๘๖	๒	๐.๐๙๓	๐.๔๐๔	๐.๖๖๙
ภายในกลุ่ม	๒๐.๕๐๖	๘๙	๐.๒๓๐		
รวม	๒๐.๖๙๒	๙๑			

จากตารางที่ ๔.๔๗ แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหาร ครูที่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการวัดผลและประเมินผล ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๘ ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ตามสมมติฐานที่ ๑-๔

สมมติฐาน	t	F	Sig.	ผลการทดสอบ	
				ยอมรับ	ปฏิเสธ
๑. ผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรม ในโรงเรียนที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน	-	๐.๑๐๒	๐.๙๐๓	-	✓
๒. ผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรม ในโรงเรียนในโรงเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน	-๐.๘๗๔	-	๐.๓๘๔	-	✓
๓. ผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรม ในโรงเรียนในโรงเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน	-	๒.๔๘๓	๐.๐๖๖	-	✓
๔. ผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรม ในโรงเรียนในโรงเรียนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน	-	๐.๔๘๙	๐.๖๑๕	-	✓

จากตารางที่ ๔.๔๘ พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของ ได้แก่ สถานภาพ เพศ อายุ และการศึกษา มีผลให้ความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากคำถามปลายเปิด (Open-Ended) วิเคราะห์เป็นความเรียงประกอบตาราง ดังนี้

๔.๔.๑ ด้านหลักสูตร

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านหลักสูตร มี ดังนี้

ตารางที่ ๔.๔๙ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม
ด้านหลักสูตร

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. การเรียนช่วงบ่ายทำให้เกิดความง่วง	๑. โรงเรียนควรจัดชั่วโมงเรียนพระพุทธศาสนาไว้ในคาบเช้าของวัน
๒. พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีจำนวนน้อย	๒. กระทรวงศึกษาธิการควรเพิ่มจำนวนพระสอนศีลธรรมให้เพียงพอต่อความต้องการของแต่ละพื้นที่

๔.๔.๒ ด้านเทคนิคและวิธีการสอน

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน มีดังนี้

ตารางที่ ๔.๕๐ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนบางรูปขาดสอนบ่อย	๑. พระสอนศีลธรรมควรจัดการสอนโดยต่อเนื่องเป็นประจำทุกครั้งที่ทางโรงเรียนจัดชั่วโมงเรียนให้ เว้นแต่มีกิจธุระสำคัญเร่งด่วน
๒. นักเรียนไม่ได้เป็นผู้เลือกประเภทของกิจกรรม	๒. พระสอนศีลธรรมควรใช้นักเรียนเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรม โดยคัดเลือกกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและเหมาะสมกับวัย

๔.๔.๓ ด้านการใช้สื่อการสอน

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการใช้สื่อการสอน มีดังนี้

ตารางที่ ๔.๕๑ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการใช้สื่อการสอน

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. สื่อการสอนไม่ทันสมัย	๑. พระสอนศีลธรรมควรใช้สื่อการสอนสมัยใหม่เพื่อกระตุ้นความสนใจแก่ผู้เรียน
๒. นักเรียนต้องการซีดีสรุปบทเรียนธรรมะ	๒. พระสอนศีลธรรมควรมีซีดีธรรมะไว้สำหรับให้นักเรียนที่สนใจได้ยืมไปศึกษาเพิ่มเติมที่บ้านได้

๔.๔.๔ ด้านการวัดผลและประเมินผล

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการวัดผลและประเมินผล มีดังนี้

ตารางที่ ๔.๕๒ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการวัดผลและประเมินผล

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. ขาดการสอบถามความพึงพอใจ	๑. ควรมีการประเมินผลหลังกิจกรรมโดยใช้แบบสอบถามความพึงพอใจกับนักเรียนที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม

๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

๔.๕.๑ ด้านหลักสูตร

- ๑) หลักสูตรกำหนดเนื้อหารายวิชาส่งเสริมการปฏิบัติตนเป็นชาวพุทธที่ดีตามหน้าที่ชาวพุทธ^๑
- ๒) เนื้อสาระตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ มุ่งให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เกิดความรู้ความเข้าใจ สามารถนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต^๒
- ๓) ส่งเสริมการนำไปแก้ปัญหของตนเองและครอบครัว^๓
- ๔) หลักสูตรที่ใช้มีความสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ^๔
- ๕) สร้างกลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ผู้เรียนมีศักยภาพอย่างสร้างสรรค์ในสังคมโลก^๕
- ๖) เนื้อหาว่าด้วยเรื่องแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น^๖
- ๗) เน้นการนำหลักธรรมสำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเองและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข^๗
- ๘) หลักสูตรที่ปรับปรุงและใช้ในปัจจุบันคือหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑^๘
- ๙) หลักสูตรมุ่งให้ผู้เรียนสามารถปรับตนเข้ากับบริบทสภาพแวดล้อมได้^๙
- ๑๐) หลักสูตรแกนกลางมุ่งส่งเสริมค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม^{๑๐}

๔.๕.๒ ด้านเทคนิคและวิธีการสอน

- ๑) ด้านเทคนิคและวิธีการสอนควรจัดอบรมแก่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นประจำทุกปี^{๑๑}
- ๒) ควรพัฒนาการอธิบายและบรรยายยกตัวอย่างสิ่งใกล้ตัว ทำให้นักเรียนเข้าใจได้ง่ายขึ้น^{๑๒}

^๑สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรลือชา อากสโร, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดดาวโด่ง, ๙ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^๒สัมภาษณ์ พระมหาสมชาย กิตติญาโณ, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดเพชรสมุทรวิหาร, ๓ มกราคม ๒๕๖๑.

^๓สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์วีระชัย ถาวโร, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดสวนแก้วอุทยาน, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^๔สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาประพันธ์ สิริญาโณ, อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^๕สัมภาษณ์ พระมหากฤษณ์ กลยาโณ, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๗๐, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^๖สัมภาษณ์ นางสาวสิริรัชต์ แก้วงาม, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคู่มือ, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^๗สัมภาษณ์ นางธัญญา นาคเฉลิม, ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลสมุทรสงคราม, ๘ มกราคม ๒๕๖๑.

^๘สัมภาษณ์ นายรัฐวัฒน์ ปรียานนท์, ผู้อำนวยการโรงเรียนช่องลม (ธรรมโชติ), ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^๙สัมภาษณ์ นางพะเยาว์ พิ้งนุช, ข้าราชการชำนาญการโรงเรียนวัดสวนแก้วอุทยาน, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๐}สัมภาษณ์ นางสาวสุรรัตน์ นันทธนะวานิช, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านลาดใหญ่, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๑}สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรลือชา อากสโร, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดดาวโด่ง, ๙ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๒}สัมภาษณ์ พระมหาสมชาย กิตติญาโณ, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดเพชรสมุทรวิหาร, ๓ มกราคม ๒๕๖๑.

๓) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต้องให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติ พร้อมทั้งใช้เทคนิคที่หลากหลาย ไม่ใช่สอนบรรยายเพียงอย่างเดียว^{๑๓}

๔) อาจบูรณาการให้สอดคล้องกับค่านิยม ๑๒ ประการของรัฐบาลด้วย^{๑๔}

๕) วิธีสอนที่ได้ผลดีที่สุดควรสอนแบบอุปมาอุปไมยเพื่อให้นักเรียนทำความเข้าใจได้ง่าย และเกิดความน่าสนใจ^{๑๕}

๖) เทคนิคและวิธีการสอนของพระสอนศีลธรรมศีลธรรมในโรงเรียนมีการพัฒนาไปจากเดิม^{๑๖}

๗) ได้มีการจัดให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ๆ^{๑๗}

๘) ควรส่งเสริมให้นักเรียนแสดงออกในทางสร้างสรรค์^{๑๘}

๙) ส่งเสริมการทำงานโดยกระบวนการกลุ่มอย่างมีแผน^{๑๙}

๑๐) เทคนิคและวิธีการสอนที่หลากหลายจะช่วยให้นักเรียนสามารถเข้าใจได้ง่ายและได้สัมผัสกับวิถีพุทธได้อย่างแท้จริง^{๒๐}

๔.๕.๓ ด้านการใช้สื่อการสอน

๑) สื่อการสอนเป็นภาระที่หนักมากของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ตั้งแต่การจัดการ การขนย้าย ซึ่งปัญหานี้ชี้ไปที่งบประมาณที่ไม่เพียงพอ^{๒๑}

๒) สื่อที่พระสอนศีลธรรมใช้เป็นหลัก คือ หนังสือเรียน^{๒๒}

๓) การใช้สื่อการสอนไม่มีความหลากหลายเท่าที่ควร^{๒๓}

๔) นักเรียนจะให้ความสนใจกับสื่อที่มีทั้งภาพและเสียงที่นำเสนอด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย^{๒๔}

๕) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนขาดสื่อการสอนที่เหมาะสม^{๒๕}

๖) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้รับค่าตอบแทนในจำนวนน้อย^{๒๖}

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์วีระชัย ถาวโร, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดสวนแก้วอุทัยาน, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาประพันธ์ สิริวาณ, อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระมหากฤษณ์ กลยาณ, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๗๐, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๖} สัมภาษณ์ นางสิริรัชต์ แก้วงาม, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคู่มือ, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๗} สัมภาษณ์ นางธัญญา นาคเฉลิม, ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลสมุทรสงคราม, ๘ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๘} สัมภาษณ์ นายรัฐวัฒน์ ปรียานนท์, ผู้อำนวยการโรงเรียนช่องลม (ธรรมโชติ), ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๙} สัมภาษณ์ นางพะเยาว์ พึ่งนุช, ข้าราชการชำนาญการโรงเรียนวัดสวนแก้วอุทัยาน, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๐} สัมภาษณ์ นางสาวสุริรัตน์ นันทธนะวานิช, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านลาดใหญ่, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรลือชา อาภสโร, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดดาวโด่ง, ๙ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระมหาสมชาย กิตติญาณ, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดเพชรสมุทรวรวิหาร, ๓ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์วีระชัย ถาวโร, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดสวนแก้วอุทัยาน, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาประพันธ์ สิริวาณ, อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระมหากฤษณ์ กลยาณ, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๗๐, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๖} สัมภาษณ์ นางสิริรัชต์ แก้วงาม, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคู่มือ, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

๗) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนไม่มีทุนทรัพย์เพียงพอที่จะนำมาใช้สำหรับปรับปรุงและพัฒนาสื่อการสอน เพราะจำเป็นต้องนำไปใช้เป็นค่าเดินทางประจำวัน^{๒๗}

๘) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนหลายท่าน นำสื่อการสอนสมัยใหม่เข้ามาใช้^{๒๘}

๙) สื่อสมัยใหม่จะเป็นที่สนใจของนักเรียนอย่างมา เช่น คอมพิวเตอร์ช่วยสอน^{๒๙}

๑๐) ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรช่วยกันจัดหาสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น คอมพิวเตอร์ โปรเจคเตอร์ ฯลฯ ก็จะทำให้การของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น^{๓๐}

๔.๕.๔ ด้านการวัดผลและประเมินผล

๑) การส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าสอบความรู้ธรรมศึกษาชั้นตรี-โท-เอก เป็นการวัดคุณภาพความรู้ ความเข้าใจของนักเรียนอีกทางหนึ่งด้วย^{๓๑}

๒) การวัดผลและประเมินผลที่ดี ควรวัดและประเมินตามสภาพจริง^{๓๒}

๓) ควรวัดผลตามมาตรฐานการเรียนรู้^{๓๓}

๔) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนไม่ควรเน้นการวัดผลโดยใช้การสอบภาคทฤษฎีเพียงอย่างเดียว^{๓๔}

๕) ควรประเมินผลจากการที่นักเรียนนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวัน^{๓๕}

๖) การวัดผลและประเมินผลที่ดี ต้องมีการใช้เครื่องมือที่หลากหลายสำหรับวัดผลอย่างเป็นรูปธรรม^{๓๖}

๗) ได้สาระสำหรับการนำไปใช้ในชีวิตต่อไปในอนาคต^{๓๗}

๘) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต้องพัฒนาทักษะการประเมินผลตามสภาพจริง^{๓๘}

๙) โดยยึดตามมาตรฐานการเรียนรู้เป็นสำคัญควรวัดผลตามสภาพจริง^{๓๙}

๑๐) การวัดผลและประเมินผลทางศีลธรรมควรวัดทั้งก่อนเรียนและหลังเรียนเพื่อเปรียบเทียบพัฒนาการของผู้เรียน^{๔๐}

^{๒๗} สัมภาษณ์ นางธัญญา นาคเฉลิม, ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลสมุทรสงคราม, ๘ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายรัฐวัฒน์ ปรียานนท์, ผู้อำนวยการโรงเรียนช่องลม (ธรรมโชติ), ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๙} สัมภาษณ์ นางพะเยาว์ พึ่งนุช, ข้าราชการชำนาญการโรงเรียนวัดสวนแก้วอุทยาน, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๓๐} สัมภาษณ์ นางสาวสุรรัตน์ นันทธนะวานิช, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านลาดใหญ่, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๓๑} สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรลือชา อากสุสโร, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดดาวโด่ง, ๙ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระมหาสมชาย กิตติญาโณ, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดเพชรสมุทรวารวิหาร, ๓ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์วีระชัย ถาวโร, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดสวนแก้วอุทยาน, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาประพันธ์ สิริวาโณ, อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระมหาทฤณ กल्याโณ, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๗๐, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๓๖} สัมภาษณ์ นางสิริวิทย์ แก้วงาม, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคู่มือ, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

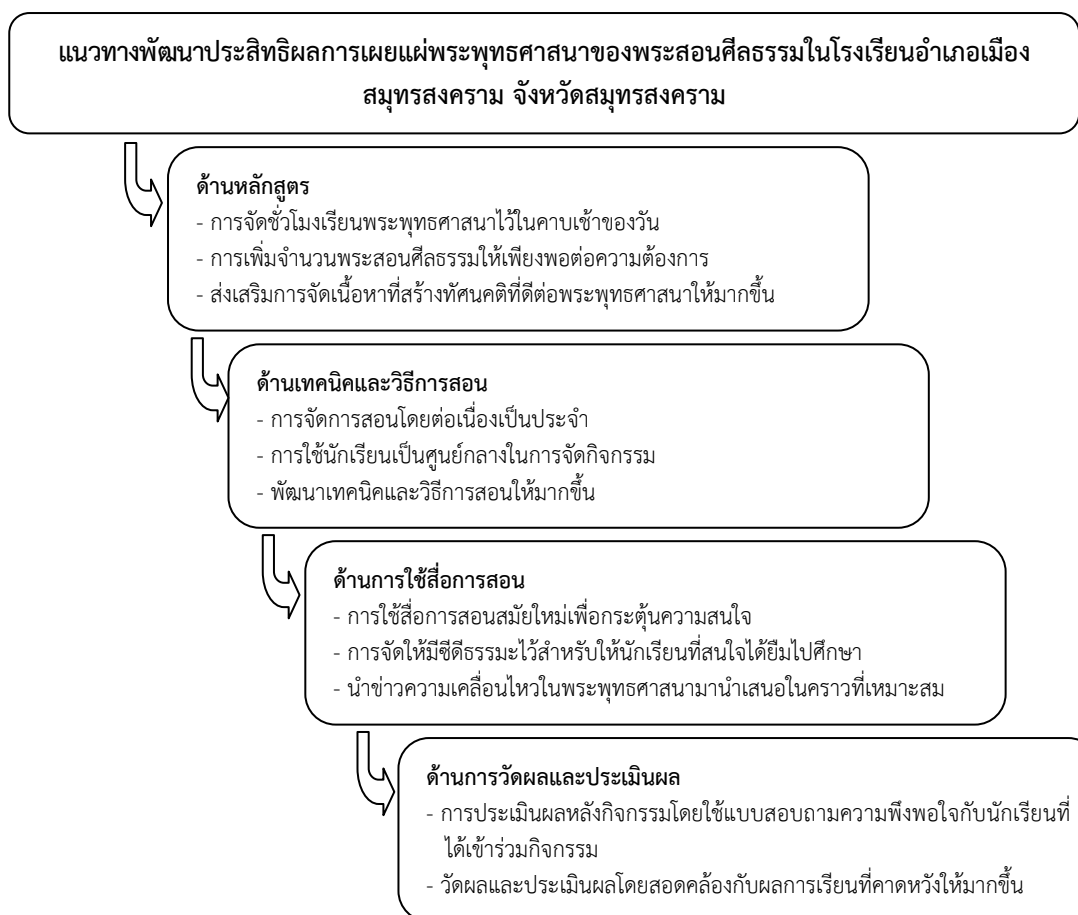
^{๓๗} สัมภาษณ์ นางธัญญา นาคเฉลิม, ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลสมุทรสงคราม, ๘ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๓๘} สัมภาษณ์ นายรัฐวัฒน์ ปรียานนท์, ผู้อำนวยการโรงเรียนช่องลม (ธรรมโชติ), ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๓๙} สัมภาษณ์ นางพะเยาว์ พึ่งนุช, ข้าราชการชำนาญการโรงเรียนวัดสวนแก้วอุทยาน, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๔๐} สัมภาษณ์ นางสาวสุรรัตน์ นันทธนะวานิช, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านลาดใหญ่, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

๔.๖ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

แผนภาพที่ ๔.๑ แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม^{๔๑}

จากแผนภาพที่ ๔.๑ แสดงให้เห็นแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ประกอบด้วย การจัดชั่วโมงเรียนพระพุทธศาสนาไว้ในคาบเช้าของวัน, การเพิ่มจำนวนพระสอนศีลธรรมให้เพียงพอต่อความต้องการ, ส่งเสริมการจัดเนื้อหาที่สร้างทัศนคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนาให้มากขึ้น, การจัดการสอนโดยต่อเนื่องเป็นประจำ, การใช้นักเรียนเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรม, พัฒนาเทคนิคและวิธีการสอนให้มากขึ้น, การใช้สื่อการสอนสมัยใหม่เพื่อกระตุ้นความสนใจ, การจัดให้มีซีดีธรรมะไว้สำหรับให้นักเรียนที่สนใจได้ยืมไปศึกษา, นำข่าวความเคลื่อนไหวในพระพุทธศาสนามานำเสนอในคราวที่เหมาะสม, วัดผลและประเมินผลโดยสอดคล้องกับผลการเรียนที่คาดหวังให้มากขึ้น และการประเมินผลหลังกิจกรรมโดยใช้แบบสอบถามความพึงพอใจกับนักเรียนที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม

^{๔๑} การวิเคราะห์ของผู้วิจัย.

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม” มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม (๒) เปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ (๓) ศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยการศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) จากผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำนวน ๙๒ รูป/คน โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ลักษณะของแบบสอบถามเป็นทั้งปลายปิดและปลายเปิด ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) ทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) เมื่อพบว่ามีความแตกต่าง จึงทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการหาผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และในส่วนของ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๑๐ รูป/คน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๕.๑ สรุป

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุป

การวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม” สรุปได้ดังนี้

๕.๑.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่ เป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำนวน ๓๔ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๙๖, เป็นชาย จำนวน ๗๒ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๗๘.๒๖, มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๓๒ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๗๘, มีการศึกษาปริญญาตรี จำนวน ๔๑ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๕๗

๕.๑.๒ ประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

ประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑

(๑) ด้านหลักสูตร

ประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านหลักสูตร ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๘ เนื้อหารายวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำมาสอนได้จัดให้เหมาะสมกับระดับชั้นของนักเรียน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๐ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๖ เนื้อหารายวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำมาสอนสามารถทำให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๗

(๒) ด้านเทคนิคและวิธีการสอน

ประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๑ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีการประยุกต์ใช้วิธีการสอนที่ทันสมัย อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๐ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๙ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีการพัฒนาเทคนิคและวิธีการสอน อยู่เสมอ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๑

(๓) ด้านการใช้สื่อการสอน

ประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการใช้สื่อการสอน ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๕ พระสอนศีลธรรมมีการนำซีดีธรรมะ ที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับบทเรียนมาใช้ในการประกอบการสอน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๙ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๓ พระสอนศีลธรรมมีการให้นักเรียนนำข่าว บทความที่เกี่ยวข้องกับความเคลื่อนไหวในพระพุทธศาสนา มารายงาน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๗

(๔) ด้านการวัดผลและประเมินผล

ประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการวัดผลและประเมินผล ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๘ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๕ พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลที่ครอบคลุมการแสดงออกทาง การกระทำ และกระบวนการทำงานของนักเรียน และข้อ ๖ พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดยเน้นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เน้นกระบวนการคิด การแก้ปัญหา การประยุกต์ใช้ และการปรับปรุง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๘ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๔ พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลจากสถานการณ์ที่ปฏิบัติจริง ผสมผสานไปกับการเรียนการสอน โดยสอดคล้องกับเป้าหมายหรือผลการเรียนที่คาดหวัง อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๕

๕.๑.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล คือ สถานภาพ เพศ อายุ และการศึกษาของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ตอบแบบสอบถาม ตามสมมติฐานการวิจัย ปัจจัยส่วนบุคคลของ ได้แก่ สถานภาพ เพศ อายุ และการศึกษา มีผลให้ความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม มีดังนี้

(๑) ด้านหลักสูตร

ปัญหา อุปสรรค

- ๑) การเรียนช่วงบ่ายทำให้เกิดความง่วง
- ๒) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีจำนวนน้อย

ข้อเสนอแนะ

- ๑) โรงเรียนควรจัดชั่วโมงเรียนพระพุทธศาสนาไว้ในคาบเช้าของวัน
- ๒) กระทรวงศึกษาธิการควรเพิ่มจำนวนพระสอนศีลธรรมให้เพียงพอต่อความต้องการของแต่ละพื้นที่

(๒) ด้านเทคนิคและวิธีการสอน

ปัญหา อุปสรรค

- ๑) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนบางรูปขาดสอนบ่อย
- ๒) นักเรียนไม่ได้เป็นผู้เลือกประเภทของกิจกรรม

ข้อเสนอแนะ

- ๑) พระสอนศีลธรรมควรจัดการสอนโดยต่อเนื่องเป็นประจำทุกครั้งที่ทางโรงเรียนจัดชั่วโมงเรียนให้ เว้นแต่มีกิจธุระสำคัญเร่งด่วน
- ๒) พระสอนศีลธรรมควรใช้นักเรียนเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรม โดยคัดเลือกกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและเหมาะสมกับวัย

(๓) ด้านการใช้สื่อการสอน

ปัญหา อุปสรรค

๑) สื่อการสอนไม่ทันสมัย

๒) นักเรียนต้องการซีดีสรุปบทเรียนธรรมะ

ข้อเสนอแนะ

๑) พระสอนศีลธรรมควรใช้สื่อการสอนสมัยใหม่เพื่อกระตุ้นความสนใจแก่ผู้เรียน

๒) พระสอนศีลธรรมควรมีซีดีธรรมะไว้สำหรับให้นักเรียนที่สนใจได้ยืมไปศึกษาเพิ่มเติมที่

บ้านได้

(๔) ด้านการใช้สื่อการสอน

ปัญหา อุปสรรค

๑) ขาดการสอบถามความพึงพอใจ

ข้อเสนอแนะ

๑) ควรมีการประเมินผลหลังกิจกรรมโดยใช้แบบสอบถามความพึงพอใจกับนักเรียนที่ได้

เข้าร่วมกิจกรรม

๕.๒ อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม” มีประเด็นสำคัญซึ่งอภิปรายผลได้ดังนี้

๕.๒.๑ ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑ แสดงให้เห็นว่า พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยส่วนใหญ่ จัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับแผนการจัดการศึกษาของสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงทางพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความรู้ทักษะและเจตคติให้บรรลุผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี ดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับที่ พระมหาสุนันท์ สุนนโท ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก^๑

^๑พระมหาสุนันท์ สุนนโท, “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

(๑) ด้านหลักสูตร

ประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านหลักสูตร ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒ แสดงให้เห็นว่า พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยส่วนใหญ่ ให้ความสำคัญกับสาระในหลักสูตร เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ หลักสูตรมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษากล่าวคือ หลักสูตรเป็นเสมือนบ้ำาหลอม หลักสูตรเป็นมาตรฐาน หลักสูตรเป็นโครงการและแนวทาง หลักสูตรจะให้แนวปฏิบัติแก่ครู หลักสูตรเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเจริญขององคมนตรีและการพัฒนาการของเด็ก หลักสูตรเป็นแนวทางจัดประสบการณ์ หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดเนื้อหาวิชา หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดวิธีการ หลักสูตรเป็นเครื่องทำนายนลักษณะของสังคมในอนาคต และหลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดแนวทางรู้ความสามารถ ความประพฤติ ทักษะ และเจตคติของผู้เรียน ดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับที่ พระปลัดเรวัต เรวัตโต ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการการเรียนการสอนในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย : กรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก^๒

(๒) ด้านเทคนิคและวิธีการสอน

ประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๐ แสดงให้เห็นว่า พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยส่วนใหญ่ ดำเนินรอยตามบาทองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงสอนพุทธบริษัทด้วยพุทธวิธีหลายอย่างนี้ก็เพื่อให้เหมาะสมแก่ผู้ฟัง เพื่อให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์มากที่สุดเมื่อจบการสอน วิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระพุทธรเจ้าทุก วิธี มีจุดมุ่งหมายในการสอน ๓ ประการ คือ เพื่อให้ผู้ฟังรู้จริงเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น เพื่อให้ผู้ฟังตรงตามแล้วเห็นจริงได้ ทรงแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลที่ผู้ฟังพอตรงตามให้เห็นด้วยตนเอง และเพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามสมควร ทรงแสดงธรรมมีคุณเป็นอัครจริยธรรมผู้ฟังปฏิบัติตามให้ได้รับผล ตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตน ๆ ดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับที่ พระครุชิต โกสโล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของพระสอนศีลธรรมต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนจังหวัดราชบุรี โดยรวม อยู่ในระดับมาก^๓

^๒พระปลัดเรวัต เรวัตโต, “การจัดการการเรียนการสอนในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย : กรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^๓พระครุชิตโกสโล, “บทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน จังหวัดราชบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

(๓) ด้านการใช้สื่อการสอน

ประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการใช้สื่อการสอน ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕ แสดงให้เห็นว่า พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยส่วนใหญ่ เริ่มมีการใช้สื่อการเรียนการสอนหรือวัสดุและอุปกรณ์การสอนหลาย ๆ อย่างนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ด้วยเห็นความสำคัญในฐานะเครื่องมือสำคัญ กระตุ้นความสนใจต่อสิ่งที่เรียนเป็นเครื่องมือช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติกิจกรรมจริง ทำให้ได้รับประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมเป็นตัวอย่างสำหรับการเรียนรู้กระบวนการ หรือความคิดรวบยอดที่สลับซับซ้อนสร้างบรรยากาศความเป็นกันเองในรูปของกิจกรรมต่าง ๆ และสร้างสภาพการณ์ที่เปิดกว้างต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ ดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับที่ พระครูโกศลกิจจานุการ (ณรงค์ ญาณวีโร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก^๕

(๔) ด้านการวัดผลและประเมินผล

ประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการวัดผลและประเมินผล ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๘ แสดงให้เห็นว่า พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยส่วนใหญ่ จัดให้มีการวัดและประเมินผล เป็นขั้นตอนสำคัญอันหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอน เพื่อทราบว่าคุณนักเรียนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือไม่เพียงใด โดยการวัดผลและประเมินผล ดังนั้น นอกเหนือจากจะมีความรู้ด้านเนื้อหาและวิธีการสอนแล้ว ผู้สอนจะต้องมีความรู้ด้านการวัดผลและประเมินผลด้วยการวัดผลและประเมินผล หมายถึงอะไร วัดและประเมินผลอะไร วัดและประเมินผลอย่างไร และใช้ผลของการวัดและประเมินอย่างไร ดังนั้น จึงต้องนำสิ่งที่ผู้เรียนแสดงออกผ่านข้อมูลนั้นเป็นไปตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ในด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย โดยครูอาจใช้วิธีการวัดหลายอย่างประกอบกันเพื่อจะวัดผลพฤติกรรมลักษณะหนึ่งประการสำคัญ คือ จำเป็นต้องเลือกวิธีการวัดให้เหมาะสมกับลักษณะพฤติกรรมที่ต้องการวัด ดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับที่ พระสมจิตร ขนติโก ได้ศึกษา วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอมัทพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอมัทพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก^๕

^๕พระครูโกศลกิจจานุการ (ณรงค์ ญาณวีโร), “บทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^๕พระสมจิตร ขนติโก, “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอมัทพวา จังหวัดสมุทรสงคราม”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม” มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะทั่วไป ดังนี้

- ๑) ควรจัดชั่วโมงเรียนพระพุทธศาสนาไว้ในคาบเช้าของวัน
- ๒) ควรเพิ่มจำนวนพระสอนศีลธรรมให้เพียงพอต่อความต้องการ
- ๓) ควรส่งเสริมการจัดเนื้อหาที่สร้างทัศนคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนาให้มากขึ้น
- ๔) ควรจัดการสอนโดยต่อเนื่องเป็นประจำ
- ๕) ควรใช้นักเรียนเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรม
- ๖) ควรพัฒนาเทคนิคและวิธีการสอนให้มากขึ้น
- ๗) ควรใช้สื่อการสอนสมัยใหม่เพื่อกระตุ้นความสนใจ
- ๘) ควรจัดให้มีศีลธรรมะไว้สำหรับให้นักเรียนที่สนใจได้ยืมไปศึกษา
- ๙) ควรนำข่าวความเคลื่อนไหวในพระพุทธศาสนามานำเสนอในคราวที่เหมาะสม
- ๑๐) ควรประเมินผลหลังกิจกรรมโดยใช้แบบสอบถามความพึงพอใจกับนักเรียนที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม

- ๑๑) ควรวัดผลและประเมินผลโดยสอดคล้องกับผลการเรียนที่คาดหวังให้มากขึ้น

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๒) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๓) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทยในยุคไทยแลนด์ ๔.๐

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. คู่มือการดำเนินงานตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๘. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุ
ภัณฑ์, ๒๕๔๗.

..... แผนปฏิบัติการ/โครงการ ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ประชาชน ประจำปีงบประมาณ
๒๕๕๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๕๐.

..... คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสังฆาธิการและการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

..... ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

กรมวิชาการ. การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา : กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา
และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔.

กรมศิลปากร. ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๒. กรุงเทพมหานคร: กองวรรณกรรม
และประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๔๒.

กระทรวงศึกษาธิการ. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๑.

กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดสมุทรสงคราม. แผนพัฒนาจังหวัดสมุทรสงคราม
พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๖๐ (ฉบับทบทวน). สมุทรสงคราม: สำนักงานจังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๕๕๘.

กัลยา วานิชย์บัญชา. สถิติสำหรับงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และ
การบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

กิดานันท์ มลิทอง. เทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สถิติเบื้องต้นและการวิจัย : Basic Statistics
and Research. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๔.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน. รายงานการสัมมนาพระสอนศีลธรรม พระนักเทศน์ และพระ
นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั่วประเทศ ประจำปี ๒๕๕๒. กรุงเทพมหานคร: หจก. สามลดา,
๒๕๕๓.
- จำนงค์ ทองประเสริฐ. แผนการกู้อิสรภาพของเจ้าชายสิทธัตถะ. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร:
บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๗.
- ฉลวย พร้อมมูล. เทคโนโลยีการสอน : การออกแบบและพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์,
๒๕๔๒.
- ทินพันธุ์ นาคะตะ. พระพุทธศาสนากับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: หจก. สหยาบสื่อและการพิมพ์,
๒๕๔๔.
- ธงชัย สันติวงษ์. พฤติกรรมบุคคลในองค์การ. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช,
๒๕๔๐.
- ธนิต อยู่โพธิ์. อานิสงส์ศิลป์ ๕. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- ธนู แก้วโอภาส. ศาสนาโลก. กรุงเทพมหานคร: หจก. เอมีเทรตติ้ง, ๒๕๔๒.
- ธีรวัสส์ บำเพ็ญบุญบารมี. กระบวนการเผยแผ่ธรรมะ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเบญจนิกาย, ๒๕๕๐.
_____. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา : แนวคิด ทฤษฎี หลักธรรม. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- นิรมล ศตวุฒิ. การพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓.
- บุญศรี พานะจิตต์. ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
_____. โครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถาบันศาสนา สำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพริกหวานกราฟฟิก จำกัด, ๒๕๔๕.
- ป. หลงสมบุญ. พจนานุกรม มคอ-ไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๖.
- ประกอบ กรรณสูตร. สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร:
ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.
- ประเสริฐ ธรรมโฆหาร. หลักสูตรและการจัดการมัธยมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาหลักสูตร
และการสอน คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏจันทรเกษม, ๒๕๔๒.
- พระครูวินัยธรวัลลพ โกวิโล และคณะ. รายงานผลการประเมินโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน.
นนทบุรี: หจก. เซนปรีนติ้ง, ๒๕๕๕.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต). พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
การศาสนา, ๒๕๓๙.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- _____ . พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, ๒๕๔๐.
- _____ . พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- _____ . พุทธวิธีในการสอน. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย, ๒๕๔๖.
- พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณโณ). คนไทยกับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: ชวนการพิมพ์, ๒๕๔๖.
- พระนารถเถระ และพระมหาตีปิฎกภูพญาเถระ รัตน. **มิลินทพญหอฎฐกถา-ฎีกา**. ตรวจชำระโดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๔๑.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธนรัชการพิมพ์จำกัด, ๒๕๕๓.
- _____ . **พจนานุกรมศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. นนทบุรี: โรงพิมพ์เพิ่มทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๕๓.
- พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตภาโณ). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาหมกุฎราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๒.
- พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ) รัตน. **วิปัสสนาญ**. พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปลโม) ตรวจชำระ. กรุงเทพมหานคร: หจก. ซีเอไอ เซ็นเตอร์, ๒๕๔๘.
- พิทยา บวรวัฒนา. **ทฤษฎีองค์การสาธารณสุข**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภการพิมพ์, ๒๕๔๓.
- พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินทปญโย). **บางแง่มุมของกามในทัศนะพุทธทาสภิกขุ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๔๒.
- ราชบัณฑิตยสถาน, **กฎหมายตราสามดวง ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม ๑ จัดพิมพ์ตามต้นฉบับหลวง**. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๐.
- _____ . **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัทศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖.
- วนิช สุภารัตน์. **ความคิดและความคิดสร้างสรรค์**. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยสาส์น, ๒๕๔๗.
- วศิน อินทสระ. **พุทธวิธีในการสอน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๕.
- วัฒนาพร ระงับทุกข์. **แผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท แอล ที เพรส จำกัด, ๒๕๔๒.
- ศักดิ์ศรี ปาณะกุล. **หลักสูตรและวิธีสอนทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๕.
- สนิท เจริญธรรม. **การวัดผลประเมินผล**. นครศรีธรรมราช: สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช, ๒๕๔๐.
- สมใจ ลักษณะ. **การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน: Efficiency Development**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๔๖.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. **วิธีวิทยาการประเมินทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **การกลับมาของพระพุทธศาสนา “พระเอก” ของการศึกษาใหม่**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ลายสือ, ๒๕๔๔.
- สำนักงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน. **คู่มือการจัดกิจกรรมงานมหกรรมส่งเสริมศีลธรรมและการประกวดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านพระพุทธศาสนา ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๖**. นนทบุรี: หจก. เซนปรินติ้ง, ๒๕๕๖.
- _____ . **คู่มือการปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๗**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. นนทบุรี: หจก. เซนปรินติ้ง, ๒๕๕๗.
- _____ . **คู่มือปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๖**. กรุงเทพมหานคร: หจก.เซนปรินติ้ง, ๒๕๕๖.
- _____ . **สรุปงานมหกรรมส่งเสริมศีลธรรมและประกวดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านพระพุทธศาสนา**. นนทบุรี: หจก. เซน ปรินติ้ง, ๒๕๕๖.
- สำนักงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **แผนยุทธศาสตร์พระสอนศีลธรรมในช่วงแผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฉบับที่ ๑๑ (๒๕๕๕-๒๕๕๙)**. นนทบุรี: หจก. เซน ปรินติ้ง, ๒๕๕๘.
- สำนักงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. **คู่มือพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน (ฉบับปรับปรุง) ปีงบประมาณ ๒๕๔๙**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๙.
- สิทธิศักดิ์ จุลศิริพงษ์. **หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร**. นครราชสีมา: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน สถาบันราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๒.
- สิริวัฒน์ คำวันสา. **ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท จรัสสินทวงศ์การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๒.
- อำนวยการ เดชชัยศรี. **สื่อการศึกษาพื้นฐาน**. กรุงเทพมหานคร: พิสิกส์เซ็นเตอร์, ๒๕๔๒.

(๒) บทความ :

- ชินรัตน์ สมสืบ. “ความหมาย ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน”. ใน **ประมวลสาระชุดวิชาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการรัฐประศาสนศาสตร์**. นนทบุรี : สาขาวิชาการจัดการมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๗): ๒๘๗.
- เทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์. “ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการให้บริการสาธารณะ”. ใน **ประมวลสาระชุดวิชาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการรัฐประศาสนศาสตร์**. (นนทบุรี: สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๗) : ๒๕๕.
- บรรณธิการหนังสือพิมพ์ คม ชัด ลึก. “การศึกษา-การศาสนา-วัฒนธรรม”. **คม ชัด ลึก**. (๒๐ มกราคม ๒๕๔๙): ๒๘.
- สุชาติ ศรีสุวรรณ. “เหตุของปัญหาวัยรุ่น”. **มติชน**. (๑๑ มิถุนายน ๒๕๔๖): ๑๕.

บรรณานุกรม (ต่อ)

(๓) งานวิจัย/วิทยานิพนธ์ :

กษณ์นัท จิรบญญภิญโญ. “ประสิทธิผลการจัดการศึกษาออกโรงเรียนของศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียน เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๓.

แก้วกัลยา ขวัญพรม. “ประสิทธิผลการปฏิบัติงานส่งเสริมโภชนาการของครูอนามัยโรงเรียนโครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี”. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๑.

ณัชดวง วัชรสารทรัพย์. “ศึกษาประสิทธิผลโครงการพัฒนาจิตให้เกิดปัญญาและสันติสุขโดยคุณแม่ ดร.สิริ กรินชัย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

ทวิศร์ชญา พิพัฒน์เพ็ญ และคณะ. “การประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลการปฏิบัติราชการของเทศบาลนครสงขลา”. **รายงานการวิจัย**. สำนักวิจัยและพัฒนา: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, ๒๕๕๗.

บุญหนา จิมานัง และคณะ. “การประเมินประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙”. **รายงานการวิจัย**. สำนักวิชาการ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๕๑.

ประเสริฐ ชัยพิกุลิต. “กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในหมู่บ้านห้วยปาง อำเภอลำปาง จังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

บุญสิมา พิทยรังสฤษฏ์. “ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรพุทธฉือจี้ในได้หวัน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระครุชิตโกสโล. “บทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน จังหวัดราชบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระครูโกศลกิจจานุการ (ณรงค์ ญาณวีโร). “บทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระครูปลัดกัญไธ้ ชุตินฺธโร. “บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบึง จังหวัดราชบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต และคณะ. “ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้โดยพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙”. **รายงานการวิจัย**. สำนักวิชาการ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๕๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระปลัดเรวัต เรวตโต. “การจัดการการเรียนการสอนในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย : กรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอ
ดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระปลัดสุชาติ สุขุฑโก. “ศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง :
กรณีศึกษาในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**.
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระมหากมล โปร่งใจ. “ประสิทธิผลการบริหารงานคณะสงฆ์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน”. **วิทยานิพนธ์
รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐.
- พระมหาเตชินท์ สิทธิภาณุ. “ประสิทธิผลการให้บริการของเทศบาลตำบลดงเย็น อำเภอเมือง จังหวัด
มุกดาหาร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระมหาถาวร อภิขุโว. “ประสิทธิผลการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง
จังหวัดบึงกาฬ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- พระมหาสุนันท์ สุนนโท. “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
คณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**.
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- พระสมจิตร ขนดีโก. “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยม ศึกษา
ตอนปลายในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**.
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระสมุห์สมหวัง ยุติโก. “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๕.
- สุนทรี่ สุริยะรังสี. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของคฤหัสถ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : ศึกษา
เฉพาะกรณีอุบาสิก้าผู้ได้รับเอตทัคคะ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**.
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

(๔) เว็บไซต์ :

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **สารจากอธิการบดี : ยุทธศาสตร์ในการพัฒนา
มหาวิทยาลัยสงฆ์**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.mcu.ac.th>. [๙ กันยายน ๒๕๕๙].
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี., **อำเภอเมืองสมุทรสงคราม**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [https://th.wikipedia.org
/wiki/อำเภอเมืองสมุทรสงคราม](https://th.wikipedia.org/wiki/อำเภอเมืองสมุทรสงคราม). [๙ กันยายน ๒๕๕๙].

บรรณานุกรม (ต่อ)

- _____ . **อำเภอเมืองสมุทรสงคราม**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki/อำเภอเมืองสมุทรสงคราม>. [๙ กันยายน ๒๕๕๙].
- สำนักงานจังหวัดสมุทรสงคราม, **ที่ตั้งอาณาเขต**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.samutsongkhram.go.th/>. [๙ กันยายน ๒๕๕๙].
- สำนักงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พระสอนศีลธรรมแบ่งตามเขตการศึกษา**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.krupra.net/new/index>. [๙ กันยายน ๒๕๕๙].

(๕) การสัมภาษณ์ :

- สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรลือชา อภสุสโร. พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดดาวโด่ง. ๙ ธันวาคม ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ พระมหาสมชาย กิตติญาโณ. พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดเพชรสมุทรวรวิหาร. ๓ มกราคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์วีระชัย ถาวโร. พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดสวนแก้วอุทัยาน. ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาประพันธ์ สิริธนาโณ. อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม. ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ พระมหากฤษณ์ กลยาโณ. พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๗๐. ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ นางสิริรัชต์ แก้วงาม. ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคูฉี. ๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ นางธัญญาบุช นาคเฉลิม. ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลสมุทรสงคราม. ๘ มกราคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ นายรัฐวัฒน์ ปรียานนท์. ผู้อำนวยการโรงเรียนช่องลม (ธรรมโชติ). ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ นางพะเยาว์ พึ่งนุช. ข้าราชการชำนาญการโรงเรียนวัดสวนแก้วอุทัยาน. ๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ นางสาวสุรรัตน์ นันทธนะวานิช. ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านลาดใหญ่. ๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

๒. ภาษาอังกฤษ

- Benson P. George, Jayant V. Saraph & Roger G. Schoreder. "The effects of organizational quality context on quality management: An Impirical investigation". in Vande j. Robert & Tesluk E. Pual. "A System Perspective on Employee Involvement and Organizational Effectiveness". **Group & Organizational Management**. Vol. 24 No 3 (1999): 296.
- Chuska, K.R.. **Improving Classroom Questions**. India: Phi Delta Kappa Educational Foundation, 1995.
- William J. Reddin. **The 3D Management Style Theory: Theory Paper 2**. Canada : Social Science System, 1997.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ.๖๑๐๕.๒/๗๔๓

วันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

นมัสการ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา,มศ.ตร.

เนื่องด้วย พระครูใบฎีกามนตรี ฉายา อธิปัญญา รัทสประจักษ์วินิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๑๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

๓๓๖๖ ๖๖๖

พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, มศ.ตร.
๒๕๖๐.๙.๑๒

ผู้ประสานงาน : พระครูใบฎีกามนตรี ฉายา อธิปัญญา
โทรศัพท์ต่อ.๐๘๒-๓๔๐-๕๑๓๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ.๖๑๐๕.๒/๗๙๓

วันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

นมัสการ พระครูวิสุทธิธานันท์คุณ,ดร.

เนื่องด้วย พระครูใบฎีกามนตรี ฉายา อธิปญฺโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๑๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูใบฎีกามนตรี ฉายา อธิปญฺโญ

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๒-๓๔๐-๕๑๓๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ.๖๑๐๕.๒/๗๙๓

วันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

นมัสการ พระครูวาทีวรัณฺณ,ดร.

เนื่องด้วย พระครูใบฎีกามนตรี ฉายา อธิปญฺโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๑๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ทราจแล้ว

พระครูวาทีวรัณฺณ
(พระครูวาทีวรัณฺณ, ดร.)

๕๐ ก.ศ. ๕๐

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพหล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูใบฎีกามนตรี ฉายา อธิปญฺโญ

โทรติดต่อกับ ๐๘๖๒-๓๔๐-๕๑๓๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ.๖๑๐๕.๒/๗๙๓

วันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

นมัสการ พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทศโต,ดร.

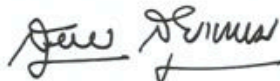
เนื่องด้วย พระครูใบฎีกามนตรี ฉายา อธิปญฺโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๑๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ตรวจแก้ไขเรียบร้อยแล้ว

พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทศโต, ดร.
๒๕ / ๙ / ๖๐

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูใบฎีกามนตรี ฉายา อธิปญฺโญ
โทรติดต้อ.๐๘๒-๓๔๐-๕๑๓๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ.๖๑๐๕.๒/๗๙๓

วันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น

เนื่องด้วย พระครูใบฎีกามนตรี ฉายา อธิปญฺโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๑๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพหล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูใบฎีกามนตรี ฉายา อธิปญฺโญ

โทรติดต้อ.๐๘๒-๓๔๐-๕๑๓๕

ภาคผนวก ข
ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

ผลการตัดสินความสอดคล้อง (IOC)

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง

ประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

รายนามผู้เชี่ยวชาญ

๑. พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ผศ.ดร.	ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ ๑
๒. พระครูวิสุทธาจารย์นันทคุณ, ดร.	ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ ๒
๓. พระครูวาทีวรัฒน์, ดร.	ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ ๓
๔. พระมหากังวาล ธีรธมโม, ดร.	ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ ๔
๕. พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ชยทตฺโต, ดร.	ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ ๕

ข้อ	รายการ	คะแนนจากผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๑. ด้านหลักสูตร									
๑	เนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำมาสอนสอดคล้องกับจุดประสงค์รายวิชาที่กำหนดไว้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	เนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำมาสอนส่งเสริมคุณภาพในการดำรงชีวิต	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	เนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำมาสอนสามารถอธิบายถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่นักเรียนสามารถนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันได้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	คะแนนจากผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๔	เนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำมาสอนสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธประวัติได้อย่างชัดเจน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	เนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำมาสอนสามารถทำให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธคุณ พุทธจริยาอย่างถูกต้อง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖	เนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำมาสอนสามารถทำให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อพระพุทศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๗	เนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำมาสอนเรียงลำดับจากง่ายไปหายาก	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๘	เนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำมาสอนได้จัดให้เหมาะสมกับระดับชั้นของนักเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๙	เนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำมาสอนมีการยกตัวอย่างเปรียบเทียบให้นักเรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจอย่างถูกต้องชัดเจน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	คะแนนจากผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๑๐	เนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำมาสอนส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติในฐานะพลเมืองของชาติ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒. ด้านเทคนิคและวิธีการสอน									
๑	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีการประยุกต์ใช้วิธีการสอนที่ทันสมัย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเลือกใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมกับสถานที่เรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีเทคนิคในการถ่ายทอดความรู้ในวิชาพระพุทธศาสนาให้สามารถทำความเข้าใจได้โดยง่าย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีเทคนิคและวิธีการสอนที่สร้างความสนใจในบทเรียนแก่นักเรียนได้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้ความสำคัญต่อความแตกต่างของนักเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๗	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเลือกใช้เทคนิคและวิธีการสอนที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๘	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีเทคนิคในการสอนที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	คะแนนจากผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๙	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีการพัฒนาเทคนิคและวิธีการสอน อยู่เสมอ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๐	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเลือกใช้เทคนิคและวิธีการสอนในวิชาพระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓. ด้านการใช้สื่อการสอน									
๑	พระสอนศีลธรรมมีการใช้หนังสือแบบเรียนเป็นสื่อในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	พระสอนศีลธรรมมีการนำหนังสือธรรมะ เอกสารอ่านประกอบต่างๆ มาให้นักเรียนอ่าน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	พระสอนศีลธรรมมีการให้นักเรียนนำข่าว บทความที่เกี่ยวข้องกับความเคลื่อนไหวในพระพุทธศาสนามารายงาน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	พระสอนศีลธรรมมีการนำภาพนิ่ง เช่น สไลด์ ภาพวาด ภาพถ่าย การ์ตูน มาใช้ประกอบการเรียนการสอน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	พระสอนศีลธรรมมีการนำซีดีธรรมะ ที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับบทเรียน มาใช้ในการประกอบการสอน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖	เนื้อหาสาระของสื่อการเรียนการสอนที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำมาใช้ มีความเป็นปัจจุบันและตรงกับเนื้อหาวิชา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	คะแนนจากผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๗	พระสอนศีลธรรมมีการใช้สื่อการสอนที่ทำจากโปรแกรมคอมพิวเตอร์ มาใช้ประกอบการสอน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๘	พระสอนศีลธรรมมีการใช้สื่อบุคคล (ภูมิปัญญาท้องถิ่น/พระสงฆ์/บุคคลที่เป็นตัวอย่างที่ดีในชุมชน) มาให้ความรู้และแนวคิดแก่นักเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๙	พระสอนศีลธรรมมีการใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เช่น วัด พิพิธภัณฑสถาน เป็นต้น เข้ามาใช้ในการจัดการการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๐	พระสอนศีลธรรมมีการใช้สื่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นประกอบในการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔. ด้านการวัดผลและประเมินผล									
๑	พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงการเรียนของนักเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงการสอน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียนตามหลักพระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	คะแนนจากผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๔	พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลจากสถานการณ์ที่ปฏิบัติจริงผสม ผสานไปกับการเรียนการสอน โดยสอดคล้องกับเป้าหมายหรือผลการเรียนที่คาดหวัง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลที่ครอบคลุมการแสดงผลออกทาง การกระทำ และกระบวนการทำงานของนักเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖	พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดยเน้นความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ เน้นกระบวนการคิดการแก้ปัญหา การประยุกต์ใช้ และการปรับปรุง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๗	พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดยเน้นพัฒนาการของผู้เรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๘	พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดยต่อเนื่อง ด้วยการเลือกใช้วิธีการที่หลากหลาย และเหมาะสม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๙	พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดยจำแนกองค์ประกอบของสิ่งที่ประเมิน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๐	พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดยวัดและประเมินจากผู้ที่เกี่ยวข้องหลายด้าน รวมถึงผู้ปกครอง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ภาคผนวก ค
ค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา (Alpha coefficient)

ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา [Alpha coefficient]

ชื่อผู้วิจัย	พระครูใบฎีกามนตรี อธิปญโญ (สมาธิ)
ชื่อสารนิพนธ์	ประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Alpha if Item Deleted
A1	166.8000	92.4414	.1238	.8724
A2	166.5667	88.2540	.4440	.8667
A3	166.7000	91.1138	.2379	.8706
A4	166.4333	90.6678	.3140	.8693
A5	166.7333	91.2368	.2321	.8707
A6	166.8333	88.2126	.4632	.8664
A7	166.7333	87.0989	.5242	.8649
A8	166.8667	90.7402	.2486	.8706
A9	166.7000	91.2517	.2635	.8701
A10	166.6333	91.1368	.1999	.8716
B1	166.7667	85.1506	.6478	.8619
B2	166.8333	91.4540	.2029	.8713
B3	166.9000	88.5759	.4160	.8673
B4	166.4667	90.6023	.3167	.8692
B5	166.7667	86.6678	.5725	.8639
B6	166.7333	88.1333	.4365	.8668
B7	166.7000	90.4931	.3478	.8688
B8	166.8000	90.3034	.3485	.8687
B9	166.9333	87.1678	.4679	.8660
B10	166.7333	89.7885	.3322	.8690
C1	166.6000	90.7310	.3031	.8695
C2	166.9333	87.7195	.4629	.8662
C3	166.8333	87.2471	.5001	.8654
C4	166.9000	83.9552	.7029	.8602
C5	166.7667	90.3230	.2354	.8713
C6	166.7000	90.3552	.2751	.8701
C7	166.7667	87.6333	.5423	.8649
C8	166.6667	90.9195	.2515	.8704
C9	166.7000	90.9759	.2513	.8704
C10	166.9667	89.2747	.2914	.8703
D1	166.6333	92.6540	.0852	.8734
D2	166.8667	90.8782	.2362	.8708
D3	166.8000	91.3379	.2391	.8705
D4	166.7333	90.4092	.3145	.8693
D5	166.7333	90.3402	.3214	.8691
D6	166.9333	89.0989	.3861	.8679
D7	166.7667	90.5299	.2726	.8701
D8	166.7667	91.4954	.2136	.8710

D9	166.8333	87.6609	.4657	.8662
D10	166.7667	88.1161	.4967	.8658

Reliability Coefficients

N of Cases = 30.0

N of Items = 40

Alpha = .8714

ภาคผนวก ง
หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๕๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๑๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๔๒๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติขอรับข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
นมัสการ เจ้าคณะอำเภออัมพวา
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูใบฎีกามนตรี ฉายา อธิปญฺโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๑๗
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์เถรธรรมใน
โรงเรียน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระสงฆ์ในการปกครองของ
พระคุณท่านจึงขออนุมัติขอรับข้อมูลจากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บ
รวบรวมข้อมูล เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการ
ต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณใน
ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการมาด้วยความเคารพ

พระครูใบฎีกามนตรี
๑๓ พ.ย. ๒๕๖๐

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูใบฎีกามนตรี ฉายา อธิปญฺโญ
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๖-๓๔๐-๕๑๓๕

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๙๐๘

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังนกน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 นามัสการ พระราชวชิรติกง เจ้าคณะอำเภอเมืองสมุทรสงคราม
 สิ่งส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูใบฎีกามนตรี ฉายา อธิปญฺโญ รัหฺสประจําตัวนํสํต ๕๙๓๐๒๐๕๐๑๗ นํสํต
 หลํกสุตรพุทธศํสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ได้ทํการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสํทธิผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในโรงเรียน อำเภอ
 เมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนนํงของการศึกษาตามหลํกสุตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนํี้มีความจําเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระสงฆ์ในการปกครองของ
 พระคุณทํานเพื่อการนํี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดําเนินการเก็บรวบรวม
 ข้อมูลในการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลํกสุตรพุทธศํสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ
 จัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์
 จากพระคุณทํานด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนํี้

จึงนํสํการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นํสํการไว้ปศรมณณ

๑๐๐๕๖๓๓.

พระวชิรติกง.

๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๐

นํสํการมาด้วยความเคารพ

สุพล สุยะพรหม

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลํกสุตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูใบฎีกามนตรี ฉายา อธิปญฺโญ

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๒-๓๔๐-๕๑๓๕

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๔๐๗

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมนาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๙๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๒๓๐, ๒๒๓๗, ๒๒๓๘

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติขอพระราชทานอนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูวินัยธรธิดา อากสุสโร ครูพระสอนศีลธรรมโรงเรียนวัดดาวโด่ง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูใบฎีกามนตรี ฉายา อธิปัญญา รัทสประจำตวันนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๑๗
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
 ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
 วิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
 ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมส่งมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูใบฎีกามนตรี ฉายา อธิปัญญา

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๒-๓๔๐-๕๑๓๕

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๔๐๗

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์
ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๑๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๔๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นามัสการ พระมหาสมชาย กิตติญาโณ ครูพระสอนศีลธรรมโรงเรียนอนุบาลสมุทรสงคราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูใบฎีกามนตรี ฉายา อธิปญฺโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๓๐๒๐๕๐๑๗
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมาัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นามัสการมาด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์

ให้สัมภาษณ์ได้ รุ่งเรืองดีเป็นพิเศษ
อย่างเต็มที่
ขอพระคุณในโอกาสที่
พระชนมสัมพั กิตติญาโณ
3 ม.ค. ๖1

ผู้ประสานงาน : พระครูใบฎีกามนตรี ฉายา อธิปญฺโญ
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๒-๓๔๐-๕๑๓๕

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๔๐๗

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์
ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๑๐๐
อยุธยา : ๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๒๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูสังฆรักษ์วีระชัย ภาวโร ครูพระสอนศีลธรรมโรงเรียนวัดสวนแก้ว
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูใบฎีกานมนตรี ฉายา อธิปณโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๓๐๒๐๕๐๑๗
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมใน
โรงเรียน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นที่ต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บัณฑิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการมาด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์

๐ หนมาตา
พระครูสังฆรักษ์วีระชัย ภาวโร

ผู้ประสานงาน : พระครูใบฎีกานมนตรี ฉายา อธิปณโณ
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๒-๓๔๐-๕๑๓๕

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๙๐๗

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๙๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๑๑๙๖

โทร. ๐๒-๘๘๖-๓๓๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิติสดเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 นามัสการ พระครูใบฎีกาประพันธ์ สิริญาโณ ครูพระสอนศีลธรรม โรงเรียนวัดช่องลม (ธรรมโชติ)
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูใบฎีกามนตรี ฉายา อธิปญฺโญ รหัสประจำตัวนิติสด ๕๙๓๐๒๐๕๐๑๗
 นิติสดหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมใน
 โรงเรียน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาด้านหลักสูตร
 ดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
 ใคร่ขอความอนุเคราะห์ที่ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิติสดดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
 วิจัย ซึ่งจะเป็ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
 ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมากราบมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

*พระครูใบฎีกามนตรี
 ฉายา อธิปญฺโญ*

นามัสการมาด้วยความเคารพ

ดร.สุพล สุขะพรหม

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูใบฎีกามนตรี ฉายา อธิปญฺโญ

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๒-๓๔๐-๕๑๓๕

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๔๐๗

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๔๔๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๑๐, ๒๑๑๗, ๒๑๑๘

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระมหากษัตริย์ กल्याณ ครูพระสอนศีลธรรมโรงเรียนบ้านลาดใหญ่
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูใบฎีกามนตรี ฉายา อธิปัญญา รัทสประจําตัวนิต ๕๔๓๐๒๐๕๐๑๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีควมจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เป็นพระใบฎีกามนตรี
 ๑๐๓/๑๓๓๓
 พระมหากษัตริย์ กल्याณ
 ใบฎีกามนตรี ๒๕๖๐

นมัสการมาด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูใบฎีกามนตรี ฉายา อธิปัญญา
 โทรศัพท์. ๐๘๒-๓๔๐-๕๑๓๕

๒๓ กคช 14 ๖๖๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๙๐๗

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ภาควิชาวิทยาศาสตร์ คณะสังฆศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์ศรีนครินทร์ แขวงปทุมวันเขตปทุมวัน
 เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
 อพุทธยา : ๗๗ หมู่ ๓ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 โทร. ๐๒-๘๕๒-๓๓๕๕ ต่อ ๒๒๓๐, ๒๒๓๗, ๒๒๓๘

โรงเรียนบ้านลาดใหญ่
 เลขที่ 58๕
 วันที่ ๒๖.๖.๒๕๖๐
 เวลา ๑๓.40 น.

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านลาดใหญ่
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูใบฎีกามนตรี ฉายา อธิปญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๑๗
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บัณฑิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

นางสาวสุรรัตน์ นันทอนวนานิช

(นางสาวสุรรัตน์ นันทอนวนานิช)
ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านลาดใหญ่

๘ ธันวาคม ๒๕๖๐

ผู้ประสานงาน : พระครูใบฎีกามนตรี ฉายา อธิปญโญ
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๒-๓๔๐-๕๑๓๕

ที่ ศร ๖๑๐๕.๒/๙๐๗

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคูอิ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูใบฎีกามนตรี ฉายา อธิปญฺโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๑๗
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมใน
โรงเรียน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
ใคร่ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ผู้ประสานงาน : พระครูใบฎีกามนตรี ฉายา อธิปญฺโญ
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๒-๓๙๐-๕๑๓๕

ภาพ
- 9 ที่เก็บข้อมูลตามพื้นที่

1. นาง
นางสิริวิมล แก้วงาม
ผู้อำนวยการโรงเรียน

ที่ ศร ๖๑๐๕.๒/๔๐๗

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์
ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๓ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๖-๘๔๒-๓๓๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ข้อมูลให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน **ครูพี่เลี้ยง โรงเรียนอนุบาลสมุทรสงคราม**
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย **พระครูใบฎีกามนตรี ฉายา อธิปญฺโญ** รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๑๗
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “**ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมใน
โรงเรียน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม**” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
ใคร่ขออนุญาตเผยแพร่ข้อมูลให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์

อ.ห.ม.ว.
E-mail

ผู้ประสานงาน : **พระครูใบฎีกามนตรี ฉายา อธิปญฺโญ**
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๒-๓๔๐-๕๑๓๕

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๙๐๗

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์
ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลสำโห อำเภอนับน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๑๗๗๐
โทร. ๐๖-๘๘๒-๑๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดช่องลม (ธรรมโชติ)
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูใบฎีกาณมนตรี ฉายา อธิปญฺโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๑๗
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมใน
โรงเรียน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้า
ดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระครูใบฎีกาณมนตรี
ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดช่องลม (ธรรมโชติ)

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

(นายรัฐวัฒน์ ปรียานนท์) สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์
ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดช่องลม (ธรรมโชติ)

๒๕ ธ.ค. ๒๕๖๐

ผู้ประสานงาน : พระครูใบฎีกาณมนตรี ฉายา อธิปญฺโญ
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๒-๓๔๐-๕๑๓๕

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๙๐๗

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์
ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยู่เลขที่ : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๖-๘๘๒๖-๓๕๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ครูที่เลี้ยง โรงเรียนวัดสวนแก้ว
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูใบฎีกามนตรี ฉายา อธิปณโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๑๗
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมใน
โรงเรียน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้า
ดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อ.หญิง
ดร.
(ทนาย : ยาว ทรงนุช)

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูใบฎีกามนตรี ฉายา อธิปณโณ
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๒-๓๙๐-๕๑๓๕

ภาคผนวก จ
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง
ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ
ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม
ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม
ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม
๒. โปรดตอบคำถามให้ครบทุกข้อ
๓. ข้อมูลที่ได้จากท่านในครั้งนี้ผู้วิจัยจะเป็นความลับ จึงไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อท่านโดยผู้วิจัยจะนำผลมาใช้เพื่อการวิจัย เท่านั้น
๔. การตอบแบบสอบถามของท่านเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด ที่จะทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลงได้

ขอขอบคุณในความร่วมมือตอบแบบสอบถามนี้

พระครูใบฎีกาพนตรี อธิปญฺโญ (สมาธิ)
นิสิตปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑: ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความที่ตรงกับตัวท่าน

๑. สถานภาพ

- ผู้บริหาร
- ครูพี่เลี้ยง
- พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๒. เพศ

- ชาย
- หญิง

๓. อายุ

- ๒๐-๓๐ ปี
- ๓๑-๔๐ ปี
- ๔๑-๕๐ ปี
- ๕๑-๖๐ ปี
- มากกว่า ๖๐ ปี

๔. การศึกษา

- ต่ำกว่าปริญญาตรี
- ปริญญาตรี
- สูงกว่าปริญญาตรี

ตอนที่ ๒: แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับความคิดเห็นที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ว่าอยู่ในระดับใด ตามความเป็นจริง โดยกำหนดระดับคะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง มีความคิดเห็น อยู่ในระดับ มากที่สุด

๔ หมายถึง มีความคิดเห็น อยู่ในระดับ มาก

๓ หมายถึง มีความคิดเห็น อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒ หมายถึง มีความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อย

๑ หมายถึง มีความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๑. ด้านหลักสูตร						
๑	เนื้อหาทรายวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำมาสอนสอดคล้องกับจุดประสงค์รายวิชาที่กำหนดไว้					
๒	เนื้อหาทรายวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำมาสอนส่งเสริมคุณภาพในการดำรงชีวิต					
๓	เนื้อหาทรายวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำมาสอนสามารถอธิบายถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่นักเรียนสามารถนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันได้					
๔	เนื้อหาทรายวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำมาสอนสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธประวัติได้อย่างชัดเจน					
๕	เนื้อหาทรายวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำมาสอนสามารถทำให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธคุณพุทธจริยา อย่างถูกต้อง					

ข้อ	ประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมือง สมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๖	เนื้อหาทรายวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอน ศีลธรรมในโรงเรียนนำมาสอนสามารถทำใ้ นักเรียนมีทัศนคติ ที่ดีต่อพระพุทธศาสนา					
๗	เนื้อหาทรายวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอน ศีลธรรมในโรงเรียนนำมาสอนเรียงลำดับจากง่าย ไปหายาก					
๘	เนื้อหาทรายวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอน ศีลธรรมในโรงเรียนนำมาสอนได้จัดให้เหมาะสม กับระดับชั้นของนักเรียน					
๙	เนื้อหาทรายวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอน ศีลธรรมในโรงเรียนนำมาสอนมีการยกตัวอย่าง เปรียบเทียบให้นักเรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ อย่างถูกต้องชัดเจน					
๑๐	เนื้อหาทรายวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอน ศีลธรรมในโรงเรียนนำมาสอนส่งเสริมให้นักเรียน ปฏิบัติเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติในฐานะพลเมือง ของชาติ					
๒. ด้านเทคนิคและวิธีการสอน						
๑	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีการประยุกต์ใช้ วิธีการสอนที่ทันสมัย					
๒	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเลือกใช้วิธีการสอนที่ เหมาะสมกับสถานที่เรียน					
๓	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเปิดโอกาสให้ นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง					
๔	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีเทคนิคในการ ถ่ายทอดความรู้ในวิชาพระพุทธศาสนาให้สามารถ ทำความเข้าใจได้โดยง่าย					
๕	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีเทคนิคและวิธีการ สอนที่สร้างความสนใจในบทเรียนแก่นักเรียนได้					
๖	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้ความสำคัญต่อ ความความแตกต่างของนักเรียน					

ข้อ	ประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมือง สมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๗	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเลือกใช้เทคนิคและวิธีการสอนที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน					
๘	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีเทคนิคในการสอนที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ					
๙	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีการพัฒนาเทคนิคและวิธีการสอน อยู่เสมอ					
๑๐	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเลือกใช้เทคนิคและวิธีการสอนในวิชาพระพุทธศาสนา					
๓. ด้านการใช้สื่อการสอน						
๑	พระสอนศีลธรรมมีการใช้หนังสือแบบเรียนเป็นสื่อในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน					
๒	พระสอนศีลธรรมมีการนำหนังสือธรรมะ เอกสารอ่านประกอบต่างๆ มาให้นักเรียนอ่าน					
๓	พระสอนศีลธรรมมีการให้นักเรียนนำข่าวบทความที่เกี่ยวข้องกับความเคลื่อนไหวในพระพุทธศาสนามารายงาน					
๔	พระสอนศีลธรรมมีการนำภาพนิ่ง เช่น สไลด์ ภาพวาด ภาพถ่าย การ์ตูน มาใช้ประกอบการเรียนการสอน					
๕	พระสอนศีลธรรมมีการนำซีดีธรรมะ ที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับบทเรียนมาใช้ในการประกอบการสอน					
๖	เนื้อหาสาระของสื่อการเรียนการสอนที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำมาใช้ มีความเป็นปัจจุบันและตรงกับเนื้อหารายวิชา					
๗	พระสอนศีลธรรมมีการใช้สื่อการสอนที่ทำจากโปรแกรมคอมพิวเตอร์ มาใช้ประกอบการสอน					
๘	พระสอนศีลธรรมมีการใช้สื่อบุคคล (ภูมิปัญญาท้องถิ่น/พระสงฆ์/บุคคลที่เป็นตัวอย่างที่ดีในชุมชน) มาให้ความรู้และแนวคิดแก่นักเรียน					

ข้อ	ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมือง สมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๙	พระสอนศีลธรรมมีการใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เช่น วัด พิพิธภณท์ เป็นต้น เข้ามาใช้ในการ จัดการการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา					
๑๐	พระสอนศีลธรรมมีการใช้สื่อธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นประกอบในการเรียนการ สอนวิชาพระพุทธศาสนา					
๔. ด้านการวัดผลและประเมินผล						
๑	พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดย มีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงการเรียนของนักเรียน					
๒	พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดย มีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงการสอน					
๓	พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดย มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียน ตามหลักพระพุทธศาสนา					
๔	พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลจาก สถานการณ์ที่ปฏิบัติจริงผสม ผสานไปกับการ เรียนการสอน โดยสอดคล้องกับเป้าหมายหรือผล การเรียนที่คาดหวัง					
๕	พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลที่ ครอบคลุมการแสดงออกทาง การกระทำ และ กระบวนการทำงานของนักเรียน					
๖	พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดย เน้นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เน้นกระบวนการคิด การแก้ปัญหา การประยุกต์ใช้ และการปรับปรุง					
๗	พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดย เน้นพัฒนาการของผู้เรียน					
๘	พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดย ต่อเนื่อง ด้วยการเลือกใช้วิธีการที่หลากหลาย และเหมาะสม					

ข้อ	ประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมือง สมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๙	พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดย จำแนกองค์ประกอบของสิ่งที่ประเมิน					
๑๐	พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดย วัดและประเมินจากผู้ที่เกี่ยวข้องหลายด้าน รวมถึงผู้ปกครอง					

ตอนที่ ๓: ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของ
พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

๑) ด้านหลักสูตร

.....
.....
.....
.....
.....
.....

๒) ด้านเทคนิคและวิธีการสอน

.....
.....
.....
.....
.....
.....

๓) ด้านการใช้สื่อการสอน

.....
.....
.....
.....
.....
.....

๔) ด้านการวัดผลและประเมินผล

.....
.....
.....
.....
.....
.....

ภาคผนวก ฉ
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง

ประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ- ฉายา

วุฒิการศึกษา

ตำแหน่ง

วัน/เวลาที่สัมภาษณ์

สถานที่

ตอนที่ ๒ นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

ประสิทธิผล หมายถึง ผลของการทำงานที่สำเร็จลุล่วงดังประสงค์หรือที่คาดหวังไว้เป็นหลัก ซึ่งเกิดจากการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ (ได้ผลสูงสุด) โดยเป็นเรื่องของการนำเอาผลงานที่สำเร็จดังที่คาดหวังมาพิจารณา

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน หมายถึง การดำเนินการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเพื่อให้หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไปอย่างกว้างขวาง มุ่งหมายให้ผู้เรียนเลื่อมใสศรัทธาและน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติ โดยการวิจัยครั้งนี้หมายถึง การดำเนินการ ๔ ด้าน ได้แก่

๑) ด้านหลักสูตร ได้แก่ การนำเรื่องราวอันเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนาที่บรรจุไว้ในหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา ตามประกาศของกระทรวงศึกษาธิการ มาใช้ในการเรียนการสอน

๒) ด้านเทคนิคและวิธีการสอน ได้แก่ การนำกลวิธีต่าง ๆ มาใช้ในกระบวนการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาเพื่อช่วยให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจและเกิดสนใจในบทเรียน

๓) ด้านการใช้สื่อการสอน ได้แก่ การเลือกใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ เข้ามาช่วยในการถ่ายทอดความรู้ในวิชาพระพุทธศาสนาให้กับนักเรียน

๔) ด้านการวัดผลและประเมินผล คือ การเปรียบเทียบผลที่ได้จากการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียน โดยใช้กระบวนการและเครื่องมือต่าง ๆ เข้ามาช่วยเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรม

ตอนที่ ๓ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

- ๑) ท่านเห็นว่า แนวทางในการพัฒนาประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านหลักสูตร ควรเป็นอย่างไร
- ๒) ท่านเห็นว่า แนวทางในการพัฒนาประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านเทคนิคและวิธีการสอน ควรเป็นอย่างไร
- ๓) ท่านเห็นว่า แนวทางในการพัฒนาประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการใช้สื่อการสอน ควรเป็นอย่างไร
- ๔) ท่านเห็นว่า แนวทางในการพัฒนาประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการวัดผลและประเมินผล ควรเป็นอย่างไร

ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ

พระครูใบฎีกามนตรี อธิปญฺโญ (สมาธิ)

นิสิตปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(ผู้สัมภาษณ์)

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระครูใบฎีกามนตรี อธิปญโญ (สมาธิ)
- เกิด : วันอาทิตย์ที่ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๕
- สถานที่เกิด : ตำบลบางจะเกร็ง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
- การศึกษา :
: นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนจังหวัดสมุทรสงคราม พ.ศ. ๒๕๕๕
: มัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนตรุณานุกูล พ.ศ. ๒๕๓๙
: หลักสูตรประกาศนียบัตรบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๕
: พุทธศาสตรบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๙
- อุปสมบท : วันที่ ๑๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๗
: โดยมี พระครูปิยะธรรมากร วัดบางเกาะเทพศักดิ์ เป็นพระอุปัชฌาย์
- สังกัด : วัดศรีท้าวธรรม ตำบลบางจะเกร็ง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
- ตำแหน่ง/หน้าที่ : ครูสอนพระปริยัติธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม พ.ศ. ๒๕๕๗
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดศรีท้าวธรรม
: ตำบลบางจะเกร็ง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ๗๕๐๐๐
: โทร. ๐๘๒-๓๔๐๕๑๓๕